

7648

11

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ

గృహము

మొదటి భాగము

ఆ యో ధ్యా కా ఖ్వి డ ము

231

అ ఖి షే క ఖం డ ము

శ్రీ పరిణతత్రిచతుర్లో

కీపుణ్యాకార! బహుమఖస్వాకారా!

గ్లాపాండుజటాభారా!

జౌపనిషదసంవిదనితరాత్మాకారా!

గీ. అంత ముక్తినేల యవనిపాలుండు చంద్ర

మాళి నృపతి వినిన లీలంగాను

విశ్వనాథ! నీకు వినిపించెన నయోధ్య

విశ్వనాథవంశవిధుడ నేను

గీ. గోళకాంతిచ్చటల్ పెరిగోళములకుఁ

బయనముంజేయ నబ్దుముల్ పట్టునట్లు

రాచదేవిడిలందు వార్తలును జేరఁ

ప్రభువు ప్రభువును మధ్య నబ్దుములు పట్టు

ఉ. రామున కాత్మలో నొక విరాగము కల్గినమాట యా విరా

గామితీప్రసత్ చేడి తనంతన శాంతివహించు పిమ్మట

దా ముదితేనికిన్ దశరథక్షీతిజాని కెఱుంగనయ్యెఁబో

ప్రభామిన భీతియున్ దరలరై మనుజేశుడు దందడించుచు

గీ. బ్రహ్మచారీ సుతుండు విరాగియైన

జనకుఁ డూహించు సుతు గృహస్థుని బాసర్ప

దా గృహస్థుండె సుతుండు విరాగియైనఁ

దండ్రీ వ్యవహార మతనిని దాల్చుజేయు.

౫

క. అని లోకతంత్ర మెంచుచు

ననఘమతిని యానరాజ్యమందున నభిషి

క్తునిఁజేయ రామచంద్రుని

మనమున స్ఫురియించినంత మానవపతియున్

గీ. తాదృశోత్పన్నములకు సుతద్వయంబు

భరతశత్రుఘ్నులను బిల్వబంస లేదు

నొకరితోఁ జెప్ప లే దెంత చకితుడయ్యె

నంత తొందరపడుచు ధరాధిపతి

వ. ఆ సమయంబున నన్యంబైన రాజకార్యగతులయినకోసల నీనృత

సగ్వనగర్భ రాజకార్యదతులును సాకేతాబున నునికిఁ బ్రధాన

సామంతస్వపులును వారును మంత్రిపురోహితులును గూడిన

మహాపరిషత్తునఁ దత్పరిషత్కార్యనిగ్రహణాంతరంబున

గీ. త్సౌవిభుండు సింహపీఠిపైఁ గదలకున్న

సభ యవిజ్ఞాతహేతువై సంభ్రమించె

నుడుటిపై రెండు మూఁడైన ముకుక చెమట

ముత్తెఱుఱు తోచ నిట్లనె భూమినేత

మ. తనకుఁ జేరుచుండలేదు నూతనహరిద్రాకాంతి కర్ణాతకే

శనిపీఠోగననుజ్ఞరాసితవిశేషాక్రాంతి డీల్పొనెనున్

తనకున్ పట్టిసహస్రవర్షధరణీతాత్పర్యచింతాచిగ

తన రేఖన్ బలముఁ బుత్రాలు చలితత్పరత్వగ్రయం బేఁచెడున్

గీ. భూమిభారంబు రాముని బుజములందుఁ

జేర్చి విశ్రాంతిఁ బొంద వాంఛితు నేను

రాముండు సుబాహుతాటకాపాణిహర

రాముండు నశిషపదసమారాధకుండు.

మ. అనయంబున్ బిశితాశి యిందియనగుండె రాజ బంగారు నే

లను నాగేళ్లఁ ద్వచంబు గాక గునపాలన్ గీకసంబంఁట గ్రు

మ్మునుసాధూత్తముండున్ జితేంద్రియుండు రాముండీ ధరాభార మా

తని బాహాయుగమధ్యసేమ భినితంబైన మన్నింపదే? ౧౨

- గీ. ధాత్రిజనస్వధిష్ఠితధర్మనానఁ
గడప రామచంద్రుండు చుక్కానిబిగువు
ఆ మహాభక్తనౌకాగ్రమందు మూఁడు
జగములైనను చుక్కాని బిగువు చెడకు
- చ. అతనికి యౌనరాజ్యపద మానిచి యొడ్డిగిలంగ నెంతు స
మ్మతియగునొక్కొ మీకును సమంజసమై కనిపించు నాకు నా
మతిహితముల్ తలంపఁతుడు మధ్యులు మీరలు క్లిశ్యమానప
ద్ధతియగు నర్థమందుఁ జరితన్యము మధ్యులచాక్య మెంతయున్
- మ. అనినంతన్ సభలోపలన్ గడలికై యంతంత వాచాలతా
ఘనమై దుండుభిమేఘనిస్వనములై తొల్లభృత్సభాసాధ మొ
క్కనిమేషంబున లేచిపోవునటులన్ గన్పించి క్షీరాబి పొం
గిన చాయం దగె సర్వపారిషదదృక్కేళీప్రమోదాద్ధీతః
- గీ. సభను గల పెద్ద లందఱు సంప్రతించి
వృద్ధబ్రాహ్మణక్షత్రియవీరు లొక్క
కొంతమంది ధరాపతి చెంతజేరి
సుప్రసన్నాననములతో శోభతేరి
- శా. నీ మాటాడినసవ్వడుల్ తరంగలై నీరేజబంధ్వంశమా
లామార్గంబులు పుల్కరించినవి మాలాబదసానందబా
ష్పామందచ్చవిఁ గందళించినవి సర్వాస్పద్యౌశాశ్రేణులున్
రాముం డింతకు మున్నె కావలయు మా రాజన్న భావంబునన్
- క. వేలాదియెండ్లు లో భూ
సాలా ! పాలించి మిపుల బడలితి వేలా?
హేలామాధవు రాఘవు
బాలార్కప్రతిముఁ జేయు బాలనృపాలున్
- వ. అనిన దశరథుండు నిభృతవదనుండై సూచ్యగ్రంబులైన చూపులతో
- క. నే నన్నా నని యుండరా
కానీ రాముండు మీకుఁ గడుఁ గూర్చుకొ? వాఁ
డైన నృపభావయోగ్య
స్థానం బగు నంచు మీరు చర్చించితిరో?

వ. అనిన బ్రాహ్మణు లిట్లనిరి

గీ. లవము కాదయ్య కాదు మాలాశతాంగ !

లవమునుంగాదు దృష్టి హేలాకురంగ !

మా యనిన యెలమాటలు మా యెడంద

లాచికొన్నవి యరితమప్రాసతంగ !

గీ. ఇతర దుష్టారోగపులుపై నెత్తిపోయి

యనుజును దా నయోధ్యను నరుగుదెంచి

రామచంద్రుడు ప్రేమతో డేమ మరయు

బేరుపేరున మఱి పిల్ల పిల్ల నరున

శా. నానా సేవశిఖాగహస్పచయనిష్ఠాతుండు శ్రీరాముడౌ

నానాస్వాదుసుధావచస్పచయనిష్ఠాతుండు శ్రీరాముడౌ

తా నై రాముఁ డబ్బంబరీషకఘ్రుమాంధాత్రాది రాజన్య తే

జోనిగీ తనృపాలభావమతిసంశుక్తుం డవిద్ధాత్ముడు

వ. అనిన క్షత్రియు లిట్లనిరి

పం. చదు కేరన్ దితిజా ప్తి కొడగెడవై చన్నన్ సురశ్రీ, పదం

బాదుగి సేదాకొకడే సపాటముగఁజేయున్ రామచంద్రుడు సా

యదు శ్రీరాముని సేత్రయుగ్మమున ధైర్యశ్రీచుహోరేఖ సా

యదు శ్రీరాముని బాహుయుగ్మమున శౌర్యశ్రీచుహోరేఖము

ఉ. చిన్వకునెత్తి శోచెవఁడు చేడ్వడఁ డీసునఁ గాలుదువ్వి తా

నెవ్వఁడొకాని గాధికొడు కిచ్చిన యంపఱవెల్లిమునఁ డా

మన్వపుఁ జేటిలానెకుమారుడు రాముడు నీతిబుద్ధికి

విన్వరిముల్లు తా సమలినీకృతిఁ దార్చెడు యౌనరాజ్యము

వ. అంతఁ గోశాగారనిర్వాహకు లయిన వైశ్యోత్తము లిట్లనిరి

గీ. నేలనీటిమార్గంబుల నేలునట్టి

బహుళవాణిజ్యబహుసభాపతులు సఖులు

రామచంద్రున కతఁడు వారానయార్థ

శాస్త్రధిషణాపయోరాశిచంద్రరేఖ

- ఉ. చిట్టిరఘూద్వహుండు దయచేసిన చిక్కని యొక్కమాట తా
 కట్టుగ నీ మహాభలజగద్వశిజాల్ తమహేమరత్నముల్
 బుట్టలఁదట్టన్ గొలిచిపోయుదురే వెనుదీయకుండఁగా
 గుట్టలుగాఁగ రాఘవుఁడు కూరిమి తేఁ డగునంచు బట్టదే?
- న. అనిన రాజనుహోద్యోగులై నయఃపాండిత్యవృద్ధులైన యుత్తను
 శూద్రు లిట్లనిరి
- గీ. అలుగఁ డలుగు నేమె యతఁడె యాత్మ నెఱుంగు
 నుఱునుఁ డుఱుము నేమె యెఱుంగు నతఁడె
 యతనిమాట మోము నమితప్రసన్నముల్
 రాజ రాముఁడైన రాజ రాజ
- మ. పవరెండేడ్లగునాటి బాణ మసురీప్రాణంబు ఘోణంబుగాఁ
 జదియన్ దూసెనఁటే మహానటమహాచాపం బరూపంబుగాఁ
 జదురుల్ చూపెనఁటే త్రిలోక పదవీసామ్రాజ్య మర్పించున
 ట్టిదికా దీ యొక కోసలంబులకు తేఁడే యింత యూహించుటో!
- న. అనినంతఁ బట్టరాని యాహాదాహోజయరావంబుల నడుమ
 సుయజ్ఞండు లేచి
- మ. కడఁకన్ రాజయి తాను గోసలపుఁ జెక్కన్, చాచినన్ జాలదే
 గుడుసై గుప్పిలి పెచ్చునిల్చుము డక్కుంగాక ముల్లోక మా
 వడికాఁ డేమియొనర్చు నాతని ప్రభావం బెందు సాకేతమున్
 విడి యూరీకృతదోషరాకృతిమరసావిరూపితి యేవారునో!
- మ. జన్నంబుల్ పొనరించునో గుణమణిసానంబు కానోపునో
 మిన్నుల్ ముట్టిన బ్రహ్మనేత్ర యగునో మేలెంచి పాలించునో
 యన్నన్ సర్వము సిద్ధ మాతనిదెసన్ బ్రారంభముల్ దోషప్రభా
 సన్నక్లిష్టము లన్యదుర్లభములన్ సాధింపనే కావలెన్
- న. అనిన నెల్లరు సెబా సని రంత
- ఉ. భూపతి కంటికోసలను బొల్చిన చిన్నరి మోదబాష్పబిం
 దూపరిదృశ్యమానకలితో జ్వలరత్న మణిప్రదీపికా

శ్రీ), పరిధి ప్రమే వెలువరించెను భూపతిగుండెలోని ర
తాపాపణవదగదగితమైన మహాతోత్రవకాంతి యెల్లయుక్

- గీ. పారిషదహృత్పయోరాశి పరమశయ్య
సుఖశయానునకును మధుసూదనునకు
ద్రుతకృతాజలికోశమాత్మిండు రాజు
నుడిగిపోయెఁ బ్రత్యర్చనవోక్తి లేక
- గీ. జయనినాదఘోష చనుచున్న సభతోడ
దూరపీఠియందుఁ దోచుదాఁక
వ్రాలి మఱల మాటరాలేదు పులకిత
ప్రమదవివశుడై రాజు నోట
- వ. అంత శ్రీ వశిష్ఠులు తత్తదధికార్యవలోకనంబుగా నిట్లనిరి. రేపాడి
రామయ్యకు యావరాజ్యంపుఁబున్నెంపునీరాడియుత్సవంబుగావున
సువర్ణరత్నబల్యోషధులు శుక్లమాల్యలాజమధుసర్పిస్సులు, పట్టు
సీరలు, రథసర్వాయుధచతురంగబలంబులుకట్టాయితంబుసేయుఁడు,
పల్లనిగుర్తులుగల యేనుఁగు, తెల్లని చమరితోఁకయు, వెల్లని పడ
గయుఁ జల్లని గొడుగును వెఱ్ఱగా మెఱుఁగుతెచ్చిన వంద బంగారు
కుండలును బైడికిమ్ముల యెద్దును సనఖదంష్ట్రావాలంబైన పులి
తోలును నగ్నిగృహంబున రేపాడి సమకూర్పఁజను
- గీ. కపురపు మ్రుగ్గు మంచిగందఁపుఁగలాపి
ప్రసవమాలా తతోరణప్రచయములును
వాసనావధు లగురుధూపములు నింట
నింట ముంగిట నెసఁగవలయు
- తా. సర్వబ్రాహ్మణాయాయజ్ఞాక పరిషత్సంతర్పణప్రక్రియా
సర్వాన్నాదికపాకయత్న ఫణితుల్ శాసింప నంతఃపురం
బుర్జీశుండు సుమంత్రతోఁజని సుమంత్రోహ త దృక్పక్ష్యలాం
తార్వాచీనకళానుమానకలితస్వాకాంతి నీ రీతిగన్
- చ. పొలుపునఁ బల్కెఁ దమ్మిపుపుచుట్టపువంగసపింటిదివ్వియక్
విలుచుచునుంటినంచుఁ జని వెంబడిఁ దెమ్ము ప్రజాప్రియంబు నే

దెలిపెద నీన కొంచు నరుదెమ్ము సుఖాసుఖసర్వవైఖరిక
జలజహితాన్వయంబునకు సాక్షివి నీవకదా యుగాదిగఁ

క. ఒక తెలియని కనుబొమకడ
లికతోడ సుమంత్రుఁడున్ జలింఁజెను బిత్రా
జ్ఞకు వచ్చె రాముఁడును సూ
ర్యకరాహూతికిని వార్షికాభిముఖోలక

సీ. మరకత వైదూర్య మాణిక్య నీలచ్ఛ
టాప్తిచే బర్హి బర్హాభచూడు
సహజ నిశ్చల మనస్సంచారధీరతా
ప్రతిభచే శ్రీగజరాజగమను
స్వాంతర్నిలీనబ్రహ్మజ్ఞానకీర్తిచే
నిశ్చలసాదామనీదృశాక్షు
మందవీచీపరిస్పందానిలాధ్వరం
జన బలాకాగరుత్పదృశచేలు
వర్షలక్ష్మీసమాసన్నవత్సుడైన
ప్రౌఢవర్జనృదేవుఁ డభ్రంబు వదలి
నడచి వచ్చెడు చందాన నయనపర్వ
మోదమును గాంచె బతి మేడమీఁది నుండి

. శీఘ్రమ గథావతరణంబు చేసి సాంజ
లియు సుమంత్రుఁడు నొత్తిగిలి మునురాఁగ
మేడనెక్కి రాముఁడు ప్రణమిల్లుదాఁక
పుత్రుఁగాంచిన తొలిసాకు పోదు పతికి

సీ. చిటికెనవేలితో శివుని విల్వితీచిన
ఘోరభాహుని నెత్తికోను నగునె
యనుభూతదనుజమర్దన కాలవికటత్వ
మీతని బుగ్గ ముద్దిడఁగ నగునె
కోసలరాజ్య సింహాసనాధ్యసన త
ర్కితుఁ దొడ నితని నెక్కింప నగునె

తన కాలిచెప్పు రాముని కాల సరిపోవు
వయసులోఁ గాఁగిలింపంగఁ దగునె

రామచంద్రుని వయసు కారణముగాఁగ
నవనిపతి పొంగులగు ప్రేమ వ్యర్థమైన
సతఁడు పూనిన యంజలి నంజలింది
యతని యంజలిలో ముద్దలాడె నృపతి

- వ. అంత నాసీనుఁడై తండ్రినంక సాకూతమ్ముగఁ గాంచు రామ
చంద్రునితో సుమంత్రుండు, “అర్య! ప్రకృతిజనంబులు మిమ్ము
యావరాజ్యమందభిలషించి”రని వచియింపఁగా దశరథుం డిట్లనియె
- క. భయసహితుఁ డగును భూపతి
నయేతరప్రకటన రసమునఁ జిటిలు మృ
ణ్మయపాత్ర కాల్పుతగ్గిన
నయశాస్త్రము గీసినట్లు నడువఁగవలయున్
- గీ. గ్రామ్య పశువులఁ బాలిమేరఁ గాచి చంపు
పులుల మందిడి యాటవికులు వధించు
నట్లులు ప్రజాపకారపర్యాప్తుఁడైన
క్షీతిపతికి బిట్టసిలుఁగుతెచ్చెదరు ప్రిజలు
- గీ. క్షీతిపతియు మహావ్యసని పుచ్చి నుసి రాలు
దూల మట్టులు తొలుత మంత్రులును నిలువఁ
బెట్టినను బోటిగా నిల్చి తుట్టతుదకుఁ
గుప్పకూలంగఁ జను నింటికప్పవోలె
- గీ. పాశముగఁ బాకమారిన పాత్రవోలఁ
గహనసంచారియైన వ్యాఘ్రంబువోలె
జేన తఱుగని దూలంబుజేన నీవు
నయపరాక్రమస్థైర్యరత్నాకరమవు
- వ. పట్టమహిషి కౌసల్యాగర్భమవు నీవు యావరాజ్యపదవీయోగ్యుడ
వెతి వన

౬. 'తా నిఘనంతిమాట వసుధాపతితోట వినిరమించు వే
కొనిరత్నప్రతీక్ష యెద లాగిన రాముని మిత్రముల్ ప్రమా
దానిలధూతు లై నటుల నంతనఁ గోసలరాజపుత్రి)కా
శ్రీనిలయంబునం జని వచించి రచించి రనంత శోభలక'
౭. 'కొసల్యాగృహసిమలంబున నలంకారంబు లానందరే
ఖాసంపాదితఁడన్యలాన్యరచనాకాంతాకృతిప్రస్ఫుర
ద్దాసీదానజనంబులున్ బహుళగోదానాదికస్వీకృతి
చాన్యసక్త ద్విజమంత్రవగ్ధ నిడద్రాచారంభముల్ సెల్లెడిన్
౮. రాముడు తండ్రిని వీడ్కొని
శ్రీమంతములొ స్వకేహసిమలఁ జేగన్
రాముని పొయినద్రోవ జ
నామోఘాశీగ్రయజయనాదము లేచెన్
౯. భూమిపతియు తేపు పుష్కయోగంబునఁ
గొడుకు సింహాపీఠిఁ గూరుచుండు
నని వినిశ్చయించి యాత్మఁ దేలికపడె
బరువుతీరినట్లు ప్రశ్నసింది
౧౦. అంత రాజాంతర్గమంబు నేరి పునఃపునారామదర్శనాకాంక్షియై
రాముని మఱులఁ గొనినమ్మని పరిచారకుం బంచిన
౧౧. శంకించెన్ మది రాముడెన్ గడియయన్ జన్దించి కాలేదు పొ
యింకన్ వెంటన యేల రమ్మనియె భూమిశుండునా, 'తెగ, మీ
నాంకాకారుని నిన్నుఁజూచుటకె దేవా! యన్న మీమాంసలక
సుంకుల్తేరిన రాఘవుండు పదమంచున్ వెంటనే పోవఁగక'
౧౨. లేచి తనూభవున్ గవుగిలించి నృపాలకుఁ డిన్నినాళ్లుగా
వేచిన రాజ్యలక్ష్మీ యెదవెక నినుఁబొందుట తేపు పుష్కయో
గోదితపుణ్యలగ్నమున నొందుము నేడుపనాస ముండి ని
ష్ఠాచలులత్వ మేర్పడఁ గడంగు హృషీకములక నియంతవై
౧౩. నీవు యజ్ఞమవు నీవు బ్రహ్మమవు నీవు తపస్సు వనఁ దండ్రియొక్క

సంప్రతికర్తాగ్నిముఖమైన మనస్సుం గాంచి రామచంద్రుండు
కళ వళంపడిన దశరథుండు

- గీ. నీ వయసుకల్గి నేను సిందింతు నోయి
నేడు ని న్నెత్తికొంచు ముద్దాడలేక
నీ వయసుకల్గి నేను సందింతు నేడు
నీవు కోసలరాజ్యము నిర్వహింప
- శా. నేనుంజేసితి జన్నముల్ ధగజేఁ బండింపించితిఁ ధగ్గముల్
నేనుంజేసితి సత్త్రి-యాతతి సురానీకంబు కార్యంబులుఁ
నేనుం దాల్చితి బిట్టగా నజితిఁ దండ్రీ! యోయికాకుత్తు! కా
గా నే డీ తల తెల్లనై నది శరత్కాశప్రసాదమై
- ఉ. ఊరుపు తీసికో ననువు నొప్పుని యీ ధగజీభరంబు నీ
సారభుజాస్థలంబునఁ బ్రసన్నతఁ దాల్చుము శ్రావణాంబుద
శ్రీరుచిరాకృతిఁ సనదరింపుము చల్లనివాన శౌర్యరే
ఖారయనిర్జితాసుగనికాయ! ప్రశాంతధరిత్రి నేలవే!
- చ. తులితశమాన్వితుండు భరసుండును దా నల మేనమామ లిం
డ్లులఁజనె తోపుదాటినఁ గల కశుభలగ్నము లే దరిష్టముల్
బాముగఁ జెప్పుచుండిరిని వత్సమంతయు రాజసంక్షయం
బులు మొదలిపై శీఘ్రముగఁ బూనుమురాజ్యము మాను చెప్పక
- ఆ. చిట్టితల్లిగోడ సీతమ్మగోడ నీ
వాచరింపు తీవ్రమైన వ్రతము
ముగురుతల్లులకును మ్రొక్కి యాశీర్వాద
ములను బొందు మయ్య ముద్దుతండ్రి!
- చ. కలితమహర్తమా బొమిడికంబు శిరస్సున వెల్లవీవనల్
వలపల దాహల నృపతిభావము మోహనమూర్తి తాల్చిన
ట్లు లలితుఁజూచి నిక గనులలో నమృతంబులు పోసికొందురా
తెలతెలవారిన బుష్పలదీపన లన్నియు స్థావరంబుగా
- వ. పోయి నిష్కాపరుండవు కమ్మని పంచిన రాముండు శౌసల్యాగృహం
బులు నేరి

- శా. తల్లిన్ బ్రక్కల నిల్చి లక్ష్మణసుమిత్రాజానకుల్ భక్తిదీ .
 స్వశీలాకృతులై మనోజ్ఞ సరిచర్యారంధ్రులై యొప్పగన్
 దల్లిన్ రంగనివాసిపాదజలజాతధ్యానసంలగ్నదృ
 గ్వల్లిన్ విఘ్న సమూహపాటనమతిన్ గండ్లరంగా గాంతుమన్
- క. అమ్మా! యచటయు సాష్టాం
 గమ్ముగ! బ్రణమిల్లుటయును శాసల్య దృగ్
 ధ్యమ్ముల రంగనివాసియుఁ
 గ్రమ్మిన కొడుకొక్క-రొకరుగాఁ గననగుట
- గీ. రూగపద్యసమాచారమైన నామె
 నిష్ఠ నిలిచెనో చెనోనో నేనదయ్యె
 రాముఁ డభినవజలధరశ్యాముఁ డెదుర
 స్వామి నిల్చినయట్లు సాక్షాత్కరించె
- శా. అమ్మా! నామను డేపు భూమిపతి తానై రూపరాజ్యాభిషే
 కమృచ్చాడెను నెల్లయున్ బ్రకృతివర్గంబున్ నదంగీకృతిన్
 సమ్మోదంబును జూపె జానకియు నిష్ఠాదీప్తి మానవ్రత
 ద్యమ్మున్ సద్వ్రతపాలి నేలవలె నీవై యామెఁ జేయింపుమా!
- మ. అనినన్ గోసలరాజకన్య నరహాసాందోళితాకారయై
 చనఁగా మైథిలి యామెనొకఁ నిలకించన్ రాముఁ డాచూపిం
 జను బొంగెన్ దను గాంచ నీత, మఱి లజ్జాసందమాన్ బొంగెన్ న
 ననఁగా రాముఁడు నీత, తల్లులకుఁ జిన్నవృత్ పిసాళింప గన్
- ఆ. అత్తగారి చీరయంచును బూని ల
 జ్జానతాస్యయైన జనకదుహిత
 జేరఁదీసి రాణి చిన్నారికొడుకుతో
 నోయి రామ! యోయియోయి బిడ్డ!
- చ. ఇటునడినాలుగేండ్లుగ నిదెప్పు డిదెప్పు డటంచుఁ గమ్ములం
 దెరిచి ప్రతీక్ష చేయుదుగదే, జగదేకభనుష్కలానిధి!
 విరిచిన వెండికొండదొరవింటివి వింటినిగాని చూడలే
 దటుతనహింప ధాత్రి గనులారగఁ జాతునురా కుమారశా! 24

చ. ఎడపగరాద యూర్జితకు నీతని విన్నవనుండి వీడు నీ
కుడిబుజమైన లక్ష్మణునకుఁ దెలి నీ తలపాగనీడకై
విడుగవరానిదా గొడుగుబెత్తముగా ధర యేలికొందు ద
వృషికిన మేము నీదు గొడుగునిన చల్లదనాఁడ దేవగఁ

క. అన రాముఁడు లక్ష్మణుఁ జే
కొని కౌగిలిగాఁగ నెదురుకొని “లచ్చీ” రా
జని రాముఁడైన యెడ రా
జని లక్ష్మణుఁ డేలకాఁడురా యని యొత్తె

వ. అమృతనాడు దశరథార్థితుఁడై వశిష్ఠముని లోపలిహజారమ్ము
దాఁక రథమ్ముపైవచ్చి రామునిచే స్వయమ్ముగా సవతరింపించికొని
యుపవాసాదివ్రతమ్ముపడేశించి చనినంత

ఉ. శ్రీరఘరామచంద్రు గృహసేమ సుయజ్ఞుఁడు నాది మిత్రబృం
దారభమాణహాస్యమధురాలపనంబులు నాగతోత్సవా
ర్థారభమాణనూత్నమృదుయత్నములుఁ గలనాదగీతికా
వారము వారవారము రువారపు నవ్వలతోఁ జెలంగఁగ

సీ. ఒక్క-రొక్క-రుగ రాజోద్యోగు లకుఁబెంది
రమణీయనూత్న గౌరవము నెఱుప
నాత్మీయులౌ సఖు లభిమతాభరణముల్
రామచంద్రున కిష్టరచనసేయఁ
దీయకుండఁగ నొక్క-టయైన వార్తలు
పితృమాతృగేహసంతతులు పంప
మరియాదలను నహమహమికాకృతములఁ
బరిచారికలు ప్రియంపడి మెలంగ

నానిశాత్యయంబు నాదినాత్యయమును
మోదరేఖ కలనివాదరేఖ
యగురుఖండశుండనామోదరేఖయు
గృహములందు నేరేఖ యయ్యె

- సీ. ఎప్పుడు తెలవారునే యంచు నంతలొం
దరపడలేదు సుందరులు మున్ను
అంత కళాతెప్పమూయకసోపుటను బాధ
లేకసోపుట చూడలేదు మున్ను
అంత తే జాము జామై నిమేషము నిమే
షమైన యొరయిక చనదు మున్ను
అంత యుత్సవరేఖదగు రాత్రికాలర్పు
రీదారణము పుట్టలేదు మున్ను
ఆ మహానిశఁగల నినాదాభిరామ
మైన సాకేతపురమురాజ్యరమ కలి వి
నాదనుధురసంకేతవనాంతరమ్య
వీధివోలఁ బ్రతీతాభివేల యయ్యె
- వ. అంత నుపవాసి రాముండు ప్రాణాయామ మ్మూనిన శ్రీయామ శేష
రాత్రంబున
- క. కాలమయమైన ప్రాణం
బాలో బ్రహ్మమయమైన ప్రాణము తానై
కాలము బ్రహ్మము దివిష
జ్జలోపరిదృష్టి రామచంద్రుని యెడలో
- ఉ. దేవతలై రమామడనతీవ్రతనీనుధుకృత్కుమారకా!
దైవతలోకకార్యచరిత్రవ్రత! నిత్యదశావతారధా
రావిదితాఖిలోత్తమపురాణకథాకమనీయమూరి! దే
వావలికంటకాపనయనా! యని పిల్చినయట్లు తోచినక
- ఉ. ఆరని యచ్చమైన తెలివై చని, లోన విన ర్తమానుడై
శ్రీరఘురామమూరి తనచేతమునగునుఁ దక్షద్రవిక్రమా
కారునిగా రచించి సురకాండము లోచనపుండరీకమా
లారుచిరచ్ఛవికాగని విలాసహరింబలై వైవయ్యుంఁగా
- ఉ. స్వామికి జ్ఞప్తియుండదు ప్రసన్నత కల్గదు నిర్వికారస
త్తామహానీయవార్ధికిని దానవసింహము పంక్తికంధరుం

డే మయిపోయె మా మనవు లేమయిపోయె భవత్ప్రజ్ఞతా
నే మయిపోయెగోసలనరేశ్వరు యజ్ఞహవిస్సనూహృతి

ఉ. నీలికకుఁ ధరావలయ మేలుట యిష్టమయేని వేలయేం
డేలంగవచ్చు నేను జగ మేలంగవచ్చుచు ధర్మకాష్టపై
వ్రాలిన దాన వేను నొక చాలికమాపునఁ గూలనేసి యా
పై లసమానధాత్రిసతిపాననగ్భమాతో సుఖంపుమా!

ఉ. ఆడిన దైవతోక్తి ప్రభునాత్మకు బంధుగు లేగుదెంచి యూ
టాడినయల్లుగా నును సమాధియు విశ్లే ధమై యెడందలో
గాడి యొసర్చిచ్చు లిరుకక్షులుగా నిట రాజ్యవాంఛయుఁ
వాడిన కోర్కిగా నటుల భావము కెందుగఁ జీలి తోచినఁ

శా. సీతాప్రేమము మై మరల్చి కొనినెఁ జేతాబు దచ్చేతి మా
నీతంబై చను రాజ్యకాంక్షకును బూకె లోని బ్రహ్మాత్మ మా
ద్యోతంబై వెనువెంటరా నడుచు నేనో వేల యొక్కందు తా
నై తోతెంచిన దేవతావిషయమై యంతంత చూగాడుచో

ఉ. ఆ యసరాత్రముఁ రఘువరాన్వయదీపము మెల్ల లేచి కై
కేఱుగృహంబులఁ జనియెఁ గేకయరాజతనూజ మోదరే
ఖాయతి శ్వేభవిష్ణుదధిక ప్రియపుత్రసవాభిషేకవా
రాయుతభావనాచుగతయై తన మేళకు మునె యొప్పుగాఁ

క. అమ్మై గన్గొని రాముని
డమ్మా యని పిలువఁ గేశయాధిపుత్ర “రా
అమ్మా” యని తోడ్కోనఁ ద
తమ్మా భయమందెఁ డద్రవ్యతస్థలననుతి

చ. చెలువుగ యావరాజ్య మభిషేక మిదేమిది తోపుప్రొద్దునఁ
వెలువడి నీవు సద్రవ్యము నీటనుబుచ్చి గాదేమి రాక? లో
కులు నను నాడిపోనెదరు కుట్టని సద్రవ్యతభగకారణిం
బలె మతి యేమి ముంచుకొనివచ్చిన ది నడిరాత్రివేళలో

గీ. అనిన రాముండు తల్లి! సమాధి నిలువ
దాయ నే నేమి చేయుదు నమ్మ యనుచు

తే పుమొదలగ బద్ధవాగజేగ్ర
మట్లు కదలగ వీలులే దనుకొనెదను

ఉ. అమ్మ ! సమాధిలో నిటలమందాక పోయినదన్ని నన్ను రా
జ్యమును జేయవద్ద నిసయట్లయి నోంపిన నేమి తోచ కే
నిమ్మెయి వచ్చితిక్ నిజ మదేమియో నానునగూడ నట్లు రా
జ్యమునయందుఁ గోరి యనునట్టిది గుండియబట్టి లేదునుక

మ. అనినక గైకర్లు యిప్పు డట్లయగు తే పునసయో జానకిం
గని సింహాసనసేపు వేటొకగతిక గన్పించు బొమ్మన్న రా
ముని నేత్రంబుల నొక్కతీవ్రకళయై ము స్త్రీపు నువ్వెత్తు నే
ర్పిన కోదండకళావిచిత్రగమనశ్రీ యేమగుం జెప్పవే!

చ. కనలున నమ్ములక బావిడికంబున బొమ్మలు చెక్కికొందునా?
నను నతిసేయవచ్చిన జనంబుల వ్యూహములక బక్షలునా?
యనినను కేకయాత్మసుత యబ్రము పొందినయట్లు చూచి నీ
ధనువుననున్న చిక్కన సుతారము లేందునకో పచింపునా?

న. శ్రీరామచంద్రుండు, తల్లీ! అది కాదమ్మ!

గీ. నేను రాజ్యమ్ముసేయుట నిన్ను నముగ
లేదు వేల్పుల కేవలము లేదనంగ
రామచంద్రుని తీర్థనేత్రములు చూచి
తాను గైకేయి సౌధములోని కేగె

నీ. ఉయ్యెల లూచిన ట్లుదితంబులైన నా
నావాద్య ఘోషసంతతులు నిగుడఁ
బూలదండలు వ్రేలుపోల్కి భూషంబు
స్థగితాకృతులు పౌరతతులు నడవ
కుంకుమపోసిన ట్లంకో జ్ఞతకేశాంగ
లలితానసల మొత్తములు నెలంగ
నమ్మతంబు వాటిస టాసారితాసారి
తానందరేఖామహస్సు వెలుంగఁ

బ్రాద్దు కౌంజాయ తొలికొండ నద్దినంత
 విస్ఫుటీకృతసాకేతవీధులందు
 సరదములు గుట్టములు నేను లైన కాల్య
 • తూము వడలిసరితిగాఁ దోచినంత

మ. నడివర్షపునందు సైతము నిగంతస్వేదధారాశమా
 నొడలకా మాఁగెడునట్టి మంథర వసంతోపాంతకాలంబునకా
 బడిమొ చెమ్మట చల్లనై యనిలముల్ సాగించు నప్రాప్తటకా
 సుడియకా సౌభముపైకి నారుబయలంచుంబోయి తాఁగొంచుచుకా

మ. నశిమూలకట్టిన పౌరసంతతు లయోధ్యావీధులం దెట్టిచీ
 మలబాబుల్ బలె గుమ్మలై చని వియస్కవ్యంబునకా నిజ్జుఖం
 బులఁ బేడతి స సగ్వవాద్యనిసదంబుల్ మిన్ను గీపెట్టుటం
 బలెగాఁ గన్నులు బైరులెక్కి చెవులుకా భగ్నంబులై పొల్చినకా

న. తన జనిహేతువై చనిన దైత్యగుణం బది పొంగి రామచం
 ద్రుని యభిషేకమంచని యెటుంగకదో సహజక్రథామతికా
 జని పౌవారికాసమితి సంగతి కన్నానికర్ణవీధిఁ దా
 దాకిన యభిషేకవార్త భుజగీవిష మెక్కినయట్టు లెక్కినకా

న. కనురెయ్యట్టులె నుడుగు కన్నులఁ బాపలు తావు తప్పి ము
 చెప్పుటలుసొసి మూర్ఖుఁగొని సీత్యుతి లేచి రయమ్ముగాఁగఁ దై
 కను గదికేగి నీలితెగగప్పి సుఖాసుఖనిద్రపోవుఁ దై
 కనుఁ గని కొంపమున్గిచనుకైవడి పాదవిఘట్టయానయై

• చని యామె మొగముమీఁది ముసుఁగుదీసి యామె యరదెలి
 చిన కనులలోఁ జూచుచు

• లవునె దౌర్భాగ్య మాకారమైనదాన!
 నీకు నిదుర యెటుపట్టునే దరిద్రు
 రాల! యొకవంక నింటిచూరంటుకొనిన
 సాగసుగాఁ జలిక్రాఁగెడుఁబగిది తోడ

క. మిన్నొక పెడపెడ చీలుచు
 కొన్నది యాయేమి గుటులుకొన్న సవంబో

నిన్నను లే దభిషేకపు

సన్నయు నే మంత దొంగచాటుతనంబో!

గీ. పిల్లవానిని భరతుఁ బంపించినాఁడు

మేనమామల యిండ్లకుఁ దా నెటుంగు

మన్నుదిన్న పామ వటంచు నిన్ను రాజు

ఇంక భయ మేటికో? దాచు టేలొ యింక?

న. తనకుం గన్నులు విప్పుకో ల్పడవటే, తా వచ్చి పెద్దమ్మ నె

త్తినిఁగూర్చున్నది యేమొ కావలయు, ధాత్రీజాని రాముండె య

య్యెనయేనీ తినిఁగూడులేదుజుమి నాకేకాదు నీకుఁ బుగా

తనవైరంబులు సర్వముఁ సవతి పంతా ల్పాతల్ తీసెఁడుక

క. అనుచున్న దాదిమాటలు

వినీవినక యర్థనిద్ర నెడలి ప్రమోదా

నన కైకయి యభిషేకం

బున కంగీకార మంచుఁ బూనెనె చెప్పుమా!

చ. చెడుకల వచ్చె నాకు నభిషేకము వద్దనినట్లు రాముఁ డి

ప్పుడు తెలిసెక సమ స్తశుభమూర్తికి రామున కేమిలోపమే?

నడు నడు! సర్వభూషణనాథతనూనతనూతనాకృతిక

వడినడిఁ బోయి బాలునిసుభంబుఁ గనుల్ తెరదీయఁ జూచెదక

న. అనిన వేట్రునడ్డ పసరంబుపగిది కుంచుకపోయిన మంథర తెప్పిటి,

గీ. గిడసపారుమనిసి వడికాఁడు నీపతి

వెలఁదికంటె దూదిఘింజె నయము

రాచకొలముచేసి రాక వేళావేళ

మేది యెట్లా సుంత యెటుగ వెల్లు?

క. నీవంతు కల్లబొల్లి వృ

ధావాక్యము లర్థమెల్లఁ దనవంతై ధా

త్రీవిభుని పెద్దభార్య సు

భావధి యగు రాజు చేసినట్టి గరగరక

చ. మొగమున లేతనవ్వులును మూతలు వెట్టిన గుండె ద్రాచుచా
ము కరణినైన రాముడును భూపతి యాచు సమ సజంతుమ
స్తకములఁ గాలువెట్టిన వృథాకుపితుం డగు పుత్రు తోడుగా
సకి! పరిచాలికాధమవిషాదమహర్ణవ మెటు లీనెనో!

వ. అనిన నర్థతిరస్కృతిమందహాస యైన కై కేయి

శా. రాజే పాము నిజంబుగా భరతుడో రాముండో యెన్వొడో! వి
భ్రాజచ్ఛాపకలానిలాసనిధియా రాముండె రాజౌట మేల్
రాజై నీభరతుండు నాభరతుడు రాదీయునో స్వర్గముల్
రాజై రాముడు నంపనాదర సముద్రాంభస్సు లింకించెడుక

క. ప్రియమైనమాట చెప్పితి

రయమున నీ నగను గొమ్ము రావే యనినక

భయకోపవివశ మంధర

“యయో యయో” యనుచు నేడ్వ నారంభించె

గీ. అంతఁ గైకయిచేత నున్నట్టి భూష

పెటికికాని దూరముగఁ బాటవేసి విసరి

యేడ్వనలసిన వేళలో నిట్లు నవ్వు

దాని ని న్గిటి నీ సముద్రాలనడుమ

గీ. సవతి శత్రువైన సవతిపుత్రుం డేమి

యానె తెలివికలుగుదాన! చెప్పును

నృపుండు గనెపైని నిలువఁద్రొక్కికొనంగ

నేమి యేమి చేయు నెటు చెప్ప?

మ. ఒకదాయాదియె నిప్పుతో సమము పై నూహించుమా! నీ కుమా

రకుఁ డాసన్నతగ్గు వారసుండు, నా రాముం డసృక్సర్వబిం

దుకవైశ్వానరుఁ డింకఁ దోడుకలఁ డా తో డుగ్రధన్యుండు పా

యక సౌమిత్రి తదీదృశంబులు త్వదూహప్రాంతభద్రంబులుక

వ. అని మఱల నేడ్చుచున్న మంధరయెడఁ బ్రసన్నయై కై కేయి,

శా. ఓసీ! యోసి! యిదేమి దుఃఖమె విచిత్రోదంతవాచాల! స

ర్వాసుప్రాంగణముగఁగిదివిక కదే యాబిడ్డ (శ్రీ)రాముఁ డా ౧౨౨

శాసంపాదకుఁ డెల్ల జీవులకు దీక్షాధర్మపారంపరీ
వ్యాసంగుం డతఁ డొండురాజయిన నెగ్గా? నీకును నాకును

క. భరతుఁడు రాజై నాకును
నొరిగించెడి డేమి రాముఁ డొరిగించని డే
మి, రమాసగ్వస్వాస్యుఁడు
నతో త్రముని రాముఁజూచినం జాలుగడే !

చ. మాండవికన్న జానకియె మన్ననసేయును నన్ను, బిడ్డ రా
ముండును డల్లికంటె ననుఁ బూజలుపట్టును దానిమాట య
ట్లుండగనిమ్ము, రాముఁ డొక యోగి మఱికొ దితిజోగ్రవారిమా
రాండుఁడు దానికై తనువుదాల్చె రహస్యమునుమ్ము మంథరా!

మ. అనినక మంథర యోగియైనయెడ నేలా రాజ్యవాంఛల్? మహా
దనుజోగ్రాంబుపతంగుఁ డైనను నయోధ్యావీధులం దుండిరో
దనుజుల్? రామునిచేతఁ జూపఁబడఁగూఁ; దానచ్చి తాఁ బైకి న
వ్విసమాత్రాన భగ్గిమింతు వేమిటికొ హృద్వీధీసుధావాహినుల్

మ. పరమార్థంబును జూడఁజాలరు మతిభ్రాంతుల్ సమాయాతభీ
కరదుఃఖాంబుధివీచితాడితనుతిక గానంగలే నేది యే
కరణిక దేలునొ; వేలయెండుగన్ననై కౌసల్యతో నైన నీ
విరసం బూరక తేలిగొప్పు నెఱు యో విజ్ఞానవారాన్నిధి !

చ. భరణియు రామునంగు ననుదారత దారతఁ గాంచెనేని నీ
భరతుఁడు ధాత్రి సేవకుఁడు; ధారణినాథుఁడు జ్యేష్ఠపుత్రునికొ
ధరణికి రాజుఁజేయునుగదా! పెఱపుత్రులు యోగ్యతాగుణా
భరణులు నైననుక జనువు పంచిన దోషపథప్రతారితుల్

చ. కడువడి నీ కనుంగె యగుఁగాక నిజంబుగ రాముఁ డక్కటా
కడుపునెబడ బిడ్డ యవుఁగా భరతుం; డవమానవారిధిం
బడియెడు వానికైన నొకపాటిప్రయత్నముసేయవచ్చు; నీ
తడబడుబుద్ధి నీకుఁగల ధైర్యము నాకునులేదె కైకయీ !

మ. చని నీవై పరిచర్యసేయుదువు కౌసల్యామహారాజ్ఞకిక
చని నన్నుక బరిచర్యసేయుమనెదో? చానైనఁజెత్తుక దుదిక

నినుఁ జేసేతను బెంచి నందుకు ఫలానీకంబు సిద్ధించె, నా
యన రాజై చనఁ దొత్తుక్రింద బడితొత్తై యొత్తు లే నొత్తగఁ

క. ఎక్కడ భరతుఁడు ప్రిజలకు
మిక్కిలిప్రియుఁ డానో యంచు మేదినిపతి యే
యొక్కపరి పట్టుమని తా
నిక్కడ నీకొడుకు నిలువనీయఁ డయోధ్య

క. నల్లని వన్నియు నీళ్లులు
తెల్లనియవి పాలటంచుఁ దెలిసినదానా!
అల్ల తొలినాటినుండియుఁ
జెల్లించిన రాజనీతి చివరి కెఱుంగవో?

ఉ. ఆతఁడు రామభద్రుఁడు మహాశమవారికదా! ప్రిజాన్విధా
భూతము గౌరవంబు తన ముద్దులతమ్మునోసమై ధురా
నీతి సహించియుండు, ధరణీపతి యెవ్వఁడుగాని వానికిఁ
మూతిని గట్టునో వలసపుచ్చునో రాముఁడు చేయఁ డాగతి

గీ. కలసిమెలసియున్నఁ, గైదోడు వాడోడు
కలిగియున్న సాత్తు కలియకున్నఁ
బై మెఱుంగు వలపు పచరించు లోకంబు
దానికైన నిచట దారిలేదు.

గీ. తోవ కడమైన తులసిమోడైనను
బెల్లగించు నటవె పృథ్విజనము
పడగలెత్తి పైకి వచ్చు సర్పంబును
రాముఁ డొకఁడే పేరముఁ బోమువాఁడు

స. ఈసేగి సోమత్రి కేల లేదన్న చీ
మును నేత్ర చచ్చినవనిత తల్లి
ఆ తల్లికొడుకు తా నంటఁ గ్రోగను రాము
నట రాజ్యకాంక్ష లే దా కతాన
నగు భీతియును లేద యా సర్వమయినట్టి
భయమును సిద్ధించె భరతునంద

పట్టమ్ములేనట్టి భగతునకును బాగొ
ములు దక్కవలె నన్నఁ బోయి వనము
లందు నివసింప మేలు రామాధిపత్య
మైన నేల సోపదైన మృహితతతికిఁ
జాటుపట్టులఁ బెఱముక్క నెట్టనీకు
సార మాకట్టుకొను నారికేరవిటసి

శా. ఇన్నాల్లగ్ గడుఁజిక్కనైన యడవిక హేలాత్వరాలంఘనా
సన్నకిషనుహీజశాఖలసడిక సాధ్యంబుకాకుండఁ బో
వు న్నిపుత్తుఁడు సింహాక్షితికి ద్విపంబుకబోలె నిష్ప్రక్షమా
మన్నుంబీడున నేమిచేసెడివా కుంభతోదనాద్భుత

స. అనిన దీర్ఘోపన్యాసంబునకుఁ బ్రతివాదశూన్యమైన కైకేయి నవ్వి
యిట్టనియె.

శా. నవనీతంబునకంటె మెత్తనయి సంధ్యాచంద్రోభాసము
దృవచాంద్రీనుకుమారమా నెడపరీవాకంబు శ్రీరామచంద్ర
ద్రవిలాసాచ్యుతమూర్తి వాసమొడ మాత్స్యంబు వాఙ్మయ సీ
చిపురాకుక మెదువైన గుండియకు నాశీర్వాదమే మంధరా!

వ. అని నిరాదరశ్రమసూచిగా శయ్యాగతమైన కైకయిం దీక్షు
బుగఁ జూచి యొక్కపెట్టున శోకావేగంబున బద్ధులై చీరయంచు
చించి సన్ననియిరి సొసికొనుచున్న మంధర యాథార్థ్యంబుజూచి
మనస్సహజదార్పణ్యవశంపడయి కైకేయి యామెను వారించి,

క. నిజమా యనినను మంధర
నిజమే యనె, నొట్టే? యనిన నీ పయినొట్టే
గిజిగాడు గూడులేనిది
రజనిక బెనుగూబపజ్జ రాజై చనునా?

గీ. అనినఁ కైకేయి సూచీదృశాంత, యోసి
యోసి మంధర! యూహించి యూదిచెప్పుచు!
అసలు నాయది మొండిపట్టంతవఱకు
నీడ్చుకొనిపోకువే నన్ను నూడ్చుపొంటె

రథోద్ధరము—

ఏనో పూనినటు లేచి కైకయుక్, దాదిఁ జంపుటకొ తాను చావనో
యేదిచేయుటకు నింతలేక శో, భాదరిద్ర) మగు వాక్యవైఖరి

శా. ఈ యెల్లకథర నా కుమారకుఁడు తా నేలుంజుమీ రాఘవా!
ఘోయోషక విడి నీవుపొమ్మన, శిరఃకల్తానమాలాకృతిక
నాయాజ్ఞగొని రాముఁ డేగుంజుమి కాంతారమ్ము, ధాశీగుఁ డే
లా యంగీకృతిఁజూపు నో, నెపము వాలాయంబు గల్పించెదక

స. అనిన మంథర నీ కిష్టమేని యుపాయమ్మో లేదా యనఁ గైక యగ్ని
జ్వాలవలె నాకిష్టమని యెవరు చెప్పిరి? యుపాయమ్ము చెప్ప నున
మంథర సగముసగమైన పాత్రకూల్యానుకూల్యములు స్ఫురించి
ఘట్టనియె.

శా. శంబగుఁ డన్న రాక్షసుఁ డసాధ్యుఁడు దక్షిణావధి వైజయం
తంబను పట్టణంబున వితాంతపరాక్రమరేఖ నొప్ప స్వ
గ్గంబునఁ గన్నుఁబట్టి, సురకాండము వాని నెరుఁబఁబోవ నా
లంబన మేగి యెల్లరు నిలొపతులుక్ గణ మాచరింపఁగా

స. పవలు గణాన గాయపడి పట్టని నిద్దుర పట్టియున్న భూ
భవులను రాత్రిరాత్రియె వ్రతంబుగ దీక్ష సుషుప్తిబుచ్చుచుక్
దివిజలగుండెదివ్వియులు దిగిన నార్పుచు దైత్యదైత్య మా
హావపథమెల్లఁ గ్రేక్క-మలకట్లు విశ్రుంభణ చేయువేళలక్

శా. వింటరి జిక్క-ని మగ్గుముల్ గను భన్వద్వానిధానంబు నిక్
వెంటగైకొని యేగెఁజూ దశకథోక్తివేత దైత్యావలిక్
గంటాక్ యుద్ధభరితిని దైత్యవిశిఖాకీర్ణాగుండై మూర్ఛయుగ
గంటాక్ బెన్నిటి సొమ్మసిల్లుటకు నుఱిగిబంది నీ వంతటాక్

గీ. సారథికిఁ జేతగాని కౌశల మెసంగ
గథము మఱలించుకొంచు దూరమ్ముపోన
దేరుకొని తేఁడుమెలపునఁ దేరు కొంచుఁ
జన్న నీ విక్రమమునకు సంతసించి

చ. అరదము నేర్పుమైఁ దివిచినందుల కొక్కఁడు, నా యసువ్రజం
బురువడి నిచ్చినందులకు నొక్కఁడు, రెండు వరంబులిత్తు సంగిర

త్వరమునఁ గోరుకొమ్మనిన, దానికి నిప్పుడుకాదు భీతిమం
ధగమగు వేళలో ననుచుదాన నటించు వచించియుంటివే!

క. ఇది నీవు చెప్పినదియే

యనిఁ జూపకముంచుకొనితి నవసరమగు నెం

చునితంబైనది భీతియు .

నదీనహంసీమనోజ్ఞయానా ! నీకున్

చ. అగదము నేర్పుమొఁ గివిచినందులకే ధరయెల్ల నేలఁగా

భరతుని రాజుఁజేయనలె, బ్రాహ్మణులన్ నిలఁబెట్టిసంధుకున్

బారిఁ బనుమూఁడువగ ములు సోనలె రాముఁడు వన్యసీమలన్

దిరుగుచు దైత్యసంహననదీక్షను, నీ నవినావుగా యనన్

గీ. బిరుసు గాలిపడగ పెడగాఁగఁ దాఁచిన

బుస్సు మన్నతాచుసాలతివోలె

కైక రానుమూరి కఠినరాక్షస కీట

రాజుఁ గాలికింద రాచు నన్న,

ఉ. అంతటి కోప మేమిటికి? నా ననియేకద చెప్పుచుంటి నే

నెంతలుదైత్యులో మఱియు నెంతయె రాముఁడు నాకునేల? నా

చింత, కుమారుఁడౌ భరతుసేనుముమాత్రము నిన్నుబట్టి నా

కింతయుఁగూడునుం దొరకదేమొ యటన్న భయంబు మాత్రమే

శా. నీ నా మేలునుగోరి చెప్పెదను గానీ నీకు గష్టంబు లే

దేనిన్ నాకునులేకు పో యిదియుఁ బోనిచ్చున్న గీర్వన్వర

ణ్యాసిదానవిధూతధూమశకలోద్యద్భ్రాంతిమఘేకికే

కానిర్వాదసుదీర్ఘహాసపురు రేఖాభిన్నగండాగ్రియై

ఉ. అగకు మాగ కా నదును నాగకు మిట్టి వరద్వయంబు తా

నే గతి నీయనొప్పు ధరణీశుఁడు చెప్పుచుటన్న గుబ్బ, నీ

వాగముసేయఁగావలయు నాడిఁమాటను బెత్తె తప్పిపో

రే గద రాఘవుల్ కుపితప్రియసి యొత్తిచేయ నందులో

చ. అపగతభూషణై యపహతాఖిలలేపనవై నిరస్తశు

భ్రాతృపు లోచనాంగణపరాభవదంజనవై న నిన్ను వి

ప్రపను సుఖార్యమై సతము ప్రాణములకా గొలవోయుచున్న ధా
తిపు డసురాజుతోనయిన దీర్ఘను నీ వరణీయ మెంతయేక

చ. విటుగనికామమా ముసలిపెన్నిటి సాగెడు వానపాము పె
న్వెటగున బిట్టుగా పడుచుపెండ్రము సాచినపట్టు సాగు నా
తెటన పరారియైన నిలుతెచ్చును జచ్చునుగాక యామె క
న్నెటికమురోలు యట్లు వగణీయము తీర్చక యుండంగలునే?

గీ. లనినఁ గైకేయి కోపగృహంబు నన్ను
జేరు మనెదవో యనిన హాసీయసి యగు
దాది వెలగల దుస్తులు దాల్చినట్టి
బిచ్చగానికి బిచ్చమ్ము పెట్టరెనరు.

క. బెడరించిన బతిమాలిన
విదలించుచు మాటుపేసెను వెలయించినఁ ద
ప్పదనుచు ననిపించినఁ ద
న్నును రభిలషితముల భూమిపులునుక భగల్

ఉ. చచ్చుటైన సిద్ధపడు సాహసముం భువరింపకున్నచో
మెచ్చును రాజు లూకయ మేలిమిపూతల మాటలాడినన్
మెచ్చును ప్రాణదన్నుమయి మి త్రికదెచ్చినఁగాని దేవతల్
మెచ్చును భూమికాలమలు మెచ్చును కోర్కులు తీర్చువేళకుక

ఉ. గట్టిగఁజూచి మంథనను గైకయి యిట్లనె బొట్టిదానికిక
బుట్టెను బుద్ధులన్న నుడి పోలును నీమతివైభవంబు నీ
పట్టినపట్టు నీతివిధనంబును లోకగహస్యవేత్తసా
మ్రోట్టుతనంబు చెల్లునుసుమా! యొకనీకె తలంచిచూచినక

క. ఒక పదక మ్రొత్తితివా
యొకకొలికికి దేనుగలన యర్వి సకలముక
వికృతుఁడు విధాత నినుఁ గు
బ్జకచేసిన దానికే విచారము సుమ్మా!

చ. ఓతికిని నెల నీ తెలివికిక సితచామర మొక్కఁజల్లి యొం
డతుకులుల్లి పుండవలె, నంతటిదానవు మెచ్చవచ్చు నీ ౧౩౭

మతివిభవమ్ము నీ సాగను మంథరమైన వీవేకహేతుతా
న్వితవయి మంథరాఖ్యను గణించితి పూరక సికు వచ్చెనా?

క. మో మంథర నెవరో మఱి

యేమో యేమో యటందు రేమియెఱిగియో?

ఝూమె యట విరూపి యటవె

వామనియట కన్నులున్న వా? వారలకున్

సీ. మేఘమ్మునీల్చిన మెఱుపుశీవియకదా

మంథరారమ్యసీమంతరేఖ

జంటకొండలమధ్య సాగునిర్విరికదా

తత్కుచమధ్యముకాసరంబు

జంభారిమదకుంభికుంభస్థలమ్ముకా

దాని పీఠరము నితంబసీమ

సెలయేఱుచుట్టి వచ్చిన పాటిలంక కా

సవ కాంచివృతజఘనస్థలంబు

అవునె దాది! నీదె చెవితన్ను చేమంతి

యడ్డబాస నీది యనిసెపూవు

పడుకుండనము పట్టపగలైన నీ యెడల్

తెలియ లేకుగాక పలురమూక

క. ఏకాదశగంధర్వగ

ణాకీర్ణముకాని విషమహాసాగంపి

చీకలితావరము సుమి

శ్రీకారము నీదు బొడుచిటుబావి బభీ!

ప. అని యొక్క పెట్టునఁ గ్రోధమూర్తియై

క. నీ వడిగినయది చేనెద

నీ వించుక నామనెడుట నిలువకు మింక

నా విధము నేన యెఱుంగను

నీవో నేనో చను మరణింపకమున్న

ప. అనిన భయభీతియైన మంథర కైయి

జారిన

10

- కా. లీనాంతర్యధ మందుఁ దిన్నపులివోలెక కైక లోలోన లో
లోనక దా గుడుసుట్లు పొందుచు మనోలోభంబా, ధాత్రివచో
దానకేళమొ, తోచరానిది యెదో దైవత్యమా పేరణ
గ్గానిక గన్నలు చింతింపగఁ దనూకంపంబు సంధిల్లగఁ
- వ. గోదోహనకాలమ్ము శిలాప్రతిమవలెనై హతాద్వికృతహాసమ్ము సేసి
- ఉ. మా పనులెల్లనుం జెడుసుమా ! రఘునాయక ! యభిమేఖలా
వ్యాసృతబుద్ధివైన నవి యాడిరఁ టా సుర, లంతె కావాలెక
గోపన నన్నఁగాని కయికోడట తేఁ డటులైనఁ గాని యే
లా పతి జ్యోతిషాంపతికులంబున మాటను వీటిఁబుచ్చెడుక
- కా. ఓనాణ! కైకయి! నీ ప్రయోగము విధివ్యాహప్రభేదకీయా
బాహుంబగుఁబో సుధాంతసులునై చాలింతుప్రసాద నీ మతి
న్యాయహారంబులు రామభద్రుని వసిపర్యంతముం జూచికా
నీ ! హా! హా! పినతల్లి కైకయి మఱి నిద్రించ దే నాటికిక
- చ. అని పరివేగతోఁపగతమైన విభూషణవస్త్రచాళిగాఁ
జనిచనికోపగేహమున సన్నని కొమ్మణివెల్లురేక లా
రినయెడ బూదిరంగు వివరించిన దుష్పటిగప్పి వాలుసం
జను బాదమాటు నాడుపులిచాడ్చిన విశ్వసనోగ్రమూర్తియై
- మ. తన యనందసహస్రమాగ్గములలోఁ దా నైయధిష్ఠాత్రియై
చను కైకేయికేఁగాని చెప్పనియెడక సంపూర్ణతంగాంచనే
రని పుత్రాభినవాభిషేకమధువారం జెప్పఁగా రాజు తీ
రనిచోఁ దీరికచేసికొంచుఁ జన నారాద్వేగయానంబునక
- ఉ. కన్నులు చూడలేవు త్రుటికాలము పాయసదానవేళఁ బ
ర్వాన్నమునక బ్రజాపతి మహాపురుషుండయి చొచ్చెనేమి! లే
కున్నను నాడు నాయన, రఘూతముఁ డిదృశదివ్యకాంతిసం
పన్నత యెట్లుకల్గు ? రఘువంశము పండిన దిన్ని నాళ్లకుక
తనతో నేను వచించు రామునికథల్ తా నాచు నాతోడఁ జె
ప్పిన వెన్నెన్ని కథల్ కుమారకుని పృథ్వీపాలసంగూర్చి నూ
తనకాకుత్స్థునియుత్సవంబున వినోదంబుల్ మఱిమేమి చె
ప్పగలిగెదోతల్ పినతల్లి పుత్ర ప్రణయాంభోరాళి కైకేయి కాక

ఉ. పొంగులుగాఁగ నిటు తలపోయుచు ధారణినేత కైక యి
ల్కుంగిట సర్వశోభనభూతియు లేమిని గాంచి పొక్కుచున్
బంగరుచెప్పుకాలు తొలిద్వారముదేహాశిఁ గొట్టుకొన్నచో
ముంగలఁ దూలి రా జశుభమున్ మొయిలేదిన వాన నెంచుచున్

ఉ. మాలిమియైన బాలశిఖ మన్నన సేయదు వచ్చి సాధువా
చాలము మత్తుమందెవను చల్లిరొ ! పంజరబడశారికా
జాలము మూఁగవోయినని చాన యొకరుకన్ లేదు ముంగిటం
బోలిన రాజు తా చగుట పోయెనా? రామగతప్రశస్తిచే

క. పదిపిలుపులు పిలిచిన పై
మదవతి యొకదాసి తోచి మానవపతిచే
నదలింపించుకొని కృధా
సదన కృధాసదనవసతి సన్నగఁజెప్పన్

గీ. చెప్పుమడములు కొట్టుకో సీలమండ
లడటునడ నేగి వృద్ధధరాధినేత
వెలుగులోనుండి వచ్చి కన్పింపరాక
తరుణిడరిఁజేరి చీకటిఁ దడుముకొంచు

మ. తరుణిపీనమృదురభాగమున హస్తంబుంచి వేటొక్కచే
శిరమున్ స్పృగునచేసి యోసి మదిరాక్షి ! వారిముగ్గేళికా
స్ఫురణంబైనను లేని వాన యిది యే చోద్యంబు ? నీ నాహృదం
తరచందామృతవర్తి రాముని శుభోద్యన్మంజులోపస్సునన్

ఉ. నా ప్రియురాలు నాయెదకు నచ్చిన నెచ్చెలి యిన్నియెండ్లుతా
విప్రియమం చెటుంగకయ వేడుకనా నిది వచ్చి వచ్చి రా
మప్రియతాభిషేకసుకుమారపువేళువఁ గోప మూననా?
కప్పపుతెల్లనన్ నలుపుఁగానని యచ్చపుఁగాంతి యుండదో?

ఉ. సుందరి ! నాకునై యెదురుచూచుచు నుండుదు రెల్లమంతురే
నిందు నిమేషమున్ నిలుచు టింతయు నొప్పుదు కారణంబు నే
విందు వదింపవే ! వినుము ప్రేయసి ! నీ పని కోప మూచినన్
వండురి కోపగేహమును బట్టుటయున్ వలెనా ! సుధాననా ! ౧౮౪

క. నీ కేదివలయునో యని

యాకున వ్రాసిన నృపాజ్ఞయై చెల్లుగదా!

యీ కోపము కోపగృహ

స్మాకులపాటయ్యె హిమగతాంభోజాక్షి!

వ. అనినఁ గైకేయి మునుఁ గెడలించి లేచి దూరముగా నిలుచుండినఁ జీకటి కలవాటుపడిన రాజు శోకాకృతియైన ముద్దుటిల్లాలింగాంచి కళవళంపడి

మ. ఉవిదా! కోపము నందియుంటి వని నే నూహించితింగావి. యింత వ్రుశోకంబు వహించితం చెఱుంగ నేలా యింత దుఃఖంబునాఁ జివ్రుంగన్నలఁ దెచ్చికోలగు కృధాక్షేపంబుగాఁ గైక, భూధవ! కోపంబును శోకమం చనెద వదా! వంచనప్రక్రియల్

చ. ఇషువుల నొడ్డుచుకొని నిలిపి యెట్టికఁ గోటికి లాగు వాజులకొగ్గపిఁమెయి మూర్ఛితుల నిను భరించినదానికి వైజయంతిపుష్ప విషమమహాహవక్షితిని వేడక యిచ్చి వరద్వయంబు పౌరుష మిదిగాక యిప్పటికి రూపముఁదాల్చ వహా! వరంబులుకొ

ఉ. వ్రాలిన చూరుతోఁ జిఱుగవాక్షముమాత్రము కల్గియున్న కోపాలయమందుఁగూడ భవదంశుప్రసారము తగ్గకున్న యోవేలుప! నీ కులానఁ బృథివీపతి యొక్కండు మాటయిచ్చెనా వ్రాలవలెకొనుమీ తినువు వాళ్ళలపూర్తి ఘటిల్లునంతకుకొ

క. నా యెదకుకొ నచ్చిన చెల్లి,
నా యసువులలోని యసువు, నా నీ భేదం
బే యెఱుంగని తాదాత్మ్య
శ్రీ! యాహా! యేమి పలుకరించెడి మెలపో!

వ. అనిన భూపతి,

ఉ. మాటలలోపలంగల చమత్క్రియ యుండఁగనిమ్ము నీవ యా మాటను నెపుతెచ్చితివి? మాన్పితి నెప్పుడు నేనుగాని? నీ మాటివి క్రొత్తకల్పనల మాఁగిన నాలుక కాక, కోరు మే మాటివొ నీదుకోరికలు! ప్రాతఃస్మరణం బిప్పుడైన నీఁగెదకొ ౧౯౨

మ. అనినం గైకయి శోకకోసములు పెల్లె యేడ్వ భూమిమీనుడుక
ననితా! చిత్తకత్తె వాడు విడిగో! వాంఛింపు మే నిత్తు న
న్నను గంపంబును బొంది కైక ధరణిందా! యిత్తు సన్నంత చు
లకనగా దిచ్చుట యన్న, భూమిపతియు గన్నుల్ సెరల్ కెంపులై

ఉ. ఏ పసికూన మాకులము నేలెడు చిన్నరివెల్లు రాముఁ డా
పాపనిమీఁద నొట్టిడఁడఁ బ్రాతవరంబులు నాడు పాణిరే
ఖాపరమానధిం జనిన గండరకత్తెరలైన నిచ్చెదక
గోపన కైక రాఘవులకోపకు మచ్చును జెప్పకుండఁగ

శా. ఆమాటల్ వినుచుకలతాంగి భయభీతాక్షుల్ విదారించి, యో
హో మాత్రాండముఖిలమరచమూ! యో భూతసంతానమా!
మీ నా సాకిరిభానముల్ గనుఁడు! భూమినేత యీదృక్పృతి
జ్ఞామోహవిలపారవశ్యకలితజ్ఞావశ్యుడై పల్కెడుక

క. తనబిడ్డ మీఁద నొట్టికు
కొనినాడ నటంచె యెఱుఁగు ట్లోణిపతి, తనం
తన రామమూరి ట్లోణి
జనులయెదల దివ్వెయగుటఁ జనునె యెఱుంగ

శా. కౌసల్యాసుతుడైన రాము న పేకం బాపి యాతండు వ
న్యాసీమక బమమూఁడునత్సగము లుండక బాపఁగా నొక్కఁడుక
త్మోసర్వంబును నా సుతుండు భగతుం బ్రాపించు టొక్కఁడు నా
యాసల్ రెండివి తత్త్వమాణముగఁ బాల్యంబుల్ ధరాపాలుచే

చ. పృథివికి సర్వ మగ్నియగు వేలుపు సూర్యుడు, సూర్యమండలీ
పృథుతరకక్షీసంస్థమగు వేలుపు రాముడు, ఏను సాక్షు లీ
పృథివిపతిప్రణీతమగు బిట్టు స్రతిజ్ఞకు సర్వభావసా
రథి యగు బాలమానవుడు రాముడు వాకున నిల్చి నిల్పెడున్

ఉ. పచ్చనిచ్చెల్లుపె బిడుగుపడ్డవిధింబునఁ గుప్పకూలి రా
జచ్చెరువున్ భయంబు హృదయంబునయం దసమప్రచారవా
యాచ్చలదుగ్రతాడనరయోధతి నొప్పఁగ మేధ, దృష్టి, మ
త్స్యచ్చమనీషలున్ స్ఫుటిక్రతుల్ వశజాతులులేక తాయెయె ౧౯౯

- మ. ఒక విద్యార్థు సిరాపథంబుల ననుసూతంబుగా నేగిన
ట్లకటా! యయ్యో! యిదేమి యన్న నుడు లాస్యంబందు నజ్జాతవా
చకముల్ పుట్టంగ దవ్వగా విగతసంజ్ఞం బొల్చి పై గొంతికొం
తకుగాఁ చెప్పితి తా గసంబహియంతం కైక, కీతాత్ముడై
- గీ. ఓసి పులి! నన్ను భక్షింపు మొప్ప ముందు
పైనఁ బసివాడు రామునిపైకి బొమ్మ
టంచుఁ జేతులు చాచి తా నడముగను
నిలచినట్లుగ నిలచి చంచలశిరోధి
- చ. అవునవు కాదుకాదు పులి వాదనుకొంటి, నెవరొ యాడుదా
నవు, మఱి యేలొకో నిలచినా నిట? నేనును గోసలేశ్వరుం
డవునును, నీ పహాఁ తెలియనైనది కైకవు, నేయయ్యో నీ
పలుకున నెల్ల జ్ఞాపకమువచ్చిన దే మనినావు చెప్పుమా!
- చ. ఇది నిజమాడితో హృదయ మేమొ యెఱుంగగ నాడితో ముఖిక
హృదయః మెఱుంగ నాడుటకు నింతటి ఘోరపుమాట నెవ్వరా
దుకు రింపవంటి క్రూరపుంగటుత్వపుభావమో రాదు, వచ్చి యా
డెదరెన, రెవ్వ రంత ప్రకటించురొ, యంత తలుపకుండినక
- చ. మొగిన దినంగఁ జంపుటకు ము న్బసికుఁడొనోడ నాడిన
ట్లుగ నృకి బాలు రామునిఁ గడుంగడు దగ్గఁదీసి యెన్నియూ
వగలను బోయినావు? వెయ్యవంకలఁ జంపగ నీకులేనొ నీ
వుగ మును వాని నీ భయడపుం బ్రతికారముకోస మారితో?
- మ. సవతుల్ లోకమునందు లేగటవే! యూచాయన్ బ్రతికారకై
తవరక్షస్థులు గాని యుండరు, కిరాతంబైన యీ యాహ యీ
తెవు లే తోవను బుట్టె నీకును వివాదీ! పాము బాల్పొసి పెం
చువిధానన్ నినుఁబ్రోచిచేసితి నయో! శుద్ధానివేకంబునన్
- క. వర మిచ్చిన ప్రభువగు శం
కరునెత్తిని చేయిపెట్టుకరణిని నాచే
వరముఁగొని హా! హా! నా
వరమున న న్నణంగద్రొక్కు పాతాళమునన్

- చ. తెలియన్తు జూడఁజూడఁగ నదే నొక రాక్షసమైన భావపుం
బలమునఁగాక యీ పగిని వచ్చి యనా రనమా ప్రసూనముం
బలఁ బొలివోనియంగముల ప్రాణియు వాడని యంద మేగతిక
నిలుచును నీను? నేను గమనింపగజాలక మోసపోయితిక
- ఉ. ఏయెడ నేర్పుగల్గుటయు నెంతయు నేర్పునకుక ఫలంబు రా
నీయుటయుక సమ సజగతిక మఱిచూడ బహుస్థలంబులక
బాయకయును, నా ఫలముపట్ల నసాధువు, సాధువాట దై
తేయుల కాదితేయులనుఁ దెచ్చిన భేద విచేకదా! కనక
- ఉ. అంత త్వరాకృతాకృతఫణాగతమై చను శక్తతాధురా
క్రాంతియు వేగచాలన మిరమ్మదనన్నిభముక సుదీర్ఘదే
హాంతవిలాసరేఖయు నిరంతరచిక్కణమూరిచు తత్రాఁ
చంత! యందమైనదగు ప్రాణియు నుండునట జగంబునక
- చ. కను చెదరంగ రజ్జువునుగాంచి భుజంగమటంచు భ్రాంతి పొం
దను దగుఁగాని, యెవ్వఁడును నావలఁ బామునుగాంచి త్రాడటం
చనుకొనఁడద్ది భ్రాంతియై యంతట నింతట వీడు, నిద్ది ర
మ్మని యుసివాటుకాటుకొనిప్రాణములక నిలుచుకయమాకృతిక
- ఉ. దానివిసంబు సాప మది దఱ్ఱనిమాలోమె యంటు, నీ విషం
బైనను జిత్ర మెల్లయగు నన్వయముక బెనవెక్కిమట్టు, గా
లానతమత్పురాకృతమహాఘమహాగళిఫావిధాభుజం
గీ! నినుఁగాని ప్రాణగతకేవలనాకముగా భజించితిక
- చ. అని మఱియు నిట్లనియె
- చ. అలయక నీవు వింటిచదువందలి సూక్ష్మములుక రహస్యముల్
మెలఁకువలుక స్వహస్తముగ నేర్పితి వేరిమిఁ దల్లికంటె నీ
వలనునఁ బ్రేమయుక జనపు వానికి మిక్కిలి, రే బవల్ నినుం
దలచుచు నున్ని వానిపని, దాని ప్రతిక్రియ యింతసేయుటో?
- ఉ. లీలకు వేనినైనఁ గదలించినఁ జాలును వాని విదైలుక
శీలముఁగూర్చి చెప్పినది చెప్పక చెప్పుచు రింత పల్కినం
జాలును రత్నముల్ మణులు సన్నని ముత్రము, లట్టిబిడ్డపై
నీలుపురాల! యెంతవగ యెత్తితి మెత్తనిక తి వోలికక ౨౧౪

- ఉ. తామగపూవుబండువగు దైవముఁ దొట్టి మదన్వయంబునఁ
రామునివంటి యందమగు రానిసువే యుదయింపఁ డంచు మా
గీమునఁ బున్నెముఁ గృతయుగీనులు చెప్పెద రల్ల బ్రాహ్మణుల్
ధీమహితుల్ నశిష్ఠమునిదేవత, లేమివరంబు కోరితే!
- క. తరుణి! మాన సాంక్షిక హృదం
తరాంతరమునందు చాగినది యొక్క విధి
స్ఫుగణము నీ నగణీయము
మరణం బిది నాని రిపు మదినెంచెదవో!
- ఉ. రాముఁడు నాకు స్నానమగు రాముఁడు నాకు జపంబు ధ్యానముఁ
రాముఁడె యెల్ల నాబ్రదుకు రాముఁడు నన్నును గన్నతండ్రి యీ
రామువినా నేమిష మవురా! మనఁజాలను కాదయేనియుఁ
రాముని వీడి యీ యఖిలరాజ్యముఁగై కొనరాదె కైకయీ!
- ఉ. రామునియన్నిచే భగతురాజ్యపుభద్రత తక్కువంచునా!
రాముఁడు నేను నీ యఖిలరాజ్యప్రజల్ ప్రకృతుల్ మహర్షులుఁ
రామున కీ ధరావలయరాజ్యముపై నధికార మేమియుఁ
లేమికి బూటయిచ్చెదము లేమి! యనుగ్రహ మింత చూచువే
- చ. అరుదగు నెంత వింటిచదురైనను జియ్యును గండ్రకోన నొం
టరితనమందు సాయపడునా! సడి నా దురదృష్ట మేమనఁ
దిగుగనిమాటయోఁ గులముఁ ద్రిప్పలువెట్టెను కాదయేని నీ
వరమున నన్నుఁగూడఁ గలుపంగదా! వనవాస మేగంగఁ
- గీ. వేలగి! హృది నెత్తువాకలు వెనుకనడక
నడచు మన్నులు తోచుమన్నది విచిత్ర
మైన యొక చెడ్డ యనుభూతి యైన పూర్వ
మననుభూతియు భయము నాయందుదోచు
- క. నా యైదుప్రాణములలో
రాయిడి నెక్కువగుపాళ్లు రామునిలోనం
బోయి ప్రవేశించినయవి
యీ యలుపపుంజుల్ నిలువవే రాము వినా!

- వ. తొలియిత్తోక్కుల వంశగ కములు నాతో నేటికిన్ నిల్చెనో
యిల సర్వంబున నీడిపోవుటకుఁ గానీ దేహ మున్నన్ని నా
శ్శులు ధాత్రిపరిచగ్యరూపమయి నాలో నిల్చె రాజత్వ మా
వలఁ బోనైనను గాక రాముని వనీహాసంబుపర్యంతమున్
- స. అని మఱియు నిట్లనియె
- ఉ. శ్రీమతి తాను బట్టనుహిషీపననుందియు దాసివోలికన్
దా మసలున్ సమస్తపు నిదానపుఁజ్జో వల రామచంద్రగ
ర్భమృతసేచి కోసలనృపాత్మజ నెంతయొచ్చినాడ నీ
పై మరులూని యామె పతిభక్తియు నాదు విగక్తియున్ దగెన్
- ఉ. వాలికచూపులున్ బసిడివాఁగుగనుంపిన నుచ్చలీను పై
తోలురు దెచ్చికోలమున తోరపుసిగ్గును బైని ప్రేమివా
చాలతఁగాంచి మోహవివశంబగు లోకము, కాని యచ్చమా
శీలము గుండెబోపలివిశేషమె యక్కఱలేదు దానికిన్
- ఉ. అల్లకుమారు రాముఁగని యామెయుఁ బాపము నా నిరాదరం
బెల్లయు విస్మరించినది యిప్పటికిన్ దుది ధైర్య మద్దియున్
జెల్లెను నీ కృపాగుణవిశేషము నామె యొక్కరు కాదు మే
మెల్ల ర మిట్లె దానిరుచి యేమె యెరింగినవారమైతిమే!
- చ. పొలతుక! జీవులందుఁ దొలి మూఁడుయుగంబుల భావనాబలం
బలమి గుణానురూపమగు నాకృతి రాక్షససౌరభేదముల్
తెలియు ససౌమ్యసౌమ్యగతి, దిక్ప్రతకాలికధగ్మభావనన్
గలి సుకుమారరూపమును గల్గును రాక్షసబుద్ధిగల్గియున్
- ఉ. త్సుద్రమయైన బుద్ధి పొడనూపు నుపద్రవ మందెడున్ దశా
చ్చిద్రమునందుఁబోత బహుజీవులకున్ యుగసంధులందు సో
పద్రవమాచుఁ ద్రేతయును త్వపరమున్ గలియంగఁబోయెడున్
భద్రత లేదు కాలమున భామ! యభద్రత నీవుగాఁ జనన్
- వ. అని మఱియు

- శా. పూపూహోలల నిన్నునూచితిగదే పూబోడి! పున్నాగవా
టిపిటిమననాసనావివశహృత్ప్రీతికా నిరుంజసి మ
స్సేనారూపములై యనన్యజవధూస్సేరానదాతంబులొ
బూవుల్ నీ కభిషేక మార్చితికదే పుష్పంధయాంతాలకా!
- చ. పొలపముదక్కి రక్కసులసొరులలోఁ దెలుగంట వీటిగ
డ్డల సురగంగయొడ్డల గుడారములకా మనుటెల్ల నీదుమె
స్సలకయికాదటే? యెఱపుసొంగిన నా బిదుకెల్ల నీవు నీ
వలసను నాకుఱాకఱునాదన రాచిన రాపు కాదటే?
- ఉ. నీవును నేనుమాత్రమయి నిల్చిన ప్రేమపుడీవయోనరుల్
పూవులవాడు సూపవు నభోగతదీపికలైన వెల్లిలక
గేవల మూహాలెల్లఁ బులకించిన యా వల పెంచియైన నా
యూవిధిలేని ప్రాగ్గన సహింపగరాదటవే కృపామతీ!
- ఉ. వంచనబల్మి నీవగుచుఁ బట్టినపట్టును నింతదాఁక నె
గ్గించితి నన్ను నింతయుడికించితి చాలును మంచిత్రోవ పా
లించుమ యింకఁ బట్టు సడలించుము కోసలభూప్రహసనో
దంచితవాంఛతీర, తెగుదాఁక బిగింపకువే దురాగ్రహా!
- చ. కొడుకనఁ దల్లి తండ్రులనఁ గూతురునా మఱి తోడఁబుట్టునా
విదువక జీవితాంతమును బెట్టినబంధము, కామహేతువొ
బడతి నిమేషకాలకృతబంధమ యెప్పుడు వడై క్రొత్తయై
యుడిగియసొవునో యనుట కున్ముఖమై నిలుచున్ విచిత్రమై
- న. మఱియు రాజు కోసోదీపితుడై
- మ. నొలిధర్మంబు మున్నె పాపుచెడ నానో సర్ధహానిం గనుం
జఁజాతా పునవంశపున్ సహజమా సత్యవ్రతంబేన్ దుదిం
గలదై పాపునుగాక దుష్టవరయుగ్గం బీయనేయాయ నా
వల నేమా నగుగాక రామువ్యధకుం బ్రాతే మృషాగ్నిచ్చటన్
- శా. ఏతాదృగ్వరయాచనాకుఁబిలుబుద్ధి ! నిన్నుఁ బట్టించి శి
తాతీవ్రోజ్వలమైన మార్గములలో శాసించు ధర్మచ్యుతిన్
ద్రేతాంతంబున నాఁగెదన్ దశరథోర్వీనేత నే నెవ్వరన్
జేతంబున్నదో? చండశాసనత వచ్చెన్ నా యభిఖ్యంబడిన్ ౨౩౭

- ఉ. సూనరి గొట్టియక బలియజూచినకై వడి తొల్లి పోరిలో
 బ్రాణమునిల్పి నేడిపుడు రామువనీగమనవ్యధామతిక
 బ్రాణము తీయజూచెదవు పట్టి వధింపంగ నేను గొట్టియం
 గాను భనద్దురాశయనికాయనిబర్హణ మాచరించెదక
- ఉ. ఇంటికి బెద్దయైన కొడుకేలేడుదానికి నే విధంబునక
 వెంట జసించువాడు పృథివీపతి కాంగల డెవ్వరైననుక
 వింటకుం గంటకుక దగవు వేడగ నల్లటె? యిట్టికోర్కీ నీ
 నంటిది కోరగావలయు నట్టి నెగ్గు త్యజించు జీవమై
- క. ఏకొంచెమైన న్యాయపు
 టాకారము గోచరించనట్టివరంబా,
 యీ కోరుట? నిరజ్ఞా
 ప్రాకృతరాజ్యమున కీవు పట్టమహిషివై
- న. మరియు రాజు పరమదైన్యంబున
- చ. విడువకు రాముపైనిగల ప్రేముడి మూడవసారికూడ నీ
 కడుపున బుట్టెదక భరతుకంటెను రాముడు తేడుకాపుటక
 జెడుటయుం గల్గునే పదియుం జెప్పితి వందయుం జెప్పి తీవ వా
 డొడయెడు కాగ భూమిప్రజ యుత్సవకోటికి నెక్కుఁఫక్కికల్
- క. ఇవి చేతులు కావే యో
 పవిఘాతవచోదుగంత! బతిమాలెద నిం
 తవుదాఁక బెంచితివి యిం
 తవుదాఁక ఘటింపకే వరానన! రాముక
- శ. కొడుకులకోసమై దిగులుకొంటి మొగంబును వాచి కంటి నీ
 కొడుకును గాంచితిక ముపురకుకగడు బెద్దను, ద్రెంచి కాని యీ
 ముడి విడదీయరానిదిగఁ బొందితి రామునిలో ననుప్రజం
 బిడి, యిడియించకే ప్రజలు యెల్లయుం బ్రార్థనగాఁగ వేడెదక
- చ. రఘుకుల మెల్లయుక దరతరంబులఁ గొల్వఁగ నిన్ను దేవతా
 పఘనవిధాళిలాప్రతిమ భాసిలజేయుదునుమ్ము దేవళం
 బఘటితపూర్వమం దునిచి “యమ్మ” యటంచును నిన్ను బిల్తునే
 లఘుతమమైన యారఘుకులంబు దయారసబుద్ధి గాంచవే ౨౪౫

మ. మును శృంగారరసంబుదోషము పదాంభోజంబులకా దాకినాఁ
డను గాఁబోలు నఘంబు తత్సకల మీడంబో శిరోజాతవే
ష్టసమూర్థుల కేతనంబుగ నమస్కారంబుఁ గావించెదకా
గనుఁగోవే డయ రాముఁ గానలకుఁ గాఁగనీకువే కైకయీ!

న. తుదకు నిస్సహాయుడై రా జిట్లనియె

ఉ. ప్రాంతపు లెంతయుకా భరతుభావము లాతనిబుద్ధి కే యస
భ్రంశపుఁగార్యముల్ పనికిరావు నెఱుంగుదు నేను వాని నీ
యంశమునందు నీ తలచినట్లు తలంపడు వానిపేరునకా
నంశపునుచ్చ దెచ్చెదవు వ్యర్థమెయాఁజుమి యింతయత్నముల్

క. ఒక వేళ రాముడగు జా
నకినైనం గాంచి యిట్లనందగదే యే
కొకిలికిమేనిది చెప్పెనె?
యకటా! నిన్నిట్లనరము లడుగు మటంచుకా

గీ. ఆడదానికిఁ గలుగు భనాశ యెంతో
యవని మగవాని కుండుఁ గీర్త్యాశ యంత
ఆడరించునో భరతుఁ డీ యచ్చుగారు
ప్రేమ నార్జించిపెట్టిన పుష్కలైల్లు

క. మొదలఁ దనకున్న రాజ్యము
వదలుకొనం బటువె, నడుమవచ్చినదానిం
బదనుగల యెడఁగలానికి
వదలుకొనుట గోటిమీఁదిపనిగదవె చెరీ!

ఉ. నీ తొలినాటి రాముపయి నించిన మక్కువ యాస పెంపఁ బ్రా
ణాతురుడైనవాఁ డడుగనైన సమస్తవిధాల నడితికా
రాతిని పన్నిపోయిన కిరాతికి నుచ్చునఁ జిక్కి ప్రొద్దుటకా
భీతిని బ్రాధనాతులను బెట్టిన కృష్ణమృగంబుకైనడికా

న. అని సమాసస్థవిలయ వేళాతీవ్రవిశ్వసనంబునమూర్ఛితుండువలెనైన న
౨౫౩

- గీ. పతివచోభిముఖీనమా పడతియాత్మ
నిముసనిముసంబునను నేనొ నిలువరించె
తొత్తలేంగ్రుండు దుఃఖవాచాఁడైన
దరుణి కైకేయి దుఃఖనిస్తబయమ్యె
- ఉ. అంత మృదుచ్ఛటల్ సునిశితాతపముల్ సెరలాడె బల్లవ
ప్రాంతతటిచకచ్చితరాగములు గృతతాపగోపనా
త్యంతమనోహరంబులు లతాంతనితాంత గమద్వసంతసా
మంతశకుంతకూజతనమంతతడ్రుమితానిలాధ్వమై
- సీ. గంగాజలాపూర్ణ కనకకుంభంబులు
సాగరాగతపద్మరాగమణులు
ధగధగలాడి, నూతనసమాసీతపీ
తాంబరంబులు హేమదామములును
దళతళలాడి, గంధాగురుదధిఘృతం
బులుఁ జౌరజనమనోంబుజము లంత
దుకతుకలాడి, యౌనుంబగంబగు భద్ర
పీఠంబు వెలవెల్లె వెచ్చగిల్లి
వెచ్చపేలాలు పూవులవిస్త్ర ముడుత
లంది తెల్లన చిటుశ్యామలత నహించి
యభినవాసీత రామభద్రాభిషేక
కలితసంభారములు నెండఁ గాగిభోన
- చ. అటు మధుమాసవృక్షశిఖరాగ్రకిసాలయబంధ మూడ్చి తా
మిటు రఘుదేవుభద్రభుజ మెక్కెడు భాగ్యము దూరమైనఁ ద్రొ
క్కటపడుచుక బ్రశస్తసుమకన్యలు వాలికయెండ లింత తా
కుటకును నోర్వలేక తలకుంగొని వాడుచు వత్త లయ్యెడుక
- ఉ. తేరునఁగట్టి నిల్చినవి తెల్లనినాలుగుగుఱ్ఱముల్ సితాం
భోరుహకాంతియై పొలుచుఁ బుంగవముక్ నిలుపోషలేక మా
లూరఁగలాభమంజరితలోచనకోణములందుఁ జూచుచుక
సూరెల గిట్టలుం దిగిన చోటులు మారిచి మార్చి నిల్చెడుక ౨౫౮

- ఉ. పంజరమందు నూతననిబడము తా నలుకోఁటసింహ మే
యంజకురామిచే ముఖము నానిది పంజరధాత్రి దారువున్
నెంజలి ఘూర్ణిలంగ రవనిర్భరజేరిక లూగి కొచ్చినన్
మంజరితాతపంబులు కుమారిలి కోసలు చిట్టిసొయెడున్
- చ. ఉదయమె మావటీడు ప్రియమొప్పగఁ దమ్ములపాకుకట్టలం
బొదిగిన నల మందిడినఁ బొందినమత్తు క్రిమాన బాజీన్
గదలిక తొట్టుపాటగుచు గంధగజేంద్రము మందఘోంకృతిన్
బదురుచు నెండచే నదుపుపట్టగ రానివిధాన నిల్చెడున్
- చ. ఇతరములెల్ల గుమ్ములగు నెండల కోడిననై ననున్ దిర
స్కృతిఁ బచరించి నిల్చినవి నెందు, వినుతనమృత్యుకాంస్యని
ర్మితనిజయష్టికాంతి నెదిరించి విడల్చు భనుస్సు, సన్నదో
వతిపారవోని యల్లి సారవాదర వెల్గునఁ జీల్చు గత్తియున్
- గీ. టోణినాథు నెదురుచూచు వశిష్ఠాదు
లాది గడియ, పైని నరఘటిక,
లిప్త పిదమ, జివర లేనికాలంబున
నెదురుచూచిచూచి బెదరువొంది
- ఉ. అంత సుమత్రునింగని మహారి వశిష్ఠులు మీరు సోయి భూ
కాంతుని మేలుకొల్పికొని కైకొనిగండని ప్రొద్దుచూపినన్
మంతిరియున్ బడస్థనమార్గముఁ ద్రొక్కఁచుఁ బిన్నరాణి ను
ద్ధాంతగృహప్రతానముసమీపరసాలములందుఁ జొచ్చుచున్
- చ. కృతయుగమాచి రాఘవులకేవలమంత్రియు నృద్ధమూర్తియున్
హితతముఁడైనవానికిని హెగడికత్తెలు డారియాయఁగా
ఘీలిపతి ప్రేమపుంబాలతి కేలిగృహంబునఁ జూచి యందు ని
ర్గుతుడయి కోపగేహమున రాజును గాంచె నపేతచేతనున్
- శా. కైకేయీమతిచాతురీకలిగి యంగరక్రియాకల్పనా
నేకానేమాశ్చిదా తచేతనునిఁ ధీశుం బ్రబోధింపఁగా
నై కేకేయియు సంతయయ్యుఁ దనమాటందుం దిరస్కారమున్
జేకోదంచు నెరింగి తేనిని బ్రశంసింపెన్ మనోజ్ఞంబుగన్ ౨౬౫

- చ. అజసుత! నీయుపజ్ఞ మొకడౌచు నవగ్రహరాజిచారముల్
ప్రశల సమస్తమా బ్రదుకుబాటలలో సరిచేసి యున్నది
గృహములు నాదిశేషుడు నొకండును నీవును సర్వమైన స
ద్గృహభవస్మృతికి బదిరథంబులు పట్టినయట్లు పోల్చెదను
- చ. అజసుత! స్మృతి చేయవలెనన్న తలం పుడయిండువేళ స
ర్గజనుగు బుద్ధిపూర్వకముగాఁ బ్రహమాయను గ్రమ్మనిచ్చి వా
రిజపుటగన్బహుళి నికరించెను శ్రీరసయోధిశాయి య
క్కజనుగుగీతి నీయెడలఁ గప్పుడెనన్ దినరాజదీధితి!
- చ. అజతనయా! నయా తధిషణా! కషణాతినిశాతధినిధి!
గజనిచరాన్వయభిమగప్రశానానభుజాగళా! నినున్
స్వజననునొజ్జ పేలుపులసంగడికాడును తేడు వానకున్
గిజరగుసామిలోడఁ బులకించినపాలికగాఁగఁ జెప్పెదన్
- చ. అజధగణేశ్వరక్రియానిమాత్మజ! నీవయి యెన్నిపున్నెముల్
రజన యొనర్చితి యవియ రాజలి దున్ని సమంగిగడ్డలో
బ్రజకును బాలవైలిససిసాస కనంబడు, భుసురానియన్
ప్రిజగతిఁ బొల్పు తెల్వి గుఱుతిండు స్రువంబగు రావిపుల్లలో
- చ. ఇందునుతీరసానతానైకసాత్రఫలాకృతి! నిరుం
బొందిన సూర్యశేషములుపొంతుఁ దదంతాన గ్రమాశ్రయం
డించును నందు నెందుఁ జరియించెనుఁ గోసలగన్వధాత్రిసం
క్రందన! జన్మపుంబాగులు కట్టిన నిల్ల నిమేను దోషగన్
- చ. అనిన విందునుతీశబ్రహ్మమండపంబునాతనంజ్ఞాపకుండు రాజు
సుమంత్రు కెలనుగాంచి “యీమాటలతో నన్ను జగపి వేయించుంటి”
వన, మంత్రి యాకంఠదుఃఖభాగుడై యచటినుండి తొలఁగి నిలవి
రాజుతో నేమనుటకుఁ దోషకుండినఁ గై కేయికన్నులెత్తె సుమంత్రు
నితో నిట్లనియె.
- ఆ. వార్ధిపుండు రామపట్టాభిషేక చిం
తావిరంతప్రతాపతాంత
హృదయుఁ డియ్యె నీవు నేగి శ్రీరాముని
గొంచురము పవియుఁ గొంతకలదు

క. అనిన సుసుంత్రుఁడు తనలో

నన సంస్కృతుగు రాజనందినివాక్యం

బునఁ దన కనుకూలాగ్గం

బును ఘటియించుకొని వేగమునఁ జనుదేరెన్

ఆ. అరుగుమన్న మంత్రి యాత్మ్యో మఱిల భూ

పాలువద్ద కేగవలయు నన్న

యూహ నోచితోడ నూహించుండఁగా

సంతిపురమువెలికి నగునువెంచి

న. అచట నానాదేశాధీశులయిన సార్వభౌములును మహారాజులును

రామాభిషేకదివ్యహృప్రియులు కనిపించి యహం సుసుంత్రుఁ

డాయనను గనుగొంద మన్న మాటలతో వచ్చి

క. మే మందఱమును వచ్చితి

మీచుమ్మును మీదుజేని కెఱుకపరుపగా

నేమీ ! యెవ్వరు లేరిట

భూమిశ్వరుఁ డెచట? నీవు సోయి తెలుపుమా !

చ. అనిన సుసుంత్రుఁ డేను నృపునాజ్ఞను రామునిఁ గొంగుండేన గాఁ

జనియెద మీగలందఱును సత్పురుషుల్ గఘునగమైత్రినా

రినిధులు రాముపక్షమునఁ బృథ్వినుహంద్రునిపక్షమున్ మిమున్

దనగ నిరామయం బడిగెడన్ ధరణీశుండు నిపై వచ్చెనున్

క. అని మఱిల లోనికిం జని

జననాథునిఁగొంచి నీతిశాస్త్రప్రజ్ఞ

ధుని ! సర్వలోకరత్న

ఖని ! పూర్వైశ్వర్యకువంశగగనద్యుమణీ !

ఉ. నీ రచియించు నీతిఁ గల నేరువునన్ జగమెల్ల సాగెడిన్

భూరమణా ! యనన్ ధరణీపుండును దైన్యపయోధి, యోయిమం

త్రీ ! రఘువంశబాలశశినిం గొవిరమ్మను నీమమాట యే

లా రచియించ దక్కట! నృపాజ్ఞ మతేటికిఁ జేయవో యనన్ ౨౭౯

- గీ. మంత్రి తలతోఁ గృతప్రణామముగ సాగి
కైకయిలు నీడి రాజమాగమునఁ బోవ
రాజమాగమ్ము రత్నతోరణవిరాజ
మానమార్గమ్ము శోభాసమమ్ము పొలిచె
- క. రామాభిషేకగాథా
గ్రామమ్ములు చెవులు సోకఁగా మంత్రి కనెక
శ్రీమత్త గనకాచల
సామీప్యముఁ గన్న రామసద్గమము నెదుటక
- సి. ఇనుసతల్పులగుమ్మమును దాటి వచ్చెడు
వారికొ నరుగులు నంద దాటి
కస్తరిసిగ్గుల కలయంపితావుల
ముత్యాలతోరణమ్ములను దాటి
నీటిబెగ్గులయు నెమళ్ళుల కూతల
తోడి ముందటిపూవుతోట దాటి
దోయిలిందినచేతఁ ద్రోవ యిచ్చిన గుమ్మ
ముల నున్న బంటులచూడ దాటి
మూటకట్టినయటు వంగిపోయి నడచు
నట్టి మటుగుజ్జుపెగ్గుల పలు దాటి
రాముని ప్రియాపవాహ్య ముద్దామమదగ
జమ్ము శత్రుంజయమ్ముకొట్టమ్ము దాటి
- వ. శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకప్రియకథాప్రాసంగికులయిన యనేకపౌర
జానపదసమూహమ్ములఁ గడచి యంతిపురము సమీపించి యప్ర
మత్తులు నానాయుధధారులును గామాయధారులయిన వేత్ర
పాణులును దనరాకకు వేచి చేతులు జోడించి దారియొడుగె.
- క. తనరాక రామచంద్రున
కును దెలియంబంది సవిధకూటము తేరం
బనిచిన గుమ్మము కాపుక
పెనుజని రాఘవులమంత్రి ప్రేరాఘంజె

- సీ. ఎడమప్రక్కను నిల్చి పుడమికానుపు వీచు
 నెమ్మివీవనగాలి నెఱులు దూల
 నీమమ్ముచే నై న కోనులతనుకార్య
 మందమా మొగమున కండమాయ
 వనవరాహమునెత్తురునుజోనినియుఁ దావి
 బుగులుకొల్పెడు మేనిపూత యొప్ప
 మేలిగుప్పటితోడి మేలిమిబంగరు
 సెజ్జపై నందమ్ముచిందువాని
 రామచంద్రునిఁ గాంచి తాఁ బ్రాంజలించి
 సుఖము నడిగించుకొని కూరుమండి నుంతి
 యయ్య ! రఘురామచంద్ర ! మీయయ్య నిన్నుఁ
 బాడ వాంఛించెడిని నై కతోడ నుండి
- చ. అనినను రామచంద్రునయనాంతరతారకలగు వింతయై
 చనుఁ జలనంబు చిర్రెఱుపుచాలిక మబ్బులవెనక నాడెనో
 యన నొక లిప్త కన్న కడునల్పపుఁగ్గాలమునందు నాడి, సీ
 తను గని తండ్రి రమ్మనియెఁ దల్లియు నున్నది వత్తునంచనక !
- క. అని చనియెడి శ్రీరాముని
 గొనకొని ధాతీతనూజ గున్ముముదాఁకం
 జని యట నిలచిన శ్రీరా
 మునిఁ గనులం గాంచు చచ్చముగ నిట్లనియె
- ఉ. మీ యలచిన్న నాటబడి మీకునుమీకును బ్రేమ యత్త కై
 కేయికి మీకు, రాఘవులు కేవలపుత్తులు కైకయత్తుక
 న్యాయమె పిన్నయత్త భవనంబుననుండియ మిమ్ముఁ బిల్చుటల్
 పోయి మఱియై రండు శుభముల్ బరువెత్తు బుజ్జాలపొంగఁగ
- గీ. శచిమగఁడు తూర్పుదిక్కున, జముఁడు దక్షి
 ణమునఁ బడమర వరుణుఁడు, నవనిధులకు
 నొడయఁడు కుబేరదేవుండు ను తరమున
 శ్రీరఘూత్తమ ! నిన్ను రక్షింతుగాక

క. ఐనది కానిది యగు

వైన్య ముఖాంచలముతోడ నవసీజాతా
పాణిస్పర్శపరామ

ర్యానూనుడు రామచంద్రుఁ డచ్చట కదలే

ఉ. ద్వారమునందు లక్ష్మణుఁ డుదారకృతాంజలి, రమ్యమధ్యమ
ద్వారమునందు సన్నిహితులై చను సన్నిహితుల్ సఖాభి, న
స్తోగ వెంట, నర్థుల గణించి ప్రసంగముచేసి వారితో,
శ్రీరథమెక్కె బానకపకీతశిఖారుణ కేతనాంశువు

సీ. పొదయాపునాల్కలు పొలిచిన దీప్తాగ్ని
యాహవసీయాభ మరద మెక్కె
మనుజులలోఁ బులిమాడ్చి నొప్పెడు రాజు
పులితోలునాసనముగ్గన జెలంగె
హరిమణిత సంభ బాహురమ్యుడగు సామి
రథరాజ స్తంభరాజిఁ బట్టె
కడువిశాలము మేఘస్వానమును మణి
హేమకాంతము రథమెక్కె స్వామి
మిలమిలలఁ గన్నులను మిటుమిట్లు గొలుపు
తరణివర్చసమగు నరదము నెక్కె
నేనుపిలలవలెఁ బరువె తె నంత
రాజు కాలోపుటటిగెన వాజిచయము

హృహరము

పర్జన్యాకృతి యరదంబెక్కె మేఘపటలి యాగుబై
గర్జించె బృఘవినదాభీలామోఘగతి ననన్ జక్ర
స్ఫుర్జన్నాడము లొలసె దా సామిత్రి సురియతో వింట
ధూర్జాగ్రన్నయనము లొప్పు నిల్చుండ దొరకు వెన్నెక్కె
జులకళి.

శ్రీరామచంద్రరక్షశ్చిత్తాకథారాజ యెల్ల

సారామృతాభగీతాసంతానసంతాననూన

స్ఫూతోకి పందిబృందవ్యాఖ్యాతమై చాళుహనుల్

శూరాభి మార్గ మెల్ల జోదిళ్ళ సేవించుచుండ ౨౯౮

మధ్యాహ్నం.

సాధాగ్రభాగస్ససతులు తారదచంద్రాభవదను
సాధుమూర్తిని రాముఁ గాంచి సంతోషజలతాను లగుచు
నీ ధీరు హరిమణిఖండభృత్యులు నెంచి కౌసల్య
శూభలన్నియు విల్లు వెన్నపట్టగాఁ బ్రస్తుదంబుఁ గాంచు

మధ్యాహ్నం.

జనకభూమినాథుడుహితృసకలసాగ్జన్యసంపదలు
కనులకు వెన్నెలన త్రిగా నైన కౌసల్యబిడ్డ
తనువుగా నింద్రసీలమణి తరుకారు తలతలల్ గాఁగఁ
దనరారెఁ గోసలసర్వధరరాజధానివీధులను

మధ్యాహ్నం.

ఈ కౌసలావనిపజలు నెన్నెన్ని యెన్నెన్ని నోము
లీ కాలమున కొగ్గునట్లు నెన్నడు నెచ్చటఁ జేసి
రోకదా! యీ రామమూర్తి యుర్వికి నొడయఁ జూచుండె
నే కార్యము ఫలంబు పొందు నెప్పుడో యెవ్వరి కెఱుక?

మధ్యాహ్నం.

అనుచు నానందాస్య లగుచు నాడెడు నంగనో క్తులును
వినిపించకయు నేదో సుంత వినిపించి ప్రియముగా వించు
చని పురీవికటంబు రామచంద్రుండు చక్కఁగా సగురు
పునుగు కస్తరి కమ్మతావి బుగులుగాఁ బాలుచు వీధులను

మధ్యాహ్నం.

నానాజనాక్షీర్ణ మైన నగరకథంబునందోర
గా నేకముఖాస్పృశికనవాంశులయాసణంబులను
గాననా మరకతరత్నఘటితస్రఘంబుల దీ పి
యానంద మంజుచ్ఛుభంధఁ బ్రాణమూలాంగణంబందు

మధ్యాహ్నం.

అనుభవశాలులు వృద్ధు లనుభవించి యున్ముఖ ! శ్రీరామ !
మనువంశపతులు విభవించి మణి తాల మణి తాలతాల
చనినట్టి చక్కనిబోవఁ జన్మమున్ముఖ చక్కనిసామ
యని నమస్కృతి దీవనలును నాడి తా రంతంతఃబోవ

మధ్యకర.

ఏ కలంకునను జూచినను నీప్రక్క నీప్రక్క సఖులె
సాకుఁ జల్గను శ్రీరామచంద్రుండు సకలభూపతిఁ
బాకారినలె నన్నయట్టి పలుకులే ప్రబలమై యోచె
మూఁడలందున వెన్నుదిగనె పొజ్జొచ్చె మొలమై రథము

చంద్రశేఖు

శ్రీరామచంద్రుఁ గఁచుక శ్రేయోఽవధిం బొందినట్లుల్
దూరంబుమాచి యట్లే తూఁగఁడుమండం బ్రజాభిల్
శ్రీరాముఁ గాంచలేక సీమాంతమం దున్నవారల్
వారెంతో యాత్మవిండావ్యాపారవిగ్నము లొచుక

శ్లోచారము.

వేతేశ్రోవను జనంగా జాప్యించు వెడలి శ్రీరాముం
డా కాపుల్ బడి ప్రజ హాసీయక్ దగ్గరయ్యుచోవం బో
నై తేవింగన గవిమెక్ మేఘానీకహరణ మాన్యుత్వం
బేల్లుంబోలిన మణికాంతిశ్రీ కంట నెసంగ మిర్చిపై

చ. వెలింగెడు రాశసౌధముఁ బ్రవేశమునంది మహాధనుస్సులఁ
బలిసినయట్టి రక్షకు లభంగునగు ప్రి వెలుంగు నూఁచుక
క్ష్యులును పదాతిరక్షణఁ గృతాంతగృహంబులవోని రెండుక
క్ష్యులును గమించి రాఘవుఁడు సంతిపురంబును జూచె నంతటఁ

క. నోడితోడిఁ దనుబడి రాఁయు
పెడపెడఁ జనుచున్న నద్రుపుపెట్టఁగ నుట్టె
బాడిచిన మృతిఁగను బిడ్డం
బడి దుఃఖాకారమెన వనశలలివలెక

క. రాహుత్తు శత్రుభాగా
వ్యాహతుడై శాశ్వత్ క్రిందఁ బడిన విరాళిక్
మోహరము పాలము తొలగక
యాహతదృశమైన యు త్తమాశ్వమువోలె

- క. ముక్కుం జెవులుం జేతులుం
జెక్కంబడి యందమెల్ల చెడి దేవళపుం
బ్రక్కకు నొరిగి శిలాత్వము
దక్క మిగులనట్టి దేవతాప్రతిను నలెక
- గీ. ఉనికిగలుగుం దండ్రీ గనుమ నిర్విణ్ణుడై
పాదములను జేతంబట్టి తాకు
సుఖముపొంది యెడదనుసి బిగపట్టుక
మొగిడి కైకపాదములకు మొగ్గికి
- శా. నీయాజ్ఞంబడి నచ్చినాడ నని తండ్రుండొచ్చి పృథ్వీతర
చ్చాయాదూరముగాగ నున్న పితృనాస్యంబుం గనుంగొందుం గై
కేయిం జూచి, యిదేమి తాడ్రి మఱి నాకేలంది సన్నంకసం
స్థాయిం జేయఁడు జాతుముద్దుగొనఁ డాశ్చర్యంబు వాటిల్లెనుక
- శా. అమ్మా! నే గనిపించినక మఱియుఁ జా లానందధీపారవ
శ్యమ్ముం బొంది గవుంగిలించుకొని ముద్దాడంగనా తుండి యే
లమ్మా! పాదములందు నాకరముతాఁగై కూడఁ గన్నెత్తి పా
దమ్ముల పుల్కలఁజూచుకోఁడు, కత మింతం గాంచ నొక్కంతయుక
- చ. శాలియక యేమిచేసితిని తెచ్చిన యెల్లయు తాడ్రిప్రేమకుక
బాలమగు రాజ కన్ను లిటు పుచ్చఁడు నాయెడ దోస మేదియె
గలిగిన నేనురాకమునుగా మఱి నీకును జెప్పియుండుం దం
దులకును సంతోష మగునో నను నింతగఁ జూడకుండఁగక
- మ. ఒకయేదో బెడిదంపుదోస మని నే నూహింతు, లేకున్న తే
నికీ దానింతటి దైన్యముం గలుగునే నిక్కంబుగాఁ దల్లి! యిం
తుకు నే జాలుదునా? ధరాపతికి నేతాదృక్కుఁ ధాహేతువా
తక మే నేమి పొనర్చియుందును జింతాదుర్గమం బయ్యెడిక
- గీ. తండ్రి ముఖనిర్గతము మధుధారఁ జొక్కు
నీలభృంగమ్మ నేను దల్లి! లవము ల
వంగపుమ్మెగ్గయంతటి పలుకు నైన
వినఁగరాదట్లే? తీవ్రమే యనుము నేను

- మ. తనయానంబడి యగ్నిలో దుముకనే? తానింత “ఊ” యన్నచో
వనధిం దూకనా? యేమిచేయ నని చెప్పకవచ్చు, నాతండ్రి నా
కును బ్రత్యక్షమురారి, యే విషపృథాకుస్వీగ్నగండాంతరా
స్థిని నిద్రింపుచుటన్న బోయి నుటి నిద్రింపక? నవంపగడే
- మ. అని కై కేయి మొగంబువంకం గని యాస్యాబంధు నా రాణి పా
టున నిప్పుల్ కనుజేటలక జెటిగినట్టుల్ చూడ “నేనుమ్మ” నీ
కును నాపై నది యంత వచ్చెనటవే కోసమ్మ! నేనై నాన
ర్చిన దోసమ్మది మీదు దంపతులకుం జెప్పంగడే నావుడుక
- తా. ఆకంఠమ్ముగ వచ్చు దుఃఖమును గోపావేశముక నేత్రేరే
ఖాకోణమ్మున యత్నమై యనిమి చిక్కంబట్టి దంతద్వయా
స్తోకాఘట్టనం జేసి క్షీణబెదవి నెత్తుంజిమ్మ నల్లంతసే
పాకంబటిన పొంగునక వెనుకపాటవేళ కీ కీర్తిగక
- క. అవునోయీ రాఘవుడ! పి
తృవాక్యపరిపాలనంబు దెప్పగమై పా
ల్యవిధిం గొప్పరమా నౌత
మవినయులకుం జేతగానిదగునతమునుమీ!
- క. అది నీవుచేయగలవా?
మొదలిడి పట్టాభిషేకమునకును యవరా
ట్టదమునకు సిదపడితివి,
మది నాలోచించి బదులు మాట్లాడు మనక
- చ. దశరథపుత్రు నేత్రములం దారక లీరిక లె తిన్నంగక
బ్రహ్మతమై యెదో స్మగణభావము కొట్టినయట్లు లోచి ధీ
దశ పుటించి యిట్లవియె దల్లి! యహల్యకు గౌతమర్షిదే
వి శేమితలాలసాహృదయపీఠికి నీకును నాత్మ యొక్కదా?
- క. నీ చెప్పినదపు న్రతిమును
బ్రాచీనోత్తమమహా రిభాగ్య లహరిల్
మోచాఘటమధురినుగురు
వాచాలలు చెప్పిరమ్మ! పరమహితముగక

మ. నొలుతఁ జూపకమున్నదో మఱియు లేదో నీకు, నే నీతఁ జె
డిలియై యింటికి వచ్చుచో రథములఁ నే నమ్మునో జెప్పి య
ల్లలఁ దోలించితి నామెగమ్మన నహల్యాదేవతాపర్ణశా
లల, కానాటి గురూపదేశవిధి యేలా విస్మృతిం గాంచెదఁ

గీ. కైక కన్నులు చిన్నవిగాఁగఁ జేసి
చిన్నిసూదులు గ్రుచ్చినచేలువు గాఁగ
సల్ల రాఘవు హృదయంబు చూగపద్య
ముకుళవికసనకారియఁబోల్చి గాంచి

చ. మును పల నాకు 'రెండువరముల్ దయచేసెను నీకు తండ్రి, దా
నను నొకదాన నీవునయినఁ బడునాటుగునత్సరంబు లే
గనువలె వెంబడిం జటివి కానకు, 'రెండవదానఁజేసి నా
తనుభవుఁ డిప్పుడే సకలధాత్రికి నీవలె రాజు కావలెఁ

శా. రామా ! యిన్నిదినాలుఁదాఁచితినిరా రక్షోవిధంబై సప
త్నిమాతృగ్యము నేడు బ్రద్దలగు సందేహ గండకోనఁ భరు
శ్రీమత్పాణిని నీవు నొంటరివి నీ సేనులు క్లిష్టంబై యా
నో మాటిచ్చిన మీరు రాఘవులు పోగో సత్యవాక్పాలనఁ

శా. రక్షోజాతిని నామఁచూననదశాప్రాచుర్యముఁ బోదు వృ
దక్షోణీపతి నీమతండ్రికిని జేతఃకామముం జావ దా
రా ! ట్లేణీభరతరవారణావతరణాప్రాచీనలీలాకృతి !
దక్షుం డొక్కఁడ నీవు భూమిపతిద త్తబా వరవ్యక్తికిఁ

క. అడిగిన దేమో యడిగితి
బుడుతఁడ ! మునుమాఁచి తిట్టిపోయుఁడు తండ్రిం
బడి నీవును దఱిమితఱిమి
యడిగించినతండ్రి యిట్లులెనాఁడుగదా !

శా. నాకు నీకృతమైన యే యపకృతిఁ నాకోరి యిట్ల నటం
చాకారిం చెదవేమొ? చెప్పితినిగాదా నేను రక్షస్సునం
తే కా దెంతయుఁ గోసలాధిపసుతాప్రాక్షేత్రకుద్దాలన
ప్రాకామ్యాకృతి నీవేటుంగవు ననుక, రాజో యెటుంగుననుక

క. మామువ్వురు ధానులకును

స్వామీ! పుత్రకులు మీరు జన్మింతు రటం

చేమో యెఱుంగుదు నెప్పుడో

యీ మంచియనేహ మెంచి యిట్లులు సేయక

శా. ఆయెంబో, ననుఁ బెంచినట్టిదికదా యీ రండ, కాండీరుఁ డా
దో యాప్టీకుండ వాదో, యమ్ములను మున్నూయంగ వెన్నూయన
ధ్యాయాధ్యాయము చాపశిక్షణకళక దై తక్కు లాడించినా
వే యీ మంథర, యూరకే చనునటోయీ చిన్నికార్యంబులేక

మ. అనుచుం జేయు ప్రసంగవాహినిబడిక బ్రాంధదుఃఖంబు తోఁ
పని యుద్విగ్నగళస్వసం బెసంగ సంబంధించుఁ దల్లిక గనుం
గొనలక దెల్పిని నవ్వుచక గఘుకులాకూపారజైవాత్మకుం
డును గన్గొంచును నిట్లు చెప్పె మృదుపాండుప్రాధగండాగుండై

ఉ. నీ యుపకారముక మఱువనే మఱి యో జననీ! యెవండుగా
నీ యొకసత్కృతిక సలుప నీనగు దింకొక రాదు రెవ్వతో
చేయకయే సహాయపడి చేయఁగరాదును దత్ఫలంబు రాఁ
జేయఁగరాదు లోకమున సేమము త్యాదృశులందు నిల్చెడుక

మ. జననీ! యేమహనీయులైన నుపదేశం బిచ్చినక దానిభా
వనయుక భావనగాఁగ నిల్చిన శల్కబా! దేవతామూర్తి వి
న్నునుబోలెం జనుదెంచి యాచరణమందుం జొన్నకున్నక నినుక
విను మన్నింతు నహల్యకన్నను హిమానీసత్కృపారాశిగక

ఉ. ఏ వరయుగ్గు మీ వడిగి తే వరయుగ్గుము రా జొసంగ నే
నా వరయుగ్గుపాలనకృతార్థజనుష్కండ నైతిసేవి నా
యా వరపాలనాత్మనుకృతాఖిలదివ్యత యందుఁ దల్లి! శ్రీ
దేవత నీవు, న న్ననుమతింము నీదు పదార్థకుండుగా

చ. వస్తుధయు నీనినెంటుఁబడి వచ్చెడుఁ జొక్కులు తన్ను లింతయుక
ముసరవు నా మనస్సునను బున్నెపుకర్ణ మొకండుసేయునూ
హసారిది నా యెడంద మఱి యూచినయట్లుల వివిధ యూచ నీ
రస మది నీకునిచ్చిన వరంబున బుట్టిన నీగి కాదువే

మ. తను నా శంబుల సూర్య తేజముల సంతానంబు నాయందుఁ బో
లెను నా తమ్మునియందునుం గలవ తల్లీ! నేను మాతండ్రిమా
టను బాలింతు నతండు మత్పితృకిరీటం బందుఁ బాలించు నొ
క్క నికిఁ రెండవప్రత్యోగ లొక్క పరి యేగఁ వీలట చెప్పుమా!

క. నీ వడిగినయది మఱియును
భూవిభుఁ డిచ్చినది యిప్పుడు భూపతి మానం
బే వెలయించెడు నిజ మని
నా వరపాలనమె మిగిలినది కాదటవే!

ఉ. ఇంకొకతల్లి యెనయెడ నేనును గానకుఁ బోవుటొక్కఁ డా
వంకన కోరియుండు, బరివాగె యెఱింగినబుద్ధి యకట నా
తంకములేక నేల తొలిదారిని నేల్పడి సాగుటంచి భూ
పాంకము తమ్మునందు నెఱపాటఁగఁ గోరితి, నీతివార్షిధీ!

చ. కడఁకను వెంటనే జటినిగావుట కోరుట కొంత వేళకుం
బొడమెడు సందియంబులను బుట్టక తుగ్గించుట మేలుసేసినఁ
గడువడి నిట్లు ముందువెనుకల్ పరిశీలనచేసి చేయఁగా
నొడికముఁ కల్గి చేయవలె నుగ్గముకట్టినయట్లు భద్రమై

చ. కొడుకునకుఁ శుభం బలముకోసము కోసలులాడబిడ్డ యె
క్కుడువ్రతముల్ పొనర్చు ననుకొందును, పిచ్చిదినుమ్ము, తల్లికి
వడిఁ జని యెల్ల దేవతలవాంఛలకుఁ న్యతిరేకమంచు నే
నొడఁబడఁజేసి పోవవలయుఁగద యంత కనుజ్ఞ యాయవే!

మ. అభిషేకార్థగృహీతపానజలవ్యాకీర్ణ కేశాంతుండై
శుభమూర్తిఁ జనుదెంతునం చెమరుచూమఁ దాను వైదేహియా
శుభముల్ వందలకంటె నిద్ది శుభమంచుఁ నచ్చఁగాఁ జెప్పి వీ
తభయం జేసి చనంగనాఁ గదవె! యేతత్కాల మొర్వంగదే!

ఉ. ఏదియు మాటయుఁ బలుకు నేది శిలాకృతి రామకైక యీ
వాడము సంతయుఁ విన్నెడువాఁడును దా విననట్టివాఁడుగాఁ
గదని యానటంచు ననఁ గాని విచిత్రదశావిష్టత్తి లో
నూదిన తండ్రికిఁ రఘుకులలోతముఁ డంత బ్రదక్షిణించుచు ౩౪౦

ఉ. కైకకునుం బ్రదక్షిణముగాఁ జన నాయమ మానకోపరే
భాకృతి నిశ్చలాకృతియైనై రఘుబాలుప్రదక్షిణంబునక
గోకచెరుగు రాఘవునకుఁ గొనతాఁకెడునట్లు వీచి కో
పాకరమానసాంతరహృదంతరమందలి పేమఁ జూపఁగాఁ

గీ. అంత రాముఁడు మందహాసాననార
విందసుందరదర్శనావిష్కృతాంత
రుదితతీవ్రవ్రతాచరణోహుఁ డమ్మ !
పూర్ణముగ దయయుంచుము పోయినత్తు

మ. అని యానందముచేత లక్ష్మణునితో నాడక సుమంత్రుఁ వచిం
పను వారింగని వారిమోములు కుఁధాభావంబుచే నెట్లనై
యునికిం బల్కకసోవఁగాఁ దొడఁగె సర్వోహాప్రసంఛాతివ
ర్తనుఁడై రాముఁడు లక్ష్మణుండు వెనుకఁ రాఁ గోపియై ఛాపియై

శా. రాముండుం జనుమండఁగా ధరణిభృత్ప్రసాదజాలంబులక
వామానేకనితాంతశోకమయరానంబుల్ విన్కవచ్చె శ్రీ
రాముండుఁ దనతండ్రికిఁ గలుగు భార్యల్ వేలన్ దల్లిఁ దా
నేమాదిం గను నట్లె గాంచుటను వా రెంతేని శోకింపఁగ

గీ. రాముఁడును దల్లియంతిపురంబుఁ జేరి
తొలికవాటంబునక ముసలియుఁ బూజ్యుఁ
డైన ప్రతిహరి లేవఁగానైన లేక
లేవఁబోయినవాని శాలీనవదను

మ. కని తాతా ! మఱి నీవు లేవవలెనా ? కాకుత్స్థునిం జిన్నినా
టనుగోలెక దనయంకసీమ నునుపీటంజేసి కూర్చుండఁజే
సిన నీవుక బలి! యంచు నాపి దయచేసెక లోనికిఁ దోడదో
డన తత్రత్యు లనేకసేవకులు వెంటక గౌరవం బూనఁగా

వ. వేదసంపన్నులు వృద్ధులుబ్రాహ్మ లభిసత్కృతులయిన బ్రాహ్మణులను
ద్వితీయకశ్యాయందును ద్వారరక్షణతత్పరలైన ముదుసలియవ్వలను
బాలికలను సేమంబడుగఁబడినవారిని ద్వితీయకశ్యాయందును గాంచి
తల్లియున్నచోటికిఁబోయి నిశాళాగరర క్తశీత్రనుబ్రాహ్మణ్యపూజా

వ్రతధారిణిని వ్రతపరాయణతాసంతోషవదనాగవిందను హఠాశన
జ్వాలాహవిర్జ్వావయంత్రం దల్లి నిదధ్యక్షతఘ్నతమోదకలాజమాన్య
పాయసకృసరసమిత్పూర్ణ కుభాదిసర్వహవిస్సంభారమధ్యస్థితమహా
లక్ష్మీదేవతాసదృశాకృతిని గాంచి నమస్కరించిన నామె

ఉ. ఆచినప్రేమ రాఘవుని యాస్యమువంకన తెప్పవేయక
జూచి మఱంత లేచి ప్రియసూనునిఁ గాగిటికాచి జాత్తు మూఁ
జూచి శరీరమున్ నిమరుచొప్పునఁ చేతులు సాచి కన్నులం
దోచిన చెమ్మతోఁ బ్రియసుతున్ గనులందునఁ జూచి యిట్లనెక

ఉ. నా పసితండ్రీ! పూర్వమున నా పొసరించిన సద్రవతాళికిఁ
రూపమ! పూర్వరాఘవులు రూపితధర్మలు దిగ్విగంతర
వ్యాపితకీర్తన లైన ఋషు లందిన తొల్లి ట్రి ధర్మకీర్తులుం
జేపడుఁ గాక నీకు రఘుసింహమ! నీకు కులారురూపమై

గీ. అన్న మాటకుఁ బిసరు వెన్నాడనట్టి
నీదు జనకుని దర్శింపఁబోదుగాక
అయనయు నిన్ను యావరాజ్యంబునందుఁ
గృతవచస్కుండు సమభిషేకింపఁగలడు

శా. ప్రాదైక్కుంజామి యంతవేళకును బాబూ! సుంత యీ రత్నపుం
గద్దెన్ వెన్నును వాల్చి రంగపతికై శిరస్యంబు నీ యోరెపు
మ్మొద్దెన్, నీమము దోసమంటదునుమీ! మూఁజూచి పోవయ్య, నా
యొద్దెన్ గొంచెముసేపు శాంతముగఁ గూర్చున్నట్లుగా నయ్యెడిక

చ. తనవదనంబునందుఁ బినతల్లియుఁ గోరినకోర్కీ దైన్యముం
జొనుపడు, మందహాసనవసుందరమంధర కాంతి చెక్కులం
దను విడిపోదు నిచ్చలు కనుంగొనుతల్లికి నె ట్లెఱుంగనా
కనుకని పుత్తుఁడున్ సెలవుఁ గైకొన నచ్చె నటంచు నామెకున్

శా. అంత రాముండు తల్లి యీ నెఱపు రాజ్యశామహోదంతపు
సంతోసంబును గాంచి భీతిని మనస్సంఘన్నవై రాగ్యవి
క్రాంతుల్ కొంతకుఁగొంత యె తిగిలఁగాఁ గన్నూసి యీదైన్యవృ
త్తాంతంబున్ మునుల్లోన నెంచమికిఁ జింతాకాంతి యల్లంతగా

శా. అమ్మా! యింకను నీవు పూర్వపువిధంబై పలుకుచున్నావు రా
జ్యమ్ముకలేమను రాజదర్శనములే దత్త్యంతశీఘ్రంబుగాఁ
బొమ్మా! వే పనునాలుగేడులు వనంబు జేరి యందుండ రా
జ్యమ్ముం దా భరతుండు నేలు నను రాజాజ్ఞక విసంగంచమిక్

క. నీవద్ద సెలవుగైకొని
పోవలె నని వచ్చినాఁడ భూవృత్రహు నా
జ్ఞావైఖరి జా గోసరు
నీ వింతకు ధైర్యమెల్ల నిలుపఁగవలయుక్

మ. తనకుం జేరువగాఁగ నుల్లభరణిక్ దా మేయుచున్నట్టి బి
డ్డను ద్రాగ్లంఘనవిశ్వగుజ్వలపరిష్కంబై నో వ్యాఘ్రియో
కనుచుండంగను వేసికొంచుఁ జనఁగాఁ గాఘాదఁగా లేకపో
యిన లేటింబలె నా పె తేల్చుఁ గనుదోయిం గుప్పకూలంబడెక్

క. వైరాగ్యనిష్ఠుఁ డయ్యును
(శ్రీ)రాముండు మాతృదేవి క్షీతి నొఱగుటచే
వే రాపు పొంది లెల్లని
గారాపుంబిడ్డవోలెఁ గాఁగిటఁ బూనెక్

గీ. ఎత్తి ప్రక్కనున్న మెత్తని సెజ్జపైఁ
జేర్చి యమ్మ! యింత సేగి యేల
పడె దటంచు నామె పాదాంబుజమ్ముల
నూను బొహుయుగము నొత్తుమందు

వ. అంత రామాంకమ్మున సేదదేరి నిరంగుళీయకము నల్పకంకణశాలీన
మైన హస్తద్వయమ్మున కొడుకుమేను బుణుకుచుఁ గౌసల్యయిట్లనియె

గీ. బుడుతఁడా! నీవు కడుపునఁ బడకయున్న
నే సుఖింపడియుందు నోణూ కుమార!
కష్టమైనను గాని సుఖాశ లేని
కష్టమైనను నిజము సుఖింబై యగును

ఉ. సంతకును లేని చానకును సంతకును లేదను టొక్కదుఃఖమే
సంతకును గల్గు చానకును జక్కని నీయటువంటి బిడ్డయున్
గంతువివంటివాడును జగత్తయపాలన పొంటె తోడునున్
మంతిరి కాంగలట్టిడు కుమారుడు కల్గిన వేయిదుఃఖముల్

గీ. భర్తరాజ్య మ్మది స్వరాజ్యపదవి కొడుకు
రాజ్య మది పరరాజ్య మ్ బ్రధయుఁ గలదు
అకట ! మొదటిది విపరీతమయ్యె నాకు
రెండవది యిట్లుగా విపరీతమయ్యె

సీ. ఆయన వచ్చి తా నడుగఁగా ద తత
యాయమంచనుట యదేటిపాడి?
ఆ రీతిగా నీదు నప్పగారై నను
ననుఁ గవ్వముల నాదుకొనఁగలేదు
నలుసంత బిడ్డ వున్నావు నీ తరమున
నైన సుఖంపడ నగునటంచుఁ
గట్టిన యీవట్టి గాలిమేడలు నేడు
గాలిమేడలుగాఁగఁ దేలిపోయె

నాది యేకాకిబ్రదుకయ్యె నాయనా ! యొ
కొక్కజీవికి నిద్ది వొక్కబ్రదుకు
సీతఁ గొనివచ్చునప్పుడు చెప్పినావు
జ్ఞాపకం బున్నదిర సమజ్ఞానిధాన !

చ. విరిగినపాలకన్న సులువే యయిపోతిని మున్ను, నీవుగా
దొర వగుదన్న క్రొంబెరిమతో నొకతూతమువచ్చె, దానికీ
విరుగుడు పుట్టె నీవిటుల వెళ్ళిన రేపటఁ దోటకూరలోఁ
బురుగును దుల్పినట్లు దులుపుల్ పడనా ! మతిభావనాయతీ !

౧. ఈ రాజాకోట మున్నపే
పారాగత మంచు లేదు బాలక ! నాకున్
నా రాముఁ డంచు లేడో
బౌరా ! కౌసల్య యున్న దని యున్నదియూ?

గీ. పడగ పగ పాము చుట్ట మా పడతి కంచు
నదియు సంతోషపడితి మున్నదియు నేడు
మొదటిఁ గాంచిన కాయో ముషిణి ముషిణి
గాఁగఁ చెలియంగనచ్చినకరణి శోచె

ఉ. అక్కట నీ వియోగభగవంతుని నేగతి నోర్చుదాన? నీ
చిక్కినమేన నోము లెవిచేసిన నిక మటువంగవచ్చు? నీ
దిక్కటు నేను నా జమునిదేశమునందును భాగమాదునో?
యెక్కడివా గ్గ చెప్పితిని యీ యసుఖాశ్చ్యో యైన తల్లికిక

శా. నీ వున్నప్పుడె దిక్కులేదుగద తాడీ! నాకు నీ వెచ్చటో
యే వైదేశికుఁడై చరించెనా? ఆ యే వేళనో! పాణిముల్
పో నీ మొండికి నప్పు డీ జనములుం బూజింతురా నన్ను? నీ
యావేశం బొకఁడే విచిత్రినుగునయ్యా! భావనాసంయమి!

క. అని దీనకపోతింబలె
వనరుచు నున్నట్టి సానుఁ బట్టపురాణిం
గని యింతకు బిగ్గంబ
ట్టిన కోపాగ్నికలును బ్రకటికృతి పొందక

క. సామిత్రి యందుకొని యా
ర్యా! మానవనాథునాజ్ఞ యగ్గజఁ డిట్లుల్
తా మన్నించుట నాకును
నేమో యిష్టమ్ముకాద యెంత తలచినక

శా. మాకంటె మఱి పెద్దవాడయిన రామస్వామి యెఱుసనుక
త్మొకాంతుండ ని కాకతిప్పదు; ప్రశస్యంబైన యా శీలమో!
యా కోదండమహోగ్రశిక్షణమో! నాయందానో? శత్రుఘ్నునం
దో? కా దా భరతుండు మాత్రము కలఁడో? కాశ్యపీరక్షకై

క. తనతల్లి యందు జనమన
కనితరమగు నలపు గలుగు టధికపుగుణమో?
మునుజేనుఁ డన్నఁ దేజ
స్సనాథుడును శీలి యగుట చనదే పరిజనుక

క. ఒక యాటదానిమాటకు

వికృతుండై రాజు వింతవింతలు సేయక

చకితులయి యెల్లప్రిజలును

నొక యేమియుఁ జేయ కూరకుందురే ధార్మిక

శా. నాకు రాముడై దేవుఁ డాయన వనాంతం బేగ నేఁ జూడలే

నీ కోదండవిద్గితాశుగములక హింసింతు నెవ్వండు కా

నీ కాదన్నను, గోసలావని గలం డెవ్వండు గాధేయశి

క్షాకూలంకషశస్త్రసంచలమపజ్ఞక దట్టకోజాలగక

శా. దక్షత్వంబున గుంపుగుంపులయి యీ ధార్మిప్రిజల్ కైకయీ

పక్షంబూనిన నొక్కయమ్ము విదలంపంజాలు నీ మూఁకలక

కక్షక రా జెదురైన దండ్రీ యనువాక్యం బింతయులేగు నొ

కక్షోభంబయినక సరే సకలశిక్షాతీవ్రతిం బొల్పెదక

చ. అనయము పండిపొయె నునయందును వారికిలేదు, వారి యం

దున మనకేల చెప్ప, భగతుండును దమ్ముడుకాదు నీకు నా

కును మఱికా దదేనియొ నిగూఢముగాఁగను నిన్నినాళ్లు లో

నను గుమిలించుకొన్న కరణంబులు నేటికి వెళ్ల బెట్టగా

చ. కడకును నేటి వేళకును గాటికి గాళ్లులు చాచువేళ నీ

యొడయందు కామరాక్షసికి నూరక యిట్లుల లొంగిపోయి యీ

పుడమివెలంది మాళిపయిఁ బూజలుకల్గిన రత్నమండనం

బొడిచినఁ జూచుచుండి యెవఁ డూరకయుండును జాపహస్తుడై

క. ఒకకొలికిఁ దెచ్చెద నీ

సకలావని సాధుసరణిఁ జననేరని తం

డికిఁ దండ్రీతనము లేదును

వికృతులయెడ బంధుతావివేచన మేలో?

ఉ. కండలుసేసి కాకులకు గ్రద్దలకు బడవైతు నీప్రిజా

తండము నడ్డమైచనిన ధారణినాథుని వారిమంతులక

గొండాక యూరకుండు, కయికొన్న ధనుస్సకలాగమాస్త్రభే

రుండత జీల్పి చించి పెనుపోవులుపెట్టెద కత్తుసంహతిక ౩౮౦

- మ. అను సౌమిత్రివచస్సులక్ వినుచు నాశాంకూరదీప్తాస్యయై
యనఁ గౌసల్యయు, లక్ష్మణుం డనిన వృత్తాంతంబు విన్నావుగా,
మనసుం దిట్టముగాఁగ నున్నయెడ నామాదిం బానర్పంగడే
ననుఁ గైకేయికి నప్పగించి చను తెన్న న్నికునుం బాడియే?
- మ. రహి ధర్మిష్ఠుడవైన, ధర్మము నొనగ్గుం గోర్కయుం గలెనే
బహిరుగ్గ్రీల్ రిపురాజకిన్ వదలిపోవన్ న్యాయమా తల్లినిన్
నహకల్పంబగు నీబుజంబు నిడిపోవన్ ధాత్రియే రీతి సెం
దహనోదగ్రశుచావిదీన యగు నేతదీర్ఘి నాకుం దగున్
- మ. సారిపిన్ గాశ్యపుండన్నచాడు తొలి శుశ్రూషించి తల్లిన్ గృహం
తరసీమం జన దేవలోకములు, మంతవ్యంబగున్ ధర్మ మే
కరణిన్ నీజనకుండు నీ కగునా! నిక్కం బాగతిన్ నేనునున్
బరమంబై చను శ్రీధర దల్లిపలుకుల్ పాలింపనానేకదా!
- క. నీ వరిగిన నే బ్రదుకను
నీ వరుగుట యనుమతింప నేను ధరిత్రీ
సేవాజననీశుశూర్
షావేశము తెచ్చికొనుమురా! రఘుతిలకా!
- క. అన రాముం డిట్లనియెన్
జననీ! నేఁ దండ్రిమాట జవదాటఁగ నో
పను గైకదోస మేమియుఁ
గనిపింపద యిందు ధరణికాంతునిమాటన్
- చ. పుడమిని బావుకొన్నటుల భోగములన్నియుఁ బొందఁజూచుటల్
జడులగు కామచారులకు సాజము ధర్మ మెవండుగాని కో
రెడుఁ గడు నల్పసౌఖ్యవిధురీకృతచిత్తుఁడు, కండుమాని చా
ప్పడుఁ బితృవాక్యపాలనశుభంబును గోపధ మైనఁ జేయఁడే!
- మ. మనపూర్వుల్ సగరాత్మజాతు లఖలత్కూ ద్రావ్వి భూమిస్థజం
తునికాయంబును గోట్లు లక్షలు మృతిన్ డొంగన్ విహారంబు చే
సినదెల్లన్ బిత్తవాక్యపాలనభుజాక్షేపంబై ధర్మేతరం
బని చెప్పన్ గలదే తదీయకృతి నూహక్షేత్రపారమ్యమున్ 3౮౭

- మ. ఒక యే యూరును బేరులేనివగు దైత్యోద్రేకముల్ మాన్చి శూ
రకదంబంబునయందు శూరుఁ డను పేరక నేను జెల్లక గృహ
ప్రకటిభూతమనస్కుఁ డేల! నను నంబా! జామదగ్న్యుండు నా
యకనుక రేణుకఁ దల్లిఁ జంపెఁగదవే, యా తండ్రియానం బడిక
- గీ. ఇది పురాణేవసములై న ఋషులచేతఁ
జేయఁబడినది నే నట్లె చేయువాఁడ
నిది సనాతనధర్మంబ యిద్దిచేయఁ
దరతరమ్ముల కిద్ది యాదర్శకంబు
- వ. అని సామిత్రిం గాంచి యిట్లనియె
- క. నాయెడ నీకుం గలిగిన
ప్రేయోభావంబు నవధి పెట్టినయది సం
స్థాయధురావహము సదా
జేయము నీశ్వర్యరేఖ క్షీతి నెందైనన్
- శా. నాల్గ్లిం గొఱమాటలాడి కడుదైన్యం బందఁగాఁ జేసి తే
నీతిం గై కొని గాదిసూతికృత మానీతిన్ ద్వదేకాశ్రయం
బా? తీరంకరుడైన మాని మును నా కందిచ్చె, నీ కిచ్చితిన్
జేతోమర్మముగాఁగఁ జూడు మదియుం జెల్లింతువా? యిచ్చటన్
- మ. ఒకధర్మంబును నాశ్రయించి మఱియేదో తల్లియో తండ్రియో
చకితుండై చను బ్రాహ్మణుండా పలుకన్ జాపక్రియాదక్షుఁ డూ
రకసోఁ డి ముపురందు నెవ్వరు సధర్మప్రక్రియం బలికే
నొక యెవ్వండును జేయ మిందలి రహస్యోదారతం జూడుమీ!
- ఉ. ఇంపగు నీమహామును నెంచి వృథా జననీశుచాస్థితిం
బెంపకుమంచుఁ దల్లిఁగని పెద్దయు దుఃఖము మాని నన్నుఁ బం
పింపవె నాకు దీవనలు పెట్టవె? యీ పదునాలుకేండకే
కొంపలు ముగ్ధనా! తిరిగి కోసల మేగద నింతలోపలన్
- శా. సామిత్రింబడి నీవుచేసిన వచస్సంతాన మింతైన నీ
నీమంబున్ మతిశుద్ధియున్ సకలరాక్షాత్వంబు యోగించునా?
అమోదింపుము మాటకుఁ దిరుగుమా టందీకు మీ ధర్మ ము
ద్దామం బచ్చసనాతనంబు శుభసంధాదీప్ర వసాకృతా! ౩౬౫

మ. అని సోమిత్రిని గాంచి యొక్కరుడు బాహుశార్వదీపుండ్రయే
వనధుల్ నాల్గిట సంపనిప్పు లారలింపక జూచుచే ధర్మమా?
తనశక్తి గుదియించి ధర్మకలనాతాత్పర్యమార్గంబునం
దుననే సోవుట దేవతాపథము వేర్వోవల్ సురారాతికా

మ. తనకుం జియ్యయుఁబట్టి క్రూరమృగయూధం బమ్మ నాన్నంచు నే
రని దీ మానవలోక మా పగిదివారా? ధర్మమన్నట్టి చి
క్కని యా చక్కనివస్తు వెచ్చటనొ స్వర్గంబందునా కల్లు, నీ
కును నాకున్ మది సాధువైన యెడలన్ గూలంకపం బిచ్చటక

క. పలుమంది బాహుబలశా
లులు కలిసె యింత మనుజులొకంబున వి
హ్వలులై బలహీనజనం
బుల విటుమక తినుటలేదె ముగవిచారా!

ఉ. ఏ జనకుండునుక ముసలియే జనసత్వము లారియుండు వీ
రో జవసత్వముల్ కలిగియుందురు పుత్రులు యావనోదయ
శ్రీజయశాలులై, పితలు చేతికి గుప్పెడు కారు తెంచినక
గాజరలట్లు వీరెదరుకాదె మఱేటికిఁ జేయ రాగతిక

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రితమ్ములును ధారణినాథుఁడు నన్నదెల్ల నీ
యల్లములోపల గలుగు సూహలు భావసమాశ్రితంబు లీ
యెల్లయు ధర్మ మిద్ది యెవఁడేనియుఁ బాలన సేయు మానవుం
డల్లతఁ డొక్కఁడుక, పెరిజనావళి హావళి తెచ్చు రక్కసుల్

శా. ఈ సర్వంబగుధాత్రి పాశవతసూహేలాప్రకృత్యాకృతిక
భాసించుం బయి కంతె నిక్కువముగా భావస్థితంబెల్ల నీ
యాసల్ కోపము లాది భావములు కట్టా! తుత్తిపాసల్ ద్వయం
బే సర్వంబగు దైహికంబు కనుమా! యీ ధర్మ మేపాటిదో

ఉ. ఒక్కఁడు కామినీవశత నొక్కొకదోస మొకండు రాజ్యపుక
మక్కువ నొక్కొకల్పవము మానవుఁ డొక్కొకఁ డొక్కచెట్టకుం
జిక్కును ధర్మ మిప్పుగిది సేగిబడుక దనయొక్కయిష్టమే
నిక్కమ యన్నవారిబడి నెత్తురు లేటులు పాతె ధాత్రిపై కం.

మ. కిక్కురింపంబడె దొక్కభావమున నీ కీ లెంచుమీ, సర్వభా
వకటాహంబును ధర్మ మూదుకొన దైవారుకా, మఱిద్దాన వా
రక నీ చేయు సమస్తకార్యములు ధర్మప్రక్రియాదూరభా
వకముల్ గాఁదగదయ్య నెయ్యమున నావంక విడంబింపఁగా

మ. అని తల్లింగని తల్లి! యింకయిన నీ యాజ్ఞానుమోదంబు చూ
పను బాలించవె యన్న నామెయు దురాపంబైన శోకంబు త
గ్గనిదై యెన్నియునైనఁ జెప్ప మవియుం గా వేను నీపోకయం
దనుమోదంబును జూపఁజాలఁ జనవద్దయ్యా! వనీవీధికి

శా. తల్లి! బెబ్బలి వేసికొంచుఁ జనఁగాఁ దా లేడిపిల్లెన నో
పిల్లండా! నినుఁబోలె నిర్దయముగా వీడంగఁబో దేమి ధ
ర్మోల్లాసంబులు పల్కె దట్లయిన నీయూరందు నాయక్కఱల్
చెల్లె నేనును వత్తు నీ చను వనీసీమల్ ప్రవేశింపఁగక

చ. నను గయికొంచుఁబొమ్మ వని నా బరు వెంతటి దాను నీకు, నే
ర్చినదగు గాఢిసూనుఁడు రచించిన యస్త్రకళావిలాసముకా
జనవికిఁగూడ రక్షణము సల్పఁగఁజాలనిదా! భుజింపఁగా
నొనరిన కండమూలముల నొక్కఁడు ముక్కయు నాకుఁ జాలునే!

చ. జనములు నుల్కలం దటుమ సామజముల్ తొలిదారి పూనిన
ట్లనయము నూత్నశోకప్రళయంబును బొందిన తల్లిఁ శాఁగిటం
గొని రఘునాథుఁ డమ్మ! యిదిగో! యిది శోకము కూడదంచు ల
క్ష్యణునిచెసం గనుంగొనుచుఁ గన్నుల దైవ్యము చిమ్మునుండగక

క. నీ భక్తిపరాక్రమములు
నా భాగ్యపదంబు లెఱుంగనా? తల్లి యెటుల్
తోభించెడు నీ వట్టులు
తోభిపడుచు నన్ను నేల సురిగించెదవా?

చ. ముసలి గురుండు రాక పిత పుట్టినకోపము మోదమో యెదో
మసలినభావమైన తనమాటను జేయుమనంగఁ బుత్తుఁడై
ససనసపోవువాఁడు మవినకా మనకున్నను నొక్కఁడేనుమీ
కుసులు జనించు ధర్మ మనుకొన్నపథం బొకఁ డాశ్రియించినన్

- గీ. జనకునాన నేను జవదాటగా లేను
భర్త యొక్కడె సతికి బరమగతియు
భూమిభర్త ప్రాణములతోడ నుండఁగా
దల్లి నాచువెంటఁ దరలు తెట్లు?
- క. నీ కన్నులయెదుటన యి
ల్లై కాంతారమున కేగి యేతెంచెదనే
నాకుఁ ధర్మాచరణ
ప్రాకటఫల మబ్బ నేమి ప్రతిబంధకమో!
- మ. శొలిఘ్నమును శయనంచడును బుత్తుం డెవ్వఁడుంగాని యా
శొలిఘ్నమును చేయఁబూనుకొనఁగాఁ దూలింతురే తల్లిత
ములు రాజ్యం బొక కారణంబుగొని యీపున్నెంబు వెన్నోయగా
దలఁపఁ జూచుచుఁజూచుచు మఱి మహాధర్మంబు మ్రగింతునో
- చ. అని బలవంత మొచ్చునలయట్లుల చూపకచూపినట్లు చే
సిన తనచేతయం దెడముసేయక తల్లి బ్రహ్మిణించి ల
క్ష్మణునకు నప్పగించి చనఁగాఁ దనతల్లిని నెంచి యంత ల
క్ష్మణుఁ గనినంత నాతఁడు భుజంగమవిశ్వసనోగ్రమూర్తియై
- గీ. ఉన్నఁ గాంచి నవ్వుచున్న మోమునఁ కేరి
చిబుకచుందఁ జిన్ని చేత నిమిరి
బుజముమీఁదఁ బే)మ పొంగారఁ జేవైచి
దగ్గనకును లాగి చిగ్గనొత్తి
- ఉ. ఎవ్వనికోసమై జగమునెల్లను భస్మముసేయ నెంచెదో
యెవ్వఁడు నీ యెడందకును నెత్తగు పే)మపొలంబొ వాడు నే
నివ్వసుధాతలంబు వరియింప నటన్నను వేనికోసమై
చివ్వకుఁ జొత్తునోయి రఘుసింహమ! సింహము వట్టికోపియా?
- ళా. అన్యాయ్యంబు క్షమింపు మెంతయిన ధైర్యం బూనఁగానే వలెక
సన్యాసం బెన నూనువానికయి యీ సంతా)స మేలా? శుచా
దైన్యం బంపెన తల్లి నేను విడి యో తమ్ముండ! నీవుక విడక
శూన్యంబై చనునేని నాదరువు తచ్చోకంబు దుర్దాంతమా రంక

ఉ. ఈవును నిట్లు లున్నవట కీమెను బట్టుకొనంగరాదు నీ
పై వెస నెల్లయాస నిడి వచ్చిన నన్నును నిట్లుచేసెదో
నీవు నెఱుంగు దింతయిన నే ననఁ దండ్రయుఁ దల్లులందు శో
కావృత్తిఁ జూడఁజాలనుగదా! యొక లేకము చూడఁజాలనే

మ. అట నీవుంటివి తండ్రీవై నస్థితి యెఱయున్న దా నీతి సం
కటమం దుండిన తండ్రీయా మనకుఁ గాఁగా శత్రు వామాట యు
త్సటమే, కైక వధింతు నందువా? సముద్యత్తాటకోన్మాధమి
ప్పటికి నీ యెద నొవ్వుపోదుగద యెప్పటం బొన ర్తా పని

చ. సరి పినతల్లి నాయెడల శత్రువటన్న నెనండు నమ్ము రా
తిరి చని యామెతోఁ బలికితిన్ నను నాయను చూచినట్లు భా
సురలగుఁ దల్లులం దెవరుఘాతుదు? నేననఁ జచ్చిపోవునే
సరిసరి యామె, యీ విలయసంగతి కాయను యెల్లు హేతువా?

తా. నీకంటెన్ చుటరెండు మెల్పులు ధనుర్నిర్దేవుతాధిక్యమున్
నా కున్నన్ బినతల్లి కైకయికదన్నా! చేసె, నీ శౌర్యమున్
నీకోపమును, నీవు నా కగుటయున్ నేరంగనే పోవదా?
యాకై కేయియు, నిట్లుచేసిన ద దేలా! యింత విజ్ఞాతియై

గీ. ఇద్ది యెవ్వరు చేయలే దెవరు చేసి
రండు దైవమ్ముచేసెఁ గృతాంతుఁ డన్న
నొత్తని బలీయుఁడో మహాబుష్టులుకూడ
నతనికిని లొంగిపోయిగటన్నఁ జూడు

తా. నీవున్ నేనును బోన విడలముగా నిల్చుండు నాతల్లి, యా
దేవిఁ గౌరవ మాభిజాత్యమును నీదృద్ధివ్యసంప త్తిదే.
భావంబందున నిట్టియాహా కలుగఁ బ్రార్థన మిఁకీతి దా
దైవంబే సకలంబునందున సమర్థుఁడౌగదా చూచినన్

ఉ. ఊహకు నందనట్టిదియు యుర్విని దైవమటందు మింత సం
దేహము నన్నుఁగూర్చియును నికఁపుఁదల్లినిఁగూర్చి యేటికిం
బోహళమందు దైవ మను మొక్కలమై చను శ క్తిగాక, తా
నై హావణించు దైవమున కడము నీవును నేన? చెప్పుమా! ౪౨౩

- గీ. సౌఖ్యమును నేగి లాభనష్టములు భయము
కోధము భవంబు నభవము కూర్మైన
దైవకర్మ లకస్మాత్కృతంబులును న
నూహితంబులు దైవంబునుగ్రీకృతులు
- ఉ. ఇందలి యీ రహస్య మిది యేను నెఱుంగుదు లోన నందుచే
సందియ మింత పొందదు విజంబుగ నాయెడ, నీవు నావలె
జిందగజేసి నొప్పు నభిషేకముఖంబగు నూహ మాను నా
యందునగల్గు ప్రేమ కిది యప్పునసేయుము నొప్పుకానగ
- క. రాబోయెడు సంపద యె
ఘోర బోయిన దానికోస మెన్వం డంధుం
డో బధిరుడో దిగులువడుక
రాబోకున్నను హృదంతగములో లేదే
- మ. ఇది నా నిశ్చయ మిందు దలియును నీవే దండ్రీయు హేతుతా
పదముం బొందము, దైవ మెంతయుఁ గ్రుథాపర్యంతసమాప్తి నీ
విది మన్నింపుము నాదునిశ్చయము నాయీ యావరాజ్యశ దః
ఖద మేలా లలసాసి దానినె సశంకావృత్తి బోకారుటలే
- క. తల్లిం గను శోకమృచు
వల్లింబలె బెనచుకొంచుఁ బడియెడు నీ వా
వేలితముగఁ దేచ్చక నా
యుల్లమ్మును నిలువ దడుగు నొక్కఁ డిడఁగా
- ఉ. బోనున నున్న మేతకయిసోయి తదాకృతివాగురావరి
జ్ఞానభయంబు నడ్డుకొని శౌర్యముచూపఁగ వీలుకానమిన్
లోనన ఘూర్ణిలంబడుచు లోగిన బెబ్బలివోలె లక్ష్మణుం
డానతమైన మోమునఁ దదగ్రిజవాక్యము లాలకించుచున్
- కా. కన్నుల్ నిప్పులు పెర్వ వీకరణి వక్కాణింపఁ జెప్పెందు నీ
కన్నన్ వేటొకఁడైనవాడు, గతశంకాస్థానముక గల్పనా
సన్నద్ధంబగు బుద్ధి ధర్మకలనాసంధానముం జేయుచుక
ద న్నావేశముగొన్న యూహలను సందర్శించి వాక్రుచ్చుచుక

క. ఆ నీ చెప్పెడు దైవము

నేను వదించెద నశ క మిది యని, యకటా

లేని పొలంబున నూరక

పూనించెదవేల దైవమును బట్టుదలక

గీ. కమలనాళపుజ్జలకంబు మె త

నైన ధర్మోపధలు నీకునైన చెలియు

నిటు చేయంగవలె నని యిటుచేసి

రట్టివారికి శంకయటంచు గలచె?

శా. ఈపన్నాగము మున్నె సన్ని యిపుడే మొంజేనియుం గ్రొత్తగా

జూపింపక దొరకొందు కలగకు నీ శుద్ధాత్మంగంబు ని

ర్లేపంబంచు నెటుంగనైన నెయ్యి, యాలింపంచు జాలింపటం

చా పాపంబుల తేనికింజూగను, నీ కా ముదరే పట్టుక

గీ. ధగ్గ మని సాకుగొంచు సభర్తకామ

వశుల నాశ్యంబుపాలింపువంకజోగు

నాకును బరమాసహ్య మీ సానులఱుడి

యభినయించెడు గైతనవ్యాసృతు లన

గీ. ఎవ్వడో చేతగాని వాడెవడో దైన

మమ ముడిపెట్టుకొని జప మాచరించు,

శ్లోఘ్యచీర్యడ ముసలమ్మసరణి జపము

చేసె జాన్యగదైవమ్ము హీనపతిచు

మ. అతినైరాశ్యముచే నపారుషమతివ్యాధూతి దైవాభిసం

హతులౌ వారికి నేడుగా నిజము నే నాదేశ మిత్తుక నిరా

కృతి నా దైవము వింటికొప్పున విదారింతుక జనోఘంబు లా

హతమాదైవముం జూచి తా మెటుంగంగానా పారుషంబెట్టిదో

శా. మున్నెత్వోకులు ముగ్ధులండి వనికిం బోనైరి రా జెప్పుడే

నిన్నుంబంపంగ జూచు నాతలపుం బండింపింతు నా పారుషం

బెన్నక దైవము నొక్కగాటం జనగా నేతుక ద్రిలోకిసమా

నన్నంబైన విపత్తు ముంపు విడిలింపక జాలందుక జూడుమీర 32

వ. అని రామచంద్రుని వదనంబుజూచి నొచ్చుకొని

గీ. అన్న ! నాకును లేదు రాజ్యాశ యన్న
నార ! యెవ్వడు నగునొకో వీరభాజి
కొశకుం డిచ్చినది చాపకళ త్రిలోకి
నాచంగలిగినయని చేత నమరియుండ

శా. ఏలంజూడుము రాజ్యసాగరము న న్నేలయ్య బేల్చెట్టి? నే
వేలారూపమునంది నిల్చెదను నీ విస్ఫూరణారణ్య శే
ఖాలబంబగు గాంధిజాగతధనుకళ్యాణపాండిత్యమున్
నే లోభంపడెదన్ తృదధమయి పండింపంగఁ బ్రేమాకృతి!

మ. అనినన్ రాముడు లక్ష్మణుం గవుఁగిటం బ్రాలంబబాహుద్యయిం
గొని నాతమ్ముడ ! నీవునుం జనకుఁ గైకో! సత్యవాగ్ధంగభీ
రునిఁ దాఁ జేతికి నందినట్టి కొడుకుం బోపింతకాండేని నృ
ద్ధునకుం దండ్రికి వాడు పుత్రుఁడును బుత్రుండ! కృతాంతుండగున్

న. అనినఁ గౌసల్య రాముఁడెట్లు నడవికిఁ బోవువాడే యని నిశ్చయించి
యిట్లు దుఃఖించె

గీ. లక్క కగి చూపులాగున సుర సుర
లాడిపోవు నాడు సంతరమున
తరములేని సిరికిదానకంబగు తండ్రి
యుంఁచనృతి పూని యుండు లెట్లు

శా. నో రెట్లాడెను బుద్ధి యెట్లుపాడెమెన్ మూరెన కళ్యాణముల్
తా రాముం డొనగూర్చె నీకులములన్ ధాతీశు లన్నన్ గృహ
పారావారులు శక్తిహీనులపయిన్ బర్వున్ దదుద్యత్కృపా
ప్రారంభంబులు వార్ధియుం జవిటిపట్టంబట్టి పాటుంగదా !

మ. ఓతిపై నెవ్వనివల్ల భీతియొ ప్పవాసింపంగఁ బంపింతు రా
యతనిన్ శూరుని రాజనీతికి నవేతాచారుఁ గూర్కీయా
న్విత్తు, నాదిడ్డ నిరంతకాంతమతి, వానిం బంపఁగా నేల? యీ
ఓతియెల్లం దమ రొక్కరే తినఁగని! కేలాడ్డఁడే యింతయున్ రరగ

సీ. ఓయి కూనా! కౌసలేయ! యీ యగ్ని యే

లా కుసులుచు నుండెరా కుమార!

నీ వింకఁ గనిపింప రావచ్చు గానితో

సాగు దుఃఖపుటూహసమిధతోడ

నురలు బాష్పము లన్న హుతమైన యాహుతి

తో విచారోగ్రధూమావిలముగ

నూర్పు కై కొనుటయు నుజ్జనంబును సేయ

నీక యీ చుంట నాయెడఁద నెల్ల

వ్యాధికై వెజ్జ వేయు లేపనము విగిసి

పట్టుకొన్నట్లు జిప్సన బాధవెట్లు

నోయి! నా రామచంద్ర! నీ వా యటవికి

నిట్లు చను, యమపురికి నే నిట్లు చనుదు

వ. అని భరింపరాని దుఃఖమగ్నయైన తల్లిని శ్రీరామచంద్రుండు
కొనిరించుకొని కన్నీరు తుడిచి యోదార్చి

శా. అమ్మా! నీవును నేను నిద్రఱము గోత్రాధీశు వృద్ధుం బతిక
సమ్మోహవిలచేతనుక వదలి దిక్పాదయాత్రికత్వంబు మా
సామ్రాజ్య, బినతల్లిమాటలబడిక తుణ్ణాత్తుడౌ రాజా జీ
నమ్ముల్ వాయును వారి కాదిరువు నిల్వక నీవో నేనో వలెక

ఆ. ఆకాలధన్య మంగనకును భర్త
చకలదైవతములసంపుటమ్ము
కొడుకుచచ్చెనేని బడి తల్లి చచ్చునా?
భర్త చచ్చెనేని బడిన జచ్చు

ఉ. ఆ పతి వేమాయుం గల్గెడు నయ్యది లేదను సన్వజీవితా
శాపవిణామమూర్తి బతి సాధ్యు యెవరుక నిడిపోవు నూ
హ్మోపతితంబులై వెలయు సన్వసుఖంబులు లోకికంబులై
త్రోవుడువెట్లు ధార్మికపురోవల నుండనయెక బరార్థముల్ రగిలె

- అ. నీవు నిలువవలయు, నీవు శుశ్రూషింప
వలయు, భగవంతుని బరములేదు
ఇది సనాతనమ్ము నింతికి ధర్మమ్ము
సడలరాదు నాకు శాసనమ్ము
- న. అనుచున్న ప్రియగంధీరుడు మృగుశాసనమండగు కొడుకుం గాంచి
తల్లి యిట్లనియె
- గీ. కొడుక! నీతండ్రికి భయంపడితి మున్ను
నీకు భయపడుచుంటిని నేనుగాని
మదికి నిష్ఠమ్ము లేని మొప్పదల నీకు
నొసంగుచుంటిని బోయిరావోయి తండ్రి!
- శా. రాముం డంత వచించె నీవిధమునకా రాజాజ్ఞ నీ కేమి నా
కేమీ, యెవ్వరికైన దాటనగునో? మోచుంత చేదా? యసుల్
సోమిత్రింబలె జాపనిక్షణకళాచాతుర్యముం బూనుచో
భూమిశుండని లేదు, లేవును సతీపుత్రాదిసంబంధముల్
- ఉ. ఈ పదునాలుగేండ్లు వని కేగి పితృప్రియ మూని వచ్చి నే
నాపయి నీమమాట కెదురాడను నిక్కముగాఁగ నన్న, లో
నాపగరాక దుఃఖమును నాపగవోలె బహిష్కృతంబుగా
నో పసితండ్రి! కొంచుజనవోయి వనంబుల నన్ను పైతముక
- వ. అసి పెద్దపెట్టునఁ బగులబడిన తల్లిం గాంచి
- శా. అమ్మా! అమ్మ! యిద్దెల్ల మోహముగడమ్మా! చూడనుం జూడ దే
హమ్ముక దేహము నంత దగ్గరివటమ్మా! మోహముం ధర్మముక
గొమ్మా! తొల్తటి దెంక బోలొ తుదిదో కొమ్మంతయొకైన రా
జ్యమ్ముక వీడఁగ నేమి విప్లవము సంప్రాప్తిం చె నీ నేలకుక
- చ. సవతులలోన నవ్వట చాలమిపుట్టుట యందు వేనియుక
సవతులలోపలకా ధరణినాభునిపట్టపుడేమి వాట మా
నవు గద నీవు నే వనమునం జనినంతన తోచరాని యె
గ్గవు నదియో యనకా భరతుఁ డంత యధర్మపురాణ పోల్చునా?

గీ. తల్లియు సుమిత్ర యెంత శాంతాత్మ యానా
కొడుకు లక్ష్మణుఁ డంతటి కోపశాలి
తల్లి కైకయి యెంత సంతప్తమతియొ
భరతుఁ డంతటి శాంతస్వభావరాశి

క. నా మేలు గూర్చి వ్రతములు
నోములు పొనరింపు మింటనుఁ దేవత లా
నోములఫలములు వనిలో
నా మసలినయనసరంబునక బాసగింపక

మ. పతిశుశ్రూషయు మత్ప్రియాచరణముక బాలించు నీయూహాలో
నితరంబుక జొర దింతలోన వని కిట్లే పోయి నే నచ్చెదక
వ్రతిధారిక మృతియంటుకొడును ద్రయీవాక్యార్థసామర్థ్యమా
నితమైనక యముఁడెట్టిఁడో నియమ మంతే, రెండు నొక్కండగుక

వ. అనినఁ గౌసల్య యిట్లనియె

క. ఓ రామ! నీకు బుద్ధిని
వారింపను రాదటంచుఁ బావనజలముక
దేరం బనిచి స్పృశించి ద
యారాశి రచించె మంగళాశీర్వితతుల్

గీ. వెడలి శీఘ్రముగా రమ్ము పీరసింహ!
యే మహాధర్మసాలన కింత వశుఁడ
వీనా యా మహాధర్మరక్షావిభూతి
నీకు నియమమ్ము ధృతి నంటి నిలుచుఁగాక

మహాకర్మ.

చవి యే మహర్షుల యజ్ఞశాలల సవినయంబుగక
వినమచ్చిరుండవై నతులువెట్టెదో వీరావతార!
వినతు లయ్యవి యే మహాస్వప్తియములై వెడలు నా మహానూ
లనయంబు రక్షించుఁగాత మా త్తథర్మారామ! నిన్ను కలం

పాద్యాకృతులు.

అనపరాధపృథక్కుఁ డాదువయ్య రామయ్య మాయయ్య
ముని గాఢిసూతి యిచ్చినవి ముగ్ధాస్త్రముల్ సర్వవేళ
లను మొక్కవోనట్టి స్ఫుగణ లక్ష్మ్యవేళాదీప్రము లయి
యనితరాభేద్యంబు లగుచు సతిఁక్షణాఁగాక నీగు

పితృమాతృశుశ్రూష సత్యపృథుతయుఁ బేర్చి నీ సేయు
న్రతములఫలము నీవెంటఁబడి కాంచినప్పుడుగాక
సతము నీ నిల్చినచోటఁ జరియించు జంతుపతంగ
నితతులు నీ నిల్చు నీళ్ళు నీసరవెట్టవుగాక !

వేదముల్ సర్వదేవతలు వేళలు వేదాంగములును
ఆదిమసార్లు తపము లైదగునట్టి భూతములు
నీదెసలందున నిచ్చి నీదారి నిర్వఘ్నముగను
బ్రోఁదిసేసెదరుగాత పరిభూషితామోఘాచ్ఛధర్మ!

రక్షాపిశాచసంతతులు క్రవ్యాదరౌద్రజంతువులు
పక్షివృశ్చికసర్పదంష్ఠ్రి పలలాదబహుసత్త్వపటలి
దీక్షితుం డైనట్టి నీకు చెన నైనఁ దేరిచూడంగ
దక్షముల్ గాకపోవుతను దశరథతనయ ! శ్రీరామ!

ప. అని మునియు సనేకాసేకాశీస్సు లిచ్చి బ్రాహ్మణులచేత శ్రీరామ
చంద్రగమనము శివాధ్యముగగా వేల్చి హవిశ్శేషము కొనుకుచేతఁ
వినిపించి బ్రాహ్మణులకు దక్షిణ లిచ్చి యిట్లనియె

సీ. వృత్రమృధానీధి సుత్రామునడిచెంబు
లో నంత తీక్షణత దేనివలన
సమృతాహరణ వేళ నా సుపర్ణనితెక్క
లో నంత తీవ్రత దేనివలన
ముద్విక్రమములు సోవు వామనదేవు
ధృతి నంత విస్తృతి దేనివలన
విధుసుధోత్పాదన వేళ నాచిత్త్య పం
క్తి నంత విజయము దేనివలన

వరలెనో మాతృదేవిదీవనను దానిఁ
గొనుమురా తండ్రి! ఋతువులు వనధిచరుము
దీప్తములు వేదములు లోకవిత్తు లెల్ల
నో మహాభాష! నీకు శుభోల్బాణములు

ఖండాంతము

గీ. ఇది యభిషేకమయ్య! అహీనభూష!
హీనదోష! ముక్త్యులమహీనసోష!
సంస్కృతాంధ్రపారస్వతసరసతావి
శేషశేముషీ భరరసస్విన్న భాష.

చ. నిక మదిలోన నెంచుతటి నేనొక యోగిని నీవు నామన
స్సున జొరరానివేళ బురనూడన! నన్ను మించి పాలనూ
డని ధరనుండబోన డకటా వికటంబుగ నెత్తికొనివే
సినగతిఁజేయఁగా వలదు చిత్తము దేవరచిత్త మాపయి

వసంతతిలకము:

ప్రవాహభూతఫణి! పాలితపారికాంక్షే!
నీవారభుకృమిత్తినిరజబాలజూర్ణీ
ఆవర్తతాఘఘ్నణి! యాప్లుతలోక కాంక్షీ!
శ్రీవేదవాక్ఫలనివృత్తిమనోవిత్తిరీ!

౪౬౪

హృస్వా న ఖం డ ము

క. శ్రీ హైమభూమిభృత-

న్యాహేలాశారదివనాంతరహేళీ!

సేహగకిరణమాళీ

సేహనిరాకగణశేముషీరింఛోళీ!

సీ. తువైఁ గిగీటకత్నములకు మాటుగాఁ

నల్లియుంచిస యుడతలనృజంబు

ముగమువైఁ గనుగిబొట్టును మాటుగా

నా తల్లియుడిసఁ భూతిరేఖ

శాహువులను బొజ్జబంధులు బదులుగా

దూలుచుండిన ప్రతాపరణంబు

నలికంబు నప్రభృత్యత్వంబు బదులుగా

శాంతసౌలభ్యప్రసన్నతయును

నోపఁ బూర్వచరులు నోపక వెల్లని

గోచునులేక భర్త గుమ్మనుగుడు

నుటక పైని పొరగ నున్న దైన్యంబున

నునికొజ్జించి చూచి జనకతనయ

చ. తెరలుచుకొన్న దిగ్భ్రమయు దీగఁ బకాలున నన్వి రాఘవా!

యరనడి నాయెడ మొదటినుండియు నీ యనుమాన మట్టులే

జరిగిన డట్టులే జరిగె సంగతవెట్టినయట్టి హేతుతా

స్ఫురణము మాత్రే మే నెటుఁగఁజూచెద, దాని ననుగ్రహింపవే!

సీ. అనిన దైన్యపుబార దాని యంత నదియ

యరుగఁ బొట్టులు నువ్వసిం జంతి నన్వి

మఱుల మొగమున బిగువు క్రమ్మంగ న్వామి

యేమి యనుమాన మది, యది యెల్లు జరిగె?

క. ఆమాతృపుటనుమానము

నే మాతృము నాకుఁ జెప్ప వేలా యనినఁ
స్వామీ! మీతో నన్నియుఁ
బ్రామాదికములె యటంచు వైదేహి కడుక

చ. భయపడి పల్కి రాఘవునిపాదములందు నమస్కరింపఁగా
నయమున గామచంద్రుఁడు మనంబునఁ బుట్టిన ప్రేమచేత వి
స్మయపడియుండు రేయినచానలు సీవును దక్క నేటి కే
మయినది నాకుఁ బట్ట మనునట్టిని చూచితివా! నధూమణి!

ఉ. తా నొకనాడు పిన్నపినతల్లి వరంబులు కోరె రెండు, భూ
జానియు వాని నప్పడు నొసంగఁడు నామెయుఁ బుచ్చుకోగు భా
నే నయి యావరాజ్యపద మెక్కెడువేళకు నొసంగు కోరికల్
కానకు నేను బోవలయుఁ గావలె నా భరతుండు రాజుగా

చ. అది యిట్లులయ్యె నం చనఁగ నామె యెదే ననవచ్చినట్లుగా
మెదలిచి సన్నక్రిఁబెదవి మే లిది నాకుచు నేలయంచు దా
మెదలకయున్న రాముఁడు నిమిలితనేత్రుఁడు చెప్పవచ్చిన
ట్టినియును జెప్పు మేనును ఘటింపచు వీలగునేమొ చూచెదన్

చ. అని బలవంతపెట్టఁగ భరాత్మజ, కోపమువచ్చు మీకు నై
నను నచియించు నట్టిదయినన్ మఱి యేమియు లేదటన్న, నుం
డె నయిన లేదటంచు, ప్రకటింపుము, కోపమురాదు నా కట్లు
చని సరిసార్లు కోర్కొనడినట్లుగ నాడిన వెంట నాడినన్

శా. ఈ యన్యాయము నింతచేసినను భూమిశుండు మీ రేల గు
ట్లే యున్నారలు లక్ష్మణుండయిననున్ లేడా! భవచ్ఛాస
తొయోగ్యంబుగ నెల్లధాత్రి గెలువంగా లేరా? యూహింపలే
దా యాకీర్తిగ? నెట్లు లోన్వంగలతో! యాశ్చర్య మేపారెడిన్

ఉ. జానకి యిట్లులన్న రఘుచంద్రుఁడు కోపము తెచ్చుకొంచు నే
నైనను బిన్నతల్లి నిటులాడు మటంచును జెప్పినట్లు, తా
నైనను దల్లి యో యడిగినట్లును నీదగు నూహయా? యనన్
జానకి “చాలు నిట్టివి నిజంబుగఁ బెట్టకు స్వామి నాపయిన్ ౧౧

- ఉ. కోపమురాదు చెప్పు మనఁ గొండాక చెప్పితి మాటచొప్పునక
గోపము చూపరా దడవికోనల నిల్పుట యెన్నియెం డ్లనక
ధీపనిధిమూ రి సుడితీమణియాస్యమువంకఁ జూచి త
స్వీ ! పనునాలుగేం డ్లనిన నిల్చిరి దంపతు లట్ల చూచుచుక
- ఉ. అట్లులే చూచిచూచి యొకయంతకు నిద్రలు నల్ల నవ్వుచుక
గట్టివ మీతలంపు లనఁగా జనకాత్మజ, రామచంద్రుడు
గట్టివ నీతలంపు లిదిగాని నిజంబుగ నేనుసేయ లే
దొట్టని తల్లి నద్ద సెలవాంది యిదే చనుదెంచుచుంటినే
- శా. నీతోసె తము చెప్పిపోవుటకుఁగానీ వచ్చితి న్నాగ నా
నాతో జెప్పగ నేల? నే నెవ్వరితో నాస్వామి! చెప్పక వలెక
మీతల్లింగని మీరు చెప్పితిరి స్వామీ! నాకు లే దా భయం
బే తీర్థంబులు నే వనంబులునుగా వెందేని నాతల్లియే !
- క. అన రాముడు చీ! చీ! నీ
చనుదెంచుట కొప్పుకోను జానకి! నీ విం
దున విలువుము నీవును వ
చ్చినఁ దల్లినిఁ జూచువారిఁ జెప్ప మెఱిసో?
- క. నావచ్చువఱకు జననీ
సేవాపరతంత్రీ వగుము చెలువా! నా మా
తీ వుండి సేవసేయ, న
సేవాదోషంబు నన్నుఁ జేరదునుచ్చే !
- ఉ. నాసతి విప్ర)యోగదహనంబునఁ బైకిని గండరాని నీ
యాసనుగాంచి తలియును నాసవహించును కైక యీవరా
భ్యాసము నెంచి కోపపద మందకు నావ్వెనఁ గోర్కి నేరదా
దోసము వారిదే యెఱిదోషఫలంబును వారిదే నుమీ !
- ఉ. జానకి వాడికంటఁ బలిచాయను గన్గొని తల్లి సేవకై
నేనును నిల్యఁగావలయునే? ననుఁజూచిన నోర్పుపొందునా
కానకు మీరుపోవుట నికామముగా స్మృతితెచ్చుచుందునా?
యే నీను వీడ దుఃఖమున నిద్రలు మ్రగుట, యిప్పు డొక్కరే ౧౮

శా. తల్లింగూర్చి భయం బడేటికి సుమిత్రాదేవియుండంగ, నా
భ్యోల్లాసంబును దుఃఖదీనతయు లేకున్నట్టి యాదేవి మీ
తల్లిక బూర్వము నాదుకొన్నది, భవతాంతరవాసంబునం
నెల్లక దానయి యాదుకోగలదు నే నేలా తదారాధనక

గీ. పతి ప్రవాసగతుండైన బడతి యొక్క-
నీతిఁ బుట్టింటియందైన నిలువవచ్చు
నాదుబిడల మఱిదుల య తలండు
రామ ! ప్రాప్తిపతికి శారనము లేదు

శా. ఈవృత్తాంత మదెప్పుడో తెలిసి తా నేమానా మాతండ్రి, నే
నే వారంటికిఁబోయి నాముఖముగానే యెల్ల వాక్రుత్తునా?
నీ వెచ్చోటికి బోదు వా పొలమునం దే బోదు, వైదేహియుక
నీవెంటంబడిరాక నీకు బరువా? నిర్యూథకాక్షేయకా !

మ. అన రాముండును ధర్మ మెద్ది యది చేయంగావలెకా దండ్రీ ద
ల్లిని దుఃఖావలసాగఁజేసినట్లవల్లనత్వముం బొందకుం
డను నిచ్చోటన నిల్చి సేవమెయి నుండక ధర్మ వింకెడియై
నను నా బుద్ధికి నీకు నిష్పటికిఁ గాంతా! ధర్మ మవ్వింపదే

వ. అనిన జానకీదేవి యిట్లునెయి

గీ. అదికాలధర్మ మంగనకును భర్త
సకలదైవతములసంపుటమ్ము
పడతి పరులవెన్నుబడి నగ్గిఁజొరదు వి
శుద్ధి భర్తనుబడిఁ జొచ్చెనట్లు

మ. తన వేదంబులుపండియున్నమతిచేతకా దొల్లి సావిత్రి భ
ర్తను వెన్నాడి పరేతరాజును ఋగర్థసామసంప్రీతుఁ జే
సిన యా పాలితభర్తసంప్రీతులు నా చిత్తంబునకా హత్తియుం
డను శ్రీరాఘవ ! నే వసంబులకునేకా నీవెంటనే వచ్చెదకా

చ. అనినను నన్ని రాముండు మహావనవీధిఁ బరేతరాజు న
న్నునుఁ గొనిపోవరావలయునుకా జనకాత్మజకూడ నన్నుఁ బ్రో
వనువలె నన్ను సీత రఘుబంధునిఁ జూచిన చూపునాడిమిక
జనకత్మాజుఁ గాగిలికిఁ జూచి రఘూద్వపాలుఁ ధోర్పుపుచ్చుచుకా

శా. ఈమాత్రంబున కింత కోపపడ నీ వేలాగు కాంతారసి
 ధీమార్గంబుల నాదుమాటలకు నాధింబాంబెదో యన్న నో
 స్వామీ! దండధరుండు నిన్నుఁ గొనిపోవక రానరావద్దు సా
 మీ! మాయామతి యేడొ నన్నె కొనిపోసి,వాడొ!యింకెవ్వడొ

న. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు

శా. కోపంబేమఁ దుషారరుజ్జ్వదుకలాకోటిరుచేఁ గాలుఁ డే
 యాప తింగనెనో మృకండుసుతుప్రాణాకరణప్రక్రియక
 నా ప్రాణంబగు నట్టి నీదెస నెలంతా! యాతఁ డా నెవ్వఁడే
 నో పద్మాసన! యంతకంటఁ బదిరెట్లాండుక మహాపత్రతుల

ఉ. నా విని నవ్వి జాపకియు నాప్రభు! మీ రట నే నిటక సరే
 యే విలయంబొ నాకయిన నిచ్చట నచ్చట మీకెటుంగఁగా
 నే విధిఁ గూడు నన్నఁ బ్రభు నీ ప్రతివాక్యసమర్థతాతతో
 ప్లావుకచాతురీప్రతిభ లచ్చట సాగవువే మహాటవిక

మహాత్ములు.

వన మన్న బహుదోష మతివ! వనవాసవాంఛ యుజ్జనము
 పొనరింపు, దుఃఖము వనము పొలతి! యింపులు సుఖంబులును
 తనర వచ్చట నెల్ల కొండదరులు బ్రద్దలగునె యొక్క
 వనరాజు మృగరాజు నటన, వల దోసి! వైదేహీ! వలదు

నదులెల్ల క్రూరదంష్ట్రాసనాథగంధగ్రాహసమితి
 చెదరి నీళ్లులు సుభృసుభృ చేరఁగాఁ జి తంబు కలఁచు
 పదమె తి యింకొకపదము ప్రిసరించుఁ బర్యంత మున్న
 పద పద! కొత్తయాపదలె, వల దోసి వైదేహీ వలదు.

కంతగతప్రాణు లగుచుఁ గాంతారగమనంబుసేత
 కుంతితసర్వశక్తులయి కుటిలోగ్రకుంభాకృతముగ
 కంతరవ్యాఘ్ర మయిన కానఁ బోఁగావలె కవిత
 వం తీవినగ్గడే యడవి, వలదోసి వైదేహీ నిలదు
 కవితా వంశ్య

హాస్యాత్కరణం.

పండిరాలినయాకు లేరి ప్రక్కగాఁ బడిన సెజ్జ
పండు కాయ లభించు వీలుపడకున్నఁ బస్తుండు తిండి
గండుగాలులు బిట్టుకొట్ట గప్పుకోఁ నైదోయి ద్విపటి
పండినపాసమే యడవి, వలదోసి వైదేహి! వలదు

తలనూనెలకు మట్టిపాలు తరువునఁ దాల్చు వల్వలకు
వెలిచెట్టు బెరడులు నిశల వెలుతురు వెల్లతారకలు
కలఁచువానల నిల్చు నెలపు గండువృక్షముల మొదళ్ళే
వలసపోయెడునేల యడవి, వలదోసి వైదేహి! వలదు

చల్లగా నున్నదంచును బ్రతస్తకాసారనిమ్మగల
మొల్లమా నొడ్డుల నిదురపొందుమా భుజగరాజులును
మెల్లగా వచ్చి యానుకొని మెత్తగా మెత్త నిద్రించు
వల్లగా దీ వొత్తిగిలఁగ వలదోసి వైదేహి! వలదు
ఎచటఁజూచిననైనఁ బాములే యంతవృశ్చికములును
ఎచటఁజూచిననైన దైత్యులే పైని ఋతూదిజంతు
లెచటఁబోయిన దారి తోచ దెచటఁబోయిన తాలు మురడ్లు
పవరించకే యిట్టికొర్కె, వలదోసి వైదేహి! వలదు

క. ఈ కష్టంబులతోపా
టో కాంతా! దేవతలు తదూహలు నన్నల్
నీ కాంతారాగతి త
న్వి! కైకకు మూఁడువరము లిచ్చినయట్లా

వ. అని పోనపున్యమున పారిత్యయ జానకి

ఉ. ఈ ననముల్ పసినివస నేర్చులు నందలికష్టసంతతుల్
కావని నాకుఁ (గొత్తుచు) కామతపస్సులు మానివర్చు లేరి
యెత్తిపడెద్యోగ వలపు హెచ్చుగ విన్నవె మున్న జానకి
భావమున మున్న భాగతు లాంతరసంవిదున్నతుల్

శా. అక్కాంతారము నీవు చెప్పిన విధంబైయున్న నో రామ! నీ
వాక్కాంతుంజని యందునున్కిని నే నొప్పం బ్రభూ! నేను నీ
ప్రక్కా మేల్కనియుందు నీవు సుఖనిద్రం గాంచు మే తిండియుం
జక్కాంబోదను మవు నామాతొడపైఁ జేర్పంగనా శీర్షమున్

ఉ. అయ్యెడలందుఁ గంటకితమై చను ద్రోవలఁ గాళ్ళకింద నా
సయ్యెడ నొడ్డెనన్ బడగనచ్చిన ముండ్లును గ్రుచ్చుకొన్న నే
కయ్యలఁ గాలుబారినను గన్నుల వెచ్చనినీళ్ళ నద్ది నీ
తొయ్యలి బాధదీర్చు నడతూఁకువ సాగునుగాదె తాఘవా!

గీ. వానలోనఁ జరుచు నల్లభ! గొడుగును
వదలిపోవునట్టివానిగిని
నడవియందుఁ బోన నక్కటా! వాంఛింతు
తల్లి పిదపఁ దల్లిఁ దరుణి నవలి

ఉ. ఓప్రభు! యెందుఁగాని వినియుంటిమె క్రూరములై ననత్వముల్
దీప్రము లౌట మానిజననిన్యమహాపతిపూతభావనా
వప్రములైన యే ఋషులపల్లెలనేఁ బుషికల్పఁడైన నీ
శ్రీప్రదమైవతేజమె హరించు ననగచయంబులన్నిటన్

శా. నాకున్ విక్కిలికోర్కి - యున్న యిటు గాంతానంబు దర్శింప నా
నేకంబుల్ మృగపక్షివృక్షభుజగానేకంబులన్ దప్పుభా
వాకారంబులు చూడగానగున యాయంబంబు గుఱియె
ప్రాకామ్యంబులు చూచి చిత్తమున నే భావంబు వీరీచునో!

గీ. జీబులల్ల న వనిసేమలోఁ బులుల సిం
గముల కాల్బాడలు గాంచినపుడు
కొండలపై నుండి కురిసెడు నెలయేళ్ళ
సోనజలులవాడఁ చూచినపుడు
అలవై ని గొండకొమ్మలు తెల్ల నుబ్బులు
క్రమ్మిసొనుడువేళఁ గనినయపుడు
ఒకపెనుగాలి యుజ్జూలె లూగించుచోఁ
గళవళంపడుకానఁ గాంచినపుడు

భీతిపుట్టినవై నను భీతిలోనఁ
బ్రీతి తెలియకయును విడంబించుఁగాడె
యచ్చముగఁ జెడ్డవస్తు నీ యవనిఁ గలకె
మించి సర్వము సుఖదుఃఖమిశ్రితంబై

సీ. కలువపూమోము రాఘవ! నీది వాడిన
చల్లవికరములఁ జాడఁగలను
తమ్మిపూవంటిపాదము నీది నొచ్చినఁ
దరణిబాష్పంబుల విరయఁగలను
సంపెఁగవోని నీ స్వాంతమ్ము గుఱుతింది
షట్పదదూగంబు సాగఁగలను
చేమంతివోని నీ చేతఁప్రసన్నత.
శిశిరమంజులత స్ఫులింగలను.

నీట మున్నువానిని లేవనె తఁబోవఁ
గాళ్ళకడ్డమ్ము తిరిగి రక్షకునిప్రాణ
ములకుఁ దెచ్చెడి యూఘనిసోల్కి గాను
తక్కినవి యాదు గాను సంస్థాస్వరూప!

వ. అనిసజానకీప్రార్థనా దైన్య యాథార్థ్యంబులెడఁదకుఁగొట్టిశ్రీరాముండు

చ. ధరణికుమారి! నీయెడఁద దైన్యము దక్కుము నేను రాజ్యపుం
బరువును దింపుకొంట పితృబద్ధమహార్థము వ్రయ్యకున్నిక
హరుసమురూప! నీవు బరువా? తొలినాఁడు నశిష్టశ్రీప్రదాం
బురుహసమగ్న వేదశిఖి ముట్టిననాఁడును బర్వు లేవుసూ

ఉ. నీ విట నున్న నాకును వసిచరణరబున విన్నుఁగూర్చి యే
దో విలయంపుశంకయును దోడ మనోగతబాధ తప్పదుకా
నీ మరుదేర మార్గమున నీ శుడుబాధకు బాధతప్పదుకా
ధీవిధి రెండుబాధలను దేనిని నకా గ్రహియింపు మందువేళి

గీ. అనిస మైథిలి మొనటిది యైన నగుచు
రెండవది బాధకాదు దూరీకృతాఘ!
నిన్ను వెన్నాడి చను నాకు నెవ్వగ యని
కలిగినంగద! బాధయుఁ గలుగు నీకు

సీ. చిటుగాలిసారధూళి చెమ్మటజిగి నద్ది
యందమా మైపూత ననుసరించు
తైలసంస్కృతిరహితములు ముంగురు
లభ్యంజనానంతరాగ్రములగు
పచ్చికబయలుల బండియుండుట రత్న
కంబళాసీనతాకాంతి తెచ్చు
నటవీర్లుగీసర మానుట నారీకే
శాంబువుల్ త్రావినయల్లు పాలుచు
ప్రభు! భవత్పన్ని ధానసంభావనాని
గంతపులకితదేహకు రాను! నాకు
నాకలియు దప్పి తోచునా! యన్యభాధ
లింకఁ బ్రాణులకుఁ ధర నేమి కలవు?

క. పనుఁ గొనిపోకుండిన నీ
పసిస్థలమునుండి తిరిగివచ్చినవేళక
జనకసుతారము వెదకుచుఁ
జనెదవు కోబేరమగు దిశావీధులలో

మ. అని బాష్పప్రళయో¹ద్రదృష్టి యయి సద్యఃప్రాణినిర్వాసనా
జనితాశంకము గాఁగ నున్న ధనశీలం గవుంగింటఁ బూ
నిన శ్రీరాముడు జానకీనయనకాంతి² సద్యఃకర్మాతన
ల్గనమా ప్రాణినితాంతశక్తిఁ దొలుకఁ గాంచె³ ద్విధాభావుడై

శా. ఓసీ! ఓసీ! లతాంగి! నాదు కొనవ్రేలుద్వాహవేళక⁴ గృతా
భ్యాసస్పర్శగఁ బూనువేళకునె నాప్రాణంబు నీప్రాణముల్
సీసంబై యొకపోతగాఁ గరఁగఁబో ఛేసింపఁ డంకంబు లే
దే సీతా! త్రివింబుకూడ వెలలేదే! నాకు నీ వున్నచో

శా. ఈకాంతారము లేలపోయెదనె తస్వీ! కష్టపెట్టంగ ని
న్నాకుంబిందెను దండ్రుమాట మృషయా నన్నట్టి భీ చేతనే
గా కెచ్చోటను ధన్యునిష్ఠుడను నే నావంత ధర్మమృతిం
గైకోజాలను సీతతో నడవిదాశంబోదు ధర్మార్థమై

- క. అస్వాధీనము దైవ మ
హా! స్వాధీనుండు తండ్రి యుజ్జనమున వే
డో స్వాంతవ్యభివరణధు
రాస్విర్ముడు వ్యర్థచారి పాగంభించు
- గీ. తండ్రిమాట యారాధించు తనయునకును
నల త్రిలోకీగతంబు భయంబు లేదు
దానమానయజ్ఞ యుగ్గులు దక్షిణలును
బిత్తనమారాధనకు బోల్కొనెట్టలేదు
- గీ. వెలది! మాతాపితృపరాయణులకు స్వర్గ
లోకగోలోకములు బ్రహ్మలోకమైన
గృచ్ఛములు గావునూనే తప్పితులవెంట
దల్లి తండ్రులవెంట సాధ్యము త్రిలోక
- శా. ఏకమంబులకైన నొప్పుకొనెదక నీరంధ్ర)కాంతానీ
ధీకైడర్యవిశాలపత్రముల నిర్మింపంగ విద్రింపనా
గా కిచ్చోటన నేను జన్న త్రిటిలోగాఁ బ్రాణనిష్కాసనో
గా)కారంబున నున్న నిన్ను విడువంగాఁ జాలనే నుత్పియా!
- శా. నావెంటక జనకాత్మజాత కలదో, నారాచమార్గంబునక
నావింటం దగు మూడువహ్నులును గాంతారవ్యధాక్షేపముల్
పూవుండాకులు నాకు, భూమితనయాపున్నాగపుష్పాభదై
హ్యవృత్తిం గను నేటికాంతి వెలుగుం గవిించు నా తోవలో
- ప. అని పలుకుచున్న ప్రాణపతికొగిలింత మెల్ల సడలించుకొనిజానకీదేవి
ప్రసానానుకూల సర్వధననిచయదానక్రియాప్రసర్తమాన యయ్యె
- ఉ. అంతకుమున్న దీనుడయి యచ్చటఁ జేరిన లక్ష్మణుండు సీ
మంరిని సీతకూడ వనమండలి పొయెదరీతిఁ గాంచి యా
కాంతనితాంతమఖిపుభరంబున మాన్పడి యానుకూడు నా
నింతయు నేరరాక యెద యెంతయు బహును తేలిక చనకా. ౬౩

- ఉ. అన్నకు దోయిలించి ప్రభువా! ననునైత మనుగృహింపు మీ
వెన్నున నత్తు మీ నిదురవేళల మేల్కొనువేళలందున
గన్నుల నత్తు లుంచుకొని కాచెదఁ జూచెద సర్వసౌఖ్యముల్
నన్నును గొంచుఁజన్న రఘునందన! మీకును గాసియుండదున్
- ఆ. పరమభక్తు లయినవారల యెడఁదలో
నమరులకును భద్రమైనయట్లు
నెడఁదతోడ దేహమెల్ల నాయది మీ య
ధీన మధికభద్రతానిధాన !
- శా. అన్నా! పాత్రులలోనఁగూడఁ బసిపాపై యుండునపైననున్
నిన్నుంబాసి మఱొక్కచో నిదుర పోనేపోన టా నన్ను నీ
నిన్నుం బాయఁగఁజేయకే మస్థణచాంద్రీవాహినీసత్కృపా
సన్నద్ధాంశుమనోజ్ఞ నేత్రీయుగళా! సద్భాగ్యభావోన్నతా!
- మ. అనయంబున్ బెదతల్లిసోల్లికివికాదా జానకీదేవి నం
తునకున్ నిస్పృహిరాఁగ నేమి ప్రతిపత్తుల్ చెప్పెదన్ నీకు నై
నను గొంపో నొకతల్లిగర్భముననై నం బుట్టలేదోయి నూ
తనధర్మాచరణప్రవర్తక! సుమిత్రాపుత్రప్రాణాధికా!
- క. మీముందు నడచుచున్నను
నేమూల ననరచయము లింతయు ముట్టం
గా మిమ్ము వెఱచు శిశు
సామగ్రిన్ సేవచేతుఁ జూపాంతమునన్
- మ. ప్రతిపేదోకుల కున్నుఖత్వమును సంపాదింపకే హేతుసం
గతియేదో యొకయిష్టకల్పనము ప్రేతా¹చాతురీవశ్య మా
నతులౌ మాదృశభ కపాలనము చింతాదూర ముద్వేగసం
గతిగాఢాగతమా నిమేషకృతి మేఘశ్యామలాంగచ్ఛవీ!
- శా. తల్లిం గోసలరాజపు త్రిక సుమిత్రాదేవి రక్షింపనుం
జెల్లున్ నా కన, వేయిమందిదగు గాసిం దీర్చి రక్షింప భా ౭౦

స్వల్లీలాకృతు లామెలిద్దఱు సహస్రగ్రామసంభూతసం
పల్లీలాకృతు లామెలిద్దఱు, వనంబా కాదు సాకేతముక

ఉ. అమ్మలు బెగ్గిలక భరతుఁ డంతయధర్మపురాజ! నీకునా
నమ్మకమేమొ యున్నయది నాకును నాభరతుండు విప్రీతీ
పమ్ముగఁ జేసెనేక దిరిగివచ్చిననాటికి నమ్మలేదునుం
దమ్ముడులేడు సాయకపథమ్ముల మృత్యువు తొండవించెడుక

క. పృత్యక్షము బంధుత య
పృత్యక్షము స్నిగ్ధమైనభావమ్ము వసి
గత్యనుమతి బలవ తర
మత్యుత్తమమైతిభావనాంభోరాశీ!

ఉ. అ తఱి గాఢిసూతిదయ యాపగయై ప్రవహించువేళ నే
మెత్తని యూహతోవకు నిమి త్తముచేసితో యస్త్రదాన మా
మెత్తనియూహ కిప్పుడు నిమి త్తముసేయుము నాదురాక, లో
కోత్తరధర్మమార్గచరణోజ్జ్వలధీపరిపూతభావనా!

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు తమ్మునిఁ బేమగన్నులతోఁ గవుఁగి
లించుకొని

గీ. అమ్మతోఁజెప్పి నీభార్య ననుమతింపఁ
జేసి రావోయి సౌమిత్రి, సీతవోలె
నూర్మొలయు వత్తు నన్న నే నొప్పికోను
పురము పురమెల్లఁ గదలిపోవుదుమె కుట్ట!

వ. జనకునిమహాయజ్ఞంబున వరుణద తంబులు రాద్రదర్శనంబులు
ధనుస్సులును సభేద్యకవచంబులును నక్షయతూణీరంబునుహాన్ను
పిడులుగలవియు సూర్యవిమలములు ఖడ్గములును రెండు
రెండు గొనిరమ్ము, నీకోస మిందె యుండెద నన, లక్ష్మణుం డిదిగో
వచ్చితి ననిపోయి యామె యంతఃపురంబునఁ దల్లింగానక కౌసల్య
యిండ్ల కుఁ బోయిరని పరిచారికలు చెప్ప విని సంశయించి కౌసల్య
గృహంబులకు మెల్ల న నేగి యచ్చటఁ దల్లులకు నమస్కరించి
నిలుచుండినఁ గౌసల్య యిట్లనియె

క. ఏమోయీ! నాయన మీ

రామునిబడి నీవు నటవిరాజ్యము పోవం

గా మము వీడఁ దలంచితి ?

నీ మోమది క్రొత్తపోల్కి నెగడెడుఁ గుట్టా !

క. మ మ్మేమి చేసిపోదురు

తమ్ముడు నన్నయును నొక్క-దారిమనస్సుల్

మిమ్ముఁ మాకడుపులఁ బడఁ

బమ్మిన బమ్మకు నెఱుంగఁబడవలె నెల్లఁ

చ. అనిన సుమిత్ర యిట్లనియె నక్కడ రాముని కాన కేగుటల్

తనవరయుగ్గమం దొకఁడు తా పొనరించిన కైక దానిలో

నన మఱి మూఁడు కోరినది నాకొడు కింకొకరుండు సీత మూఁ

డనునది, రాజనీతినిశితాదృతి యాయమకున్ స్వభావమే

చ. ఇతఁడును రామభద్రుఁడును నెప్పుడు విద్దఱుకారు, వారిలో

నితఁ డిటునున్న రాముఁడును నిచ్చటనున్నటులే, వరాబు ని

గ్రతఫల మెట్లుతొ నితఁడు రామునియంతటిచాపశీలి యా

సతీ నినుఁబోలె నేవిషయచర్చయు మాలినదా? నిజంబుగన్

క. కడుకొని యిద్దఱ మిద్దఱఁ

గడుపునఁ గనువఱకె వీరు కానకు బిడ్డల్

కొడుకా! చనిరావోయీ!

యుడుగు మనుట యెట్లు నీవు నుడుగుట యెట్లుల్

వ. కౌసల్యాదేవి శ్రీరామభద్రున కన్ని మంగళాశీస్సులు చేసె నాని

నన్నింట నీవును సీతయు భాగస్వాము లన్నఁ గౌసల్య,

అ. సీతకూడఁ జనునె సీత బ్రహ్మజ్ఞాని

జనకరాజపుత్రి సర్వమృదువు

నామెయొడలు నోర్చునా యింతకష్టమ్ము

చెట్ట యెంత నేను జేసినానో?

వ. అని మూర్ఛాగతయై సుమిత్ర శుశ్రూషింప మేల్కొని యిట్లనియె

ఆ. సీత వచ్చు ననుచుఁ జెప్పలేదే నాకు

రాఘవుండుకూడ రాచనినునె;

గూఢరాజకార్యగోపనంబులఁ నల్లు

లైన ధరణిపతుల కకట ! వెలియె

క. అన లక్ష్మణుండు తల్లీ!

నినుఁ జూడఁగ వచ్చువఱకు నిజముగ త్మౌజా

తను గాంచలేద యాయన

జనకజ యాపైని రామచంద్రుని నడిగె

క. అటము న్నేమైనదో నే

నటకుం జనినప్పు డామె యాసన్నమృతి

స్ఫుటమూర్త్యగుట యాయమ

యటవీగతి కొప్పికొనుట యన్నయు జరిగె

వ. అనినఁ గౌసల్య కోకాలాపసమ్మిశ్రితవధూప్రశంసాముఖి యయినఁ
దటివేచి లక్ష్మణుం డిద్దఱతల్లుల చరణాభివందన మాచరించి
సెలవుఁ గైకొనిపోవువేళ సుమిత్రీ.

గీ. సుతునివంకను నొకచూపు జూచెఁ గొడుకు

తల్లిచూపును నెడఁద భద్రమ్ముపఱుప

నొక్కయనుమతి యొకదైన్య మొక ప్రశంస

సున్నితంబుగఁ దోచె నాచూపునందు

వ. అంత సౌమిత్రీ యూర్విభావనంబుల కేగి

చ. తన యస్మగధ్వముల్ పరిచితంబులు సావనముల్ వ్యవేతకా

మనములు సంచితేంద్రియసమాజములౌ నొక సాధువాహిని

వినమితమైన సంచలనవీచికలం జన నూర్విభాగృహం

బునఁ దనభర్తృభావమును బొందియుఁ బొందకయుండె నచ్చట

ఉ. ఊర్విశయన్నచోటు నొకయుగ్మలి చెప్పఁగ లక్ష్మణుండు నా

భర్మగృహంబుఁ జేరి యట భార్య విమాలితనేత్రయై మృగీ

చర్మమునందు నున్మిఁగని చానయు వెంటనె కన్నువిచ్చి హా

సార్మిపవిత్రనేత్రీ యయి యుత్సవభావము గోచరింపఁగా

ఉ. లేచి సమర్థులపాద్యవిమలీకృతవారి శిరోగ్రవీధిక
రాచి సమీపధాతిని గరంబులు మోడ్చి గృహీతభక్తి
ఖాచరమాకృతిక నిలువఁగాఁ బతి యిట్లనె నోసి యోగిని!
యాచితభారమైనయది యంతయు నైనది యెంతచెప్పితో

క. కైకమ్మ వరము కోరెను
శ్రీకాంతుఁడు వనములందుఁ జేరనె కోరెక
భూకాంతానుతయును దా
నై కాంతారము పోవనై యాసించెక

శా. నేనుం బోవుచునుంకి నే యడవికి నీ విట్లు లా నన్నదే
చానా! యక్షరశఃఫలాకృతి గనెక సౌమితి కాంతారవీ
ధీనై ప్రాంతకతాస్వరూప మిడ నాదేశింపు, నేనింక ల
క్ష్మీనారాయణసేవ యేపగిదిగాఁ జేయంగ నా నూర్చిశా!

గీ. చెలువ యూర్చిల మఱల నాసేనయయ్యె
మఱలఁ జొచ్చెను బూర్ణ సమాధిలోనఁ
గూరుచున్నట్టి సౌమితి కూరుచుండి
యున్నట్లుయండియే తన యొడలు మఱచె

మ. ఉరకక జ్ఞానపథంబులక దికిగ నేవో నూత్న నిర్మాణవై
ఖరిఁ గాంతారమునందు లక్ష్మణుఁడు రాకాజ్యోత్స్నలో నూరకే
తిరుగక వెంటనురా బలాతిబల లాదేశించు గాధేయస
త్పురుషామూర్తులు తుత్తిపాసలను నిద్రాదేవి శాసించుచుక

క. ఆ దేవత లిద్దఱు ని
ద్రాదేవిని గికురువెట్టి తద్రక్షితుఁడౌ
నే నీ ప్రమూరినో యవ
సాదించిరి తోడియస్త్రశక్తులబలిమిక

ఆ. అంత నొడలు తెలిసె నాతని కూర్చి
కనులు తెఱచె నామె ననియె భర్త
మొదలు తెలిసెగాని తుది నెఱుంగ ననంగ
నోయి స్వామి యంచు నూర్చియును

- ఉ. యోగిజనాఘసంసమదినోజ్వలసత్ప్రభమావతార! నీ
యీ గురుసత్కృపాకలిత నే నొక చెప్పెడుదాననా యనక
సాగిన పిన్ననవ్వులపిసాళితవంబున లక్ష్మణుండు నే
నేగద నందు లేచె హరిశ్చంద్ర భగ్నపదగలు ముట్టుచుక
- క. నీ విచ్చిన సత్కరుణా
శ్రీవైభవ మొప్పు నీదుచితమునందే
నే వెలయుచుందు నిత్యము
భావస్థిర విప్రయోగపదతిఁ గనునే?
- ఉ. లేమయు భగ్తయుక గవుఁగిలించి రొకళ్ళ నొకళ్ళు బాహులక
శ్రీమృదుదేహవల్లులు స్పృశించిరి నవ్వులు నవ్వె రచ్చముల్
కామన లేద యున్నదియుఁగావలె జల్మము కన్యాయోగుల
నే మహితాత్మ లా ప్రభువు లీ గతి నంటియు నంట రన్నటుల్
- వ. అంత
- సీ. ఆయసవల్లిమాలాన్యోన్యసంక్లిష్ట
ఘటనాపటిష్ఠమాఁ గవచ మొప్పు
లేలిహానాననాలీఢజిహ్వమహా
ఘోరసభాణతూణీర మొప్పు
పార్శ్వబంధితమృత్యుబద్ధభ్రుకుటిపీఠ్మ
చండోగ్రచంద్రహాసంబు మెలయ
పీనోన్నతాంసాగ్రపీఠికాగాఢప
రివ్వక కోదండరీతి యెసఁగ
చేత వేట యొక్కొక్క కాక్షేయకంబు
కవచకోదండ తూణీరకములు వెలయ
నొక్కగుఱ్ఱము నెక్కి యింకొక్కదాని
కల్పమును బూని తెచ్చెడుఁ గరణి వచ్చి
- క. సామిత్రి యన్నపదినెల
ప్రేమామృతమధురదృష్టివీచీహోలా
సామోదమూ రి తత్పద
తామరసంబులకు మ్రొక్కి దయ వీక్షింపక

గీ. రాముఁ డిట్లనె నా ధనరత్నములును
సంపదయు బ్రాహ్మణుల దానసంచయంబు
సేయ బహ్వశ్శీతుల కీయఁ జి తమందుఁ
దలఁచుచుంటిని ననికి వెలకమున్ను

క. మననే సమ్ము సుయజ్ఞుఁడు
మునిలోకేశ్వరు వశిష్ఠపుత్రుం డాద్యుం
చును బ్రాహ్మణో తముఁడు వేఁ
జని యాతని దోడితెమ్ము సద్భక్తి మెయిన్

ల. అనిన లక్ష్మణుండు చని యగ్నిహోతృగృ
హంబునందుఁ గని సుయజ్ఞ మొక్కి
యోయిసఖుఁడ! యన్నయును బిల్చుచున్నాఁడు
నెట్లు లున్న నిన్ను నెట్లు లరుగ

క. విన్నావా! లేదో. తన
యన్నును నీ యనుఁగునే స మరిగెదరు వనీ
సన్నద్ధు లగుచు నిను ర
మృన్నా రప్పగించి యఖిలము చనఁగా

వ. అనిన నజ్ఞాతవృత్తాంత నాశ్చర్యశబ్దితవదను నరుగమిత సుయజ్ఞ
మధ్యేమార్గంబున నెఱింగించుకొంచు వచ్చిన

గీ. అతని మొగమున నూత్నిశోకాంబుపూర్ణ
మైత్రీభాండమ్ము పగిలెడు మాదిగిగాఁగ
నున్న రాముఁడు మందహాసోక్తిలను
బరువు వారించి భాండమ్ము భద్రపఱచె

క. నీతోఁ జదివితె మఱియును
నీతో నాడితిని నీకు నాకును దేహ
తీత మైక్యము నావియు
నీతవి సంపదలు నిన్నుఁ జెందుట వలయున్

వ. అని నిరుద్ధవాప్సక్తి శృంగమానకాతివదనునందు సుయజ్ఞునందు ౧౧౩

సీ. హారాంగదములు కేయూరము లూర్మికల్

మెల్ల న మిత్రునిమేనఁ జెట్టి
సీతయొడ్డాణంబు చేతివేళ్ళులమధ్య
దూర్చి యియ్యది నీకు శోయ్యలికని
పరిభోగసాక్షి యీ పర్యంక మిద్ది యా
స్కాకీన మిద్ది యా స్తరణపీఠ
మివి బహురత్న సౌభవములు నీ సర
మ్మని చూపి యాతని కప్పగించి

రాముఁ డిట్లనియె సుయజ్ఞాఁడా! మదీయ
మైన శత్రుంజయమ్ము మహాగజమ్ము
మఱి సహస్రగజంబులు మామకీన
ములకు నీ వధికారి వీ పూటనుండి

గీ. అనఁ బెగుల్చుక యేదో మాటాడఁబోవు
సఖున కెడ మీయకుండ లక్ష్మణునిఁగాంచి
నీ నగస్త్రువి శాశికు నెమ్మి దెమ్ము
తనపురంబున బ్రాహ్మణోత్తములు వారు

చ. అనిన మొయిళ్ళపైఁ జనినయట్లుగ లక్ష్మణుఁ డేగి లెచ్చె వా
రిని రఘురామమూరి యురరీకృతధక్తిని వారి కిచ్చినఁ
మఃఖలును గోసహస్రపుసమాజము బంగరు వెండి యంతయుఁ
జనుచును బ్రాహ్మణుల్ కడువిష్ణులు దీవన లెన్నె యిచ్చినఁ

ప. శ్రీరామచంద్రుఁ డంతఁ గౌసల్యాదేవి కాశీర్వక్త తైత్తిరీయాచా
ర్యునకుఁ దనయరదంబును గుఱ్ఱంబులును శౌశేయాంబరంబులును
చిత్రరథాఖ్యుడైన తనసూతునకు వృద్ధునకు రత్నాంబరమ్ములును
గతకాలాపులయిన దండమాణవకులకు వేయియాపులును నామంద
లోనిపెయ్యలును గాక వారు నిత్యస్వాధ్యాయశీలరని యనలసులని
మహాపురుషసమ్మతు లని వేయిగరిసెలధాన్యంబును రెండువందల
గి తలనుగూడ నిచ్చి దక్షిణగా వేయియాపులు మఱియు నిచ్చి
కౌసల్యాదేవి నాక్రయించియున్న మేఖలులయినపటాపులకుఁగౌసల్య

యిష్టమునచ్చినట్లు బ్రాహ్మణుల కిమ్మన్న సామిత్రి యేగి పెదతల్లి
చేత నిప్పించువేళ నామె యిట్లనియె

గీ. వాని పట్టాభిషేకవేళానితాంత
దానసంతోషచలితహస్తంబు బదులు
వాని కాంతారగమనవేళానితాంత
దానగత దుఃఖచలితహస్తంబు నాది.

వ. అంత శ్రీరామచంద్రుండు

సీ. తనవంకఁగాంచి యెత్తిన కన్నుదోయి వం
చుమఁ దప్పుచేసినచొప్పుగాఁగ
కన్నీరుతుడుచుకోఁగా సిగ్గు పొందుచు
నమితవోషముచేసినట్లుగాఁగ
వెలికివచ్చెడు నేడ్పు బిగ్గఁబట్టుచు సమా
జమున నాగరకుల చాడ్పుగాఁగ
నిలువఁజాలక యట్ల నేలఁ గూలంబడు
చఖలసంధులు వ్రస్సినట్లుగాఁగ
నెంతో బలవంతపెట్టి గ్రహింపఁజేసి
నట్టికాన్కలు గొని సేవకాళి యేడ్వ
రాఘవుండు వారితోడ ధైర్యంపుమాట
లాడి యిట్లనె శాసించునట్లుగాఁగ

శా. ఈ నా గేహము నేను వచ్చువఱ కిట్లె యుండఁగా నొన యే
రేనిక దా రిట నేపనిం జరుపరా దిచ్చోటనుక లక్ష్మణ
స్థానంబందున నంచు నంతఁ గని కోశాధ్యక్షుఁడెప్పించుచుక
నానాద్రవ్యపురాసు లిచ్చె ధరణీనాకాలయశ్రేణికొ

క. ముసలులకు బాలురకు
గొసరికొసరి విఱుఁగఁదొక్కుకొనున ట్లిచ్చె
వెసవెస నా ధనరాసులు
మసలినచోఁ జాల వెన్నిమాసములైనా

స.

స. ఆ సమయంబున

ఆ. త్రిజటఁ డన్నయట్టి ద్విజఁ డొక్కఁడు డాకు
పచ్చమేనివాఁడు బడుగుముసలి
తన కరానఁ గట్టు త్రవ్వకోలయుఁబూని
యుటక నెపుడు తిరుగుచుండువాఁడు

ఆ. ఉంఛవృత్తివాఁడు నొక్కఁడు తనభార్య
కడకువచ్చి పిల్లగాండ్రొజూపి
సదామ లేమిచేత వంగిపోయినయది
భర్తతోడ నిట్లు పలికె వనిత

క. నామాటను విని కట్టు స
డేమూలనొ పాటవేసి యేగు మయోధ్య
రాముఁడు నలువురు చెప్పెద
రామలకం బట దరిద్రహస్తాగ్రమునక

క. అనఁ జనుఁగులదుప్పటి య
ల్లనఁ దనువున నిట్లు నట్లు లాగికొనుచు వా
రిని వీరి నడిగి కోసల
ము నయోధ్యయు రాఘవుగృహమును బ్రాపిం చెక

క. భృగువో యంగిరసుండో
మొగమునఁ గత్మలను దాటిపోవఁగ నెవ్వం
డెగచఁడును బ్రతిహరియు
చిగురుకవాటమునఁ జూచె జింతితరాముక

క. కని నీవేనా రాముడ
వనదను బహుపుత్రకుండ నయ్యా! యుంఛం
బునఁ బిల్లల త్తులారదు
ననుదోలెను నాదుభార్య నను నీ కడకుక

క. ననుఁ గాంచు మనఁగ రామున
కును నవ్వై యెల్లధనము గోవులు దానం
బును బొందె మున్న యొక మిగి
లిన దావులమంద, మందలిం చెద వినుమా!

- క. తోలుకచన నీ వొకడవు
జాలెదవే దోలికొంచుఁ జను మన్న ద్విజుం
డాల నిలు నలు పోవుచుఁ
దూలించెడు వానివెంటఁ దూలుచుఁ బడుచుక
- సీ. చినిగిన దోవతి సిగ్గడలింపఁగాఁ
దొకొంచుఁ జెంగులు దోపికొంచు
తలకుఁజుట్టిన చీలికలువాలికలగుడ్డ
జాఱఁగాఁ జంకలో సర్దుకొంచు
త్రవ్వఁగోలయుఁ గట్టు ధరణి జాటిపడంగ
నవి వంగి తీసికో నాగికొంచు
మెడక్రిందఁబోసిన వెడఁగుచెమ్మట దొంగి
విడిసకుచ్చెలతోడఁ గుడిచికొంచు
- గీ. హాళికొలదియు నెల్ల పాణాలతోడ
వెలుచుకొంచును జనిచని వెక్కసపడి
యుస్సురని రోజుచును సరయువునయెడ్డు
చేరి యటఁ జాటిపోవఁగాఁ జేతికట్ట
- సీ. విడివడిన మంద యొకదారి వెడలకుండఁ
దోడలెత్తుచుఁ బరువులెత్తునవి కొన్ని
యాలవెనుకలు మూఁజూచునవియుఁగొన్ని
కుమ్ముకొనుచు నొండొండు నేగునవి కొన్ని
- గీ. అంతఁ గట్టలేక యదలింపచుకలేక
గొడ్లతోక్కిడందుఁ గుతిలపడుచు
తోడుకు కాళ్ళక్రిందఁబడి నల్లిపోయెడు
ముసలిఁజూచి రామమూర్తి కరుణ
- వ. పశువుల దదాశ్రమంబునకుఁ దోలించి యిట్లనియె
- గీ. కోపమా యిట్లుచేసె నీ కుట్టరాచ
వాడటంచుఁ బరాచిక మాడినాడ
నంతియే క్షమింపుచుయ్యా! త్వదీయ
తేజము దురాసదంబును దెలియుకొలకు

క. ఒకవేయియాల నీవొక
 కొకిలికికట్టఁగొని తోలికొంటివిగాని
 నికరముగ మందపాలకు
 గొకయేబరినుది బ్రాహ్మణోత్తమ వింటే !

గీ. మనుస మనుమలుఁ దాతలు పడుచువాండు
 ముసలులును నవ్వలాటలు మసల వెల్లు
 గోసపడకుము నీవేది కోరె దింక
 నేది యడిగిన నిజముగా నితు నన్న

క. తనవెనుకనే వచ్చిన యం
 గనతోఁ ద్రిజటుండు రాముఁ గాంచి సహస్రం
 బును గోవులు చాలును నా
 కని దీవన లొక్కవేయిగాఁ గురిపించె

అథాశ్లోకం.

అంత నత్యైతుం తొక్కఁ డక్కడ నగుపింపబోడు
 చింతాదరిదుగ్గిందు ధనము చేరలజ్జేర్చి దోసిల్ప
 వంతులుగా నిల్చుచేర్చి బడలనివాడును లేడు
 శాంతారగమన వేళాప్రకామరాఘవదానబుద్ధి

వ. అంత నొకవేళకు శ్రీజానకి రామునితో నిట్లనియె

క. తనపాలిపుడమి కిన్నురై
 వనమేగెడు రాచబిడ్డ బహుహాస్యరస
 మున్న కింతగ నశుఁడే నా
 తనకంటెను మంచివాడు ధరణిఁ గలుగునే?

ఆ. అప్పుడు భూమిజాత యన్నదమ్ముల యిద్ద
 టియు ధనుస్సులకును బ్రేమఁ బసుపు
 పూసి కుంకుమమున బొట్టిడి పూవులు
 మాలలుగను గుద్ది వేలవేసి

కా. సాధుప్రాజిత యా సలక్ష్మణధరాజాతుండు శ్రీరాముడు
 సాధారణ్యము తోఁచు వేసములతో సాకేతహాలాపురీ ౧౪౪

వీధిమార్గమునందుఁ దండ్రుగని యావేదించి పోవంగఁ దా
నైధర్మాచరణప్రవర్తకుఁడు మందాకూతి నేతరంగఁ

మ. కుసుమాలంకృత రామలక్ష్మణ ధనుఃకోటినిరాఘట రూ
పసమున్నేషత సాధువేషములు తోఁపఁ జారభావంబులం
దెసఁగఁ మానికులంబుపై నరుగునో యేమో మరుండంచుఁ దో
డెసలారక రతియుఁ వసంతుఁ డని యూహింపంగఁ బ్రేమాబులై

కా. నానాపూర్వజనుర్గహత్వములు పండక నేటికొ రాజసం
స్థానాంతఃపురవీధికాంతరమహాసాధాంతరాంతస్థు
ద్రాణిమూర్తి ధరాత్మజాతయును నేత్రద్వంద్వసంప్రీతిగాఁ
గానంగాఁబడెఁ బూర్వసుప్తసుకృతాకారంబు మేల్కొన్నట్లుగ

ల. గొడుగులేక కాలినడక వచ్చెడువాని
పడతితోడ నడచి వచ్చువాని
చిన్నితమ్ముచేత సేవింపబడువాని
నూరుచూచె మేడ లొడ్డువిలుగ

కా. ఓసీ! నీ వెపుడేని వింటినటవే యుర్వి నుతేతాడ్రీయే
నీ సర్వోజ్జ్వలసద్గుణంబుధి సుతుఁ సిరంధ్రకాంతానసం
వాసార్థంబని పంపంగా మఱియు నో వామా! సుతుండన్న నో
సీ! సాధ్వీ! సుతుఁడా? త్రివిష్టపఫలాశిప్రాజ్యరూపంబుకా!

క. అకూర్మదు సుశ్రుతి సా
నుక్రోశుఁడు డమియు శమియును శీలియు నీ
వక్రత్వ మెల్లు పట్టెనొ
చక్రభ్రమణంబు సర్వసంసారంబు

ఉ. దక్షుఁడు రామచంద్రుఁ డరుదారగఁ దా నొకమండె యీ ప్రజా
వృక్షపుమూలమయ్యె జనులెల్ల ను బోదయఁ బంగ సాధుసం
ధృక్షణమొప్పు కొమ్మలును నూల్కొను చెట్టులు పూలుపిందెలీ
వృక్షపుబాటు చెప్పవలెనే యిక మూలమె తప్పిపోవగా గగిం

- క. మనతోటలు దొడ్లును రా
 ణిని గేకయపుత్రి నేలనీ! నని మనముం
 జనుదము రామునితో మన
 మన జానకికంటె సోమమార్యముకలమా?
- సీ. దూలాలకునుబట్టి వ్రేలాడు గబ్బిలం
 బులును గంధర్వాంగనలునుగాఁగ
 పందికొక్కులు త్రొవ్వి పాడుచేసినయట్టి
 గాదెలు సాధసంఘములుగాఁగ
 పెద్దపక్షులు రాత్రివేళల నేడ్చెడు
 నేమ్మలు గానసాహిత్యములుగ
 తూఁగాడు సింహశార్దూలాది మృగములు
 నూల్కొను నాత్మబంధువులుగాఁగ
- గీ. పాడునడిపోవు సాకేతపట్టణంబు
 స్వర్గముగఁ దానె యనుభవించంగనిమ్ము
 కైకయీదేవి, మనమెల్లఁ గదలిపోవు
 దము మహాత్ముఁడు రఘూత్తంసువెంట
- గీ. అని యనేకవిధంబుల నాడుచున్న
 జనుల మాటలు వినిపించికొనియుఁగొనక
 మెల్ల నేగుచు భూమిని మేడలకును
 జేరె శ్రీరాఘవుఁడు నవిత్తే స్తబ్ధుడి
- చ. మసలు సుమంత్రునింగని సుమంత్రుఁడు రామునిజూచినంత వె
 క్క-సపడి బొప్పముల్ కనులఁగ్రమ్మగ వెక్క-చునంత వచ్చి చీ
 రసెఱుగుదాపి వెద్దిరుగ, రాముఁడు తాత! భవాదృశుండు నీ
 రసపడునా? యుగంబులు ధరాచరితులు నెఱింగినట్టిఁడై
- చ. అనిన సుమంత్రుఁడోయి శిశువా! నినుఁదెమ్మని పంప రాజు చే
 కొని యభిషేకవార కనుగొంటిని నీవని కేగుదోసమం
 దుర నొక యింత నాకుఁ గలచుకొ ననుబంపఁగ నేల? రేల నే
 నను జనుదెందినాడనని నొప్పున నాడిన రామచంద్రుఁడు ౧౧౫

- ఉ. నవ్వి సుమంత్రుచేయిగొని నాకును దీనను గానిపింపదే
నొవ్వు సదానసంతసుమనోహరమైన వనంబుండేరగా
నెవ్వడు నేల నొవ్వుపడ? నే నరుదెంచితి నంచు తేని వా
క్రువ్వుము వెంటనే సెలవుగొందును తండ్రిపదాబ్జసన్నిధి
- చ. వెడలి సుమంత్రుడు వగపు వీడి ధరాపతిజేరి మ్రొక్కి రా
ముడు తనవెంట లక్ష్మణుడు భూసుతరాఁ జనుదెంచె స్వామి! నీ
యడుగులు మ్రొక్కవచ్చె నన నా నచియించిన వాడిమిం దడం
బడి ధరణీసుండంత బరిచాలితదుఃఖము మోము నెత్తుచు
- తా. వాగ్రాఖిలచాతురీనదన! రానచ్చుక సరే లక్ష్మణుం
డాగోదూర ధరాత్మజాతయును నేలా నచ్చె? రానిమ్ము రా
నీ! గాలంబున నేల గ్రుచ్చెదవు గుండెక, రాము నమ్ముమ్మ, కా
దాఁగంబోలును సర్వ మంతిపురి రమ్మన్నా! సుతుంగంచగక
- క. ఒక కౌసల్యకె వాడు కొ
డుకా! మదంగనలకును గొడుకె యందఱుచుక
సుకృతంబుగదా యిందఱు
సకియలకుఁ గొడుకు రామచంద్రుడు కంటే
- క. ధరణీనాథుల భార్యల
సరి మున్నూరేబ్రమందు చానల రాముం
డరిగెడు వనములకును మీ
దరిసెన మిప్పింప ధరణీధవుడుం బిలుచుక
- క. అని మంత్రితోడితెచ్చిన
గనుగొలుకులు నుప్పుటేళ్ళుగా వచ్చిరి వా
రును మంత్రింగని యిప్పుడు
చనుదెమ్మని చెప్పుమనియె జనపతి రాముక
- వ. అంత సుమంత్రువెన్నున వచ్చిన రామచంద్రుని గాంచి లిప్తలో
- మ. నవచామికరరత్న భూషణవిహీనంబైన రూపంబు పా
ర్థివచిహ్నంబులుమాళియుక మొగముత్త ప్రిబొల్పినామాన్యమా
నవునింబోలిన రామురూపు కనినంతక తేనికె కైకకొ
న్నవరంబందలి సర్వమథము సమంతాత్సుర్ని భాసించిన ౧౬౩

- ఆ. రాజు మూర్ఖులొందె రాముడు లక్ష్మణుం
డవనిపతినిఁ జేరి యాదుకొంచు
సేదదేర్చి పాదసేవ చేసెను వేళఁ
గనులదెఱచి తోడు కాంచి రాము

పంచచామము.

సభాష్టనేత్రుడై కరాన సంస్కృతించుచు నుతున్
సభాంధవంబుగా ననంబు సంచరింపనెంచితే?
సుభావతాటకాసమీకశూర! శైవచండచా
ప బుధ్ని పాటనోగ్రహణి! బంధుజీవలోచనా!

- మ. అనినన్ రాముడు లేచి నిల్చి పితృపాదాంభోజముల్ తాకి న
చ్చిన యచ్చోటి భరాధినాథునిమహాసీమంత్రిసీమండలిం
గని కైమో డ్విసరించు మీరు సెలవుంకై కొంచుఁ గాంతార మే
గను వాంఛింతు ననుగ్రహింపుడిదె యాజ్ఞాసాధు లాశీస్సులన్

- శా. నాతో నన్నునుబోవి లక్ష్మణు స్తుష్టన్ నావెంటఁబంపింపఁగాఁ
డేతఁబందుఁ గృపానుకూలమనశ్రీఁ గాంచ నర్థి చెడన్
తాతా! నావెనువెంట వీ గరుఁగఁ గాంతారప్రతీచీనమా
గ్ధాతివ్యాధియు నాకుఁదోచదు భనూరాజైన సౌమిత్రితోన్

- స. అనిన సీతాలక్ష్మణులు రామునందలి కృతజ్ఞు లతో రాజునకు రాఁబు
లకు నమస్కరించిన దశశఙ్ఖుఁడు రామలక్ష్మణులం గాంచి గుల్లనియె

- శా. బహుమానోద్రముఖంబులన్ విను మహాపాపాలవీజాలసం
దహనుండంచును వింటి నన్ను యువతీతాత్పర్యమోహంధు ని
గ్రహముంజేసి సమస్తధాత్రియు నిద్రైకై కొండు కోదండస
న్నహనుంబందున కోసలం బఖిలమైన్ మిమ్మటం చోర్చునే?

- గీ. క్షీతిపతినిఁగూడ దుష్టు శాసింపవచ్చు
నిజము పితృనై నఁ గుటిలు దండింపవచ్చు
మున్ను సుకృతి యిప్పుడు మాటిపోయి యగుము
సేయువానినినైన శాసింపవచ్చు

శా. ఇంకకమీరొ! మహాధనుఃప్రబలసాహిత్యాంబురాసుల్ నిరా
తంకుల్ కౌశికదానయోగ్యులు ననుక దండించి యీ ధాత్రి ధ
ర్మాంకంబొప్పుగ నేలుకోదగును శౌర్యాంకంబు దీపింప నే
వంకకవంకర పుట్టకుండనగు సర్వత్కృమహామండలిక

న. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు శివ! శివా యని చెవులుమూసికొని,

క. ఓయయ్య! యేమిపాపము

మీయెడఁగల దైనఁగాని మేమా మిమ్ముక

మాయరే! శాసించుము! క

ట్టా! యయ్యకుఁ గొడుకు లెంత యైవో వేమి

క. చనక యదోషసానం

బున దోషము చూచి యనుఁగువుతుల మనసుల్

గొనకయ పల్కెదవును మా

వినయంబు పరీక్ష సేయు విధమా! తండ్రి

క. ఈవలసిన వరములు నీ

వీ వాయెను చాలకాల మేగిన దడిగెక

నీ వీకత్తు దీయక

యే వెడఁగో తా నసత్య మీఁడును తండ్రి!

క. జనకుఁడు శాసించుదగుఁ

దనయుల శాసించుకుండఁ దనయులె చేయం

జనుఁ దండ్రి మాటఁగాదను

ప్రణవ్యచేతనుఁ దసత్యభాజి యెవండ్రో ?

ఉ. కాదని యొక్క మౌర్యమునఁ గై విలుబూని నినుంజయింపఁగా

నూదిన నిన్నుఁ గెల్వనగునో సురరాజుకుఁ దోడుపోయి వ్యా

పాదితఘోరదాననకబంధనిబంధితదీప్త శౌర్యరే

ఖాదళితారిలోకవిముఖసలితానతసర్వధైర్యునిక

క. ఏతండ్రి నాకుదైనము

బ్రాఁతిగ నాతండ్రిమాటఁ బాలించెదఁ దా

నే తండ్రిమాట సేతునా

యాతండ్రియె వలటంచు నాడిన నైనక

- గీ. అనిన రాజు మూర్ఛనందిన రాణులు
 నొక్కపెట్ట సాధ మొడిగిలంగ
 నాపురన్న రాముఁ డవసిపతినిజేరి
 సేదదేర్చి తొడను శిరముజేర్చి
- న. తండ్రీ! నీవు ధాత్రిఁ బాలించిన దఱువదివేలయేండు సం దఱువదవ
 పాలు వేయి, దానఁ బదవపాలు వంద, వందలో నేడవపాలు పను
 నాలుగేండు
- చ. ఇని యొకపెద్దకాల మని యేటికి దుఃఖపడంగఁ గానలోఁ
 బరియును నాలుగేండు చనివచ్చెదఁ గన్నును మూసి తెచ్చున
 య్యదనున వచ్చి మీమ్మదుపదార్పన నిత్యుడ నాదు నేను వ
 చ్చుదనుకఁ జిన్నతమ్ముడును తోఁచిని జక్కనచూచుచుండెడిక
- తా. పంపంగావలె ధర్మకార్యకృతికై వారింప రాదట్లు వా
 రింపఁ వారికి వీరికి దొసఁగు నిర్లతంబు ధర్మంబు వా
 రింపంజూచిననైనఁ దాన జరుగుక బృహ్మేశ! యద్దాన నా
 రింపంజూడకయుంట మానవులకుఁ శ్రేయంబుకాదా మఱిక
- మ. అనినక భూపతి దుఃఖభారవివశుండై గదదస్వానియె
 నిను వారింపఁగరాదు పొమ్ము పనికి నీభార్యతోఁ దమ్ముతో
 నిను నానాఖిలదైవతమ్ములు దిశాసీరంధ్రతేజఃప్రభా
 కణసమ్మర్దముగాగ సర్వపథరక్షాశీలు రాచుండఁగాక
- క. ఏతండి నీకు దైవమొ
 యేతండి నినుక వనాళి కేగు మనియెనో
 యే తండి చెప్ప నాగవో
 యా తండియె మఱల వలదటంచును జెప్పక
- న. అని రాజు మఱల మూర్ఛాగతుండైన
- గీ. ఆత్మజాతుని రాము మర్యాదవలన
 నర్థసప్తశతీకృతలైనకోస
 లాత్మజాతలు తత్రత్యలైన రాణు
 లొక్కపెట్టిన రోదించి రొడ్డువిటుగ

గీ. అవుర! యోయయ్య రామయ్య! అపుడు నీవు
మాకడుపులందుఁ బుట్టని శోకమయ్యె
మాకడుపులందుఁ బుట్టిన శోకమయ్యె
నిపుడు మఱియేమి బిడ్డవోయీ! కుమార!

ఆ. రాజ మూర్ఖపొందె రాణులు మూర్ఖుల్లి
రంత మూర్ఖ పొందె నా సుమంత్రుఁ
డంతిపుర మచెల్ల హాహాకృతంబయ్యెఁ
గైక యొకతె తాయీకరణి నిల్చె

చ. కడకును నందఱుం దెలివిఁగాంచి సుమంత్రుఁడు పెద్దయూరుపులే
నిడివిగఁ బుచ్చి దంతములు నెట్టన పీడనచేసి కోపపుం
బడలున నూగిపోవుచును బద్ధశితభుక్తుటికై గళస్వనం
బడరంగ కైకయిం గని నిరంతరవిశ్లేషహాసుఁ డిట్లనెన్

గీ. నీవు రాజునుగాని వసినితాంత
వీధులకుఁ బంప నిన్ను శపింప మింత
లజ్జను బతిఘ్ని వగుదు కులఘ్ని వగుదు
వంతె యిదియేమిచేసితి వబ్బురముగ

గీ. ఇందుఁ జచ్చెడువారు లే రెవరుగాని
యిందు సుఖపడువారు లే రెవరుగాని
అవుగ! సుకుమారశిల్పినీ! యంబునిధిగ
భీరు నక్షోభ్యుఁ బఠినెంత వెట్టినావు?

క. నీకొడుకే కానీ ధా
త్రీకాంతుఁడు, రామువెంటఁ దెరలుదు మేము
నీకును గొడుకునకును గై
కా! కట్టంబెట్టికొమ్ము త్నొ సకలమ్ముకై

క. ధరణి విను మ్రింగ నోరుం
దెలువదు బ్రహ్మర్షి వాక్యదీపితశితౌ
సరణియు ని న్నంటదు నీ
సమాధుం బెంత గట్టిపడినదొ కైకా!

- ఉ. తెచ్చిన వేషమొక్కకును దేనియసోయుము చేదుమానునా?
యెచ్చటబుట్టె నా గుణమె? యెవ్వఁడెటుంగడు నీదుతల్లి నా
నుచ్చరి మూడుమూరులను మాకయి పుట్టితి రామవాన్వయా
భ్యుచ్చయహేతు కేతువపు మూర్తిమదాపదమోఘవైఖరి!
- న. నీతండ్రి కెవ్వఁడో వరదుండు సర్వభూతులతజ్ఞానంబు చెప్పె సతం
డొక్కనాఁడు శయ్యాగతుండై నొకపక్షికూత విని నవ్వి నమితల్లి
యదియేమియో చెప్పమని కూర్చుండె; చెప్పినఁ దండ్రీకాపద;
చెచ్చనిచోఁ జూచుచుంటిమిగదా! నీతీరు; అట్టిది. దాన నీతండ్రి
యామెం బరిత్యజించి కుబేరునివలె సంచరించుచుండె;
- క. ఆతల్లి బిడ వంగన!
మాతంబడి పుట్టునండ్రు మహి, భూపతి యే
రీతిఁ దలంచునో చేయుము
భూతల మిది నీదుఁగరుణపొంతుఁ జరించు
- ఉ. ఎయ్యదియైన మానవుల కెంతయు నోర్పుట తేలికొఁజుమీ
ప్రయ్యిడునట్టి మానవుల పజ్జఁ జరించుటకంటఁ బంపకే
యయ్యడవుల్ రఘూత్తముని, నాతనిమాటుగ రాజుపోవు నా
దయ్యములున్ నినుంగని కృతజ్ఞులుగా మనుచుండు రెంతయున్
- గీ. అని సుమంత్రుఁడు సాక్షేపసానుకంప
ముగను బతిమాలఁ గై కేయి మోమునందు
లేదు కదలిక కోపమ్ములేదు వగవు
లేదు వదనవై వర్ణమ్ములేదు సుంత
- ఉ. పమ్మిన కోపభారమునఁ బార్థివుఁ డిట్లనె దానిసేలుకో
నిమ్ము సమస్తధాత్రియును నెవ్వరులేని డయోధ్య భూప్రజల్
సొమ్ములు వాహనంబులును సొత్తులు కోశము మంత్రు లెల్లయ
శ్వమ్ములు సేన్దులున్ వనముపట్టుఁడు రామునివెంటఁబోవఁగా
- చ. అడవి యయోధ్యయా మఱియు నచ్చుట సంపద బుల్లసీల్లఁగా
గడుకొని గానుచంద్రుఁడు సుఖంబులు సర్వమునుండఁగలెడిన్
విడు విడు క్రూరదానవిని వేడుకొనన్ దయగల్గునే శిలం
బిడిచినఁ బాలుకాజునె కృపీటముజాటునె యోసుమంత్రుఁడా!

మ. చని సాకేతపురంబు సర్వము మదాజ్ఞాబద్ధమై రామువే
నగను బోగవలెనంచుఁ జెప్పము పురాణంబైన యీరాజధా
నిని నేబాడుగఁబెట్టెదన్ బురుగుగానీ నిల్వరా దిందు నే.
ధనముల్ ధాన్యములెల్ల రాముబడి కాంతారంబుపోవుంజుమీ!

చ. అనినను రామచంద్రుడు కృతాంజలియై వర విట్లు లిత్తురా?
యనియముగాఁగ నిట్లాసఁగ నయ్యనియున్ వరమానె! యిట్లుచే
సిన మృతకల్లుగాని నశ్చిద్ధి జనింపను తండ్రి! నామృషా
పనయన సర్వయత్నముచు వ్యర్థముసేయకె నిన్ను వేడెదన్

తా. నాకున్ రాజ్యముపైని గోరి యిసుమైనన్ లేదు సామిత్రియున్
లో కీ జానకీయున్ బురాస్రాయులై మోమోటయింబెట్టి రం
తేకానీ సకలంబు వీడెదను నే నీ మైథిలంగూడఁ దం
డ్రి! కాదన్నను నాకు, సేవ్య మొకఁడే నిక్కంబు ధగ్గంబగున్

తా. ఈధర్మంబునుజేయ సాయపడఁ దా నెఱిగో కృపారాశి యీ
సాధున్ నాపినతల్లిఁ బట్టికొని యీ సాధింపు లీ కోపముల్
బాధల్ వేల్చెదరింపులున్ నిజము నాప్రాణంబు దుఃఖించెడున్
సాధారణ్యము ధాత్రి యిద్దియు విశేషంజానొ యీ నాకునున్

క. అని కైకపాదములకున్
బ్రాణమ మొనరించి తల్లి! బాధపడకు పు
త్రునికతమున నగుబాధలు
జనని సహింపవయ యేరు సైరింతు రనన్

గీ. ఇంతవఱకును భూపతి నెంతవఱకు
నరము కోరినదో మాటపలుకులేక
యూహయును లేక శిలవోలె నున్నయట్టి
కైక రాముడు కాలాకు దాఁకఁ దెలిసి

క. కా లూనిన పులకలు మై
గాలింగా రామునెత్తి కొగిటఁగొని భూ
పాలుం గని యసమంజసుఁ
దోలె వనికి సగరుఁ డట్ల తోలుము రామున్

- ను. ప్రాసంపంజనువేళ నేనులును గుఱ్ఱులుల్ ధనంబుల్ ప్రజల్
నవలాలుక్ వెనువెంటఁబోవుదురొ యన్న రాజు ఛాయంచుఁ గ
నొనలక్ నిప్పులుగ్రక్కె సంతట సుమంత్రుండుక్ విచిత్రంబు రా
ఘవుఁడుక్ మ్రొక్కుట యామెపుల్కలొదవక్ గొగింటికింబట్టుటల్
- గీ. ఇంతవఱకు మాటాడని దిపుడు మాట
లాడుటయు నందు నిటు మాటాడుటయును
జూచి దిగ్భ్రాంతిఁ గని యర్థసూక్ష్మతావి
వేచనాప్రతారితఁడు “నూ” వెట్టి నిలచె
- స. అంత సిద్ధార్థుఁడనువాఁడు నృదుఁడు మహామాత్మ్యుఁడు రాజున
కిష్టుఁడు కైకయితో నిట్లనియె
- క. అసమంజసుఁ డసమంజసు
డు సగరుఁడుక్ వెడలనడచుడుక్ దొసఁగేమి?
పొసఁగిన వెలఁగల ము తెము
నినుఁగగు రాముండు చన వనిక్ దొసఁ గదియుక్
- క. రామున కసమంజసునకు
నేమి! దీటా! యతఁడు నెల్ల యయోధ్య
గామీణుల శిశువుల సర
యూమధ్యమందు ముందుండ నడయుఁడై
- అ. పుడమి గోలవెట్టఁ దొడఁగినరాజురు
వెడల నడచె వానిఁ బుడమినుండి
పుడమి గోలవెట్టఁ దొడఁగునో నేనును
వెడలనడవ రాముఁ బుడమినుండి
- ఉ. కందునులేని బాచిలియుఁగా శఘురాముఁడు నాతఁడుక్ వని
జెందుట యేమికారణముచేత! వచింపు, వచించి పంపు నీ
యందునఁ జెనిగల్గు శుభమయ్యది చెప్పుము సర్వభూప్రజా
కృందన మప్రతిష్ఠయునుగాక లభించెడి దేమి యాపయిక్
- మ. అన సిద్ధార్థుఁడు, రాజు కైకఁగని నీ వంగీకరింపంగఁబో
వును నీమోముగఁజెప్పుచున్నయది యో పుణ్యాధ్వదూరస్థజీ ౨౧౫

వని! నే రామునితోడబోయెడు ధరక బాలించుకో నీవు నీ
తనయుండుక సితతారకావిమలచంద్రుంబైన కాలంబునుక

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లనియె

క. విస్సంగునితోడ మరు

ద్భిస్తునితో మృదుపధానవిభవునితోఁ జే

తస్సంతోషమొ రాఁగను

స్వస్థాస్థిమములేడ వనిఁ బ్రచారమునందుక

గీ. పశువుసోయినంతఁ బలుపుకై యేడ్చిన

పగిది నడవివెంటఁబడి చనుచును

గొడుగులేదు నాకుఁ బడవాలులేడని

వగచు బుద్ధిలేనివాఁడు వాఁడు

క. నా కేమియు నక్కఱలే

దాకలములు మేయువాని కన్నియు నేలా?

చేకోను నారచీరలు

నా కిప్పింపుము ద్విషజ్జనప్రళయాగ్ని !

గీ. వెనుక మందర జాగ్రత్తపెట్టినట్టి

నారచీరలు కేకయధానుఁడొ

దుహిత శ్రీరామచంద్రుఁడేతులకుఁ నిచ్చి

ప్రీతమతివోలె నివ్వె ధరింపు మనియె

క. చీచి యను తత్రస్యుల

నాచాస్త్వన మొక్కసారి బాహులె రా

కాచాంద్రీదిక్కణహా

సాచరణము రాము వదనమందున దోచెక

వ. అంత శ్రీరామలక్ష్మణులు తమ జిల్లువల్వ లూడఁచిసి యా ముదక

గుడ్డలు ధరించిన

గీ. చను కిరాతి పన్ని చన్నట్టి నలఁగాంచి

లేటివోలె బెదరి బోటి సీత

నారచీరఁగాంచి నాథునికోదండ

మానుకొనియె మేను మ్రానుకొనఁగ

- చ. అది గని రాజకన్నులు జలార్ణవమయ్యెను గైక రామునిక
వదనమునందు దీప్తమగు వైఖరిగాంచెను రాముడంతటక
బెదరుటకాద యీవలున బెట్టుటఁజుంగమి యంచు దానుగా
గదియుచు బట్ట చీరపయి గట్టెను సీతకు నారచీరలక
- ఉ. సీతను రామచంద్రుడును జీర ధరింపఁజేయుచుండఁగా
జేతము సొమ్మసిలి నృపుచేడియలందఱు జేతులెత్తి వ
న్యాయాతిథి! కోడలా! రఘువరాస్వయదీపపుడైలవ రికా!
నూతనభాగవీ! యనుచు నూళ్ళొన రోదన మాచరింపఁగా
- శా. అందొక్కరుక రామచంద్రుఁగని యయ్యా! చిన్ని రామయ్య! మా
యందు నికును శారవంబుగలదే నస్మద్వచఃపాలనం
బందు బూన్పుము బుద్ధి నీచనెడి సత్యాధ్వంబు భంగంబులే
దెందు జానకి కానలో దిరుగలే దింతైన నోబాలకా!
- శా. విన్నుంజూడఁగ నోచుకో మదియుఁగానీ! యోయి నీమాటగా
గన్నుండమ్ముల నిచ్చజూతుము స్తుష్కగాంతారముగొంచుఁబో
కున్న స్నిపును రాజువే నదియులే దొక్కొండు మాకోర్కి శ్రీ
ర్ప న్నూర్కొంటయులేద కోడలిని నిల్పంజూడుమీ యిన్నులక
- ఉ. కన్నులకర్వుతీర నినుఁకాంచుటగాని యొకప్పుడైన మా
చిన్నికుమార! యంచు నినుఁజేరఁబిల్చుట లేద యెప్పుడుక
మున్నిపు డీ ప్రయోజనము పుట్టెను నిన్నని మాబలాడెనని
బున్నెముకలె దానిఫలముంబలె గోడలి నిందె యంచుమా!
- సీ. ఈతల్లి మెరువైన చేతులుగని వనీ
కిసలయంబులు కాంతి నెసఁగినట్లే
యీ బిడ్డ కన్నుల యెసకమ్ముఁగని సరో
విమలపద్మమ్ములు విచ్చినట్లే
యీబాల పలుకు రాయడిసొంకుగని శుకీ
పరభృతుల్ మధువెల్ల బాడినట్లే
యీనాతి తఱుకారు మేనుగాంచి నభో
నీతసాదామినుల్ నిక్కినట్లే

- యే వనంబున గౌరవం బెక్కి నీవు గుఱుచును
 పోవుచుంటివా యీ వనంబునకు సిగ్గు
 చేటు సీతను గొనియేగఁ జెల్లునోటు
 సీతఁగొనిపోకుమోయి యో చిన్నికుట్ట!
- న. అంత వశిష్ఠుండు సీతకుఁ గట్టుచున్న రామునిచేతిలోని చీర లాగి
 కొని యిట్లనియె.
- క. ధరియించు నారచీరల
 నరుంధతి, ధరాత్మజాత కవి కట్టఁగరా
 దరయఁ జెఱిసగముగా నీ
 దరిద్రతాస్థితి పతివ్రతాలోకములక
- వ. అప్పు డరుంధతి యిట్లనియె
- ఆ. తూక మయిదుమళ్ళు తొమ్మిదిమూరల
 నారచీరఁ గట్టినావె సీత
 కామె మోయలేద యందు మున్గియపోవుఁ
 గాళ్ళ కడ్డముపడి కదలలేదు
- ఆ. అనుచుఁ బొంగివచ్చునట్టి దుఃఖము మింగి
 కోప మడరఁ బుడమిక్రూతు నడవి
 కంపువారలను శపింపఁగా దొరకొని
 మఱల మనసు నెల్ల మార్చికొంచు
- గీ. తిరిగి రాముండు వచ్చెడువఱకు నేను
 మీ గడపఁ ద్రొక్క నని చెప్పి యేగనంత
 నఖిలఋషిలోకమూర్ధన్యుడగు వశిష్ఠ
 దేవుఁ డిట్లనెఁ గైకేయి తెన్నుఁగాంచి
- క. సౌమిత్రికంబు భక్తుండు
 రామునకుక భరతుఁ డతఁడు రాజ్యముఁగొనునే
 మే మెవ్వరమును లేనిది
 యీ మహియెల్ల యును నీవ యేలఁదలచితే?

చ. భరతునిగంటి ఏ వలని పాలన పెంపక మెల్ల నీ కడక
జరుగుట కిష్ట మింతయును జాలక కేకయరాజు తానుగా
జరిపెను, గంగిగో వత్తుడు శాంతుడు దాంతుడు నగ్రజం డనో
ననుం డని తోసిరాజనండు ధారణి నీవయి యేలు టొప్పెడుక

శా. బ్రహ్మర్షిత్వముకోరి గాధిజాడు సంభాళించుకోలేక తా
జిహ్వాత్వంబున బిట్టుకోపమున రాజై మత్తుతొళిగి న
బ్రహ్మగ్యంబుగఁ జంపె నప్పుడును గోపంబేదితిక నేడు నీ
జిహ్వాప్రక్రియజూచి కోపమును నా చిత్తంబునం దేచునో?

క. అని బిగియబట్టికొని మో
మున స్వర్షి జగదేకమూర్ధన్యుడు పో
యినఁ దొలఁగి రాజు కైకయిఁ
గని యిట్ల నె వెల్ల మొగము గంటుపడంగక

శా. ప్రీతస్త్వాసిని! శ్రీనశిష్ఠముని మాటే పట్టులేదాయె బో
నీ! నీమంత్రిని నీత నీవరమనక నిల్వంగ నేలా! దయా
శ్రీసామాన్యము కోరెదక స్తుష్టవనీసీమక బ్రవేశింప నా
యాసంజా నని యొక్కఁడుక వదలవే యాయ స్తనూర్యాన్వయా!

చ. జనకుడు శ్రీవశిష్ఠులును జాన! విజం బొక యెత్తు నాకు, నా
జనకుడువచ్చి నా తనయ జానకిఁ జూపుమటన్న నేమిచే
యవలె నేను నీత కుసుమాభశరీరయు ముక్కుపచ్చలా
రనినియు నీత నాయెడల రామునికంటెను భక్తురాలునూ!

ఉ. ఈ సుకుమారి నల్కలము నిట్లనెకాంచి విమోహితాత్మ యా
యాసముసొందె నీయెడఁ గృపార్థిని జానకి తేపు వృద్ధ స
న్నాపిరివోలెనై తిరుగు నా వనసీమను రత్నభూషణ
భ్యాసమృదూత్తరీయ జనకాత్మజ యేగునుగాక కానకుక

క. నీ కిచ్చిన వరమందున
నా కోడలు లేద యామె నారలు కట్టక
నా కిష్టమ్మును లే దది
కాక జనకదుహిత నార కట్టను వలదుక

క. ఏ యపకృతి చేసినదే

యో యాసురి! నీకుఁ గోడ లుగ్రవనతరు

చ్చాయలకుం బంపించెను

నీయడిగిన వరమునందు నెగడెనె స్తువయున్

ఉ. నీమొగముం గనుంగొనిన నిక్కము పాపముకల్గు నందు నిం
దామతి రాజన్ ధరణినాథునిఁగై కొని రామచంద్రుఁ డో
స్వామి! వృథాక్రుధాసరణి పల్కెదు కైకయి జానకి వసి
భూమికిఁ బోకతప్ప దని పుచ్చెనొ జానకి తాన కొరెనో!

చ. ఒగిఁ బినతల్లి యగ్రసుతు నొక్కని కానకుం బంపు మన్న దే
నుగఁ జనుచుంటి నీనిజము నూల్కొనఁజేయగఁ బోకతప్పదున్
మిగిలిన వీర లిద్దఱును మేమయి వత్తు మటన్న మూఁడురె
ట్లగు నెడబాటుదుఃఖమునయందునఁ దొల్పిపాలె యామెకున్

శా. నీకున్ మిక్కిలి యిష్టమైనకొడుకే నీ కోడలింగొంచుఁబోఁ
గై కేయిశృతమంచుఁ జెప్ప నగునే కానిమ్ము నేఁబోయెదన్
నా కాంతారనివాస మెంతవఱ కన్నాభుల్ కృపారాశివై
యా కౌసల్యను నాదుతల్లిఁ గనవయ్యా! సూర్యవంశోత్తమా!

శా. నాపై నాసలనెల్లఁ బెట్టికొని యిన్నాభుల్ మనెన్ దల్లి నే
నో పోవంగను నయ్యెఁ గానకు వియోగోగ్రాసలజ్వాల మా
లాపీతాకృతిఁ గాకయుండ బహువేళారక్షఁ గావింపవే
యాపై నే నరువెంది నీకరుణ ప్రాణాంతంబు పాలించెదన్

క. అటుఁ గై కేయికిఁ దగిలిన

దిటురాజున కై నఁ దగిలె నిద్దఱును శిలా

స్ఫుటమూర్తులు కాఁగా నం

తట రాముఁడు వారికిం బ్రదక్షిణ మొప్పన్

ఉ. పోవుమ నున్న భూమిపతి మూర్ఖ నెఱింగి సుమంత్రుఁగాంచి తా
నా వనమంచుఁ గాల్చడకయై చననే చను నీ యయోధ్యలోఁ
బోవుకొ తానుగా నడచి భూపతి కాఁగలవాఁడు తాను వీ
డావలిదాఁకనేక రథమునందునఁ గై కొని దించిరాఁగదే ౨౫౦

- చ. కొని పనునాలుగేండ్ల వఱకుఁ నరిపోయెడి పట్టుచీరలుఁ
మణులును భూవణంబులును మైథిలీకోసముపెట్టి పంపుమా
యనిన సుమంత్రుడన్నియుఁ దనంతనతెచ్చి విసేతుఁడౌచు రా
జునకునుదెల్పె రాము వనిజొచ్చెడు వేళకు నెల్ల రేడ్వఁగాఁ
- శా. కౌసల్యాసతి ముద్దుకోడలి వెనక నొగింటికింబట్టి బా
హుసమ్మగన మాచరించి మృదుమూర్తాఘాణముండేసి త
ల్లి! శీతా! నను నీవునుక వదలిపోవే! నేను నేకాకినై
నాసీతా! మఱి మీరునచ్చువఱకైనక బ్రాణముల్ నిలునే?
- ఉ. లోకమునందుఁ గామినులు లోలుపబుద్ధులు పెన్నిటిక వృధా
వ్యాకులపెట్టుచుందురును నవ్వియుఁ గానలె నివ్వ కావలెక
నా కనుచుక సకారవమనంబున భర్తను గాంచలేర! యా
పోకిలుండుఁబోకువె యభూపతియౌ పతియం దకిలవై
- ఉ. భర్త కుబేరుడైన వెంభామినికై వడి శారవించుచుక
భర్త దరిద్రుడైనఁ బరభామినికై వడి నీసడించుచుక
ధూర్తలు భర్తృసౌఖ్యమును ద్రోతురు సుశృగు పెద్దగంగలో
ధూర్తవ్రతాకు రాఘవ్రనితోడిది ఛాయగ సంచరింపవే!
- క. నాబిడ్డ సుగుణఖని ధ
ర్మాబదజటానిటాలుఁ డంతియకానీ
శ్రీబలధురసాకేత
హ్నోబంధుజ్యేష్ఠుఁ డైన శౌర్యము కలఁడే
- నీ. వనిగోన నేరితెచ్చిన కందమూలముల్
చిరుగుమంటలపై నఁ జిముడనీక
దారి నేగెడువేళ ధరణీంద్రుకథలతోఁ
బువ్వైనమనసును నొవ్వనీక
చెట్టునీడల బడల్పెంది నిల్చిన వీచి
పయ్యెదఁ జెమ్మట పట్టనీక
యేదో కావలె నవి యెడదను నెఱపి యె
ప్పుడు వసిదూరముల్ పోవనీక

కాచుకొనవమ్మ భరను గాంతి! నీవు
తరుణి వని కాక యౌతని తల్లివగుచు
నూహపెందితివేని నాయుక్తు లెల్ల
నాచరించుట కెల్ల సమర్థ వగుదు

ఆ. తల్లి కడుపు చూచు దరుణి వీపును జూచు
పురుషుడైన నింటి కరుగుదేరఁ
దరుణివోలెగాక తల్లిపాలిక నీవు
చాన! యెల్ల వేళ సాచుకొనుము

చ. తనకు సుఖంబు లేద యరుదారఁగ సౌఖ్యములేద భర కే
వనితయు గట్టువాయయిన వచ్చెడి దేమిఫలంబు శ్యామలా
ననయయి ధూరతాఫలము న్గిరినోళ్ళ బడుక వధూనికా!
ననుఁ గయికోవె దైవతి మనం బతి కానను సందరింపుమా!

వ. అనిన సీత యిట్లనియె

గీ. నీ కొడుకు సాలభూజంబు నేను లతను
నీ కొడుకు హాన్నువీణియ నేను తీరఁగ
నీ కొడుకు వార్షికాభింబు నేను మెఱుపు
నీ కొడుకు సూర్యదేవుండు నేను వెలుంగు

క. అతఁడు కులాలుండు మె తని

ఘోరిమృత్యును నే నతండు చివురారు సమీ
హితివై గనిగ్యమును నే
నతండు దైవంబు భక్తురాలను నేను

చ. పతియు జలంబు నేనును బ్రవాహము రాఘవుఁ డాకసంబు నే
నతమృదుగీతి నిందుఁడగు నాయన నేను హవిస్సు వేదముల్
సుతుండు స్వరంబు నేను రఘుశూరుండు తా రసమూర్తి స్థాయి నే
నతనికి నాకునైన యవివాహితి నుసితి పొంద చెప్పుడు

గీ. ఈ శరీరమ్ము లురలి మే మెప్పుడైన
నొక్క ద్రవ్యమ్ముగా నగుటున్న దేమొ
యా మహాస్థితి నర్థించి యంబ! నీవు
పంపవే సాదుదీవనపాట పాడి

క. ఆ వేళయందుఁ గౌన

ల్యా వైదేహి సమార్ద్రాలలితకపోల

వ్యావల్లదాబ్బప్పరుసీ

ప్రావృట్నంగమము పొల్పెఁ బావన మగుచున్

ఉ. కోడలిఁ గాఁగిటంబొదివి కోసలకన్యక యామెకంఠమున్

వీడక దుఃఖమెంద రఘువీరుఁడు తల్లినిగాంచి “యన్కు నీ

వోడకువే ధరాపతి వియోగశుచాపరిదీనుఁ జూచుకో

గాడిన గుండ్రో ధరణికాంతుఁడు విశ్లేధచిత్తుఁ డానొకో

శా. అమ్మా! తండ్రిని వేయికన్నులను నీవై చూడకున్నన్ నితాం

తమ్మున్ గైకయి సేవగైకొనని యీ ధాత్రీశుఁ డేమానా ధ

ర్మ మేలూ కయికోవు భర్తకును బుత్రిప్రేమయే యెక్కువా!

యమ్మా! పుత్త్రనికంటఁ గోడ లధికంబా! చిత్రీ మీ దుఃఖముల్

ఆ. నీవు స్నువను వదలలేవు నీ స్నువ నిన్ను

వదలుగాని పతిని వదల లేదు

పతియు మిమ్మువదలు వనమును వదలఁచె

నిద్ర తొకరి కొక్క రెవ్వ రిందు?

క. అనినట్టి కొడుకుమాటల

కును గోసలరాజకన్య కోడలి విడిచి ని

ల్లిన రాముఁడు మాతృసృద

క్షీణంబుచేసి జనకుసకుఁ డేసె వినతుఁడై

మ. నులినెచ్చొప్పులు పుచ్చుచున్ నిలుచు మున్నూ రేబమండ్రైనట్టో

తలభృద్భార్యలకల్లఁ గేల్కొగిచి యో తలుల్ మదజ్ఞాతముల్

కలుగ్గవచ్చును నేను చేసినవి నిక్కంబైన దోసమ్ములా

వలనన్ నన్ను క్షమించి దీననలఁ బంపగబోలువం చాడినన్

ఉ. అందఱు గొల్లుచున్నను ధరాధిపుడున్ సుతుఁగాంచి రాఘవా!

యిందుల కేగుదెంచెద వ దెప్పుడో యప్పుడు తండ్రిఁ గాంచలే

విందన నా వియోగదహసేంధను నా రఘుశామమూరి నా

యందున నింతనిర్దయుఁడ వయ్యెద వేల నటంచు మొక్కుచున్

వ. రాముడు తల్లులందఱకుఁ బ్రదక్షిణించి సుమిత్రాదేవి హస్తంబు నెత్తి తన చెక్కిలి నాన్నకొని

క. అమ్మా ! నే నింకెవ్వరి
నమ్మను సాగరగభీర సమ్మేద నిను మా
యమ్మయు క్షణమైనను నీ
సమ్మఖి మెడఁబాయకున్మి- చను భద్రతకై

మ. అని కైకేయిపద్మము లందుకొని నీ వాశీస్సు నీకున్నబో
వ నటన్నక బినతల్లి మూర్ఛగని లిప్తందేరి సోవోయి నీ
వనముల్ నాకొడు కిందు రాజగును ని బాహుధనుఃక్రూరమా
గ్గణముల్ చేయు నుపద్రవంబున మహాకాంతారముల్ ఘోషిలుక

గీ. నిరభిమానను నిగజ్జ నిర్భయాత్మఁ
జేసితివి నన్ను సర్వసన్యాసినికే వ
నిక జనుముర ! సవతితల్లినిక ననుక శ
పించి సవతితల్లిగనె చూపించినావు

క. నా యాశీస్సు లవేకికి
నోయీ! రఘురామ నీకు నున్నవి చాలుక
నా యాశీస్సులు భరతుని
కై యివి నినుబోలె నాతఁ డగుటను రామా !

వ. అనిన నందఱుఁ జీచీ యనిరి, రాముండు తల్లి చినరిదాఁక రక్షించు
టకు సంతసించె నంతఁ బాదాభివందన మాచరించిన కొడుకుఁ
గాంచి సుమిత్ర యిట్లనియె

కుఠ్యాక్కృత.

ఎఱుంగుము రాము దశరథుడే యని యే నని నీత
నెఱుంగుము వన మయోధ్య యని యెఱిగి పొయెదవేని పొమ్ము
కఱదలేటికి నీలమేఘకాంతాపఘనుఁ డైన రాము
మఱువకు సౌదామనీసమశరీర మఱువకు నీత

సీ. తలపైఁ జరత్నరత్న సమూహకాంతిచ్చ
టాహేమమయ కిరీటమ్ముతోడ
రత్నకంకణసమారాధితహస్తాగ్ర
చలితలీలాసరోజమ్ముతోడ
నూత్నకింకిణి కుంకుమకాన్యాణ మేఖలా
కలనాత్త జఘనభాగమ్ముతోడ
శంఖసుందరగళస్థల లంబమాస ము
క్తామణిహారసంతతులతో

విఱుదెసన్ రామలక్ష్మణు లిద ణొలసి
తుండములువోని ధనువులతోడ నొప్ప
రకి మెయి సుమంత్రాసీతరథముమీఁద
జానకీదేవి గజలక్ష్మీసరణిఁ బాలించె

సీ. త్రయ్యధ్వమున స్వరితానుదా తములచే
దీపించెడు నుదా తదీధితివలె
సత్వరజోగుణసంసేవితంబైన
లీనతమోగుణలేఖనాలె

నీశాన్య మాగ్నేయ విఱుదెసన్ బలిసిన
ప్రాచీదిశాకాంతిభరమువోలె
నాదినరాహద్రాస్థాగ్రశేషాహిళ
ణాగ్రీభూషిత నసుంధరయుఁబోలె

హృషీత నారద తుంబురు ఋషివిపంచి
కాసమాభిషేవిత సామగానవిద్య
వోలె శ్రీ జానకీదేవి వాలించె సంత
ప్రభుతమెఱు సుమంత్రాసీతరథముమీఁద

సీ. సింహమహోత్త సంసేవ్యమానోభయ
పార్శ్వహిమాలయప్రభుకుమారి
యానంద సత్సనాథానూన సుస్థితి
ప్రథమానచిత్తాప్రథమరేఖ

మత్స్య కేతన సుధుమాస సేవాస్వీకృ
తిప్రాధకళ గతీదేవివరారి
వీరరాద్రససావిమార మోదాధ్వ
చరమభాగస్థ యుత్సాహకళిక
బుద్ధహంకార యుగళా త మధ్యభాగ
నిహిత మనగ్ధ్రియంబు నెగడుతేలివి
రాణమెయి సుమంత్రానీతరథముమీద
జానకీదేవి సర్వభూషణయుఁ బొలిచె

సీ. కామధేను విమాణకమ్రఫాలసలీ
మధ్యస్థ మందమా మచ్చ విరిసి
శివజటాకుటి బాలశీతాంశు కొమ్ముల
నడిమి సుధారేఖ విడిలఁబాటి
అవపతాళోర్వమ్ములగు సూర్యరశ్మిల
నడిమి చల్ల నిత్యోన బెడఁగుచూపి
మహితమార్గములు కర్మజ్ఞానములలోని
యోగముద్రారేఖ సాగుదేతి
రామలక్ష్మణ సహిత ధరాతరూజ
మూర్తిగా వచ్చినట్లులు పొలుపుగాఁచె
రాణమెయి సుమంత్రానీతరథముమీద
పురులము సుమంత్రానీతరథముమీద

వ. కదలిపోవు రథమ్ము వెంటఁబడి తత్రత్యులయిన జను లిట్లనిరి

గీ. రథము మేఘాలపై సుమంత్రా! సుమంత్ర!
తోలుకొని పోకుమోయి పంతాలుపట్టి
పదియు నాల్గేండ్లలో సుంతభాగమైన
నింత నెన్నుదిగాఁ దోలితేనిగాదు

సీ. అంతిపురమ్ములో నప్పుడులే దిప్పు
డైనఁ జూతుము కన్నులార సీత
రాజౌట నపుడు చేరఁగరాద యిపుడైన
రామచంద్రుని దగ్గరగ నిలుతుము

ఒగి లక్ష్మణుండు మా యూహాప్రకారమ్ము
చనుఁ బట్టుదుము పరివ్వంగ మతని
రాజు కాకున్నట్టి రామునకుం జూపు
దుము మాదు నిజమైన విమలభక్తి
రథము మేఘాలపై సుమంత్రా! సుమంత్ర!
తోలుకొని పోకుమోయి పంతాలుగాగ
బండిచక్కాల క్రిందను బడి యసువులు
నడలు పున్నెమునే నూకుఁ బట్టినా?

ఉ. రాముండు పోవుచుండె నని రాజును రాణులు లేచి ద్వారపుం
భూమికినెచ్చినకా ధరణిపుండును బుత్తునిఁగాంచి తీవ్రని
స్థామతి! తండ్రిమాటకు నసమ్మతి సమ్మతించూపువాడ! యే
లా మృకువయ్య నీ మనసు లాగునుబో! కఠినపుత్రోవలె

గీ. నన్ను నడలిపోకు నా తండ్రి యని చాచి
బాహుయుగము కూలఁబడియె రాజు
నల దటన్న మూఁడువందల యేబది
మంది రాణులయును మనుసు లురల

న. అంతః గౌసల్య

ఉ. ద్వారముదాటిపోయిన రథంబును బహ్వనఁబోయి చేరి చ
క్రారము లాచిపట్టుకొని యంబుదదేహ! మ టివు పోయినకా
దీగనిబెట్ట నాయెడదఁ దెచ్చిన నెంజిలితీర్చువా రహణా!
యేమి? పుత్రకా యనుచు నేర్చిన గుడియఁ గుప్పకూలినకా

గీ. ఏడువందల పైనికు లీటె లెత్తి
నిలనినట్టు రాణుల నిగుడు హస్త
ముకుళములుపొల్చి యచ్చటిభూమి యెల్ల
బాలిచె వేదనావధి యుద్ధభూమి వోత

గీ. రామునకు గుండె కరుగదు రాజు గాంచి
రాణులంగాంచి కరుగదు రాముగుండె
తలిఁగౌసల్యఁ గనియైనఁ దల్లడిలఁడు
తోలు మరదం బటంచును వొందరింకు

ఉ. పోయిన జచ్చిపోయెదము పోవగనీము రథం బటంచు వా
పోయెడు పొరులం దొలచిపోవగ రాదు రథంబు రాముడు
దూయగ గుంపునక రథముతోలుమటంచు వచించు మగ్గియు
జేయియురాక తోలుటకు జిత్రమువోలిక బగ మూనుచు

ఆ. ఉగ్రఘంఘచేత నొరగి వెన్నకుముందు
తరలరాని జంటతాళ వోలె
వల దటన్న ప్రజల పద మన్న రాముని
వలన నొప్పె మంత్రబాహుయుగము

వ. అంత రాముండు రథం బవతించి తల్లిని సేదదేర్చి తండ్రిదగ్గరకు
గొనిపోయి యిరువురకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

క. యతియును మృతుడును లోకపు
గతివారలు కారు వారికె చింతాసం
గతి యేలఁ గన్నవారికి
యతి నయముకదా సజీవుడై యుండుటచే

క. సంసారులు మీరలు ని
స్సంసారుడ నేను నేమి సంబంధము ప
ధ్వంసము పొందిన భోగరి
రంసామతితోడ మీకు రామునితోడక

క. మీ రెవ్వరు నే నెవ రె
వ్వారికి నెవ్వరు విమూఢభావనకాక
స్వారాజ్యవిమతుడౌ నను
సీ రాజ్యము లోభపెట్టినే యికఁ జరుడౌ!

చ. అని రథ మెక్కినక మొగములందున శోకము లొ తిగిలఁ బు
త్తుని దెలివేడునేత్రములతోఁ గనుచు నిలుచుండి రెల్ల వా
రును రథము నుమంత్తుఁడు నిరూపితధర్ముఁడు తోలుకొంచుబో
యెను బురవీధి ధూళి గగనేందరకు దెలిగందపూతఁడౌ ౨౯౭

చ. తమ కనుచూపుమేర యరదంబును దాటెడుదాఁకఁ జూచి నే
త్రములకుఁ జూపునందని పథం బరదంబునుబట్టి సంతలోఁ
గ్రమమున నందఱుక దెలిసి యొప్పతి 'హా! యతి! హా! సుపుత్ర! హా!
విమలయశోనిధి!' యనుచు వెక్కి-స్పృతిక మఱచెక శుచానుతిక

ఉ. అందఱు రాజ నాడుకొని యందలివేదికఁ జేర్చి రంత రా
జుం దెలివొంది శోకమునఁ జాట్టునుగల్గిన వారిఁజూచి న
న్నిందుల కేలఁజేర్చితిరి యే నట వీధిని ధూలిలోపలఁ
ప్రనుందుకు రాముపోయిన పురంబున నే బ్రదుకక నిజంబుగక

క. అటువంటి కొడుకు పోఁగా
నిటు రాయివిధాన బ్రదుకు నేనే మనిసిక
గటగట! యీ పాణిము లెం
తటి తీపో! సిగ్గులేని నాకుం గనుడి!

చ. అనిన సుమిత్ర! యీ యశుభ మాడఁగ నేటికి బిడ్డ రాముడుక
వనమున కేగినక దిరిగినచ్చును తేపు భయంబులేదు నా
మనుజవిభుండు నీ వనినమాట నిజంబునుగాదు వాఁడు పో
యిన వనసీమనుండి యతు లెవ్వరు రాకు పునఁప)యాతులై

క. వాఁ డెందుకువచ్చును నే
చూడించితి వానిగుండె శూలం బగ్గిక
వాఁడిమి యిడి నేఁ దండ్రిని
వాఁడు కొడుకు తండ్రిఁ గాంచవచ్చును మఱలక

ప. అంత మఱల మూర్ఛాగతుడైన రాజును గౌసల్య కైకేయులు
చెఱియొకవైపు పట్టుకొనఁ గైకేయీస్వర్ణచే రుంఝాస్పృష్ట
పార్శ్వమైన కోడెత్రాంచు మలఁగి కసిగాటుకొనినట్లు రాజు చేయి
విదలించి

శా. నన్నుక ముట్టకువే నిశాచరవధూ! నా మేను నీ స్వర్ణచే
మున్నే రాక్షసమైన దింక నయినక ముట్టంగరాఁబోకు మ
గ్గి న్నితై చనునో భవత్కరసదాక్షిరంబు పాపచ్చటా
సాన్నిధ్యంబున రాక్షసత్వము హృదచ్చప్రాతసుల్ పట్టునో 308

ఆ. నాకు నీవులేవు నీకు నేనును లేను

నన్ను వదలిపోవె మిన్ను నాగ!

యంచు మఱిల మూర్ఖునంచు నంతకు రాము

రథము ధూళికూడ రాను కనగ

ఉ. లూనదృశాంబువుల్ నగరులోనికి రాజులు కొంచు జన్న భూ

జానిని రథ్యలం జనెడు జానకినాయకు బండితో నయో

ధ్యాచగరంపు భూప్రజలు దవ్వగఁబోవుచు దీనవాక్య సం

ధానముగాఁగ రొప్పుచు జనన్ బనునెత్తెను వానలై చనన్

సీ. అధరపర్యంతమ్ము నరుఁగుఁడెంచిన తియ్య

లేనెగిండి కరంబులోన జాతె

పరమపదంబు సోపానంబు పైమెట్ట

వఱకు నచ్చిన కాయఁ బాముకఱవె

పడ్రసోపేత భోజనముకై కూర్చున్న

యప్పుడు దుర్వార్త యరుగుఁడెంచె

పట్టాభిషేకార్థ భద్రగజారోహ

వేళ నేనుఁగునకుఁ బిచ్చియెత్తె

మునుపు సాకేతప్రజలుచేసిన యఘంబు

కైకయీదానవీనురై కట్టినచ్చె

మా పయిని బ్రేనుచూపితి టేపు మాపు

నభినయ మటోయి స్వామి యటంచు జనగ

క. రాముండును నాప్రిజప్తఁ

బ్రేమంబున రథము నిలిపి ప్రియమునఁ బలికె

మీ మీ ప్రేమముకానీ!

నా మంచితనంబులేదు నాయనలాగా!

శా. ఏనుఁ రాజునకుఁ గుమారుఁడనె యట్లే కైకయీపుత్రుఁడు

దా నెవ్వఁడునుగావి భూమిపతి శాస్త్రుఁడై స్మృతుల్ తీర్చుమా

ర్గానంబోవున, యెట్టి డైన బెడమార్గం బేల పట్టుక? మఱి

దానై పట్టిన, గొడ్డువోయిరె ఋషుల్ దండింపరో పౌరులున్ 30౯

ఉ. రామునియందు మీకును దిరంబగు మోహము కలెనేని నా
 పేమము కైకయీసుతు నరిందము సద్గుణవారిరాళి ప)
 జ్ఞామతిమీఁదఁ జూపుఁడు ప్రజల్ తను వింతఁగఁజూతు రన్నచో
 నామృదుబుద్ధి మీ యెడల నట్టె చరించు ద్విధామనోజ్ఞ మే

ఉ. అట్లులకాక రాజ యని నట్టి వినిశ్చితబుద్ధి మీకు నా
 పట్టునమాత్రం యుండినను బల్కెద శాసన మాచరించెదన్
 గట్టిగ నెవ్వఁడున్ భరతుఁ గాదనరాద యయోధ్యలోపలన్
 బట్టిన నావ్రతంబు నరపాలుని యాజ్ఞ య మీకు నాకునున్

చ. అటువదివేల నత్సరము లాపతి చల్ల నియెల్లి చిడ నం
 దటు సుఖమంది యాధరణినాథుని యీ తుదినాళ్ళలోన విం
 దటు నలుపంపుకారణమునన్ ద్యజియించి కృతఘ్నులొడువో
 చిటుతుకమొక్కకై తరువు చేదనచేసికమాడ్కి నక్కటా !

వ. అని వారిం బంపించి మఱలఁ జోవుచుండఁగా వెనుక రథ మ్మాపు
 మాపుమన్న పెద్దఘోష వినిపింప వెనువెరిగి చూడఁగా

సీ. నాజపేయచ్చత్రీ వైభవంబులతోడ

సార్వభౌములవోలఁ జనెనువారు

ననరత్నకర్ణకుండలదీధితులతోడ

వేల్పులకై నడి వెడలువారు

సితవిభూతిచ్చటాతతఫలములతోడ

నీలంగోహితులునా నెగడువారు

ఊర్జితశ్వేతయజ్ఞోపవీతములతో

యజ్ఞ పూరుషులట్లు లలరువారు

కరగృహీతాగ్నులై శిరఃకంప మొప్పు

వృద్ధభూమీసురులు గుంపు లెనసి వచ్చు

చోసి తురగంబులార! సీతాసమేతు

సమరనుతు రాముఁ గొనిపోకుఁ డంచు వచ్చి

ఉ. రామునిచే సమస్కృతులు రామునిచుట్టును జేరి లక్ష్మణ

స్వామిని మధ్యమంచుకొని జానకినిం బతిఁజెంత నిల్చి యో ౩౫౧

భూమిధరాత్మజాత! పనిబోవుచు నుమ్మును నీడిపోయెదో
యేమియుఁ జెప్పకుండ మము నేటి కయోధ్యను డించిపోయెదో?

చ. స్ఫుటివిహితప్రవృత్తనునిశ్చెప్పి ధరాపతిఁ బరిపితో ప్రిజా
తతి మము నెట్లు పంచెదవు తండ్రి! దినానిశ్ లెల మా హవి
గతి పని నమ్మి వేల్పెదము కానలనున్న ఋషిప్రకాండ మూ
ర్జిత మని మా తపస్సులు వరించుట లెల్లను రి త్తయానాకో!

ఉ. పుట్టకపుట్టినాము రఘుపుంగవ! నీచు నయోధ్యలోన మా
పట్టిన ప్రుక్కునంబులకుఁ బట్టిన జిడ్డు తమోఽపహంబుగా
ముట్టెను బ్రహ్మలోకమున మూగము కోసలరాజకన్యకుం
బట్టి విన్నుబట్టి నుము భక్త్యులఁ జేయకు మింతలోపలకా

సీ. ఇతరనానాధదైవతములఁ దొలఁగించి
సామవాక్త్యాభలఁ జనిన నీవు
అమర నపాంసపాత్రములులఁ దోడ్పెట్టి
ఋక్చిరస్సులఁ బ్రసరించు నీవు
ఆహవనీయజిహ్వగ్రభాగంబుల
నఖిలయజఃఫల మైన నీవు
శాంతిపాష్టికశతోమసంపదధ్వంబుల
మఱి యధగ్వంబులై మలయు నీవు
అక్కట! యాస్మాకీనమైన దగు ను
పాసనాసర్వమునయందుఁ బట్టి నిలిపి
యిప్పుడు నినుబోవనిత్తుమో యేము కూడ
నిన్నుఁబడి వత్తు మో రమాసన్నమూరి

న. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు వారికి నమస్కరించి యిట్లనియె

సీ. నే రాచనగరున నిలచి మీ యిండ్లుల
సామవాక్త్యాభలఁ జనితి నేని
నే రాచనగరున నిలచి మీ యిండ్లుల
ఋక్చిరస్సులఁ బ్రసరించు నీవు

నే రాచనగరున నిలచి మీ యిండ్లుల
 నఖిలయజాఁఫల మైతి నేని
 నే రాచనగరున నిలచి మీ యిండ్లుల
 మఱి యధర్వంబులై మలతునేని

రాచనగరున నున్న న న్నాచి మీ యు
 పాసనావీధి మీయిండ్లఁ బట్టనైన
 వనములందున్న న స్నేలఁ బట్టరాదు
 కరుణఁ జూడుఁడు బ్రాహ్మణాగ్రణులు మీరు

క. లోకము గతానుగతికము

నాకుం బ్రేము లంచు మిము వసగాబున వెంటం
 గై కొనిపోయినఁ జూడుఁడు
 సాకేతిం బెల్లవచ్చుఁ జన దనవశమే ?

న. అనిన బ్రాహ్మణు లెల్లరు నొసలు లందలి చెన్నులు తుడుచు
 కొంచుఁ బోయిరి

మ. రథముంబోసె ధరాపరాగపటలీరాజద్వితానంబు తీ
 ర్చె ధరిత్రీసతి కూతుసూనెడఁ బేర్కినాగ వశ్యులు
 బృథుకన్గంబులు నిక్కి యెఱ్ఱివసెపూల్ వెట్టంగ ధూళిచ్చటా
 విధమున్ నెచ్చిన నీడలన్ విరిసె నుర్వి న్నాగవలీవనుల్

ఆ. ముఖం వెనుకఁదోచెను రథచక్రధ్వజ
 మశ్వహేషలుఁ గళలాడు సదులు
 వెనుకనుండి ధూళి విరిసి ముందుకు సాగి
 యాగు మంచు జేతు లాచినట్లు

ఇ. క్రీడామిత్రులు రాజపుత్రులు సాకేతావనీభార్గవీ
 చూడారత్నము లాత్తదైన్యవదనుల్ జూతిప్రధానప్రథ
 త్వేష్టామృతచోనిగుంధనులు వెన్వంటన్ సమీపించి మా
 టాడంజూడక తోడుగా రథములున్ సాకూతిఁ బోసెయఁగన్ ౩౨౫

- గీ. తమరథ మ్మాపె రాముడు తారుకూడఁ
దమరథమ్ముల నాపిరి దశరథాగ్ర
సుతుఁడు సరదంబు డిగినఁ జూచి వారు
తమరథమ్ములు డిగి రుత్తుములు కడఁగ
- క. ఒక్కొక్కరిఁ గొనిటఁకొని
చెక్కులఁ జేతులను నిమిరి స్నేహం బసఁగా
నిక్కరణిది మీవచ్చిన
మక్కువ నా శీలమందు మణిముక్కగదా!
- మ. అరయ్ నక బడి మీరు వచ్చిన సయోధ్యారక్ష సేయంగ వె
వ్వరు కోదండులు? వృద్ధభూమిపతి మీపై నాసతో నుండు నా
ధరణిసేందును, నేను లేక సముదా త్రప్రభావాఘరం
ధరులౌ మీరును లేక యిప్పటిస్థితి దానెంత దుఃఖించునో?
- శా. అస్మన్మిత్రులు మీర లుండి రను ధైర్యంబూని నేబోయెడ
సస్మేరాననుఁ డాచు, నేటికి భవత్సన్మిత్ర యిట్లై మహా
పస్కారం బయిసోయె నా శపథ మేనారేని నిందింపరా
దో, స్మృత్యుజ్వలధకు, లేఁ జనుటలో నున్నట్టి సాఖ్యంబులక
- ఉ. మీరలు నాకు నిక్కముగ నిత్యులయైన సయోధ్య కేగుఁ డా
ధారముకండు రాజునకుఁ దా భరతుండును మంచివాఁడు నా
పై రహియెల్లయుఁ భరతువైనను జూపుఁ డతఁడు రామున
ట్లే రహియించు, స్నేహమదియెల్లయుఁ గూడి చరించుటేకదా
- క. ఒక్కొక్కనిమి తముచే
నోక్కొక్కరితోడఁ గలిసియుండుము నదియుక
మక్కువగాఁ గనిపించును
చక్కని గుణములనుగూడ సంధానించుక
- వ. అని విటుగఁబలికి వారిని బంపించిన
- మ. రథముం బోయె సుమంత్రచాలితకళారావంబు నశ్వంబులు
పృథునేత్రంబులు పృత్తికాయలవలె విప్రారగా విచ్చి విం
చు ధరాధూళిఖురాగ్రధూననధురాతోడంబుగాఁ బోవ వే
పథమన్న స్రవగ్ననీడజగుత్పలాగ్రశంసత్త్వరక

- చ. జలముల నల్ల నాచుఁ దమసానది వచ్చెను గాంతి రేక లం
చలముల నల్ల నాచును విశాసతి వచ్చెను నచ్చి వాహినీ
జలముల నుర్వలై మెఱయుఁ జాళున జాలక నీలిరంగుగా
మలఁచె బ్రవాహవారి కుసుమగుడు లనెల్ల ను నల్ల కల్వలై
- మ. తమసాసన్నిమితీరసంజ్వలితకాంతానమ్ములో నున్న వృ
క్షములుం జీకటిముద్దలంబలై వనీసర్వంబు పిండికృత్తో
గ్రము దోపాకృతిఁ గానిపించె విహగవాతంబు దాక్రూరజన
క్రమ మేపారఁగ స్వాగతమ్ము నెఱవెక్ రాత్రిస్థవిస్తాంబకుక్
- వ. అంత శ్రీరామచంద్రుండు సీతాలక్ష్మణులం గాంచి యిట్లనియె
- ఉ. ఈ నదిమ్రోత వింపు నుది నెంచెద నందఱు నింటిదగ్గరక్
దీనత దుఃఖరావమునఁ దేలుట యినిశె యింతనల్ల నై
తానుగఁ దండ్రిదైన యెడఁదక్ మది నెంచెద సంతోశోకముక్
బూని సహింపఁగల్గునొకొ భూపతి యాపతితవ్యథామతిక్
- చ. కొలయిడి భక్తిజూచు ననుకొందును దా భరతుండు లలితం
ద్రులఁ బ్రియసాంత్యనోక్తుల గడుంగడు నాదుకొనుక్ మనోజ్ఞపే
శలమతి సాధుసంగతుండు సద్వ్యతిరక్తపథానఁ బోండు నా
వలనున మిక్కిలిక్ బ్రియుండు వాడును నావ్రత మాదరించెడుక్
- చ. నిజముగఁ దమ్ముడా! మఱియు నీవును నప్పడి రాకయున్నచో
నజగరసింహదైత్యబహుళావని యీనని నొంటి నే విడే
హజఁ బరిరక్షసేయుటకు నాదునో? నీ నిట నాకు సాయమై
ప్రజయెడ వాడు సాయమయి, రాముండు నిక్కముగాఁ గృతార్థుడే!
- వ. ఈ రాత్రి నేను మంచితీర్థము పుచ్చుకొనిమాత్రము పరుండునని
సుమంత్రుం గాంచి
- క. తాతా! శ్రమయిచ్చితి నీ
కేతావునఁ గలదో రేవు నీ గుట్టములుక్
వే తోరహతు బడలిన
వేతేరుట నీరువెట్టవే దయ ననుచుక్

- గీ. అందఱును సాధ్యకృత్యము లాచరించి
వేగ నశ్వంబులకు నీరువెట్టి మంత్రి
యేటియొడ్డునఁ జెరిగి మోకాటిలోతు
హ్చ్ఛకంఠున మేపి కప్పడము కప్పి
- చ. చివురులు నాకులేర్చి నున్నసెజ్జ ఘటించి సుమిత్రబిడ్డ రా
ఘవునకు సీతకు వినియకంపితహస్తంఘ క్కాంతదూరమం
దవనిని దాను మంత్రియుఁ గరాగ్రధనుఘ్నంఘ నుండి యన్నగా
రు వదినె నిద్రపోవఁగ నిరూఢనఘూత్తమభక్తి భావుఁడై
- క. ఆ రాత్రి రాత్రియెల్లయు
శ్రీరామునిసద్గుణాలిఁ జెప్పుచు నుండఁ
దూరపాశ్చీముఖిని
దూరతిలకమైన తరణి తోచెఁ దానై
- ఆ. పాచి వెలుగురేక వాతీనయంతన
మేలుకాంచి తూరుపేలు కాంతి
మొగుడుకనుల రామమూరి కాంచుచుఁ దమ్ము
తోడనుఁ సుమంత్రుతోడ ననియె
- నీ. పసపుపచ్చనిరంగు పల్ల రేకల చివ
శ్శృంగ దెల్లగన్నెరుపువులు విరిసి
పసపుఁగుంకుమ సాముపాళ్ళుగాఁ జల్లిన
తీరైన బంతిపూనారు వోసి
మొగ్గయై విరియుసాంపునఁ బైని పసరాకు
వాలించు నెఱకల్వలను బూచి
యెఱుపు కృమమ్ముగా విఱుగుట వేఱుగం
గుల ముద్దచుందారములను జూపి
మల్లి కలును జేమంతులు చల్లినట్లు
మఘవసాధపృథ్వాణసంపత్తి నెఱపెఁ
బ్రాగ్దిశాదేవి పతిమీఁది వలపుకొలఁదిఁ
బోవునో పోదొ పతి వనిఁ బోవునేని?

- ఉ. ఈ తమసానదీపరిసరై ధితవక్కణవాసులౌ ప్రజల్
చేతములందు మేల్కొనరు శీఘ్రముగాఁ దమసానదీజలం
బాతలఁ జేరినన్ జనములందఱు మేల్కొనిరాఁగ విఘ్నసం
పాతము లేకయుండఁ జనవచ్చును తాత! రథంబు కట్టవే!
- చ. అనిన సుఘంత్రుఁడున్ రథమునందున యుగ్యములన్ ఘటించి రా
మునివచనంబునన్ రథము బోవఁగనిచ్చి యుదజ్ఞుఖంబుగా
జనులఁ బ్రమత్తులన్ సలుపఁ జక్కగ నాపయఁ జెట్టచాటుకై
కొని చనుదెంచి యందఱును గూడి నదీతరణంబు సేయఁగా
- సీ. సాగి గిట్టలలోతుజలములౌ నొడ్డున
వెనుకాడి నీళ్లు విరియఁజిమ్మి
తూఁగి మోకాలిలోతు జలంబులందున
ముంగాళ్ళఁ జిమ్ముచుఁ జెంగలించి
వంచిన ముట్టెలపై దూఁకు కెరటాల
బుస్సలఁగొట్టుచుఁ బోవఁద్రోచి
జలసిక్త పృష్ఠదేశము లుబ్బి నిగనిగ
లాడఁ గండరముల నక్కళించి
- యున్న మితమూర్ధమధ్యసముజ్జ్వలంబు
పట్టుకుచ్చున దుమికిన వారిబిందు
లవఘళించి శిరశ్చాలనావరణ
ములను దమసను జనె నశ్వములు బిరాస
- ఆ. అట్లు ప్రజలు తెలియనట్లుగ దూరాన
పాటిరేవునందు చాటి తమస
రథముపోయినంత రామునిగానక
నడి సయోధ్యనుండి వచ్చు జనులు
- మ. తమసాతీరమునందు రాఘవుఁడు నిద్రంబోవు నచోట్ట న
బ్రముగాఁ బ్రసీదు రాముని గలసికోనచ్చున్ రఘుస్వామి దూ
రము తోతెంచినవారిఁ బొమ్మనఁడు చేరంబిచ్చికొంచేగు నం.
చమరక రాతిరియెల్ల యున్ నడచివా రచోన్పటికెర జేరఁగన్ కలిగ

ఉ. రాముడు లేడు బండి కనరాదు సుమంతుడు కానిపించుడు
ద్వైపావతివ్రతాసుకుటదామము జానకి లేదు, లక్ష్మణ
స్వామి భుజావిలగ్నధనుస్సంబగు మూర్తియు జాడలేదు శ్రీ
రాము డహో వియత్పిఘరాగతి గానను కేరబోయెనో?

సీ. ఈ రథచక్రిలు లిందాక జనుకెనివి
యిట జాలునాగిసోయిన ని దేల?
యిట బండివిప్పె ద్రోక్కటమైన గుఱ్ఱాల
యడుగులు కనిపించు నడచినట్లు
జీబైన యిచటి పచ్చిక తలల్లేవు గు
ఱ్ఱాలు మేసినవి కాబోలు నిచట
విని గిదిగో స్వామి యిచ్చోట నిద్రించె
నాకుంజపురుసెజ్జ యమరియుండె

దేవి జానకి యిట్లు నిద్రింప, భర్త
తల్లితోడమీద దలయిడె దాను స్వామి
శిరసుమోపిర యిచ్చోటి బరువులేకు
ఎచటి కేగిరో! యింతలో నిట్లుగాగ

క. ఇదె యుత్తరాభిముఖముగ
గదలినది రథం బయోధ్యగాని చనెనో?
నదలిన యామోధ్యకుం బో
వుమరా? శుభ మంచు నిట్లు పుచ్చిరి రథముక

చ. మనరథ మేమియైనయది? మావులు తేనికి వేల్పుతే ఉంసం
గినయవి మింటిపై జనెడు కృత్రిమవాహము లే వసంబునం
జనియెను స్వామి? నమ్మిప్రజం ద్యజియించుట యంతగుండెమె
త్తగలసాని చేయడు కదా! మనపూర్వకృతలె యిట్టిదా

సీ. ఏగుడు మీరెల్ల నే నయోధ్యకు నేగి
కనుగొందు జాడ బ్రాహ్మణుల నడిగి
విరహివై పాదోపవేశంబు చేసెద
నే నిందు మీ రింటి కేగవచ్చు

తమసానదీజలాధఃపంకమున నేను
 గలసిపోదును నేను గదలిరాను
 అమ్మ బానకీకై న నల్లంత దము యుండఁ
 బడదొ నెమ్మది బండి నడుపు మనఁగ
 బిడ్డలకుఁగూడఁ దమపేర్లు పెట్టుకొన్న
 మనల నిటుసేయుటయు న్యాయమా ప్రభువుల
 కంచు నల్లాడిపోయి పృజాలి తమస
 యొడునక బెదపొడుగునం దూఁగి చూచి

సీ. స్వాధ్యాయమున స్వామి వసియుంచునందురు
 నవి నేర్వ విప్రుడనైన గాను
 వింటికొప్పున స్వామివిభవంబు కల నందు
 రే వింటిమొగమైన నెఱుంగనైతి
 సజ్జనహృదయసంచారి రాముం డంద్రు
 సద్వస్తు వెట్టిదో జాడ యెఱుంగ
 వింతటి త్యాగమహీయుండు మారాజు
 త్యాగ మింతైన నభ్యాసపడదు
 వదలిపోయెడు సామివెంబడిఁ బథంబు
 తప్పిపోవక పోయెడు దారి నెఱుంగ
 న్యగముగ నేడ్చి యేమిలాభం బటంచు
 నానతిలిరి బిట్టయోధ్యాజనంబు

సీ. నేను కైకనుసుమీ కానకుఁబంపితి
 రాము నక జంపంగరాదె. మీరు
 రాజును నేను మీరాముని వనికీఁ బం
 పించితి నన్నుఁ జంపింపజూడుఁ
 జేను దైత్యుడను మీ యేలిన రాముని
 వని బాధపెట్టెద నను హరింపుఁ
 జేను కైకయికోరు నే కోర్కె యాకోర్కె
 నస్పదాస్యసిధాన మాచరింపుఁ

జేను రఘురాజులెత్తిన దైన సత్య
వాక్యపాలనావ్రతమును వ్రతము వోలె
గానిపింతునె గాని చక్కసిని నేను
నన్ను జంపుడటంచు గొందఱు వచింతు

సీ. ఈ తమసానది యింతటిద్రోహిని
దీనిని బట్టి బంధింపుఁ డంచు
తోడి చక్రంబులగుర్తు మాయముచేసె
నిది భూతధాత్రియా నెట్లు లరుచు
సతఁడు సగలర్హితుం డాటకు నెడమిచ్చె
నాయెద విది నల్పివేయుఁ డంచు
ఏమాయ యిది గతయామిసీదేవిది
యేమానో మఱల రానిమ్మ టంచు
విరహసంజనితో న్నాదవిభవకృతులు
సాధుసాకేతపుగనివాసంబువారు
నట్టెవెదకుచు వెదకుచు గట్టుపుట్టు
బట్టి యిలుదారి విడి పరిభ్రమణ సేయ

గీ. రామునిరథంబు తీవ్రధారానితాంత
గమనమున నేగునట్టి యుగ్యములతోడ
సర్వజనులతోకంబును సర్వజనుల
కోరికలు పండనట్లు దూఱుచును బోయె

ఉ. వీలయినంతవట్టునకు వీరుండు రాముండు ముగ్ధిత్తోడుత
దోలుము బండి యూళ్ళవెడఁద్రొక్కుచు నగచును జెప్పె బత్తసి
జాలము వీధులక రథముఁ జయ్యనఁబోవఁగ రాదు నెమ్మదిం
దోలిన గుంపులై ప్రజలు త్రోవ గొనునగరు దీనవాక్కులై

క. మాయారు పాడువెట్టెద
మో యయ్యా! యడవి నేసి యుగమును యిచ్చటక
మియయ్య నేమియందుము
మాయయ్యను నిట్లు లడవి మఱి పట్టింపక

శా. ఓసీ! కోసలగాజ్యలక్ష్మీ! త్రవ లేదో నీకు, నిర్భాగ్యురాలా! సీతాపతి సీమభగయగునంచారాటపడంతలేదే! సీమాటివి, వాంఛకు బురిటిలోనే సందుకొట్టా మహేష్వాసుండౌ రఘురామరక్ష తన కేలా స్త్రీ నిర్భాగ్యకు

గీ. ఓయి! రఘురామ! నీ దర్శనోత్సవమ్ము
దినదినమ్ము సాకేతభూజనుల కట్లు
మాకు లేకున్న నేమాడె మాకుగల ద
యోధ్యతోపాటు నీ విప్రయోగవహ్ని

సీ. అంభోధగమ్ముల యందున్న నలుపులో
గోమలత్వంబెల్ల గు స్రరించి
యిందీననమ్ముల యందున్ననలుపులో
స్వాదుతాగుణమెల్ల బాదరించి
హరినీలరత్నంబులందున్న వెలుగులో
నైగవిగ్యంబెల్ల మాగుడేరి
తాపింఛపల్లవశ్రీ పొందు జిలుగులో
జిక్కణత్వం బెల్ల మక్కశించి

మాకు మాగుండెలందున్న యాకసాబు
శాగదికదీప్తులను వెదజల్లి నట్లు
లెదుట సాక్షాత్కరించెడు పదనుమేను
నే! కొక్కమాత్రే జూడమేమి మేము

శా. నీవెంటం జనుదెంతు మంటకును దండ్రీ! భీతియయ్యెంగదా
నీవెంటం బడిరా దయోధ్య మఱికానీ కోసలం బింతకు
నీవెంటంబడి వత్తు నన్న నెవరేనీ నవ్విపోలో! మఱిక
నీవాల్ల భ్యముపట్టయోధ్యకు మహానిందావృథాహేతువౌ

సీ. స్వాహావధూపతిజ్వాలాముఖంబుల
నల్లత నేతిబాటందసీము
కోదండలస్తకోత్పాదిప్రవత్కంబు
సంగుళం బంత మే రరుగనీమా

స్వాపతేయం బెంత సమకూరు సంతయే
చిటుచిల్లిగవ్వంత పెరుగసిము
సర్వధురీణ ముక్షముఁ జావడిని విప్పి
యట్టుపెనను గాడి సానసిము

జడతపస్సులమై రఘుస్వామి నీవు
వచ్చునంతకు నిద్రి మా వ్రతము వినుము
వ్రతము నీయది నీది, మావ్రతము మాది
వ్రతము భంగించు నుని చెప్పరాదుగాదె

చ. అనుచును గోసలప్రజలు నాడెడుమాటల నాలకించుచుం
జనుచును రామచంద్రుఁడు ప్రసన్నముఖుఁడై లోకమందు భూ
జనము లొకొక్కొక్కభరిసంగతిచే నలవాటుపడ భా
వనమునఁజేసి శోకములపాలగు తెంచుచుఁ బోవుచుండఁగా

క. గోసలములు వెనుకఁబడె
బేళలసితవాని వచ్చె వేడశ్రుతి యన్
శ్రీకైవాలిని శివజల
గోసలములఁ దరగఱొత్తుకొంచుం జనుచున్

వ. శ్రీరామచంద్రుం డందు స్నానమాడి గోసలభాషిణి సమస్కరించి
సెలవుగైకొని

నీ. శరదృతుస్వామి యే సంయమికడ నేర్చె
నదులకై తెల్లనీరసాగరకత
కాశికాపతి వింధ్యకలితశిరోనతి
నియతిమై నేయమి నిత్యవిరహి
ఉప్పుమళ్ళయ్యె మహాదధి యేమహా
యమనూర్యకరనివీతాంబు వగుచు
నెల తలుల కుగ్గులిడ వాంఛితరబయ్యె
శిశులకై యేయమిజ్జక

యరయ నా మాని యుపపురందరనిబర్హ
చండసగ్ధశబ్దశేషచక్రనిరి
యా ముని నసించు దిశఁగూర్చి యరిగె రథము
ఆ ముని నసించుదిశఁ గూర్చి యరిగె స్వామి

క. తూరుపు సడమరలుంగున

వారక యు త్రమునందు నమములు లేవో

శ్రీరామచంద్రుఁ డేలొ

యా రథముంద్రిప్పె డక్షిణాశాముఖమై

మ. అరదం బేగను నేగ గోమతియు సంప్రాప్తిచెఁ గల్లోలనా

గరరాడ్డామిని తీరగోచరణరేఖామోహనాకార భా

స్వరగోపీజనబాలమోహని రథస్వానంబు పాథోఽంతరాం

తరమందార్ద్రతపొంది సన్నవడియెన్ నా మ్రోగఁబో దాటుచో

మ. మఱియుంబోఁ జనుదెంచె స్వందికయనన్ మాయూరకాపోతశె

కరుతిస్సాగ్ధమనోజ్ఞ తీరనని చక్రాంగప్రతానాచ్ఛప

క్షురదాకంపితవారిజోత్ప-రరజస్సంక్లిగ తీరాంబువై

మురువో వాహిని యంత దాఁటె నగదంబున్ దాని నగ్గానియై

ఉ. పాకటమైన తత్పరిసరంబగు దేశము నెల్ల పూర్వ మి

క్షావుకున కిచ్చెఁబో మనువు స్వందికదాఁకను గోసలంబునీ

శ్వాకడ కోసలేతరమహానని, యచ్చటుతోడఁ గోసల

క్షా కడముట్టె రాముఁడును గాంచి రథంబును నిల్పుమం చనెన్

క. తనమాటలును రథాంగ

స్వనములు శుభ్రిగలియ రామచంద్రుఁడు మంత్రిం

గని యిట్లనె సామిత్రియు

జనకజయును వినుచునుండ సమ్మోదమునన్

చ. ననిఁ బదునాలుగై తిరిగివచ్చెద నెప్పుడు తల్లిదండ్రులం

గని మఱి వారికిన్ ముడముగల్గను జేసెద నెప్పుడెప్పుడో

చసి సరయాతటీసుసుమంతతిముగననీవిలాసమో

హనచరణంబు గాంతు సుహృదావలీతో మృగయావినోదిన్ ౩ ౨ ౨

మ. సరయాకాసనరమ్యదేశమృగయాసంతోషముం బాయ దా
దర మెక్కె-జుమి నాదుగుండె కని యంతో దాను సాకేతపుం
బురికిఁ నిల్చుచు నాభిముఖ్యముగ రాముం డిట్లనెఁ 'దలి' యో
పురి! నిఁవడెద నమ్మ! నాకు కలుమోడ్పుల్ నీవిఁ నైకోఁగదే

నీ. సాకేతశృంగాటకాక్షిగ మృచుచాయు

వీధీవిహారులౌ వేల్పులార!

సాకేతసాధరాజనాతగక్షణ

ధీనమనస్కులౌ త్రిదశులార!

సాకేతగృహదేవతాకోటిభూతోప

లాకారబదులౌ నమసులార!

సాకేతరాజ్యలక్ష్మీకామినీగోప

వీరానతారులౌ విబుధులార!

మఱల నత్తును వత్తును మఱల నత్తు

వత్తు మీ యందఱకు బలులిత్తు మఱల

మఱచిపోఁబోకుడి నన్ను మమతఁజేసి

యిన్నినాళ్లులు మన్నించుచున్న నన్ను

వ. ఈలోపున వేదశ్రుతిగోమతిస్యందికాతరణంబుసేసి యచటఁ జేరిన
కొందరు సాకేతవాసులు కోసలప్రజలు శ్రీరామచంద్రునిగాంచి
దుఃఖించుచుండ వారితో నిట్లనియె, 'నయ్యలార! మీ ప్రేమ
నాయెడఁ గోసలంబులుదాటెనని వారికిఁ బ్రదిక్కివెంచినమనుస్కరించి
మీరింక నుడుంగుడు, నాయాన' యని మగిడించి రథముతోలించిన
ధనధాన్యవంతులయు దానశీలురయుఁ గోసలంబులు, నకుతస్మిన్
యంబులు రమ్యంబులు చైత్యయావసమానృతంబులు నుద్యా
నామ్రవణోపేతంబులు సంపన్నసలిగాశయంబులు తుష్ట పుష్ట
జనాక్షిరంబులు గోకులాకులసేవితంబులు నగు కోసలంబులు, లక్షణ
వంతులగు నరేంద్రులయు బ్రహ్మఘోషాభినాదితు లగు బ్రాహ్మణ
లయుఁ గోసలంబులు వెనుకఁబట్టిన

మ. క్వచిదస్తాపదవర్ణ సైకత క్వచిద్గంభీరపాథస్క-యుఁ

గ్వచిదుద్భృంతవిహంగసంతతి క్వచితాశ-శప్రసూనాచ్ఛయుఁ

గ్వచిదానీతమహారశీతల క్వచిత్త-మస్వరవ్యాప్తయన్
గ్వచిదాకాశవిశాలభావకృతస్వకాత్పర్యకృష్టాత్మయన్

సీ. ఈవారి శ్రీమహాదేవజాటాటవి
చిగురు చీల్చుక నమ్మ మొగలిరేకు
ఈజల మ్మొత్తోకుభుజాను యశశఃప
కాశపాథ సటాకంబు కయ్య
ఈవారి రత్నాకరేంద్రహేలాధృతి
న్యాలంచి యు త్తీయంబుమంగు
ఈజలమ్ము మహాఘనగృతనృపతిచిరం
తన మహాసుకృతంపుతరువు వేలు
ఈయను త్రిలోకే జను మూడుపాయలకును
దుదలును మొదళ్ళు దెలియని విదితవారి
ఝానది నిరంతసుకృతసాహిత్యరేఖ
సకలదై వతములకు నాచార్యకంబు

ప. దివ్యయు శివతోయయు నక్షైవలయు ఋషినిషేవితయు శ్రీమంతయు
లవిదూరస్థములైన యాశ్రమములచేత నలంకృతయు సకాల
మున హృష్టలైన యచ్చరలచేత సేవితయు దేవదానవగంధర్వ
కిన్నరులచే నుపశోభితయు దేవాక్రీడశతాకీర్ణయు దేవోద్యాన
శతాయుతయు దేవాగ్రాకాశగవిఖ్యాతదేవపద్మినియు జలాఘాతాట్ట
హాసాగ్రయు ఘననిర్మలహాసినియు, గ్వచిద్వేణీకృతజలయుఁ
గ్వచిదానన రశోభితయుఁ గ్వచ త్త్రిమితగంభీరయుఁ గ్వచిద్వేగ
జలాకులయుఁ గ్వచిద్గంభీరనిర్ఘోషయుఁ గ్వచిద్భైరవనిస్వవయు
దేవసంఘాష్టతజలయు నిర్మలోత్పలసేవితయుఁ గ్వచిదాభాగ
పులినయుఁ గ్వచిన్నిగ్మలవాలుకయు హంససారససంఘష్టయుఁ
జగ్గివాకోపకూజితయు నొడ్డునందున్న చెట్లచేతఁ బూలదండలచేత
నలఁ బ్రకాశించుచు, వికసించిన కలునతమ్ములచేత నేత్రీములు
విప్పినట్లు చూచుచు, బూవులదుమ్ముచే గప్పబడి గండపూత
చేతనలఁ బరిమళించుచుఁ దెల్లనై నిర్మలమైన జలముచేతఁ జేత
నద్రముఁ బూనినట్లు మెఱయుచు నేనుఁగులచేత సేవింపఁబడుచు
భూషితురాలైన మహాలక్ష్మీసన్నిభయుఁ బుష్పఫలకిసలయగుల్గు

ములచేత నొడునను శింశుమారసక్రభుజంగములచేత జలముగను
రమ్యయునైన

సీ. ఒకపేట హార మీ యుజ్వలవారి నా
యకమణి యయ్యన్పుతా సుమాళి
మూళి, రత్నాకరచుహితపాథశ్చట,
స్వగోధపత్రోయానుఁడైన
స్వామి పాదాంభోజసన్నిధిదేశభా
మితపాథశ్చట, మేరుపూస
తరగతా స్ఫటికసంతానంబు నేకైక
మా స్ఫటికంబు ముక్త్యర్థహేమ
సాధసోపానసంతతి, సాధువారి
కాంతికిరణమ్ములును నొక్కొకండు సమపి
శాచసంతానధూతికశానిచిత్రి
చాలనక్రీడ మార్గగణపతాక

వ. అయిన గంగానదిని శృంగిబేగపురదిశావ్యాప్త గాంచి యందఱుచు
రథంబు డిగ్గి నమస్కరించి శ్రీరామచంద్రుండు సుమంత్రునితో
నిట్లనియె

శా. ఆ దూరంబునఁ బ్రపుష్కరింపఁబడిన శాఖానత
ప్రాదుర్భూతనితాంతమోహనసుదూరచ్ఛాయమా గార చె
ట్టాదిత్యాంశులఁ గ్రీన్ముగించు నట ఛాయాభూమి విశ్రాంతిఁ గా
లూదకవచ్చు వసంతి మం దనుచు హాసోద్యన్ముఖాంభోజుఁడై

ఉ. అచ్చటినుండి చూడ దివిజాపగయంతయుఁ గానిపించు నే
నచ్చట నెన్నోసార్లు మృగయారతి వచ్చిననాళ్య నిచ్చి సం
పచ్చయవారివేణి త్రిదివహృదదగ్గనమోదవారిధిం
జొచ్చితి నందుఁ బోద మనుచుం జనఁ దప్పించు మంత్రితోడ రాక

ఉ. శ్రీదంబుతుండు రాఘవుఁడు చేరినయంతన మెల్ల నింగుదీ
పాదపశాఖలున్ మృదువాఁయునెమ్మలు రామశీర కా
స్వాదగభావగమ్యములు స్పృశసముం బొసరించె, రాముఁడున్
బాదపశాఖాకిసలపత్రములన్ స్పృశియించె మెల్లఁగాక ౩౮౯

- ఆ. రథమువిప్పి యశ్వరాజుకి నీరైట్టి
చెట్టువేటునందుఁ గట్టివేసి
మంత్రి తమ్ముతోడ మహిజాతతో రాముఁ
డున్నచోట నిలచియుండ నచ్చి
- శా. అంతఁ రాముఁడు మంత్రిగన్గొనుచుఁ దాతా! నీవు మార్పును విని
పొంతం బెల్ల నిపాదుడౌ గుహునిదౌ రాజ్యంబు నానీస్తు ను
మ్మెంతో నాతఁడు నన్నుఁ జూచినను బోసి డైను నిరాశ్రయి
త్రాంతిం గాతుమ యిచ్చటక మివుల గుఱ్ఱముల బుడవొద్దనెఁబో
- క. అను సంతోష గుహుఁడుం
జనుదెంచెను మంత్రిసమితి జ్ఞాతులు వృద్ధుల్
తనవెంటరాగ రఘురా
మునకును సర్వము పాద్యమును విచ్చె వెనక
- చ. మొగిం గొంగిరికిఁబట్టబోవు రఘురాముఁజూపి కాపదవి
న్నగ కన్గొనలలోఁ దల తలలు నింపక దోసిలింబూని ము
న్నగ శ్రీరామునకుం బ్రదక్షిణముగానుం బోయి 'మోరామ! నా
మొగసాలం జనుదెంచిరెల్లరును వేల్పుల్ స్వామి! సీరాకచే
- ఆ. ఏమి యతిథివచ్చె నింటికి నారాజ్య
మెల్ల నీది నీకు నేమియేమి
వలయు సవ్వి యవ్వ వాడుకో! శ్రీరామ !
యేమి చెలిమికాడొ! యీవు నాకు
- శా. నీకెన్నాళ్ళకు నిండుప్రేమ కలిగెక నీదేవితో వచ్చినా
నీ కాంతారపునేల కోయి ప్రభువా! యిదేల మాయునికికె
రా! కాయంబును నోసి యిచ్చెదను నీ కస్తద్భూతాశ్రయి శ
య్యాకంఠాదులు బోనమెల్ల సదుపాయంబుల్ ఘటెతుకజామి
- మ. అనిన రాముఁడు కౌగిలించుకొని నీదౌ ప్రేమ నేనా యెటుం
గని దేవిష్టకు మున్నవచ్చినటులక గా దిష్ట దే దాపసిక
గనుమీ తాపసవృత్తు మింగుది యిటక గాలూదితిక నీవు నా
కును గల్పించెడి యెల్ల సేవలును నీ గుఱ్ఱాలకుం జేయుమీ ౩౯-౫

గీ. రాజచిహ్న మృదైల గుఱ్ఱాలయందె
కలద యిప్పు డనన్ గుహుం డలతపొంది
యశ్వముల సేవకులనునై యప్పగించి
ముకుళితాంజలి రాముని ముగముచూడ

శా. రాముండిట్లు నోయియోయి సఖుడా! ప్రిణంబులో మైత్రి నీ
కేమో యిట్లనిపించు నయ్యదియో బోసి! నీకు సౌఖ్యంబ? భృ
త్యామాత్యుల్ భవదాజ్ఞ సేయుదురే? న న్నాలోచనంజేయుదే?
శ్రీమజ్జాహ్నువి దారువాహమున నీ సేమంబు మన్నించునా?

గీ. అడవిలోఁ జెట్లుకొట్టి గంగాంబువారిఁ
దేల్చి పగదేశములకు నందిచ్చు నీకు
స్వతి యను పేరువచ్చిన సగణిఁ జూడు
మనుచు నవ్వి రాముఁడు గుహు నలతఁ దీర్చె

క. అని యెల్ల రఁ గన్గొని యి
ట్లనె రాముఁడు సంజ యెట్లనై తిద్దివపదీ
వనములు పుష్పింపించెను
జనకసుతావేణి గుసుమసంతతి చెఱివెన్

సీ. బాహునటనిలలోహితానతపాద
కంజాతమాణిక్యకాంతి చెదరి
విధుగనాట్యక్రియావివృతధూరజిజ్ఞా
జూటాగుణాచ్చటల్ పేరురేగి
కృమ్ముదెంచిన సాంధ్యరాగంబునం దను
రాగమ్ము పొందు టబ్రమ్ముకాదు
శివజటానిస్సృతదివిజాపగావారి
పులకితప్రదజలాభోగ యగుచు

నని రథమూ తముఁ డిట్లనె నవును గాని
నేను భోజనముం జేయఁబోను నేని
రాత్రి కొంచెము మంచితీర్థంబుమాత్ర)
మానియుందును దక్కిన మాటచూడు

- క. అని యు త్తరీయమును బుజ
మునవైచుక గాంగదూరభూమిని రేవుం
డిన చోటునను జలస్ప
ర్శనసేసి విసీతి సాంధ్యజవకృతమతియై
- చ. పటదిన యు త్తరీయమునఁ బ్రాథసమాధినిచున్నుండెన, సో
దరుని సుమంత్రునిగ గుహుండు తత్పురమార్థ మెఱుంగ లేక మా
సరముగఁ గారణం బడుగఁజాలక వారలవంకఁగాంచుచు
దిరిగి రఘూత్తముంగనుచు నెప్పురమై చనిగాని మంతయు
- చ. స్వయముగ నేగి లక్ష్మణుండు జాన్నావిచారెని నెచ్చిసక జపా
త్యయమున రాముఁ డ జలము నాని సమున్నతిఘాసధాతిపై
శయనముపొందె నన్న పదసారసమున జెలిసికట్టి నీ
తయుఁ బరివర్తనమున్నతటిఁ దమ్ముండు కొంచెము దూర మేగుచు
- చ. గుహుండును మంత్రి లక్ష్మణుండు కూడి సమస్తము చాగ లిద్దఱు
గుహునకుఁ జెప్పఁగా గుహునకు మది తల్లపమిది హుగృతి
స్పృహయును లేక మ్రొన్నడినశిగచిన యూహయు మోమునీసజా
వహముగఁ జాలనేపు నిలువబడఁ జెక్కిన రాతిబొమ్మనా
- ఉ. చాలి కృమక్రమముగఁ బ్రసంగవశంబున నగరాత్రిమాఁ
గాలమునకుఁ దొల్లిటిప్పికొనము గాంచి గుహుండు లక్ష్మణు
జాలయు డస్సినాడవు నిశాసమయంబును జాల మీఁజె నీ
నోలిఁ బరుండ సెజ్జ యిదియుం గొనితెచ్చిరి నాదుసేవకుల్
- శా. నీవొక్కండవు నన్నతోఁబడి నసీనిర్యాతుడై నాపు నీ
సేవాభావన నాకు సచ్చివని నాచి తంబులో రాముఁడే
దేవుండ ననిపించు నీ కటులనే దీపించు నీ నా మతో
భావం బొక్కటిగాఁగ నున్నది దయాపారమ్యసంధాయకా
- క. నా యెఱుంగని సంఘలు లే
వీ యడవిని జానకీసమేతుని రాము
వేయిగనుల నేఁగెతును
నీయలసటఁ దీర్చుకొనును నిద్రాగతుడై

మ. ఒకరాముండు భుజింపరామి మదమాత్మ్యల్ సీవు నేనల్ల వా
రికి నన్నంబు రుచింప దీ విశ హిమారిజ్యాల మస్మత్పుష్ప
త్య-కదంబంబున జంతుపక్షిభుజగీడై తేయపీడాదిమో
చక మానట్లు చరింతు నీ విచట విశ్వాంతిం గనంగాఁ దగున్

వ. అనిన లక్ష్మణుం డిట్లనియె

సీ. సకలధర్మముల కాసాస మీ నా యన్న
యాయనకంటె మహానుభావు
రాలు మా వదినె వా రన్నమ్ములేకుండ
నునుమె తపఃపులఁ గనులమూయు
వారు, వా రీ గతి పచ్చికనేలపై
నిద్రింప నాకుఁగానీ తలంపు
మన్నంబు రుచియించునా ! నిద్రవచ్చునా !
సాకేతమున నున్న జనము లెట్లు
లుండిరో! తండ్రి జీవించియుండునొక్కో?
తల్లికొసల్య యేరీతి తల్లి డిలునో?
యెవరు జీవించియుండిరో యెవరు రాము
నీ యెడరు నోరువక చచ్చిరో యెటుంగ

క. ఆ యంత యయోధ్యను మఱి
మాయమ్మ సుమిత్ర యొకతె మది ధైర్యమునన్
జేయూత యగుట కందఱి
కాయెంబో తండ్రి యేమియై యుండెడునో?

ఉ. నదని నేలవీడఁ బరువా! తన కేమియుఁ బట్టచుట్టుగా
నిదురసోపు నన్న, ద్విగుణించిన యీ పెనుశోకమంతయున్
ముద్దగనచ్చి నా దయన మూరమునందునఁ గూరుచుండె నే
హద్దురులేక నిదురయు నాశలి నా కని యెప్పుడో చనెన్

మ. సయిదోడుందన మందుమో! భరతుడున్ శత్రుఘ్నుడున్ నేను న
న్నయు నెట్లుందుమె యట్లులుందురు దుగంతంబైన యీహేతులం
చయ మేమైతికి నెట్టి భంగము ఘటించం జూచునో యీ వ్యధా
మయమై నాయెద యొక్కశ్రోవఁ జన దంబావంచనావిదమై రం 3

- గీ. గాథితనయు నపారమా కరుణవలనఁ
జెడిసఁగొకమ్ము నిరి వలసిన విధానఁ
జేయఁగలుగు మేనను జేయలేమ
యింతకంటెను దుగ్ధతి యేమివలయు?
- వ. ఎవ రెన్ని చెప్పినను వినఁడ ఘోరకాంతాగవాసనీక్షీతుం డనిన,
గుహలుం డింకను నేను తేపు నారాజ్యంబు స్వీకరించియుండుదుమని
యడుగవలయుననుకొంటినిన, సౌమిత్రిని స్నేహంబుచెడఁగొట్టుకొన
కుమ, యినచిత్త నుని యూయనమనస్సు నిర్లయింపలే మనుచునుండ
- క. ఇద్దఱ నిశ్వాసములను
నిద్దఱమానముల మఱియు నిద్దఱ యాభీ
లోద్దామవచోవ్యాప్తుఁ
దద్దయు నిశయెల్లఁ గడచి తమములు విరిసెన్
- నీ. అరుణజటాకాంతిసరణి రామునిమాళి
సీతకొప్పునఁ బైడిపూఁతవోలెఁ
గాషాయవల్కలకాంతి రాఘవుమేన
భూసుతమై మేలిముసుఁగువోలెఁ
గందిన యెఱ్ఱనికరణి రామునివేళ్ళ
రమణిపాదములఁ బూజానివోలె
బాలసూర్యోదయప్రభ లింగుదీపాద
పమ్ము కొమ్మలనుండి వాల్చినచ్చి
తడియెఱుంగక యెఱ్ఱని తలలు వేయు
సస్యమునుబోలి పచ్చికఁ జఱచినంత
రామచంద్రుండు తమ్ముజేరంగఁబిలచి
యమరనది దాటఁగావలె నంచుఁ జెప్ప
- క. స్థపతి యమాత్యులతో వ
ట్రపుకానులలో నమారుత్రాళ్ళు దులిచి చొ
క్కపునావను గొనిరమ్మని
విపుణునిఁ దండేలు రమ్మనియు వచియింపన్

సీ. ఎన్నడప్పుడు మెఱుఁగెక్కించి రంగు తా
జాతన మొప్పు నేజాపటాలు
జాటుకట్టను నూడ్చి చక్కఁగా శుభ్రమై
పొనుపడఁజేసిన యనిరుత్తులు
నటునిటు నాన యూఁగాడకుండఁగను గొ
త్తగ వేసినట్టి లాతాలబిగువు
నమగముత్తునగు దండమ్ముచిందు ని
ర్మాణమ్ముగల భద్రమైన గదియుఁ
గలుగు నావను స్థపతియాజ్ఞాధురీణు
లాటఁబొంతాలు ముడితీసి కేటులాగి
రాటుతేలిన తండేలు పృథుతఁ బూన్చి
శీఘ్రముగఁదెచ్చి రేవున సిద్ధపఱుప

ఉ. అంత గుహుండు రాముఁగని సాశువిలోచనుఁ డాచు రుద్రకం
తాంతుఁడొచు నో పృథువ! యంచు, ససగతనవాక్యమాడ లే
కెంతయు నావవైపు కరమెత్తుచుఁ జూపిన రాఘవుల్ దయా
వంతులు శ్రీధనుఃకవచబాణములం గొస యెక్కఁబోవఁగా

గీ. ఓయి! రఘురామ! నన్నేమి సేయు నునెద
వనె సుమంత్రుఁడు, రాఘవుఁ డతనిఁజూచి
గభము తోలుకపోవయ్య రాజధాని
కింక నడచియె పోదు నే నెల్లతోన

చ. నాటి నెఱిఁ గత్తి వేసినను నెత్తురుచుక్కయు లేని మోముతో
విడిగిన యెల్ల శోభయగు వీటికిఁ గాటికిఁ బోయినట్లుగా
మఱియును నన్నుఁ బొమ్మనెదో మానవనాథుని నానివేయపుం
గఱితరు జూడఁ బొమ్మనెదో కాలుని మృత్యువుఁ జూచినట్లుగా

చ. ఒకఁడొకడుక్ సహస్రసమ లుర్విని నేలిరి సూర్యవంశనా
యగు లట నొక్కరొక్కరికి నైతిని మంత్రిని వారి గుఱిముల్
సుకములు వారుగా నగుచుఁ జూచితి నిప్పటి నీవనంబు పో
కకును సుమంత్రుఁడవలె గాడదు పూర్వము నాకు రాఘవ!

క. మీనాయనమ్మ యిందుమ

తీనిర్య్యాజంపుజాపు డెప్పగమే యై

యీ నీ నవీవిధురని

ర్యాణంబుంబోలె నాకు సందకపోడుక్

చ. అది కృతమాడిచెంచితిని యాశలు నిప్పుడు నీకు బండి నో

లెద నని సగ్వజన్మవిమలీకృతి, బాపపుబండి నోలితిక్

నుదనతికైక నీ వనముమాటకు నేనును బండిబాటకుక్

ప్రదరము నల్లత్రాడునలె బట్టితి నీ వనితోనె బగ్గముక్

ఉ. నీ వనమేగు నుత్సవము నెక్కొనగాఁ బ్రభకట్టికలుగా

నోవిభు! యీ రథం బిటనె యుండును మాపులు వేల్పువీటికిం

బోవును నేను నన్నుబడి ముండ్లను గగచెల నీదులాడెదక్

నీ వలదన్నమాట విననేరను నేరె బురంబుపోవగా

మ. ఇనవంశంబుధిచంద్రమా! శశికళాహీనం బమావాస్యయా

మినియుంబోలిన యీరథంబుపయి సామీ! నేనునై గుడ్లగూ

బనుగాఁ బోయిన నయ్యయోధ్యప్రజ నాపై తాలురువ్వుక్ ననుం

గొనవే నన్ను సుమిత్రగర్భముగఁ జేకోవే దయాభావనా!

మ. అది నీకిష్టము లేదయేనిఁ బ్రభు! నే నగ్నిప్రవేశంబు చే

సెద గుట్టంబులతో మఱీ రథముతో సిగ్గెది సాకేత మే

గెద నన్నట్టిది కల్ల, నే నచటఁ గై కేయీముఖాంభోజసం

పదఁ గాంచంగల యోగ్గు లేదుజామి యచ్చా! నాకు నిక్కంబుగా

గీ. అని శ్లఘాంగుండైన తనమంత్రుఁ గనుగొని

రామచంద్రుఁ డంతఁ బ్రేమమీఱ

నవ్వి యతని బుజమునం జేయివైచి ద

గర్వం లొగి యిట్లుగాఁగ ననియె

శా. తాతా! లక్షలుగాఁగ నబ్దము లనంతంబాచు దూఱంబులుక్

జేతోవీధి నెఱుంగ నేత్రముల పీఠీంపంగనై నచ్చి నీ

చేతోవీధిని నారడేమి మృదువా చేతంబు నీయందు, నే

వాతీర్థంకర! సూర్యవంశతరణిప్రాకర్ణ ధారాకృతీ!

శా. నీకు న్నాయెడ నింతప్రేమకలిమి నే మన్నె యూహించితిన్
నా కంతాగనివాస మన్నఁ బదియున్నాల్లేండ్లు నే వచ్చెదన్
నీకుం గోరికతీగఁ దోలుచువుగానీ మద్రీధం బింతలో
శోకంబేటికిఁ జక్కఁబట్టుకొను మానుసౌభ్రాతృ మీ శోకమున్

శా. నేడె? పుట్టినదాది వేటొకఁడు బండ్రిందొలలే దొక్కఁ డె
వ్యాఁడుం దోలిన నెక్కలేదు ప్రియమొప్ప న్నేనునున్, నేను నీ
వాడెన్ జోదితమైన నీరథము నా భద్రంబునున్ నీవు నా
తోడన్ నచ్చినఁ గాలితో నడచి నాతో బాడిలేకుండఁగాన్

గీ. నీవు నాతోడ నచ్చిన నేను రథము
నెక్కి యేగితి నందురు నక్కఁటకట !
రథము నేనుయ్యెనొ యెఱుంగరాక రాజు
మించి మనయందటమృతి శంకించుఁగాడె!

శా. నీ వగ్గిం జొట నేను జొచ్చెదను మంగ్రిశ్రేష్ఠ! నీప్రేమకున్
నావైదగ్ధములేమి సేయకు ధరానాథునిను నీకోసమే
నా వారాశ్రవణంబు గోరుచును నున్నాఁ డింట నీవేగి గం
గావారిం దరియించు టా నృపునకుం గా నీవు విప్పింపవే!

. వినిపించి నన్ను నన్నరు
వినిపించు పైని ధాత్రవిభుఁ డే మానో
చనువెంచిన భగతుఁడు త
ల్లిని నే మనునో మఱివు లేక యు దెట్లు?

శా. క్షిప్రత్తిం గను వింత మద్విననిస్సత్తిన్ రాజ్య మెట్లుండునో?
నీవుం గోసలముల్ త్యజించిన మహానిర్వాణసేవాకృతీ!
యీవేలేందల్లు నిన్ను నమ్ముకొనికాడే యెల్ల యిత్యోకులున్
తొవ్వాల్లభ్యము గాంచి రింక ధగణీత్యైయు నమ్మయ్యెడున్

గీ. గఘనంశశాబ మీ రాముండు నీకు భా
వంబున నంత దైవంబయేని
విత్వైకువంశ మింతింతలోఁ గాంచుట
ప్రశయంబు నీ విష్ణవడవయేని

నా వచ్చులోపల నాతల్లి నాతమ్ము

లుదితసాఖ్యలుగఁ గోరెదవయేని

పదునాలుగేండ్లై నవిదప నీరాజ్యమ్ము

నే నేలుటయు నీకు నిష్పమేని

నీవు నాతోడ రారాదు నీవు రథము

తోడ నగ్నిని బొటరాదు తోలికొంచు

బొమ్ము రథము నయోధ్యకుఁ బోకయున్న

మేదినిపతిమీఁద నామీఁద నోట్టు

న. అని శ్రీరామచంద్రుఁడు గుహునిజూచి

శా. గోటందీర్చెడునట్టి యల్పపుఁబనిఁ గొడ్డంట నాతండ్రి దా

మాట నిల్పఁగఁ దీర్చుచుంటి రఘువంశం బిట్టి మర్యాదచేఁ

బాటింపందగుఁగాదె నే వనముపోవఁ కైలసంస్కారచ

క్రాటత్వం బదియేల కైశ్యమునకుఁ గాంతానవాసాళికిఁ

శా. సాధుశ్రేష్ఠులు సన్మునీశ్వరులయోజ్జ్వల మేము నట్లే జటా

వీధుల్ కట్ట శిరోజసంతతి తపస్విత్వానుకూలాంబు న్య

క్రూరతీగము తెమ్ము కొన్నిగవిగల్ కోరాదు కేశంబులుఁ

బాధం గాంచఁగఁ బోదు మీ యునికితోఁ బాత్రంబుగా దేగఁగ

న. అని గుహుఁడు తెప్పించిన మట్టిపాలతో నన్నదమ్ములిద్దఱు తొలు

జడలుకట్టించుకొని శ్రీరామచంద్రుండు సుమంతుని గుహుని

గాంచి నవ్వి

గీ. అడవిలోన నే గింజలు పుడికితెచ్చి

వదిసెగారికిఁ దలనూనె వండఁగలఁదొ

తాను సామిత్రి నాకును దనకు నింక

సరి శిరోజసంస్కారకష్టములు లేవు

న. పైని నీ నునుపాదు తలకట్టులతోఁబోయిన నచటి ఋషు లేమను

కొందు రని

శా. తాతా! యోయి సుమంత్ర! వచ్చెదము, మిత్రమా! గుహా! రాజ్యపుక
నీతికనీడక కోశనైపుములు మంత్రిత్రేణిరతుధురా
స్థితిం జూచుకొనంగనా మునువకే చేతంబునక సన్న నే
లా తూష్ణింకృతి నన్నిచొచ్చునుడు హేలాధగ్ధులగ్నాత్ములై
న. అని సామితిగిం గనుంగొని

శా. ఆగోహింపగఁ జేయు మీనది నె ముం దాపైని నీ నాన నీ
వారోహింపుము నేను వచ్చెదను దర్వాతక సుమంత్రుండు బా
ధారేఖ వెలలించు మోమున నిరంతర్నిగ్ధచిత్తుండటం
చారాటగపడ నేల? వచ్చితిమి కాదా! తాత! మే మింతలో

గీ. అని సుమంత్రు నూరాన్వేషి యంతలోన
లక్ష్మణుండు తల్లి నెక్కించి పక్కచలన
మృదుదృగంతమ్ములక రాము నెగచి చూచి
తాను నానపై నెక్కి యుంజానమూరి

క. నవసంతోషవిచారన
మనయవములఁ దోప రాముఁ డధిగోహిం చెక
కువకువల పైడికంటుల
కవ పాంతమహిజశాఖకల బి ట్టలియక

శా. దిగ్రాభింతి నిలుచున్న మంత్రిని గుహుక దీప్తాచ్ఛహాసోజ్జ్వల
ద్విత్రేణ్యసంబుగఁ జూచి నానఁ జనఁగా నిమ్మించుఁ జేవీ చె స
మ్యగ్రాభకుంసునివోలె మంత్రిగుహులం దలంతఁ గంచుక జటా
రుగ్రాభజమ్ముపు రామచంద్రుండు సుధారుజ్జ్వలదీహానుడై

గీ. గడల నొడ్డున దోయఁగఁబడిన నాన
నిలుపుగాఁ దీర్చి నీటిలోపలను దూకె
పడవయమరముచేఁ జీల్చఁబడిన నీరు
సగము నజ్రాయుధపుటంచు జిగి నెలర్ప

గీ. అనిమిత్తలనఁ గూర్చుండి యంబుజాక్షుఁ
డాత్మిపాదంబులక జలమందుఁ గడుగఁ
దా సహనోసహనోసత్సరము లేగ
వెలసె నది విష్ణుపాదోద్భవితృ రేఖ

మ. వ్రజసర్వాశుభపింజనార్థము యతప్రాణప్రయాణానుకూ
లజపంబుం దొనరింప రాఘవుఁడు హేలాయానమా భద్రీసా
మజముంబోలె గమించె నాన, విలసన్నుదాకినీదూరదూ
రజకల్లోలనితాంతకృతమరశ్శేణి వీక్షించుచు

ఆ. సీత, నడిమపాయఁ జేగగాఁ బడవయుఁ

గడక నంజలించి, గంగతల్లి!

సగరరాజపుత్రసర్వదోర్బలభాత

వేణిమార్గ! యమ్మ! వేల్పువాక!

ఉ. ఈ రఘుపుత్రు లిద్దిఱును నేను నరణ్యనితాతవాసముం
బూరితిసేసి భద్రముగఁ బూర్ణమనోరథవృత్తి విఘాత
జోరడమేని మృత్యుదను జేరలఁ బాయస మిత్తు నీకు హా
లారస మిత్తు నీకుఁ బలలంబు నొసంగెద నీకు వాహిని!

శా. వెయ్యపుల్ ధరణీసురావలికి నర్పింతుఁ గట్టాక్షింపవే
నెయ్యిం బస్సను బైడి యన్నమును దిన్నింతుఁ దయంజూడవే
ముయ్యేరా! భవదీయతీరనివసత్పుణ్యశ్రీమస్తుల్ ఋషుల్
దయ్యంబుల్ సకలంబువారలకు సంధానింతుఁ బ్రేయోబలుల్

గీ. చిన్నకలశంబులందున నిన్ను పించి
యమ్మ! రఘురాజపూజాగృహంబులందు
శ్రీసహస్రనామాగృహ సేతు నీకు
నీకు దయచూడవమ్మ ధునీమతల్లి

ఉ. ప్రోడలకంఠఁ బోడయు నరుంధతి సర్వపతివ్రతాజగ
చ్ఛూడమును సనాతనవిగ్రహవిభూషణ మామెబోలె ని
న్నాడెద నెప్పు డామెవలె నంత దయామతిఁ గాంచనమ్మ యీ
కోడలి నీవుగూడఁ గయికోగడె యీ వనవాసనిమ్మతి

క. అన గాథాకల్లోలచ
లన డిండిరజలజాతలాలితకింజ
లూనిభృతహాసనితాకృతి
ధునీమతల్లి యెలికె వచుధువులు నవరబుల్

- ఉ. అంతట నావ నిల్చె దివిజాపగవక్షిణతీరమందు సంచితండు లక్ష్మణుండు దిగి భద్రఁ బ్రజావతి దించె రాముఁడున్
స్వాంతము జానకీశ్లఘవిచారము సేయుచు డిగి హ్య మొ
క్కింతయు లేని నావికుల నెంచి విలోచనసాధురేఖుడై
- ఉ. వారలఁ గాంచె వారలును భక్తిగృహీతనవాంజలుల్ దృగం
భోరుహనమృభావులయి మ్రొక్కిన గట్టున, దారిఁజేరి చే
లోరథమూని తా ననుజాతో వచ్చియిచ్చెను లక్ష్మణా! పథం
బారయ ముందు ముందుఁ గలుపాకృతి భద్రముఁగాఁగఁ బోవలెన్
- ఆ. నీవు మున్ను నడుము నీవెంట జానకి
నడచు వెనుక వత్తు నడచి నేను
నెనుకనుండి యెట్టి విలయంబు వచ్చిన
మీకు రక్షగలుగుగాక కుఱి
- ఉ. ఉంచు మానవుల్ చనెడు నూతులఁ గానల నెల్ల దారి లే
కుందురు నీవు ముందుచను ముగ్ధిజ నిన్పడినచ్చు వెన్న నే
నుంచును నెల్ల రక్షయును నొప్పెడుగావుత నీత కే పరా
స్కందియు నీతదగరకుగాఁ జననీయక చూడఁగావలెన్
- చ. వలదని యెంతచెప్పినను వచ్చిన యా యుబలాట మెల్ల నుం
దెలియును నామెకే వనగతిం బదమంచును బోయి సాధుస
స్యలలితవత్సదేశములు సాగి జలేజహితుండు సంజయె
ట్టలు పచరించువేళ కొక రమ్యమసీజముఁజేరి యచ్చటన్
- వ. విడిసి యొకపరాహమ్ము నొక ఋశ్యంబు నొక పృషతంబు నొక
రురువు నధించి యన్ని వేల్చి వండి తుత్తుఁ దీర్చికొని సామిత్రి చెట్టు
కింద బాగుచేసి యా స్తరణ యోగ్యంబుగాఁజేయనందుఁగూర్చుండి
- నీ. వెనుకకుఁ దిరిగిపోయిన దివాకామిని
పలుదీర్ఘ తరకేశబంధ మనఁగ
తరుముకవచ్చు న కంమూర్తి యగు భల్లు
కస్యామీ లోమసంఘాత మనఁగ

పచరింపఁజను వసీవాససంగతమహా
 క్షేత్రదురేవతానీల యనఁగ
 నుండలుకట్టి పైనులుకు నాశితవృక్ష
 ననదశశ్యామలచ్చవి యనంగఁ

గ్రామముమీఱ గాఢాంధకాగములు బలిసి
 సన్నచిదుకుల మంటల జ్వాలచేతఁ
 గొంత తొలఁగుచు మఱలను గొంతక్రమ్ము
 కొంచు వచ్చెడు నెడ నున్ను రంచ స్వామి

గీ. ఓయి తమ్ముడ! యీ గడురేయి తండ్రి
 యెట్టిసితిలోన నుండెనో యింటినద
 నిచట వెలిగ్రమ్ము చీకటు లింటినద
 నెంత లోఁగ్రమ్మెనో తండ్రి యెడఁదలోన

మ. ఒక నూన్నాళ్ళకు మున్ను సర్వము సుఖజ్యోతాన్నిమయంబైన తే
 నికి నీ లోపున నెట్టిచీకటులు నిండె? దండ్రీ నే నన్న నూ
 రక యంతంత ననునృజంబు విడుచుకా బ్రాంబకర్కంబు చి
 ట్టకముల్ దాఁటఁగ నేరికొనట లఘిష్ఠం బెల్ల సంసారముక

శా. నాకుక లో దిగులయ్యెడుక దలఁచుకొన్నం దండ్రీవృత్తాంత మా
 కై కేయివరదాసు లై తిమికదా! కాదన్నచో నీమృత
 కాకోలం బెటు ద్రింగనా, శివులమా? కా దేను భూజాత యి
 ళ్లే కాంతారముపోదు మీపు చనరాదే తండ్రీ రక్షింపగా?

గీ. తండ్రీ యీ దుఃఖవార్ధిచుధ్యమునఁ దెప్ప
 కొయ్యవలె నీవు నే నందుకోనులేక
 ప్రాంతచెక్కల యుడుపంబు పగిది విరిసి
 పోవునో యను భీతి యుద్భూతమయ్యె

శా. ఏ నేమో తన చేతికందితి నటం చెంతేనియుం దండ్రీయుక
 దా నింకక సుఖమందనచ్చు నను చింతం దల్లియుక, నా వనీ
 స్థానంబేగుట నేమియైరి జననీసౌఖ్యంబు పోఁబెట్టి నే
 నైనం బుత్తుఁడఁ బుత్తుఁడంజమితనూవ్యాలగ్నదుఃఖాకృతిక ౪౭౦

- సీ. భరతుడు లేకుండ బట్టాభిషేకంబు
 నేయ వాంఛించుట కీతిధవుండు
 నీయెడ నెదొ రాజకీయ మున్నదటంచు
 గొందఱున్నను ననుకోనునచ్చు
 భరతుడే యున్న నీ పాపపుబండితో
 తెడిదానె కైక తోలినను సాగఁ
 గలదె! యింతకు దండిగారి యీ శౌండర
 యింతచేసిన దింక నెంతయుగునో?
- పిన్నతల్లి సుమిత్రవై బెట్టివచ్చి
 నాను మా యమ్మభారంబు నన్ను వదలి
 యీవు గృహ మేగి తల్లిని భూవిభునిఁ గ
 రంబు పేముడి నాడుకోరాదటయ్య?
- ఉ. అచ్చు ననుంబలెన్ నిను నిరంతము గన్వొను నీవ యామెకున్
 సమ్ముఖమందు నున్నను విపాదము పొందడు నామె నేమి కై
 కమ్మయుఁ జేయఁజాలకు సుఖంపడుఁ దండియుఁ దద్ద నాయెదన్
 గిమ్మైన బర్హు తోపువడుఁ గానకు జానకీగొంచుఁ బోయెదన్
- చ. భరతుడు వచ్చి నేలఁ దొలిపార్థివులట్లుగ నేలునందువా?
 భరతుడు వచ్చి ప్రేమపెనుపారంగఁ దల్లిని గాంచునందువా?
 భరతుడునేని శీఘ్రముగ వచ్చిన నోరిమిఁగాంచు దండి న
 ల్వుర నొకఁడైన లేక సుతలోభముమై పిత యేమి కావునో?
- వ. అని యున్నగునచున్న యన్నంగంచి సౌమిత్రి నీవులేని యయోధ్య
 చంద్రుడులేని కర్వరి, నీవులేని కోసలమ్ములు కలువలేని సరస్సు,
 అయినను
- శీ. వెన్నెలయు నీడ చంద్రుని విడి యెకింత
 యుండఁబోనటు నేనును నర్విజాల
 నీవు లేనట్టిచో నుండనేరమయ్యె
 దము రఘూపన్వకునితోఁగలనవాంశు!
- వ. ఒక్కయయోధ్యయెకాడు, స్వర్గమైనను నీవు లేనిది నేనుండ నన,

శా. తూష్ణీంభూతులు నన్నదమ్ములును జేహోమగున్నలై మానో
చిష్టుల్ ధాత్రిశయానులై నిశి చనన్ శ్రీరామచంద్రుండు వి
స్తృష్టామానసుడున్ సుషుప్తిగనె ధాత్రిజాత నిద్రించె ధీ
జష్టుండై యనుజుండు చాపకరుండై సేవించె వారిద్దఱన్

సీ. పలితపూర్వోష్ఠఃప్రభామృదుస్పృశ్యచే,
శిశిరాదిభవళిమశ్రీ వహించి
యుచితమనాగపరోషశృంగి
శిశిరాంతగుమ్మతాస్థితి నెసంగి
సముష్ఠఃప్రభాతమధ్యమకాలభాస్మస్తే
కిసలాంకురంబుల పసరు నెఱిపి
బాలసూర్యోదయపాటలాంశుచ్ఛటఁ
బల్ల వారుణనవప్రభలు చిమ్మి
యాకసము లక్ష్మణునిలోచనాంతములును
నమర సాద్యంతశిరవనాంతములు
చెలుపు గులుకంగఁ దూరపుసీమయందు
బ్రహ్మరోచిఃప్రతానంబు పల్ల విరిసె

ఉ. అంతః బునఃప్రయాణకలితాత్ములు రాఘవయుగ్మ మా తరు
ప్రాంతధరితి) వీడి దివిజాపగతో యమునాంబుసంగమం
బెంతయునైన తావునకు నేగఁ దలంచి వినూత్నమా వనీ
సంతతిఁ జొచ్చిపోయిరి విచాలితకాననజంతుసంతతిన్

ఉ. లీలంగ నాడు కుండెలుల లేళ్ళును బెంపుడువానిఁగాంచె గా
నీ లలితాంగి జానకి వనీమృగసంతతిఁ జూడరామి ను
ద్వేలవినోదభానపదవీగతమానసయై మనోజ్ఞరే
ఖాలసమానచంక్రమణకమృతనూమృగరాజఁ గాంచుచున్

మ. అటవిక్ మార్గములేక గోవిశతిపాదాభూతమే మార్గమై
విటతాటంబుగఁ బడ్డకొమ్మలు ధనుర్విస్ఫాగకోటిం దెమ
ల్పుట సౌమిత్రియుఁ బోవఁజొచ్చిరి వనీసూనపియామోదని
ష్టుట భావంబునస్వామి చెప్పుచుఁ బువుల్ చూపించుచున్ గొత్తలన్

శా. పశ్చాద్దేహము నెల్ల లంఘనవిధాపారాయణత్వంబునక్
నైశ్చల్యంబున ముద్దగా నెఱపి చన్నక్ లేళ్ళు భూజాత పె
ల్లొళ్ళెర్యం బెసలార నా సొగసుచే నాకృష్టమై యాగుచుక్
బశ్చాదాగతు భగవోగలసి సంభాషించుచు బోవుచుక్

మ. కెలనక్ దూరవసీమహోదగదగి కేశానశాకోరనం
బులు ఋక్షగృలులాయసంతతిగళోద్భూతస్వనంబుల్ వనిం
దలమై జిమ్మను నల్పకీటకృతనిధ్యానంబు కాంతారవీ
ధులలో రాతిరి కాని రాతిరి మనోదుర్వారమై యొప్పుగా

న. అంత పెద్దదవ్వపోయి యాలకించి శ్రీరామచంద్రుండు

చ. అలనల దల్లి యింటిపనులగు నిచుగ్నతః జూడకున్నచో
నెలుకలుదూరి కద్బునను నేడ్చుచు నాసంఘ దల్లివచ్చి ప్రే
మలొలుకఁ బాలాసంగ మృదుమంథరమంజులమైన సన్నచా
రలుగను బీటుతొ గురగురక్ జననో శిశుకంఠమట్లుగాక్

క. వినిపించెడు నది యమునా
ధునీత్రిపథగావిమిత్రతోయస్వనమా
నన సీత మెల్ల వెనుకకుఁ
జని రామునిగాంచి సన్నసన్నగ నవ్వక్

గీ. లవలి పంగకొమ్మ లలితపార్శ్వంబునఁ
గూరుచున్న చిలుకకూసపగిది
రెండునదులు కలసియుండిన యచ్చోట బ్ర
యాగ యున్న దచట నతిపవిత్ర

గీ. అది భరద్వాజముని యాశ్రమాంతరం బ
టంచు జనఁ జనఁ జాలదవ్వయ్యెఁ ద్రోవ!
నవిషిముస నూరు కడు సమీపించికాని
యూరియునికి గ్రహింపగా నేరామ

శా. హస్తాస్థాలనధూతపక్షిహరిణావ్యాళంబుగా నేసి వి
ధస్తాఘండగు శిష్యసంపృతభరద్వాజక్ మునీంద్రుక్ శిథో
స్వస్తాస్థాంజలు తొచు మువ్వకును బాదాంభోజముల్ తాకినక్
స్వస్తివ్యాహృతి హాని శీర్షములు సంస్పర్శించుచుక్ వారలక్రూర

గీ. ఓయి రఘుగామ ! వచ్చితివా ! యిదోయి
 స్వాగతము కన్నతండ్రి! సుస్వాగతమ్ము
 వ్యాజరహితమ్ము నీతండ్రి ననికి నిన్ను
 నడచువార్తలు మేము విన్నాము కుట్ట!

శా. ఏటుంబోటరి! మీరు నత్తు రని మీ కిచ్చో గుటీరమ్ము నే
 ర్వాటుంజేసితి నింద యుంచుచు ననీనానంబు స్వోబటం
 చాటుంబోటును లేక చుత్తుదసపర్యానిష్ఠ నిండుచు మం
 చాటికంబగు సర్వప్రేమవిగళద్వ్యాహార మేసారుమన్

ను. అనినన్ రాముడు కోసలప్రజలు నాప్రాణంబులగు దీతు గీ
 వనిలో దగ్గరగాగ నున్న దినమున్ నత్తు గ్గటిన్ నన్ను ర
 మ్మని సాకేతమునన్, క్షమించు డనఁ గట్టా! యంచు నవశ్యాని రా
 మున కర్ఘ్యమ్ము నొసంగి శిష్యతతిచ్చే బూజింపఁగాఁజేయుమన్

మ. పారి మూన్నాళ్లుగ నీవు నత్తు వనుచున్ బుణ్యశ్రీనుంబే మఱిన్
 మఱి యీ పల్లియ పూరిపాక లని యాత్మగన్న మోదంబు రూ
 పతె, నీయిష్టము మీకుటీగమున నప్పా! మీరు మీయిష్టమా
 వఱికే యుంచుడటంచు సగ్వనుగు సంభారంబు జేకూర్చుచున్

క. మునివరమేశ్వరు నాదన
 మున నాతిథ్యమున మునిచిహ్నియిరి రాము
 డును లక్ష్మణుండు ధాత్రీ
 తనయయుఁ దను పశినశాధ దారిపొడుగునన్

వ. ఆరాత్రి భోజనాంతమున మునివచ్చి వారితో వనవాసగ నుచు హేమ
 న్యానంబు దక్కఁ దక్కిన యెల్ల లోకంపుసంగతులు పలుకరించి
 చిత్రచిత్రకథాశ్రావణంబు చేసి శ్రీరామచంద్రుండు దూరమైన
 యడవిలో దమకు నివాసయోగ్యం జెచ్చటనని యడిగిన నిట్లనియె

క. ఇచ్చటికిని బదిక్రోసుల
 ముచ్చట యట చిత్రకూటభూమిధర మా
 పచ్చనిది మీ యునికి
 నచ్చినయది నాకు నవఘనశ్యామలుఁడా!

ఉ. ఆ గిరిపై దవస్సులు మహాత్ములు, మేనులోడ వేల్పునీ
జేగినవారునుం గలక యచ్చట మానులు, హన్యకవ్యల
ష్ట్రీగరిమంబు కల్గినది చిత్రవిచిత్రమృగాభిరామరే
బాగురువైన యా నగము కన్నులపండువు జానకీపతీ!

క. మీ రేగునప్పు డగిరి
దారిం జెప్పెదనటంచుఁ దా ముని చన్నక్
వారికిఁ గన్నులఁ గూరుకు
కూరుకవచ్చినది తెప్పకొన లత్తకొనక్

చ. నోరి మఱునాడు రాఘవుఁడు సోయెద మంచు నూని వారితో
నరిగి మఱెంతో ద స్వీయ యభ్యము సంగమధాత్రిజేరి యీ
సురనదిశాఖకవదలి సూర్యసుతాతలముక్ గ్రహించి మీ
గరుగుఁడు మీకుఁ గన్ను మహావట మాతలియొడ్డు నందునక్

క. అట దాటవలయు యమనా
తటినిం బన మొగుట భిన్న దారుకృతమునక్
ఘటియించుకొని, ప్రిత సము
నటవృక్షము దానిసేన ఫలియించుఁజుడి!

మ. అచటక్ గ్రోసెడులోనఁ గన్నకు నరణ్యం బొండు జంబూమలి
ముచ వూరిప్రథమాఁమై చను నెనుల్లక్ రేగులుక్ రావులుక్
రుచిమత్కానన నుందుఁ గన్నడకు పెంద్రోవం జనక్ దారిదా
రి చనుక్ సూతిగఁ జిత్రకూటుమునకుక్ శ్రేయోనిధానాకృతీ!

ఆ. అనిన నెలవు నీసికొని చన్న జానకీ
రామునండి కనులు రావు మునికి
విభుఁడు దూర మరిగి వెనుదిర్గి చూచిన
నుజక యల్లె చూచుచుండె మాని

మ. అన్మృతస్వాంతుని మానిఁగాంచి రఘువంశాంభోధిచంద్రుండు మో
దమృతస్వందనమైన గుండియ దురసాద్యాతు సామిత్రిలో
నమరక్ జూచితె తమ్ముఁడా! మునికి నేలా! యింత ప్రేమంపుసం
ద్రముగా నింకను జూచుచుండె మన మన్నక్ మెత్తగా నెంచెడిక్

క. ఈ మునుల మంచితనములు

సౌమిత్రి! వేల్పునీటిసంభారమ్ముల్

రాముం డెంత పొనర్చియు

నీమునుల ఋణంబు తీర్చుట బెట్టిదమా

మ. అనినఁ జూనకి వారి యాశ్రమ మధూధ్యాగౌమసామీప్య సరి
య్యె ననఁ రాముండు నీకు నచ్చినను నీ విందుడు మహమ్మని నీ
న్నను బూబొతుల నుంచు నన్న సతి కన్నుంగోసలఁ వాడిదే
రిన కాంతింగని భర్త, నే జనెద మీరేయుండు డగచాడినఁ

శా. పోబో దూగవియ తఱివిపులతామూర్ఖులతాహేతువై
శ్రీబంహిష్ఠము నాకుపచ్చగిరి వచ్చెన్నాగ న్యగ్రోధమా
లాబద్ధాఖిలశాఖమై కనబడెన్ శ్వేత్రేయసంజెల్ల నే
త్రాబద్ధం బయనట్లుగాఁ బ్రమదముద్రావాహినిమూర్తియై

శా. ఆ సౌందర్యముఁ బట్టలేక పతిసంన్యానానలు బూని నీ
తాసీనుంఠిని శ్రీ గుఱు తముని చెంతఁజేరి భగవంతుని
ధీసాధిష్ఠకరంబుగా నడచె దద్వైతంబు విక్షింతుమఁ
గాసారాగతమౌదబాష్పవితతిఁ గైఁ ద్రోయఁగా నేగకఁ

శా. చేరంజేరఁగ నమ్మహావటము పక్షిశ్రేణినిష్కాజనాగ
భోరాశిప్రకటస్వసంబుగ సుతృపుల్ రాఘవుల్ సూర్యక
న్యారోహోఽభ్యముఁబట్టి చేరుకొనుచున్ న్యగ్రోధపుఁ సూక్తియా
మేగఁ వాహిని దాట నెంచుతఱి సౌమిత్రిం గనుంగొందుచున్

గీ. రాముఁ డనె జన్ని తెప్పఁ దీర్పంగవలయు
మునిమహేంద్రుండు మనకుఁ జెప్పినవిధాన
నిప్పు డనుసంతలోపల నెగువనుండి
యొకఁడు తెప్పను ద్రోయుచు నేగుదెంచె

గీ. మనమె తెప్పను నిర్మించుకొనవలె నని
చెప్పినే మాని, యెచటి దీ తెప్ప యనుచు
ననుకొనుచు నుండ నావికుఁ డరుగుదెంచి
రామలక్ష్మణులకు భక్తిఁ బ్రాంబలించి

ఉ. అట్టె కనంగఁ గూతయిడునంతటి దవ్వనయందు నేటి పై
తట్టన బోయవలె నవతామరసేతుణ! నాడుపట్టు, మి
మిట్టలులదాటవేయుమని యేలికయా గుహుఁడంపెఁ గూయి మా
పట్టన రేయి కందినది నచ్చితిఁ బ్రాద్దుటఁ దెప్పఁగట్టితిఁ

శా. మీ బంగారపుబొమ్మకై యిచట సామీ! పీటఁగాఁ జేసితిఁ
మీ బాణంబులు విండ్లు తీసికొని సామీ! రెండు రెండన్నఁ జూ
డాబద్దంబరులై రఘూత్తములు తోడంబోయి! తండేల! యో
యీ, బంగారపుబొమ్మగా దిదియు నా యిల్లా లనక రాముఁడుక

ఆ. నవ్వె నాటవికుఁడు నవ్వెను జానకి
యతఁ డెఱింగి యేమి యమ్మవార!
పురములోని పసపుముద్ద నవ్విన దంతు
చిట్టకములుగాఁగఁ జెలఁగి చెలఁగి

క. శ్రీరాముఁడు ధాత్రీసుత
చీరలు భూషణము లెల్లఁ జేర్పించి తరిక
దారెక్కిన సామిత్రియు
శ్రీరాముఁడు, తెప్ప యమునిచెల్లలిఁ గడచెక

ప. అట్లు నావ యముననడినీటి నున్నపుడు సీత నల్ల నిసీరు దోయిలింది
యిట్లనియె

క. ఓ తలి! నీవు నల్ల ని
చేతోహరమూర్తి వట్లు శ్రీరఘురాముం
డాతతమేఘశ్యామల
చేతోహరమూర్తి! యొక్కఁ డెట్లుఘంటులే

చ. సవజలజా ప్రసంగపతి నాపతి, వారల యింటి యాడుబి
డ్డపు మఱి నీవు నీదగు నెడండఁ గృపామతిఁ జూచి యల్ల రా
ఘవులును నేను భద్రముగఁ గాననవాసము దాటినత్తుమే
నపునపు నీకు వేయిబలు లిత్తురు గంగకు నెట్లొ యట్లులే ౫౧౭

క. మీ యింటికోడలను చ

ల్లీ ! యీ ప్రార్థనపథం బలీకముగాఁగం

జేయకుము పిన్నదమ్ముని

శ్రీయుతు రఘురాము నీవు చేకోఁగదవే!

స. అంతదెప్పయొడుపట్టి మువ్వరును నవతరణశ్రద్ధామతులై నంతలో

మ. తడఁ బ్రాణంబులు గుప్పిటంగొని యెటోదాటిం ? వారిక నిషా

దుఁడు రాముం డిటు చూడలే దతఁడు తోడ్కోఁ దెప్ప స్రాతోగతిం

బడితా గిట్టునఁ దిగుమం జనియె శ్రీపద్మాక్షుం డా రామచం

ద్రుఁడు తమ్ముంగని యక్క-జంపడుచు నన్నుం జానకిం గాంచుచున్

క. నీ వేమో దేవత వని

భావించెను వాఁడు గుహుని పరమస్నేహ

శ్రీవైదగ్యము నేమని

భావించునటంచు విఱుంగఁబడి నవ్వంగా

వ. ఆయన నవ్వఁగాంచి సీతాలక్ష్మణు లిట్లనుకొనిరి

చ. అడవిని జొచ్చుటాదిఁ బ్రభు వచ్చటిదైన యుదాత్తతాగుణం

బుడిగెనో? కై తనంబయిన యూర్జుల నాగరకత్వభావ మ్

దొడుఁగును బుచ్చెనో? ప్రకృతితో నొకఁడై పసివానివోలె గ

స్పదుఁ గుహనామనుష్యకృతనాగరబంధము లూడ్చినట్లుగన్

ప. అంత యమునాతీరావణ్యంబునం బడిపోయి న్యగ్రోధంబును

గీ. ఆత్మనుండి సముద్గతంబైన మనసు

మఱి నాత్మాభిముఖముగా మలమనట్లు

లవనినుండి సముద్గతంబైన పెద్ద

కొమ్మలూడలు ధరఁ జొచ్చుకొన్నయోగి

మ. తన యాకండునె సామి క్షీరనిధి నిద్రాసక్తుఁడై చొచ్చెనో

తన పండే గ్రహించిరో ఋషులు వేదాంతాభిజాంకురం

బని సృష్టిప్రథమాన హేతుక ముపన్యాసంబున్ నాఁగ భా

వనకుం దృష్టికి వ్రేఁగుగా నగు సదాబ్రహ్మాండమూలాకృతిఁ గృ.౨౬

- మ. ద్విజసంసేవ్యతః జంద్రమండలగతోర్వీజంబా యామట్టి సూ
ర్యజకుఁ వారివిసీలకాంతులను దా నప్పిచ్చె నీమట్టి ప
ద్మజస్మప్త్యాదికి మూలభూతమగు నీమట్టికి విషేవించు సా
మజముఖ్యాఖిలజంతుసంతతి త్రయీమాహాత్మ్యవారాన్నిధిఁ
- మ. భువి నీమట్టినిఁజూచి స్పృహగొని జంబూవృక్ష మాసేవ్యమా
నవినుతాన్నచ్చఫలంబులఁ వెలసికొన్నఁగాని యీఁజెట్టు పం
డువలెఁ సంజల యెట్లునై వెలయ నానో యవ్వి? నానాశిఘా
వివృతంబై శివమాశివోని పెరియుక్తీజంబై లేదెచ్చటన్
- న. సశిఘాకంబై యర్థకోశాధికంబయిన యా మహావటపదక్షిణంబు
సేసి నీత
- గీ. ఓ మహావటరాజ! నీ పుర్వి నెల్ల
నాకృమించినగతి ధాతి) నాకృమించి
యున్న జలజాప్తనంశమహోదధి నన
చంద్రమస్వామి రాముని సాకుమయ్య
- ఉ. ఈ వనవాసని సరణ మీవును మాకుననుగ్రహింపవే
యో వటరాజ! మా తిరిగియూరికిఁ బోయెడువేళ నీకు శా
ఖావృతమైన నీడల సుఖంపడు ప్రాణులకుఁ మహాబలుల్
పూవులు పండ్లు నిత్తు దయఁబ్రోవవె మత్సరి మానినన్నిభుఁ
- క. అనుచున్న భూమిజాతం
గని రాముఁడు ప్రేమమెల్లఁ గందనగాయం
ధునివోలె నెక్కఁ దన త
మ్మునిఁగని యిట్లనియె హాస్యముగఁ బ్రేమమునఁ
- మ. మన కెల్లఁ శుభమైనవాక్యములతో మన్నించుటే తాను న
చ్చినలాభంబుగఁ జేయు మీననినె దాక్షిణ్యంబు నాసింపుచుకొ
జనుమీ ముందర దారితీయు మనినఁ సామితి ముందేగినఁ
జనకత్కృసుత ధ్యానమగు పతివాచారీతి యోజింపకే

క. తనమటదివెంటఁ జనుచున్

చనునది తా నెఱుంగకుండఁ జనుచున్ వటరా

జనుగూర్చి యింక నీగతి

యచుమండెను రామచంద్రుఁ డచ్చేరువందన్

గీ. భూమిజాతుడ వీవును భూమిజాతి

నేను, సౌదర్యమర్యాద నైనఁ బూని

మన్ననోమహేశ్వరు వనమండలీ ని

సృష్టి పాలింపు మాచినకేంద్ర! నీవు

మ. మివులన్ దవ్వుగ నేగిన్ దెలిసెఁబో ట్మొజాత రాముండునుం

బువులుం బండ్లు నొసంగి క్రొత్తలు వసీభూజంబుల్లజూపి లం

ఘవిధామోహనదేహజంతువితతిన్ గాన్పించి సీతామనో

వ్యవధాశోషణ మాచరించి తతనిశ్వాసంబుఁ జేకొంచుచున్

వ. చాలదూరము యమునాతీరముం బట్టిపోయి తీరవనంబు వదలి

మహారణ్యంబుఁగాంచి భరద్వాజులు చెప్పినత్రోవంబడి యారాత్రి

యొకచోఁ గడిపి మఱలఁ బ్రయాణంబులుచేసి చిత్రకూటప్రాంతా

టవిం బ్రవేశించి జానకీమనఁజల్లసంబుఁగాంచి శ్రీరామచంద్రుండు

నానావిశేషంబు లుపన్యసించుచు

సీ. యశావనప్రారంభమందలి యీ కేకి

తోఁకలో నొకకన్ను తోఁచెఁజూడు

పొదవోలెఁ గట్టి యీ పూచిన జీడిమా

మిడిఁ జూడు తెలిముసుం గిడిసయట్లు

మూడునిల్వుల దీర్ఘముగఁబట్టి నా తేనె

తుట్టె నగ్గిరి కాచినట్లు కనుము

చందమామనునుండి జారిపడ్డదియేమొ

శక మిద్ది తుఱ్ఱున జారిపోవు

కొండ పెనుఢొక్కలో దాగుకొన్నయట్లు

లీ గిరింద్రీము కొమ్మలయెత్తు చూడు

బల్లపఱపుగ నున్న యీ పచ్చయడవి

యవనిధరపులిందేంద్ర శయ్యాస్థలంబు

సీ. కూతకు బమలైన కూతగా వాకోఁను

వాకంబు జరుపు నీ కేకియుగము
కారండవోదా త్తకలితకూజనమంటి
నట్లుది పచరించు సన్నతము
నీళ్ళాడునాళ్ళు పండనో నీడవిర్మాణ
మున నట్యావృత్తిఁ జనుఁ జకోరి
యీ ముదికొంగ మిథ్యేర్యాధ్వకల్పన
నిక్కి యీపడలోన నిలుచు లేచు

పైనిఁ దామరపూజెవ్వఁ బట్టి జాలు
వారు నీ ముచ్చలల సెలయేటు నర్లి
వలెను బ్రహ్మాసనంబుండి బ్రహ్మవిందు
పుల వెలార్చెడి మనదారి తెలుపునట్లు

శా. శ్రీరాముండును సంత దమ్ముగని లక్ష్మీ! యీవచంబుకో బయఁ
చారీభూతము సాధునిర్ణ రపరీపాకంబు నానాలతా
రారాజత్ఫలముద్ది, మూలఖని, సుత్రాసంబు, జంతుప్రతా
నారామంబు నివాసయోగ్య మిట నున్నంజాలు నిక్కంబుగ

శా. భ్రాజన్ముక్తి పథప్రవిష్టులు మునుల్ వాసింతు రిచ్చో భర
ద్వాజుల్ చెప్పిరికూడ నిం దునికి సన్యశ్రేష్ఠమం చిచ్చటకో
భ్రాజన్ముల్ మునిరాజు లుండిరట వాల్మీకికో విలోకింత మా
తేజస్వింధువు చిత్రకూటగృహి కాదే మున్ను విన్నట్లుగా

క. అని నాగుజాతు నాశ్రమ
మునఁ జని పేరులను జెప్పి ముగురు సమస్తా
రనిభృతి నిల్చిన నమ్ముని
కనుదమ్ములు విచ్చి చూచి కాంచి రఘుపతి

క. కూర్పుండుఁ డంచు స్వాగత
చర్చకో మఱి పలుకఁడాయె సమ్మని రాముం
డర్చితని మాని వీడ్కొని
యర్చిష్టతేజఁ డనుట నరసి మృదూక్తి

శా. గంఢూషించెను తేజముల్ పలుకు బంగారమ్ముగా మాట లే .
కుండ్ల మానియు నేలవచ్చిరనఁ డిం దుండుం డనం డంచు రా
ముండున్ దమ్ముండు వెన్క-కుందిరిగి సభ్రూదృష్టి వీక్షింప శ్రీ
నిండారన్ మనిలోకమాళి కనుచుండెన్ వారినే వారినే

గీ. మఱలఁజని రాఘవులు పుట్టమానిఁజేరి
స్వామి! మమ్ముఁ గాంతారవాసంబుఁ జేయఁ
బంచె మాతండ్రి పదునాలువత్సరములు
చిత్రకూటాద్రి నుండ వాంఛింతు మేము

మ. అనినన్ నవ్వెను మాని నవ్విసను వా రాశ్చర్యలగ్నత్తులై
చని శాలాబహిరంతథాత్రి మఱలన్ శాలాంతరం బేగి యిం
దున యోగ్యస్థలిబర్ణ శాల నొకఁడున్ నూత్నంబు నిర్మింప మా
మన సెచ్చోటను గట్టుమందు రనినన్ మాసింద్రుఁ డల్లంగనన్

ఉ. లేచి గిరింద్రపాశ్వవిమలీకృతధారుణి నొక్క-వోటునన్
బ్రాచిముఖంబుగా సలిలభవ్యగృహదులతో విశాలశా
లాచతురశ్చరేఖలు నిలాస్థలి గీసి యొకింతమాటలే
కే చనఁజూచ్చె జానకి మునింద్రపదంబు నమస్కరింపఁగా

శా. బిడ్డా! లెమ్మని మాని ధాత్రితనయాప్రీతాస్యసిరేజమున్
గడ్డంబుం గొని యెత్తించుచి కనులంగన్నట్టి యాచూపు నీ
రడ్డంబై చనఁ బిల్లలేడి బెళుకొ నక్షిప్రసారంబుగా
నుడినార్చిరిరంమదంబుగ నెదో యూఁగాఁడిన ట్లాప్పఁగా

క. ఆ చూపుతోడ జనకజ
ప్రాచీనమహర్షియందుఁ బ్రకటార్చన
ధీచీనంబుగఁ బితృభా
వాచలితంబై న బుద్ధి నవలంబించెన్

న. అంత లక్ష్మణుండు భిన్న యోగ్యదారుఖండంబులు తెచ్చి చెట్లపట్టను
దెచ్చి నారదీసి స్తంభమ్ములు దూలంబును వాసంబులు యథా
పరిమాణం బేగ్గఱచి గృహంబు నిర్మించి మిడత నల్లి గోడలకుఁ బెట్టి
మంటితోమెట్టి కప్పుగాఁడేకాకులు సీతాకులునారికేరపత్తరంబులు
వెట్టి పైనలికి సిద్ధంబుచేసిన రాముండు తమ్మునితో నిట్లనియె ౫౫౦

మ. మఱియుంబో గృహదేవతాయజనకర్మం బాచరింపంగ నే
మఱకన్ గైకొని రమ్ము కృష్ణమ్మగమాంసం బర్హి వాల్మీకి భూ
సురునిం బిల్వమ్ము యాజ్ఞకంబునకు వాక్కుదున్ మహామానిఁ బ
త్పరిచర్యాపరిణామసర్వశుభ నభ్యర్థించి తోడో ననన్.

సీ. స్నాతుడై నియతుడై సంగ్రహాబుగ సర్వ
సత్సానికసమితిమంత్ర

ములఁజేసి వాల్మీకిముని వచ్చి తాను స

మాపాంగ ముగు లక్షణా తమెన

కృష్ణమ్మగమ్ము దోరించి నిష్కప్ము

ఛిన్నశోణితము సంపన్నమైన

యగ్నిలో వేల్పించు నాపైని శ్రీరామ

చందుగ్గుడు తన కిష్టసకలదైన

తముల యజ్ఞయించి సర్వోత్తమము గృహప

వేశముం జేసె నంతట విభుడు వైశ్వ

దేవబలు లిచ్చి శ్రీమహాదేవవిష్ణు

బలులు ఘటించి ఋషిదయాపాత్రుఁ డగుచు

ఉ. సంశయనీయవాసుపరిసంగతమంగళముల్ ఘటించి సా

రాంశముగా జపప్రయతుఁ డౌచును మాల్యవతీతరంగిణీ

సాంశుజలంబులం దరిగి స్నానముచేసి యఘప్రతానికా

సంశయ ము త్తమంబు బలిసల్పె రఘూత్తముఁ డాత్తఫికుండై

క. తన యాశ్రమమ్మునంగునఁ

బాసరించెను చైత్యములును బాలుపగు వేదుల్

కనుకని యాయతనంబులు

వనరుహాహితకులుండు రామభద్రుండు పెలుచన్

ఉ. తావులు గుమ్మనన్ బువులదండలు వన్యసుమాలి వేళ్లు నీ

ల్లావులు తేర వండి పలలంబులు నెల్లప్రదేశతర్పణ

శ్రీవిధిగా బలుల్ నెఱపి చెల్వముగూర్చి సమస్తభూతచే

తోనశహోమముల్ జపము తోరముగా రచియించె శ్రద్ధమై

వ. అంత శృహప్రవేశంబుచేసి

- క. మాల్యవతీస్నానంబు న
 మాల్యము సౌమిత్రీసేవ భూతనయాసౌ
 శీల్యంపుగృహీణితనమును
 బాల్యంబగు బ్రహ్మచర్యపరమవ్రతమున్
- క. మే ల్చిందు నెడద నగిని
 వేల్పుటయును వగుతబిసిపిండును వినుచున్
 గొల్పుటయును బ్రామినుకులు
 కోల్పుటయును నీమ మూడుకొని నిల్పుటయున్
- నీ. వై దేహీచని మాల్యవతివద్దఁ దడసిన
 ననుజునిఁ జూచిరమ్మంచుఁ బంపు
 లక్ష్మణుం డడవి నాలస్యంబుచేసిన
 ప్రభువు దందడిఁ దానె బయలుదేరు
 తాను లక్ష్మణుండు నిద్దతె యున్న వై దేహీ
 సౌఖ్యమ్మును విచారచగ్గు సలుపు
 నుర్విజతోఁ దానె యొంటరిగా నున్నఁ
 బరిహాసశృంగారపరతఁ జొక్కు
 మువ్వ రొకచోట నుండిన భూమిపతియు
 సుఖముగా నుండెనా? తల్లి సుఖము గలద!
 భరతుఁ డరుదెంచెనా? యేమి జరుగు నచట
 నని సహస్రశఙ్కాహాభవ్యత భజించు
- క. తా మచ్చోటనె యుండిరి
 తామే సంసారమెల్ల తగురు నయోధ్యా
 స్వాములె యగు టేదో లీ
 లామాత్రముగాఁగ 'రామలక్ష్మణసీతల్
- శా. ఆ చైత్యంబులు నావితర్దికలు తా మా హోమకుండాదులున్
 వీచీసంచలసమృదాక్షములుగా వీక్షించి వై దేహితో
 నా చక్కందనమాను లక్ష్మణునితో నాయాయీచోటక్ మతే
 మో చేయన్వలె మార్పులంచుబలుకున్ బోల్లొసియైరాముండుక

ఖ ం దా ం త ము

గీ. ఎని విని, మనోజ్ఞ భావనాహేల పట్ట
రానిచానో ముక్త్యాలభరాధిపునకు
నిద్ది ప్రస్థానఖండ మదీంద్రచాప!
ప్రథితవిశ్వనాథకపింద్ర వాక్కులాప!

శ. కదలంగరాని కన్నొగుడు కాలమునందున గుండె లోపారక
గదలెదుగాని నిల్పుకొనగా నిలుపోపంగజాల నేమి యె
ల్లద మిది నందమూరిశివలింగముగాఁ గనిపింతు పోదువుక
బడపద వెండికొండకునె వచ్చెద నీ విట నిల్వలేనిచో

క ఖ రి ణి .

సమూహవ్యావర్తదివిజసరిదంచజ్జలపుష్పత్
సమాజోద్యమస్ఫులిప్రకటితకృపాస్పృశనతనూ!
లమేయాత్మజ్యోతిఃప్రసృతసకలాజాండవిధనా!
ప్రమాకృత్యానీతాక్షరకదళిషడ్భాసితిమనూ!

౫౧౩

ము ని కా వ థ ం ద ము

- క. శ్రీసచ్చిత్సంగ
వ్యాసగ్రంథాంతోకసరిణితదేహా!
ప్రాసంగ్యవాహ! శాశీ
ప్రసామగ్రీవిశ్వశృంగారోహా!
- ఉ. యానదృశాంబువుల్ నగరులోనికి రాణులు కొంచు జన్మ భూ
జానిని, రాజు మూర్ఖుగని చాలయు దవ్వగ నటయుండి తం
ద్రీ నిలుమంచు దా గలవరించుచు నున్నట్లు గ్రక్కుచుకొనినాం
తానతసూర్యబింబజరతాంశుల యెట్టినినెల్లు తగ్గుచో
- చ. స్మృతిగని కన్నువిచ్చి యతసీకునుమాభశరీరుడైన రా
ముతనువు నిగ్గులెల్ల నివిపో చనుదెంచెను రాముడేడి యం
చతితరమైన కోర్కె దన, నచ్చటివారలు స్వామి! యిద్ది గా
ధతము లెల్ల గ్రమ్మును గడంగెడి తీరదె ప్రాద్దుకుంకెడిక
- గీ. ఇంక విచ్చోట గొడుక? మీనాంకమూర్తి
రాము నరద మీవటకు బురంబుదాటి
యెంతదవ్వైన బోవచ్చునే యశంగ
రాజు నే నేగవలదంటి రాము సడవి
- ఆ. తండ్రిమాట కడుగుదాటడు రాముండు
నేను వలదటన్న నేల యేగె
దండ్రీమాట కడుగుదాటునే రాముండు
నేను బామ్మనంటి యేగినాడు
- శా. అయ్యో! చీకటి క్రమ్మెబో శబరకన్యానీలగండచ్చవిక
దయ్యంబుల్ విరబోసికొన్న జడలై తా రాముడీ చీకటుల్
కయ్యల్కోసిన నల్ల వెల్లిబడపోగా నేర్చునా? తండ్రి యే
మయ్యో రామునకు బృషత్-పథశాహ్యంబైన శత్రుత్వమై

శా. మోక్షార్థికి జాతు కేలుగవయున్ బొంగారు సంసంబులున్
శ్రీకృష్ణాణవిత్తవక్షుము శ్రీవశ్యీకారపర్యంత కే
ఖాకల్పం బను గన్నుదోయిగని వన్యవీధి గండున్న పు
ణ్యకారం బఖిలంబు చూడగొనఁగో యాహా! పుణిందో త్రముల్.

ఉ. వేలుపువీటియేలికకుఁ బెద్దయు సాయముగాఁగ మెచ్చి తా
దోలినయట్టివే కలవు దొంబదిలక్షలు కోట్లు జాతి గు
త్తాలని నాదు సావడిని రాముఁడు కాల్చిడ నేగునే నని
లీలయుఁగాఁగఁ దిండికిని లేని యనాథుఁడు పోయినట్లుగన్

మ. అగు బంగారపునీణపై మధురరాగాలాపనన్ మేలుకో
నగు నాతండ్రి గిరింద్రకందరరవద్వ్యాఘ్రగర్జారవా
నుగజాగ్రత్తితిఁ గాంచునో మొగుడుఁ గన్నుల్ విప్పి వైదేహి భ
ద్రగతిన్ జన్నదొ లేదొ చూచుకొని యంతన్ నన్ను నిందించునో?

చ. మణిపిడి నెమ్మికన్నులు సమర్చిన మారకతంపువిశ్వ వీ
వనఁగొని పీచినన్ నిమరపట్టని నాయన తీవ్రపుంఝలున్
బెనచిన గుమ్మలౌచుఁ బెనవెట్టెడు గాననవృక్షశాఖికా
జనితసమీరపాతములసందడిఁ జక్కగ విద్రవోవునో?

శా. హర్యక్షంబుల శ్వాపదంబుల దురంతారావభీతిపదా
హర్యప్రాంతమహాటనీకలుషశయ్యానీధి వైదేహి, యా
దీర్యతొంటకబాధ కోర్చికొని నిద్రించన్ మరాఠీగరు
స్మర్యాదావధిసాధుశయ్య నిమరింపన్ లేసి క్రొమ్మేనితో

చ. దశరథుఁ డన్న పేరుగల దానవుఁ డేమి కృతంబుఁ జేసెనో
విశదపురాజనుస్సులను, వీనికిఁ గోడలులేదు బిడ్డలే
దశనివచోదురంతకుఁ డనాగసుఁ బుత్తునిని బగవై గానకున్
బ్రశమితకాముఁడౌ కొడుకుఁ బండితసత్తముఁడైన వానినో

ఉ. గాధిజాడంత దైవ మడుగన్ సుతుఁ బంపఁగ నొప్పుకొను లే
దీ ధర నే నహఁ బ్రతుక నెల్లులు? రాముని విప్రయోగపుం
బాధ భరింపజాల సుకుమారుడు రాముఁడు మూడుప్రాద్దులన్
సాధువు వాడు నా కనులఁ జాచినఁ గండపుబూత కావుటన్ ౧౩

- శా. ఈ యంతఃపుర మల దానవిదికాదే! యిందు నన్నుంచి రే
 లా! యే సేదగ గోసలాత్మజగృహం బచ్చటికిం గొంచుఁ బొం
 డా యోషిన్మణి రాముఁ గన్నకడు పాహా! యామె భాగ్యంబు కా
 దే! యోగీశ్వరువంటి బిడ్డగనె మాహేయీపయఃకల్పనికొ
- వ. అనినఁ గాంచుకీయులు రాజుఁ గౌసల్యాగృహంబులు చేర్చిన
- గీ. సాధురానులక్ష్యుణఫల స్రవకహీనః
 మనవిజాపుష్పవల్లీ సుహాసరహిత
 మైన యా గేహ మన్న యుద్యాన మరసి
 మనసుచెడి భూమిపతి తోటమాలివోలె
- ఉ. పోడిమి దీవనల్ నెఱవి పుత్రుఁడు రాముఁడు గేహదేహళిక
 వీడినయంత నల్పముగఁ బెట్టిన యింటి యలంకృతుల్ మఱిక
 దోడనఁ దీసివేసి నెడతోడి విషాదముచేతఁ దల్లి, యా
 పాడయినట్టి గేహమును బార్థివుఁడెల్లడఁ గాంచి కాంచుచుకొ
- శా. ఆక్రోశించెను బాహులెత్తి విభుఁ డాహా! రామ! నాబిడ్డ! క
 ట్టా! క్రూరుండగు నైనఁ దండ్రీపయి నిటత్యంతవైరంబు భూ
 చక్రంబందున నీవుగాక మఱి యే సంతానమో చూపుఁ గా
 మక్రోధోపహతుకొ ననున్ వదలి రామా! యెంత శిక్షించెదో?
- ఉ. ఆ యెనఱో యదృష్టముగలట్టిరు వేంగుల జాజిపూతన
 వ్రై యెసలారు రాముని నుఖాంచితకోమలమందహాసచం
 ద్రాయితకాంతిఁ జూచెదరు రాముఁడు కాననవీధినుండి నీ
 తాయుతమూర్తి సర్వజగదాభరణం బరుదెంచువేళకుకొ
- గీ. నాకు లే దా యదృష్టంబు నాకు లేదు
 కైకయనియెడి విషభుజంగమ్ము విసపుఁ
 బూత నిగనిగల్ కల సన్న మొలకకోట
 యాకుతా పదునై నట్టి నాకు నేల?
- వ. అంత నింటిలోనికిఁ గౌసల్య దివ్యైతెచ్చిన రాజుల్కి-పడి
- క. ననుఁ బాము కఱచె దివ్వియఁ
 గనినంతన విసము మ స్తకంబున కెక్కుకొ
 గొనిపొందు దివ్యై దివ్వియఁ
 గొనిపొండి యంచు రాజు కుంచుకయున్నన్

- కా. కోసల్యాసతి రాజు నానుక భుజంగశ్రేష్ఠదంష్ట్రావిషం
బాసీమాంతము నాకు నెక్కినది రాజా! నీకుఁ గాదన్న, భూ
మిశుం డెవ్వతె వీవునా, సతియు నే నెవ్వరనా? కాననే
చ్చాసంసారికి రాములుబృకప్రసూదన్తో కిరాతింజుమీ!
- మ. తొలిజన్మంబున నేను బోయెతను నాతో రాఘవాంతఃపురం
బులకుఁ నచ్చెను పాడుజన్మ, కొడుకుల్ సోపక వరీభూమి జా
వలె నిం దుంటిని బీటవెట్టుకొని నా భాగ్యంబు నా విడ్డలం
బలె దుష్టంబయిసోదు సంపదుదితప్రాసాదవాసంబునై
- కా. సన్నుంజూచినఁ జూడకున్న ధరణీనాథా! నిన్నుంబట్టుకే
యన్నా నింత పగేల నాపయిని నా యున్నట్టి సర్వంబు నా
మిన్నా గంటిన దేమిచేయుదును భూమినాథ! ని స్సందునా?
యన్నన్ నా పసివాండ్రునుం దిరిగి రానై యున్నదా! చెప్పుమా!
- సీ. బహుధా నిరావృతిభాజనంబై బిట్లు
చీకట్లు క్రమ్ము నాజీవితంబు
లోనికి నీ కృపాస్థానమై చనుదెంచె
నొక యింద్రసింహతోపలంబు
ఆ మహారాజు బ్రహ్మజ్యోతిసు జనకుని
కడుపు చల్లఁగను మాఘవతశకల
మునకు జోడిచెను ముక్తాసరోలక్ష్మీ
మగ్ధాంశుచిక్కణమూర్తి నొకఁడు
తాను నా దుస్థితికి జాలిపూని యీ సు
మిత్ర తాఁ గన్న మాణిక్యమృష్టశకం
మొకఁడు జోడిచ్చె నా నీలమునకుఁ దుదకు
నొక్కమణి లేక చీకట్లు పిక్కటిలై
- క.. ఈ గ్రుడ్డిపీఠ మొక్కం
దుగ్రంబగు తోడుగాఁగ నుంటిని నా యీ
వ్యగ్రంబగు జీవితశా
ఖాగ్రంబునఁ బండ్లు పండి యంత్ర్విరితమై

ఉ. ఓలము మూలముట్లు చెడి యొక్కరి నన్న పనేమిలేదు ము
క్కలము తన్నె నమ్ముకొని గాఢయతాత్మను ధ్యానమగ్నత
జాలగనున్న దై నమును జాలి తిలంపడు వాని సొమ్ము నా
మూలమునకా మజ్జేని చెడిపోయెను గక్కను వాయు నమ్ముకై

ఉ. మా వధు వామె యన్న మొకమ్మాటకె దీటగు నెల్ల లోకముల్
కోవల ముత్తై మా జనకుకూతురు రాఘవు లింటినెల్లు న
న్యాయలయంబు లేలునొ సనాతని తల్లి యరుంధతీకృపా
శ్రీవిభవంబు కోడలిని జెందును గావుత మాశిషంబుగా

క. బిడ్డలు వనవాసంపుం
గడ్డ గడ్చి మఱల తల్లిగడ్డ దొక్కరి
బడ్డప్పుడు వారలచే
నొడ్డుంబట్టెదన? యంత యున్నదో? నాకు

శా. అయ్యయ్యా! యిదియేమి వ్రాసినది నాయాస్యంబునక? గుండెలో
గయ్యల్కోసిన దుఃఖచాహినియు నీకొసల్యజీవంబులక
వ్యయ్యంజేయదు సాగరాభిముఖమై వారించ దేసుండు నా
యయ్యల్ కాననదుఃఖవార్ధి బ్రళయంబై పోదురో! యేమొకో?

క. నాతండ్రి మఱలవచ్చును
తాతల యీనేల మఱల దా నేలు ననక
జేతంబు పుట్టదాయెను
సీతా! సీతా! యిదెంత సేగే, తల్లీ!

ప. అని నిరవధికదుఃఖసాగరతరంగతాడనాంతర్హితధైర్య యైన కొన
ల్యతోబాటు దశగర్భుడు వనకంబు కన్నులంబెట్టికొని కుములు
చుండ సుమిత్రీ పట్టపురాణిని విడచిసి యిట్లనియె

క. ఆహా! యే విది యశుభ
వ్యాహారము లాడె దిద్ద ర్భాగ్యుగలు బలి
యోహరిసాహరి నొకటొక
రూపాలపై నూహ లల్లి యుజ్జ తపింపక

మ. తనకుం బుత్తుడు పొగమం చెడిగి చింతామగ్నుడౌ భర్తగై
కొని వేరీతులదేర్చుకో నగుట లేకుండౌ సరే! నీవు పొం
గిన దుఃఖంబున బుంగిసోయిన నృపుఁ గేలూడి యెవ్వారు తే
గ్గును బాలింపను చేయగల్గుదుగు ధైర్యం బూనవమ్మా సతీ!

ఉ. చిన్వకుఁజాలు బిడ్డవనిఁ జేరినవాఁ డంటు చేతకానివాఁ
డెవ్వఁడౌ సోయినట్లు నెగులేటికి? రాముఁడు బాలుడం చహా
నొన్నకు! బాలుఁడే యని మనోగతినుండును దల్లివౌట, వాఁ
డెవ్వఁడు? వాని కేమిభయ? మేగిన తోగ్రనన నచ్చు స్వామియై

చ. సుతుడనుకోకు! సూర్యులకు సూర్యుడు బ్రహ్మల బ్రహ్మ యెల్లదే
వతలకు దైన మా కొడుకు వానిని వగ్ని స్పృశింపలేడు భూ
తతతి కుమారునందు విసతంబయి భక్తి సపర్య సల్పు నా
పతికడ నున్న భూసుత కపాయము రాఁ బనియేమి! చెప్పమా

మ. తొలిధగ్గుబున బద్ధుడై చనిన పుత్రుంఁగూర్చి దుఃఖంపఁగా
నలెనా? నిన్నునునంటి శీలనతు లా బాలుండు సత్యవ్రతుం
డలఘుం డచ్చయశఃపతాక శక్తసూర్యుంబైన కాలంబు మె
చ్చులమేరై పదిదిక్కులందు నెగిరించుఁ గాశకాశపభక్

తా. శౌచాంభోనిధి రాముచంద్రు నుడికించుఁ లేడు సూర్యుండు శ్రీ
వీచీగంధనహుండు రాఘవునిసేవించుఁ నభస్మృతుం డ
ర్చాచర్చిక్యనవాంశుసంతతి సుతుఁ జంద్రుండు సేవించు వ
న్యాచక్కాటులు రామువంటికొపిరెఁ గాంచంగ లేరింతయుఁ

చ. మృదమున దానవేంద్రునిఁ దిమిధ్వజపుత్రునిఁ జంపినందుకుఁ
విధి దయచేసినట్టివి నవీనమహాస్త్రములుఁ సుఖాహుని
ర్మథనకృతంబు గాధిజాని మన్ననఁ జేకుటనైన యస్త్రముల్
బృథులభుజాపత్రాపు రఘువీరుని నిత్యముఁ గొల్చుచుండెడి

క. ఆతని కీ యిల్లెటో
స్థితవనంబులును నల్ల బిడ్డ కరగతం
బై తనరు విల్లుఁగాంచిన
భీతిం జరియించు భూతవిత్తులు తల్లీ!

- శా. నీకున్ నాకును లేదుగాని పసివానింగాంచు భాగ్యంబు నా
దా! కాంతారపథోచ్చలదితిజరాడ్యవృషాదనోదారబా
హాకోట్టాకృతి ని సరించి ననవాసా సేహ మేతెంచు నిం
దాకోన్ వాడని పూవువోలె షీతికన్యాభ్రాతృసంయుక్తుడై
- ఉ. జిష్ణుని మానికల్లు కుశచీరధగ్ బదరీవని మహా
విష్ణువు తాపసాకృతిని వెల్లెమనట్లు వెల్లువాని ని
స్తృష్టనిఁ గన్నులె తి కనరే ఋషిపుంగవులెల్ల నందు భా
జిష్ణునిఁ గాంచుచున్ తపముసిద్ధినిఁ గాంచిన మూర్తి నెంచుచున్
- శా. రాజై రాముఁడుపోన లక్ష్మణుఁడు మార్గంబెల్ల గోదండవ
ల్లీజాగర్వఁడు తీర్పు భగ్నచయవల్లీమూర్తి భూబాత నీ
రేజాతాక్షుఁడు భరణో సుఖముగా శృంగారలీలానచః
కూజాసంశృవణ తపట్టమిత యాకుంబిందెగా బోయెడున్
- శా. ఆ రాముండును నిల్లెవచ్చుచు నయోధ్యాపౌర నేత్రాంజనం
బై రోమాంచము వుట్ట నీయడుగులం దల్లంత నొత్తున్ బయః
పారావారము పోటుకొగ్గినటులన్ బట్టాభిషేకుం డగున్
శూరుండౌ సుతు ముంగురుల్ తడిపె దాశూద్ధారిబాష్పంబులన్
- న. అను చున్న సుమిత్ర మాటలకుఁ గన్నకడుపు కావున మదిమటుఁగు
వడ్డ శ్రీరామచంద్రకళ్యాణానేకగుణంబులును వాని స్వామిత్వం
బును దెరతీసినట్లై కౌసల్య యోరిమింగాంచె
- క. జనపతి యదిమొద లాటగు
దినములు నిమరింప లేదు తిన లేదును బ
ల్కనులేదు శయ్యపై న
ట్లనె పండుకొని తెలికన్నులం గనుచుండున్
- క. కౌసల్య పలుకరించిన
భాసురముగఁ గనుల నామెవంకమఁ ద్రిప్పన్
కౌసల్య దుఃఖపడినను
ద్రాసంబపు గనుల సర్వదైన్యము నింపున్

క. ఏ వ్యక్తియైన లోనికి

రా న్యక్తచ్ఛవులు కనుల రా వీక్షించుక
దా వ్యక్తి యద్ది కాదని
లో న్యసనం బందినట్లు లోఁగొను జూపుక

క. బలవంతంబుగఁ దాఁ గో

సలకన్యక నోరుదెఱచి శర్క-రిలపయ
స్ఫులఁబోయఁగ మ్రింగక కో
సలసుత దుఃఖపడ మ్రింగు సాధిష్ఠముగఁ

గీ. అంత వినఁబడె సంతఃపురాంతపీఠి

గలకలము తోడుపాటుగాఁ గదలిపోవు
వేళ రామునిఁ గొంచేగి వీడు వచ్చెఁ
జూడు రాముఁడులేకుండ సూతుఁ డనుచు

ఉ. ప్రాణములెల్ల గుప్పిటను బట్టుక, వచ్చు సుమంత్రుఁ డక బ్రతి

తొనిశితాక్షికిఁ సుతవిచారకుఁ బట్టపుడేవి కేమిగాఁ
దాను వదించునో యనుచు ధారణినాథుని శౌర్య లన్న దుః
ఖానతవాక్యవైఖరియు సంతిపురంబునఁ జెల్ల రేఁగఁగా

చ. అనుపదముక మహాశనివిహారహతాన్యుతిఁ గోరికొంచు లో

నెనిమిదికక్ష్యలకఁ గడచి యెచ్చట తోడు కలంఠో యచ్చటం
జని గదిముంగిటక నిలువ త్కౌపతి కన్నులు విచ్చి చూచి యొ
క్కనినె సుమంత్రుఁ, ద్రిప్పికొని కన్నులు, కన్నుల నీరుగార్పగా

ఉ. వంచిన కన్నులకఁ గొలికిపట్టులఁదెట్టెలు కట్ట నీ ర్పమీ

పించి ధరాపతిక మనసు వ్రేఁగున మాటయురాక త న్నేటిం
గించుక దోయిలించి యొక్కేవ నిలంబడు మంత్రినామముక
విండు స్ఫులింజెడక నృపతి బిట్టుగ రాజులయెడ్డు లొత్తుగా

క. పతితల తొడపై నిడికొని

సతి కోసలరాజతనయ “చనుదెంచెను దు
ష్కృతి కార్యకరణ మొనరిచి
హితముగ మఱి పల్కరింపవేలా మంత్రిక

- క. నీ పున్నెమాయె మఱి యే
దో పల్కుము దుఃఖ మెట్లు లుడుగును గైకే
యీ పర్యంతము నీ భయ
మా పడతుక లేద యిందు నవసీనాథా"
- క. అని తానుగూడ మూర్ఛం
గనెఁ బట్టపురాణి దారఘట లాగుబైబ్బ
పెను వగపుగూర రోద
స్వనమున సంతిపురియెల్లఁ జనె నమవసయై
- ఉ. మోహమునుండి తేరిన నృపుండును మంత్రిని రామచంద్రవా
ర్తాహవమైన కన్నుల సతంబుగఁజూచిన మంత్రి పుత్రీగా
ధేహుని శోకవహ్నికృతఁగొంగులదేహునిఁ దల్పచాలితో
ద్వాహుని డగ్గతెక్ బ్రయసుతప్రవియోగమహోపనాహునిక్
- ఉ. మానవనాథుఁ డిట్లనె నమాత్యుని నాననదైన్యరేఖకా
స్థానవిపాదయోగపలితాయితభృత్యుని రామభావనా
నూనసుత్రీవ్రతేజితమనోధృతచైత్యుని మార్గధూళి సంతానసమావృతాపఘనదాసమహాఖిలలోకజాత్యునిక్
- క. ఉల్కాపాతము నోలిక
నూల్కాను కోపమున లక్ష్మణుం డే మనియెక్
చుల్కన నాయెడద రివరి
వల్కాన శిక్షింప నెపుడు వచ్చెద ననియెక్
- చ. అనిన సుమంత్రుఁ డోయి ద్రభువా! పగమర్షి సమానశాంతభా
వనులగు నీ కుమారకులు పల్కెద టెట్లుల నెట్లు లెట్లు నీ
యనుమతి నేగుచుక్ రఘుకులాంబుధిచంద్రుఁడు రామచంద్రుఁ డే
మనినను నీదు సత్యవచనాభిరతిక్ మఱి మెచ్చుటే యనెక్
- క. పృథుమతి సోమిల్లి నిలిం
పథీకుఁ డతఁ డన్నగారి మాటయె యెపుడుక్
వృధలేక యన్న చను నీ
వధచింతానిరతని తపఘఁ డెల్లపుడుక్

సీ. హా! రామ! హా! లక్ష్మణా! హా! స్నహ! యంచు

నాటుదినమ్ముల కవనినాథుఁ

డేస్తుచుండినఁ జూచి యెల్ల యంతఃపుర

మఖలదుఃఖమున సౌఖ్యమ్ము కొంతఁ

గనియె భూపతి మంత్రిగాంచి రాముం డేమి

యనియె రథం బెట్లు లవతొంచె

జనకజ రథము డిగినవేళ నూత్నభ

యాకంపితాంగిని నాడుకొనెనొ

తాను రాముఁడు, నాదు సంతాన మడవిఁ

బట్టినది దిక్కుమాలి యే చెట్టునీడఁ

బట్టినది యేమి తిన్నది బడలి యెంత

తిట్టిపోసినదో నన్నుఁ దెలుపుమయ్య

కా. రా నిచ్చోటికి నాడుకొన్నది సుమిత్రాదేవి కొసల్యనుఁ

బ్రాణోన్మాథనవేళ న న్నట్లు సుమిత్రాపుణ్యసంతాన మ

ట్లే నా రాముని సీత నాడుకొనునా? యీ తల్లి బిడ్డల్ పరి

త్రాణవ్యగులుకాక యీవఱ కయోధ్యారాజు లే మాదుదో?

కా. తోడ్తో నిద్రయుఁ దిండిలేక కులబంధూ! నిన్ను దర్శింపఁగా

నేడుక లోనన లోన రాఘవకులహీగాథ నాలింప నే

వడుక గన్నుల వెల్లిగా వగవె నింపంగాని నిన్నడలే

కేడుక జానకిపోవ రాదనుచుఁ గానీ మాటలేకుంటినే

చ. అనిన సుమంత్రుఁ డిట్లనె ధరాధిప! రాముఁడు లక్ష్మణుండునుఁ

జనకజ నీపదంబులకు సల్పిన చెప్పినవౌ నమస్కృతుల్

కనుకని వేలు, తల్లులకుగాఁ బొసరించిన వాక్కులకుఁ చె

ప్పినయవి చెప్పకుండ నొకవేయి నమస్కృతు లిచ్చె నీ కపటా!

కా. ఆ విద్యానిధి సూక్తిమంజులధురావ్యాహరబాహులీ

లావైదగ్యము నే నటే? తలలు వేయైయున్న శేషాహియుఁ

భావం బింతయు బీరువోకనుకరింపక లేడు, నాస్వామి నా

దేవం బా రఘురాముఁ డన్నయవి చింతాకంఠ వాక్యచ్చెడక ౬౭

- శా. సీతైయిట్లనె నేమి పూర్వసుకృతానీకంబా సత్యోక్తిమా
లాకంతాభరణుండవైన నిను నే నర్థించితికా దండిగా
నా కీ జన్మమునందుఁ ద్వద్విమలపన్నాభీక యుగ్గంబునం
జేకోవే పగితుల్ సహస్రములు రాజీవాప్తవంశాగ్రాణీ!
- చ. కొడుకు ననంబు చన్న యొకకొండొకశోకముచేతఁ జన్నత
మ్ముఁడు చనుదెంచుదాఁక నగపుంబడి రాజ్యము చూడకుండ మీ
రుదుగకుఁ డా తథర్థులు మహానిధు లార్జి తసత్యవి త్తముల్
విడువుఁడు పుత్రేనుఁఖము వివేకపథుల్ చన రా పథంబునన్
- శా. తల్లింగూర్చి యుపన్యసించె నిలులన్ ధాతీశుఁడున్ దుఃఖపున్
వెల్లిన్ మునిన నీవు నల్లె యయినన్ బృథ్వీమహాకార్య మా
పల్లోలంబగు నీకు రెండవును సేవ్యంబుల్ ధరానాథునిం
బెల్లోర్వ స్వలె నిత్య మగ్నిని హవిఃప్రీతుం బొనర్పన్ వలెన్
- ఉ. నీ కొడు కిట్లె వచ్చు మఱి నీ చరణంబుజసత్ప్రిణామరే
ఖాకమచియుఁడో వగచి కందకు నీవును దండి యచ్చటకా
శోకమునంద నా కడవిచోటులలోన శుభంబుగాదు మీ
ప్రాకటమైన యచ్చటి తపస్సుఖభావన నాకు శ్రీయమా
- ఆ. అనుచు నిట్లు చెప్పు మనియె సుమిత్రతో
తల్లి! నీవు నాదు ధైర్యమెల్ల
నీవు లేకయున్న నే వనంజేగెడు
వాఁడఁగాను తల్లి నదలిపెట్టి
- చ. మఱియును నీకుఁ జెప్పుమనె మానవనాయక! దుఃఖ మంద కే!
భరతుఁడు చిన్నవాఁ డవని పాల్యము పెద్దయు బర్వు నీవు మం
తురులును వాని జక్క నగుఁ దోనను బూన్పనుగావలెన్ వృథా
విరహము పేదగుండె యనిపించుకొనున్ మనుజుం డధీరుఁడై
- చ. మఱి మువ్వరైన తల్లులు సమానమె యోదుర యెంతచూచినన్
భరతున, కెవ్వడో నృపుఁడు వాఁ డఖిలంబునఁ ద్రాసుముల్లుదు
ర్భరమగు శోకభావమునఁబట్టి మరెవ్వరు కైక నేమి యం
దురొ యనరాద యామె ననుఁ దోలద కానన మేనె పోయితిన్
- వ. మఱి సామిత్రి యిట్లన్నాడయ్య మహారాజ!

- గీ. తండ్రి లేడును నాకును దలిలేదు
తమ్ములును లే రయోధ్య లే దుమ్ములికకు
నాకు సర్వమ్ము రామచంద్రప్రభుండె
నాకు దైవమ్ము రామచంద్రప్రభుండె
- గీ. సివముగొని తల్లి రాజ్యమ్ముచేసి పెట్ట
నెంచదురు నాకు నలను రాజ్యేందీరయును
రామచంద్రప్రభుధ్యసరమ్ముమైన
చిత్తమున నన్ను వేళి స్మృతించబోదు
- శా. నాప్రాణంబులలోని ప్రాణమగు నన్నక దండ్రి యీ రీతిగా
నే ప్రార్థనమొ తండ్రికిక మఱలఁ దా నీ స్వామి యూహవసా
నప్రేమాస్పదుఁ డిట్లె పంపెఁజుమి కాంతారమ్ము నా కోపముక
దీప్రంబై దహించుచున్నయని నన్నే నన్నె తా నెంతయేక
- ఆ. ప్రాయ్విదాని నెలికిఁ బోయెడుమంటపై
నీళ్లు చల్లినట్లు నీలమేఘు
సుండరుండు నన్న సూత్రవేత్తనకళా
సూరి యెడద కండెమ్ము నాది
- ఉ. తేడోనరించె దస్సలను రెండికిఁ దొలకి దాచరింపఁజే
న్నేడిది చేసియుండఁడు పునీతమతిక యయుమేఘవేళె స
మ్రాడభియోగ్యపుత్రజరణంబగుఁ బాయస మొక్కమందగ
మూడవభార్యకే రెముసఁగిపోయియ యుండిన వింతయోనొకో
- మ. తొలుతక నా మనసెంత యుమ్ములికతోఁ దూఁగాడునో యంతపిం
గల నా కేల నటంచుఁ జల్లపడుఁగాకక బ్రాక్రుధాజ్వాల యి
ట్టలమైయుండిన నేమి యయ్యెడినో త్వేడాక్రూర మాసేత యీ
తల నేలా వదియింపఁ గోరన యయోధ్యకోభనం బింతయుక
- ఆ. ఏల కోరవలయు నా లోకలోకమో
హతిరేకకారణాలివేల
చలదిగమ్మదాభశాలీనమూరినిఁ
జెట్టి యన్న నిట్లు చేసినపుడు

- క. అని ఝంఝం కొండగుహలో
సస జొచ్చి వృథాభ్రమిక్ స్వనంబును మఱి చ
చ్చినరీతి నూరకయ యుం
డెను సౌమిత్రి పతయాళుడింబమువోలె
- ఉ. దోయిడికంట రాఘవవధూమణిమాలిక భ రవంక గాం
గేయశలాక క్రొంజిగులు క్రేవల గ్రమ్మగఁ జూచు లోచన
వ్యాయతి నిట్టగా మఱుదివంకను గాంచె మఱేమి చెప్పలే
దాయమ తల్లి నే నడుగనైనను లే దపు డెట్లు లుంటినో?
- గీ. ఒకడు మాత్రము జ్ఞాపకమున్న దక్షు
లందుఁ గ్రొత్తగ జలపుట్టినట్టి చెలమ
యయిన రాముని లక్ష్మణుఁ డాని నిలచి
యతఁడు పడకుండఁ బట్టుకొన్నట్లు కలదు
- న. అనిన రాజ హాహాకారమ్ములు సేయఁ గౌసల్య వాసకాలంబు మలు
సంజవోదికన్నుల నల్ల చూడ, రాజ హారామ! హాలక్ష్మణ! హా!
జానకి! యని మంత్రింగాంచి
- శా. ఇంకంజెప్పుమ ఇంకంజెప్పుమ ధరాభృల్లోకపారిస్థన
త్కంకాలంబగు నాచరిత్రము న్యకీకంబైన రామాటని
న్యంకుప్రస్థితన గమానములు మూర్ధాన రితోష్ణాశుమీ
నాంకుండై తెలియెల్లి లేని స్రభువై యా పోవు వాపోవుటల్
- ఆ. మంత్రి చెప్ప నంతి మఱిపా లెచ్చెను
గుహుండు వారు మలమకొనిరి జడలు
వేల్పుచేటు దాటి వెడలినాగు ప్రయాగ
ముఖమువెట్టి జాలిమొగమువెట్టి
- భా. నాకన్నుల్ జలసంభృతులులుగఁ గన్నా నా జలాపూర్ణ నే
త్రాకారంబులు మిన్ను చేకొనని దీర్ఘాకారముల్ గాఁగ బా
హుకోదండుండు లక్ష్మణుండు చనె ముం దాపైని భూజాత భూ
మికన్యామణి వెన్న రాముండును సోమింపఁ పసిమార్గముల్ ౮౯

మ. అనినక

రాజు చిరంతనుండగు సఖుండా నీవు నిన్నాళ్ళ నా
ననటక కొంచెము మంచిమాట వినిపింపజేసి తేమంటి ల
క్ష్యుఁడుక రాముఁడు ముంకు వెన్న-దెసలం గాయంగ మాతలిమ
ధ్యను దా నేగినఁ దండు) లిద్దరును నోదండ్లోగ్రనారాయణుల

క. ఆ యిద్దఱు నడుమను జను

శ్లోయోపాప్రియకుమారి స్మగహరనేత్ర

శ్రీయుగ్మమధ్యగత శు

ష్టాయతద్రుక్రేఖ ముంద యరిగి దహించుక

మ. అనినక బ్రెగ్గడ రామభద్రశరలక్ష్యంబాను ముల్లోక మా
తని పాగొంతరదీపన ర్మియగు నీతాదేవి యెందున్న నీ
మని, గంగాపరతీరగాము లగు వా ర ట్టేగఁగాఁ జూచి చూ
పునకుం దాటిన శూన్య మట్లెగని యో భూపాల! నీ నేమనక

చ. పరమశివుండు రాముఁ డనువాచము పెట్టిన యెట్లుజేసి నీ
సరభుండనాచు నగ్గిజొఱఁజాలక వేలుపుటేటఁ బ్రాణముల
తొరఁగనులేక పి రథము తోలుకవచ్చెద నంచు నెంచినక
దురగము లొక్కముందడుగు తూఁగవు నా కశ బ్రద్దలె ననుక

వ. ఒకవేళ రాముండేమైనఁ గబుఁగపునేమో యిందు 'రెన్నాళ్ళుండు
మని గుఱుండు చెప్పిన నట్లే యని యా 'రెన్నాళ్ళ లో రాముండు
భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుటయు నచటనుండి బయలుదేరి చిత్రి
కూటాభిముఖంబుగాఁ బోవుటయు యమున దాటుటయు గుఱుని
వేఁగులవలనఁ దెలిసికొని

సి. ఓ మహారాజ! నీయూళ్ళలో, నీళ్ళలో

జెలుపులందున నొక్కచేపలేదు

భూలోకమథువ! నీ నేలలోఁ బూలలోఁ

దోటలందున నొక్క తేటిలేదు

పృథ్వీక! నీరాజ్యవీధిలో వీధిలోఁ

బురములందున నొక్క పురుగులేదు

ప్రభు! మీరు చను నసివాళ్ళలో బీళ్ళలోఁ

టసిమి మేసెడు నొక్క పశువులేదు

చిన్నికోడలితోడ రామన్నవదలి
వచ్చుచున్నట్టి నాడు చౌర్యాగ్యముఖము
పరిహరించిరా! నాడు సేవకతపోలు
బృథ్విపతి! యెంతగా బ్రతారించినావు?

శా. స్వామీ! నీవగు కోసలాబులును నీ సాకేతము వేద్యధో
భూమి రంధ్రము గల్గి వచ్చిన జలంబు స్వముం బీల్చుకో
నై ముందేగని పెద్దివాగువలె దా సలంతట వచ్చు న
ట్లె మాయంబయిపోయినట్లు కనరా దే దారిగాఁ జూచినక

సీ. హవ్యకవ్యాదిపయఃప్రాగవీధి మా
హేయి తా నీచుకపోయినట్లు
వాలినగిరి కొప్పువడి గుహాముఖముల
సుడివడి మునులిండ్లు జాణిగినట్లు
వజ్రబలు నిమరలోపచ్చి తీసిన జూడఁ
బ్రాదుట ససి బీడువోయినట్లు
నిలువునఁగాచి పండిన తియ్యమామిడి
భుగ్నవాత్యలఁ బడిపోయినట్లు
లోయిక్కరాజ! నీయూళ్లె నున్న ననుచు
దాగుకొనుచును మ సకదమ్మపంక
లీన మగుచును జెదరి తూలినఫలంబు
నగునుఁ జన నీచుకొంచు నే రరుగుదేర

ఉ. బిట్టగు కోపశోకముల వీధిమొగమ్ముచు జూపకుండ నే
పట్టుల నిండ్లలో నొదుగఁ జారులు నిర్జనవీధులందు నా
కట్టిన బండిరాఁ దలుపుకంఠం బిల్లులుచూడఁ బాపపుం
గట్టలబండి దానిఁ గనఁగా నల ద్దామను దల్లు తాడఁగక

సీ. ఉదయకాలంబుల సుక్వీసురశృహప్ర
ఘాణంబులక బలుల్ కావరాని
మధ్యాహ్న వేళల మహితాశుశుక్షణి
జ్వాలాశిఖాఘామ్య జూడలేని

సాయంసమయభైశ్చరణనివృత్తపా
రాశరిశ్చేణి మారానబోని
ప్రొద్దుపోయినవేళ ముఖరక్షపంచీమి
లతామిసీగీతలవణి లేని

వినిమిలోషస్సులను వటువీరకంఠ
పీవరస్వానపర్యాయనిధములేని
యూశ్య పెడపెడబడి క్రుద్ధయుగ్యములను
నా యదపు సుంత పట్టను నడుపుకొంచు

సీ. వడిసెలతో నొక్కవనితె మంచెల లేను
సర్వసత్తులయభేచ్ఛమ్ము నొలము
పాలుతీసెడు నట్టివారు లే రుండోధ్ను
లైన నైచికులకు నమితబాధ
తొంగిచూచిన యెట్టి తోయజాతీముఖం బ
తైలసంస్కృతశిరోజాలిముంపు
చెట్టు చెట్టున మాడి చెడిన పండ్లనగ శా
ఖాసితమూకమాకలికులంబు

ఒక మహాఘోరుఁ డైంద్రజాలికుఁ డెవఁడో
రవిలి మంత్రించి చన్న పురాళివోలె
నైన నీ యూళ్ళులంబడి యరుగుదెంచి
నాఁడ నీగుట్టములు చిన్ననధిములుగ

సీ. నిర్జనసాకేతనిభృతవీధుల నేడో
యొకఁడు పుల్కనునక ట్లుదరి తొలఁగ
శవము తోవనుఁ గొంచుఁ జనగాఁ బరిహరించి
నట్లు తల్పులు మూయ నందు నందు
మఱియు నీయూరి కమర్యాద యని బండి
దిగి కళ్ళెములు చేతఁ దివిచికొంచు
ముట్టెలఁజను నుర్వతెట్టెల కుదుపలు
మేననెడిన నెండి మెత్తుకొనఁగ

యుగయుగమ్ములు నాపాడు నొడలి నెత్తు
 రుల జిలించిన సేవానిరూఢభావ
 మదుముకొనలేక వినుఁజూడ నరుగుదెంచి
 నాఁడ సమువులభానిన నడక చెడక

- వ. అనినఁ రాజు నాలంబంబుచెడిన యింద్రదూలంబువోలె విటుచుకపడి
 సుమిత్రాకౌసల్యాభాహుచతుష్కాలంబంబు పొంది మఱల సేద
 జేరి యిట్లనియె
- క. ఏ యేలిక యే ప్రెగడఁ
 జేయింపనిదాని నేను జేయించితి నీ
 చే యంతృభావదోషం
 బాయెను నీయందు సేవనాఘఫలంబై
- గీ. సేవకుఁ డఘంబు రాజాజ్ఞఁ జేసెనేని
 నా యఘఫలంబు సేవకు నంటఁబోదు
 పారలొకకిక్కి నీవలన లేద
 యెహికంబగు దుఃఖంబు నంట దెట్లు
- ఉ. నీ వరుదెంతు వంచు మఱి నీవలనక విని రానుమూరి యా
 త్రానచనంబు లాపయిని బ్రాణములం ద్యజియింతునంచు నీ
 త్రోవన చూచుచుంటి నిక దోసమువెట్టకు నాదుపైని నీ
 సేవకు నీఫలంబు దయచేసితి నంచును బ్రయ్యివెట్టకే
- ఉ. నా సుఖమందుఁ బాలుకొనినావును దుఃఖపుభోగ మెట్లు పోఁ
 ద్రోసెను? రాముఁ గాననపుద్రోవఁబడిక దిగఁబెట్టి నీకుఁగా
 వ్రాసిన జేరి కే పగిది వ్రాసెనో యేమని చెప్ప! సద్గతిం
 బాసినఁ జెప్పరాని వరపాలన యెవ్వరిలూహ చెప్పుమా !
- ఉ. బద్ధులు రాఘవాన్వయస్పృహలురు కోసలసర్వభూప్రజా
 బుద్ధి కటందు? నే నడిగి పుచ్చితినే రఘురాముఁ గానకుక
 విధమతిక ననుం దొలఁగఁబెట్టి రఘూ తముఁ దెచ్చికొందు స
 న్నద్గడ నేను మృత్యువదనంబును జేరఁగె శిక్ష నా కడే ౧౦౭

శా. నన్నుం గైకొనిపొమ్ము రాముడకున్ నా తండ్రి నాకందునా?
యిన్నా ట్టెన్ని వనిప్రయాణములు పోయెం జిత్రకూటంబునం
దున్నాఁడా! వని నెట్టి కోనదరిలో నున్నారో కన్గోకయే
యన్నా! వచ్చితి, వానిఁ గాంచుటయు నానా! నాకుఁ బ్రాణాలతో

క. మీ గండలు నే నేమో

శ్రీరాముని విప్రయోగచింతామతి నం
చాలోపింతురు రాముడు
దూరగుఁడా నాకు నెడదతో వసింబునున్

ఆ. వాడు నాకుఁ గొడుకుకాఁడు తండ్రినిగాను
నేను వాని కింక నేల చింత
మీరు వాని ప్రజలు మీరాజు రాముడు
మీకు మీకు నేమి మేర కలదో?

సీ. హా రామ! హా లక్ష్మణా! హా స్తుపా! యంచు
నాభిస్థమగు శ్వసనంబు వదలి
దశరథుం డిట్లనె చానవి కైకయీ
వరగాధమును బాష్పవర్ధితంబు
నిశ్వాసపవమాననిత్యవర్ధితతరం
గమ్మరు మంథరాగ్రాహ మవని
తనయావియోగలంఘనవేలమును నైన
రామశోకకృపీటరాళి నన్ను
ముంచివేయుటలేదు నా మొగముజూడు
మనుచు నున్నాదచిత్రేదుఃఖాంబురాళి
మునుఁగుమండీన భూపతి మొగము గాంచి
మంత్రి చింతాంబురాళినిమగ్నుఁ డయ్యె

ప. అంతఁ గౌసల్య యిట్లనియెఁ దాత! సుమంత్రీ! శ్రీ వశిష్ఠులతో
పాటు నీవును సంతపురప్రవేశయోగ్యసాధుచరణుండవు, విన్నడి
వచ్చినను దప్పులేదు, నన్ను రాముఁ దున్నయెడకుఁ దీసికొనిపొమ్ము

- శా. నా తండ్రిం గవ్రంగింటఁ జేర్చుకొని యెన్నాళ్లైనదోయీ! మఱి
నా తల్లిం జనకాత్మజాతఁ గని యెన్నాళ్లైనదోయీ! మఱి
నా తాతంగని లక్ష్మణుఁ మఱియు నెన్నాళ్లైనదోయీ! బలీ
చేతం బియ్యది నాది రాతిదినలక శీర్షంబుకా దింతయున్
- చ. కలంగిన రాజ భ రయునుగాఁడును భార్యనుగాను నేను బి
డ్డలకడ కేగి యుండెద నిటాలజటాలులవద్దఁ గొండలో
యలకురు జోరుగాక ననియంకునఁ బుత్తుల నెంతమంది త
ల్లులు కనలేదు నే నొకతె లోకువడైతిని గాక స్పృష్టిలో
- శా. ఏ నిం దుండరు గొంచుఁబొమ్ము వనికే హేలాసరోజాతమా
లా నేత్రాంశులఁ గన్నబిడ్డల వనైలావల జాలశా
లానిదాగితులం ద్యజించి మణిమాలాసాధతూలాచ్చశ
య్యానినం గనలేను ఒగ్గియ్యసడలే నా రీతి నిద్రించుమక
- వ. అనిన సుమంత్రం డిట్లనియె
- క. నీ కే లమ్మా శోకము
నీకొడుకును గోడలును వనీదేశమునం
దే కాటియ పడియెద రవి?
హాకన మామాట వేటు మహిరాణ్ణహిషీ!
- గీ. వయసువచ్చిన కొడుకు లెవ్వారు తల్లి
నంటుకొనియుండు గది దుఃఖ మనుట లేదు
అతఁడు తోడైన నేమి వేడైన నేమి
తల్లి తనమున నది కొఱింతయును గాదు
- మ. ఇక సీతావిషయంబునం దనినఁ దలీ! రాముతో నున్న నీ
తకు లీలాకరకర ఇత్రుచితమద్రప్రాధోకోదండల
స్తక పణ్యాకృతియైన సీతకుఁ బతిద్రాఘవదోస్సిరకే
ఖకు నీ సీతకు నేమి భీతి? గతమఃఖా! విద్వి నీ కేటికి
- ఉ. ఆ రఘురామచంద్రుఁడు మహాటవి కేగిన భూమిజాత నె
వ్వారిలఁ బట్టికోగలరు భర్తకు దగ్గరనున్న సీతకుఁ
నీ రమణీయసాధములు నీవగురాఘము నీవు నెల్లరుం
జేరువ నున్న యట యొకసేగియు సీతకు లేదు కానలో ౧౨౦

- క. యోషిన్మణి కార్తస్వర
భూషణములు లెక్క సేయబోదు ప్రసనచుం
జూసాకృతి పూవులతో
వేషము తీర్చికొనుఁగాక ప్రియ మాయచునుక
- చ. అరదముపోవుకట్టి పనుచుంబున వేషము లక్ష్మణుండు ని
శ్చమగు ముఖమానముల నాధను బొంగుమఁ బోవ నామె యా
తరువును జూచి యీ సుమవిలాసముఁ గాంచి నుత్తే మృగంబునో
యగసియ దేయియ నడుగు నాత్మవిభుక్ మఱదిక్ స్పృహఘృష్ట
- చ. సుమములు వాచిపోవుటలు చూచితి డేపునకుక్ శిశీషు
త్రేములును వాలుసంజలకు వ్రాలుటఁ జూచితి కల్ల యెన జీ
వములు దివంబునన్ నడిమిభాగమునం దసియింపఁ జూచితిక్
నిమసముఁ జూడలేదు ధరణీసుత యిం మక కందిపోవుటల్
- నీ. అడవిలో నడచినయప్పుడైనను డల్లి
చిటుకాళ్ళఁ జారాణి చెటుగలేకు
కోసయెండలు తలన్ గుప్పుమన్నను నైనఁ
గోడలివడనంబు వాడలేకు
బడలికయెంత చొప్పడినఁ జెన్నుటపోసి
చిటుతకుంకుచుబొట్టు చెటుగలేకు
వడలారి రివ్వునఁ జాగదోలినను జా
యల గండపుంబూత యారలేకు
తల్లి డయ్యదు చిటునవ్వుకెల్లి మొగము
నందుఁ దొలఁగదు తల్లి కే మచ్చు తల్లి!
జానకీభీతి నీ కవసరములేకు
కడుపుగూర్చిన బెడ రంతకుంబు లేకు
- నీ. అన్నకన్నను సామిల్లి యధికమైన
త్రద నదికెవై నీఁగను వ్రాలనీక
కరళరాసనవల్గులననమావృ
తాఖిలదేశంబుగా రక్ష నోడరింపు

వ. అనినఁ గౌసల్య యేడ్చుడిసి నిజమా? న న్నోదార్చుటకుఁ జెప్ప
చుంటివా? యన సుమంత్రుఁ డిట్లనియె

క. పోడిమి చెడి పగలోకము
జాడలయందునఁ దెలియి చన్నానా! యీ
నామన నీ తావిషయం
బాడక యాడక యబద్ధ మాడఁగవలెనా?

గీ. అనినఁ గౌసల్య యోదారియును గళంబు
సన్నగా! యోయి గామయ్య! జానకమ్మ!
బిడ్డ! లక్ష్మణ! యని చిన్నిపిల్లు లోపు
దైన్యభావంబునం నిత తఱుంగఁజోదు

వ. అంత నిలలోహితలోహిత జటాపాటలంబులు సంధ్యారాగంబు
లాత్తిగిల్లి నీలకంఠకంఠరాశ్యామలంబులు సాంధ్యతమస్సు లావ
రించి ధృతసితచీరకాంతులందు మాత్రము చాలక యష్టాపదవర్ణ
దేహ లైన యంతఃపురస్త్రిల ముఖగుండలంబులను గనిపింపనీక
గొంతు గురగురలు మాని సాధవలభీకులాయకుహరప్రవిష్టపారా
వత దేహంబులందుఁగూడ నలుపెక్కించి యుద్యానసరోవారిఁ
బారాడు రాజహంసశిశుపక్షంబులయందు మునుగు లేతరంగుల
భేదంబుఁజూపి విషాదపరిదూయహంసపాజుశుకీముఖపిథానంబుఁజేసి
దుఃఖరేఖానిగస్తపాదమండీలైన సరిచారికలందుమానంబునహించి
నట్లు రాజదుస్థితి భావనిరాజసాజుసముజ్జ్వలదీపికాపరిహారమున
రాజసాధకోణకోణంబుల మలఁగి మలఁగి చీకట్లు మ్రింగుద
మనియు బ్రాణచూర్యతలులై యోసరిల్లుచందమ్మున మసల ను
మంత్రుండు తనయింటికిం జనియె నంత కౌసల్య రాజతో నిట్లనియె

సీ. నీ బిడ్డ లడవిలో నిభృతహంసీగరు
స్మృదుశయ్యలందు నిద్రింతురేమొ
తపసియళిల్పపథానంబులను దల
మోపి సౌఖ్యమ్ము కృమ్ముదురా యేమొ

కనకవిహారీనికాయస్వనత్నాను
గీతికాంతిని జోక్యదరౌ యేమి
పరిచారికాకృతప్రౌఢహస్యవ్యంగ్య
భావసంగతి సుఖసదాదరేమి

జాలికాలంబమానవజ్రచచ్ఛవులను
గృతసమాచ్ఛాదనమునఁ దగ్గితురేమి
ముసరుకొనివచ్చు నిర్దుగముగపుచేత
నడవిలోన భవద్దయాహతులు రాజ!

క. నానారసభక్ష్యసదా
నూనకృతాహారులై విమాతన కే?
మూనులు నీబిడ్డలు వ
న్యానివహసుఖబులక గృతార్థులు నీచే

మ. ప్రభు! నీచేసిన యీ మహోపకృతిచే బ్రహ్మన్నులై బిడ్డల
తుభితుల్ తొమ్ములమీఁదఁ జేతు లిడి కూర్చుంఁగాంతు రానందవ
ల్లభసుస్వప్నము లెన్నో కాంచెదరు భల్లకప్తసర్వావనీ
విభులై రాజ్యము సేయునట్లు సకలలోక్తీసేవలం గన్నటుల్

ఉ. అక్కట! రామభద్రుఁ డొకఁ డావలఁ దాఁ జనువెంచి యెప్పుడో
క్రక్కిన కూటి కాసపకు కైవడిఁ దమ్మునియేలు నేలఁ దా
నమ్మను సింహాపీఠ మపు డేమగుఁ దమ్ముఁడు? తమ్ముడన్నచో
నొక్కఁడు వాఁడుగాని దయయుండఁడు నీకృతి యెంత మేలొకో?

సీ. ఇతరమృగమ్ముచే హతమైనమాంసంబు
విక్కి కన్నొనదు కంతీరవంబు
ఒకసారి మున్న యజ్ఞోపయుక్తము హవి
స్సును వాడఁ డొకసారి సోమయాజి
యన్యసంలగ్నచిత్తాంభోజయగు కాంతఁ
దాఁ బెండ్లియాడఁ డాదాత్మకీలి
యితరకనీంద్రగ్రహీతభావంబుఁ దా
నందఁడు పరమర్షియైన సుకవి

రాముఁ డగుచెంది భవతన్ రాగ్రిదనని
బగసతీబలాత్కాగమచ్చినిభు బోలె
తాను గై సేసికొనుచు నీదైవము
జీవితాంతంబు నుతు వనసేను యునికి

చ. పడతికిఁ గాలమంగుఁ బతి, నాగకనుంచున బిడ్డ, యిద్దఱుం
జెడినను బంధుసంతతివి జెంచును నాకును జూడ మూటను
జెడిన విధాన మయ్యె నృపశేఖర! మాఖరమైన జిహ్వయే
చెడనిది నీ కృపానుభవిశేషము శేషము నుంచె నా కిదే

ను. ఒక యే కాంతకొ! చేసికొన్నపతి మకోత్కంబుగా బెండు తే
లికగాఁ జూచిన మానునాగమున బాలిం బొందునో యత్తగా
రికినే వక్కటికంబు కల్గునొ జితారీ! నాకు నాదిన్ననా
టికె యా పాదుములెల్ల వీరెరు. బరిష్టిగోషకు న్నా కహో!

కా. నామక గూఢాతిమైన శేషవశమున్నన్ నీకు నధ్యూహగా
జేకొన్నా గజరాజ లా శ్వశుగదాక్షిణ్యస్వరూపంబులో
నాకారంబును గట్టకుండక చెడెనా బ్రాహ్మియావిప్రయో
గాక్షీంబగు గుండెకోడన ప్రయాగాంబుప్రవాహార్ధుండై

చ. తా జనకుండు శిచ్చిన నితంబిని నేనును నాకు నట్లుగా
నే జరిగెన్ సమస్త మది యెప్పుడు నిన్ననలేదు, రత్ననీ
రాజనయోగ్యలోచనుని రాముని నా హృదయాభిరామునికా
రాజయి కాన కంపెడు వరంబున వంచనఁ నన్ను జేతువే

ఉ. సత్వముగల్గు కైకకును జానకు భరతు నాకృతాభిషే
కాత్వము నేను కోరితికె? కావలెనేనియుఁ దీసికొందు శో
కశ్వరమాణమధ్యవయకంధికిఁ గట్టరు గట్టు! నా మన
శ్చత్వర మగ్గిచెట్టకుము త్సౌరతి! యంజలి పట్టి వేడెడక

కా. ని న్నేనున్ను దప్పలేదు మఱి కానీ! భార్యయై భరతే
మన్నం దప్పని, బిగ్గ నేడ్చుచును శయ్యండిగ్గి కైదోయితోఁ
గన్నుల్ కప్పమ గంధరాబిలపశోద్ధార్యాశురోదస్వనా
పన్నం గోసలరాజకన్య భరణిపాలుండు కైకొంచునుక ౧౦

- మ. అవునమ్మా! రఘురాములల్లి నను నేమన్నన్ సరే తప్పు లే
దవురా! నీ యవకున్ని నీదు సుగుణంబయ్యెన్ హృదంభోజనం
భవమఖమ్మును వేలయేం డ్దముముచున్ బల్లెత్తి మూటాడ నీ
సవమఖమ్మును నోర్వలే వనుట యెన న్ని గుణంబే సుమీ
- శా. ఇన్నాల్లోర్చితి వింతయోర్చుకొన లేకేపోతి ఏ సంజ నా
యన్నా! దేహము నాత్మ కెందు విడిగా నైయుండ నాలోన నా
త్మ నిన్నంటుకయుంటి నిచ్చటను గాదా! రాముఁ డా నేన యా
సన్ముండై భవనీయగన్గుతవాసం జేల చేసెన్ సరి!
- ఉ. తీవ్రము గాఢమూఁ బ్రణయలేజము నా జనకుండు నేకప
త్నివ్రతుఁ డా మహాపౌభువు తెచ్చిన కొడల! చిన్న చూపుగా
సువ్రతురాల! నిన్ను మఱి చూచితి నన్నది కామరోగకే
హవ్రణమే భవత్రుశమితాత్మ కగారవభావ మయ్యెనా?
- శా. చానా! యెవ్వడునే బుర్రాబహుజనుస్సాయాత్రికత్వంబునక
దా నిత్యాగ్నియు నిశ్చలాత్మకుండు బ్రాణాయామనిష్ఠుండైనై
లూనాఘుండును నైనద బైజనువునక లో నేకపత్నివ్రతుం
డౌ నా పూర్వపుజన్మలందు నియతంబై లేజు లిద్ధర్మమున్
- గీ. తండ్రితెచ్చిన భార్యతోఁ తనయుఁ డెవఁడు
త్మపుడై యుండు నిశ్చలధీకుఁ డతఁడు
తొల్లిట బహుజన్మల గృహస్థుండు వాఁడు
మలమకొనినట్టి యింద్రియములు గలవాఁడు
- చ. శక్తిశురులయండ లేదని విచారము పొందెడు పిచ్చిదావ! నీ
శిశుసంఘపుట్టె లోకముల సేగిని మాన్పెడు రామచంద్రుఁ డా
శిశువును నీకుఁ గాదగిన చెట్టనినంటుల లేకపోయెనే
వశేమయు పోతి మిద్దటము వానికి నావిధికి బినానికి
- ఉ. ఇంటను స్వర్గలక్ష్మీవగు నింటికి నీకు దొసంగు చేసితిక
గంటికిఁ గామపుంబారలు గ్రమ్మెన్మ జేయమ లేదటంగు నే
నంటిని? నీ మహాశమగుణాపహరుండను నీదు నిర్దమముం
బుంబొంతును సర్వయోగ్యుడనుబాల్తు! దానికి లేదుదుఃఖము ౧౮౭

చ. పతి సతి కన్నదెవమగు భర కృపాభూడా నిర్దయాత్ముడో
సతి మతి యందుఁ ద్యాదృశ ప్రసన్నతెమాలిన ధగ్గలోకముల్
గతిచెడిపోవు, నండగొని కాదట నిన్నును బట్టి సత్పతి
నత మను భావ మిచ్చటను రాఘవు లాతిపుంబులందునఁ

వ. నన్ను క్షమింపుము ప్రసన్నపు కమ్మవి రా జంజలిఁబూని కోసల్యా
ప్రసాదనంబుఁజేసిన నాయిల్లాలు పతిపాదంబులు స్పృశించియాయన
తొమ్మున నాని యేడ్చి పతికరపరిమార్చితగిరోజయె యట్లనియె.

సీ. నీ ధర్మనిష్ఠయు నీ సత్యవాక్యాల
సప్రతనిత్యతైత్వంబు స్వామి!
యే నెటుంగుడుఁగాని యీవేశ నాబిడ్డ
యాటునాళ్ళుల వనంబందు నువికి
యాటుయుగంబుల ట్లాత్మలో వ్రేఁగెక్కి
యోర్వజాలకపోతి నుర్విసాధ
శోకకాపములు చూడఁగా నొకయెత్తు
తద్యశమైన చిత్తంబునందు

ధర్మసత్యభావంబులు తలఁగిపోవు
ధైర్యము సహసృధా విశ్లేషంబుఁగాంచు
శోకదాసిని నానాల్క నాకు మీఠె
నన్నుఁ గైకోవె ధర్మసనాథ! నీవు

చ. అదయుడ వీవు నాదెస నటం చనినా నది మిథ్యయం చెఱుం
గుదు దయలేనివాడ వనుకొందున నాకడుపుఁ ఫలింపనాఁ
గొదమను నీవుగాని కయికొన్నవిధంబున నీ మనోఽంతరం
బొదిగిన నాదెసం గల్గును నుజ్జ్వలమా దయ బుద్ధి కందునే

క. నేనే నీవును నీవే
నేనును నాబిడ్డ నేను నీవును నిన్నుఁ
నే నన్నది నా బిడ్డకుఁ
బో నీకును నేను గాకపోవుట కాదే

వ. అని యన్యోన్యాభిత్వణులగు సయ్యాలుమగలు సంగమవారి
యొక్కడొక్కడు ప్రవాహవేగంబునఁ బొడుచుకొని మఱల వెనుకకు
లాగి సమృద్ధితిఁ గాంచి నట్లుండ రాజు కునికిఁగట్లు కునికి కన్నులు
తెరిచి యిట్లనియె

సీ. జాబిల్లి వెల్లులు చాళ్ళునున్ని న మింట

దిమిరపుంజం బగువెంచినట్లు

లానందధామ మైనట్టి నాయెడఁదలో

గాఢాంధదుఃఖ రేఖలు చెల్లంగె

నచ్చగల్ మైశాలు విచ్చువేలుపునీట

దితిజసంతతి క్రమ్మువెంచునట్లు

లతనిపట్టాభిషేకానందపులకిత

మైన యెడంద శూన్యత భజించె

నట్లె యపవర్గలక్ష్మీ తా నరుగువెంచు

సంచుఁ దెరిచిన గృహకవాటాంతరమున

మృత్యుదేవత చొచ్చినరీతిగాఁగ

నతివ! పొలుపఱి నా జీవితాంగణంబు

ఉ. పున్నెమొ పాపమోను సుఖమో మతిదుఃఖమొ మనో చెడయో

ముచ్చుఁబొసర్చినట్టిది ప్రభుస్థితిఁ గాంచినదైన కర్మము

వెన్నున వచ్చునే తొలఁగఁజెట్టుఁగ సంస్మృతిబద్ధమానవుం

డెన్నడు చాలలేఁ డనుభవేచ్ఛయై జీవికి లక్షణంబుగా

గీ. గొడటా మావి నఱకితి దొడ్డిలోన

మోడుగునఁ బ్రేమతో నీళ్ళు పోసినాడ

నీ వసంతమాసాంతమం దేను ఫలము

లెట్లు లభియించు నని యేడ్చి యేమిఫలము?

ఉ. యావనవేళ సంతతిఫలాగమభావన చుట్టు వైన యా

హవిలవేళ సంతవిషయంబున క్రద్ధయుదేవి సంపల

ద్యావముచే నపత్యపరిపంథినిమి త్రకర్కఁజేసి యా

నా వయసప్పు డా కృతమునకా ఫలమగుట యెందు నున్నదే? ౨

ఉ. అప్పుడు క్రొత్త నేర్పుతి శరాసనవిద్యను శబ్దవేధి నా
కప్పుడు మిన్ను మన్ను కన నైనదె? పుత్తుడు శబ్దవేధిగా
గప్పెను నాచుకన్నులను గగ్గయుఁ దప్పకవచ్చె నేటికి
దప్పకవచ్చుఁ గర్మ నియంబగు నెప్పటి కల్ల నాటికి

మ. నినుఁ బెండ్లాడను లేద యప్పటికిఁ దన్నీ! నేను నాతొడ్డి న
న్నునుజేసెక్ యువరాజు వర్మబుతు నన్నా! మిన్న ను స్నేకమై
చనుదెంచెక్ సనయిత్తుముయ్యరితగర్జాభరనాభీలమో
హనమై యాకసముక్ వసం బలరె ధారాసీతసూత్రాకృతి

నీ. శంకావహదారశంపాభరదములు
గుట్టలందున నేనుగుంపు దిగుగ
దిగివట్టి వానకాఘ్నిగ దూరగతతాళ
వృక్షములే వార్షకశ్రీ వహింపఁ
బొదవెన నే జంతువుంబోయినను వనీ
చ్చన్నత శార్దూలశంకపాడమ
గిరిదరీధాతుకచ్చరమైన నదివారి
సర్వజంతువులును జప్పరింప
నెట్టిభ్రమియు స్పష్టముగా నేర్పరింపఁ
బాచిబండలవోలెఁ గప్పలును బచ్చి
కలును మొలిచిన పల్వలంబులను బిట్లు
నుదరి మొరయుచు ఏలులేకుండఁజేయ

నీ. నిత్యసంధ్యాభ్రాంతినిబిడవనీవీధి
బవలె శార్దూలములే బయలుదేరి
గిరిధాతువుల నేల దొరలివచ్చిన కొండ
చిలువలవలె హ్రాదినులు స్రవింప
నకులాయబలిభుజ్జంబులు వృక్షశాఖాగ్ర
ముల వానలోఁ దపస్సులను నెఱప
గాలమేఘవృతాకాశమ్మనను దిక్కు
తెలియక తరణి నిశ్చలత పొందఁ

బట్టిన మొయిల్లు దున్నులవలెను నచ్చి
భల్లములవలె మరువీళ్ళవలెను స్విగద
ముల విధమున నాకాశమున జరిగెను
నాకు మృగయాభిలాష మనంబు దగిలి

- ఉ. కైవల్యపూని యంపపాదిగట్టి రథంబున యావనోదయ
శ్రీవిభవంబునకా గలవరించుచు స్తేచిన శబ్దవేధియో
గ్యానసగంబు నిందియనికాయపుణ్యతాకు లోగిపోయి తి
వోవరులైన వన్యసరయూతానితటన ర్తి నాచునుకా
- చ. నలుదెసలం నిరుల్ బలిసినం గనుపింపద రాత్రి గడ్డుగా
బలిసెను నీరుత్రావుటకు వచ్చిన దున్న నొకండు చంపితికా
గళమున గుట్టువెట్టి యదిగాని పదాహతిఁ దీరవలి కా
నలి సడిచేయొ జచ్చినది బాణపథంబున గుర్తుపట్టితికా
- మ. పదునై గుండియఁ యేమి చెప్పుదుఁ గళాప్రాచుర్యలోభంబు పో
వదు తా నొక్కట వేట రావలె వధింపంగావలెకా చిట్టున
న్నది ప్రాణంబున కానయై పెనదియున్నకా సజ్యకోదండదా
రదనారాచవినిర్గమాధ్వమతిథారావ్యక్తకర్ణుండనై
- ఉ. సన్ననిమూతి కుండమ వెసం జలమందున ముంచు సన్వడిం
జన్నది చిట్టు దప్పివడి సామజ మొక్కఁడు తొండ మూడికై
కొన్నవిధాన వారి నదిగో నిశితోజ్వలబాణలక్ష్మసం
పన్నత నల్లత్రాడు విద్రువకా బెడకొప్పున దాక నేసితికా
- క. అదివట కెవ్వనిఁ గలవని
కొదమయయిన త్రాచు విసపుగోట విధానకా
వదలఁ జనిన యంపట యా
మదగజ మనుకొన్నచోట మల్ల చటపుగాకా
- చ. హితతమూరాల! రామజననీ! మదనాగవిదారిఘోరఘోరి
కృతి బకు లేమి వింటి 'నిని కేవలమైన యధగ్గు మీ కళా
హతి ననుఁ జల్లపు నెవ్వఁడో యుదాన్నుని నేనును వానిమీచే
నీతి నలఁ డెవ్వఁడో నపుడు చేసితి నెవ్వనికైన న్నగ్గగాని ౧౬౭

- చ. అపు డెటువంటి నిప్పు డెటు లట్టులయ్యుంటిని మృత్యుదేవతా
విపులముఖాభినుఖ్యగతి వెక్కస మాచును, దేనుకొంటి. నే
నపుడు శరాభివృత్తియగు నయ్యెడకుం జనుచుంటి నేను దా
రిపొడుగునం దవీరు ముగ్ధకృతముఖనిహస్యమాయుడై
- ఉ. 'ఆకులు దుంపలుం దినుచు నన్యనసూత్రరవాంఛ లేక ని
ర్వాక్కులచి తతం బరులయందును గుత్తుకభావ మేని చె
ట్లకులు పట్టులు నసనమై మను నన్నును జంపు నేమి లా
భాకృతికొరి యా యెవఁడో యక్కట నిర్దయబుద్ధి యేటికొ?
- ఉ. ఈ జడ లట్టకట్టఁ దపియించెడు నన్నును జంపి యేమి కాం
క్షాజగ మెల్ల గొచ్చుకొను? సాధులు మెత్తురె దీని? ధారణీ
రా జిది విన్న వాని? శిశువును నిల్చునో ధగ్మభావచే
తోఁజుడు నేలు నేల, జటులుండిన నిశ్చయవృత్తి పొయెనో
- మ. తను వే నాటికినైన నీ శరముచేతంబోతె నా దానికై
వనరక మత్పితృమాతృపాదయుగసేవాధర్మవిచ్ఛిత్తిక
ల్గిన యీ జన్మముతోడి యీ తరువుపై లేసినతయుం గోర్చి నా
చను ధర్మాశ్వుము న్రయ్య నా చను భవిష్యల్లోక మేలాటిదో?
- శా. నన్నుం జూచుక యంఘ్రియ్య నునఁగా నాతల్లి యుం దండ్రీయ్య
నన్నుం జంపినవానిచేత మృశిఁ గన్నా నన్యాయు న్నాన్నయ్య
నన్నుం జేయియుఁ గాలు జీసనమునా నన్ను నదీనాత్మకై
చన్ను రాని నరుక దలంచి గళితాశాజీవు లే మాచురో?
- గీ. అనుచుఁ జన్నంతసేపు విన్నట్టి నాకుఁ
బాలతి! పై ప్రాణములు పైనిబోయె ననుము
వట్టికట్టియనలె మునిహస్తిఁజేరి
చూచితిని నాఁడు నేడగు జూచినట్లు
- చ. జటముడి వీడలేదు ముఖసంగతలేజము మూరలేదు లే
నిటలమునందు మాత్రో నువి నిలెను రెండవు స్వేదబిందువుల్
పూతరబాణఘాతవినిపాతమహాస్రము పంకమిశ్రమై
మలుచున్నెల్లఁ గగ్గిమ్మనది వానినిఁ జూచితి నే సత్తిమణి! ౧౭౮

- చ. జటముడి నీడలేదు ముఖసంగతశేజము మారలేదు లే
నిటలమునకు మాత్రా నుని నిల్చెను రెండవ స్వేదబిందువుల
కటకట రానుభక్తుఁ డవికారుఁడు కానన మేగువేళ సం
కటపడు నవ్వటూ త్తమునికై వడి సాధుజనాగ్రయాయుయ్యై
- ఉ. చూచుచు నన్ను నమ్మునిశోరఁడు నీవట నన్ను దీప్తినా
రాచముతోడఁ గొట్టితివి ప్రాణమునంగన సాధువైన నేఁ
గ్రాచితిస్థాయి నిన్ను వనరాజుఁ ద్యజింపరు మున్ను నిన్ను నేఁ
జూచినదైనలేదు వివశుండను జెప్పము నాచుదోషముక
- క. నీ కపకృతి చేసెతినా
నా కదిచెప్పు మదిచెప్పు నాకని యడుగక
వే కన్నులు దీనములై
యా కోమలనదను నేమి యందును జెపుమా!
- ఉ. ఏ మనుడుక బెగుల్చుకొని యేనును నిక్కముగాఁగ నీవు న
న్నేమియుఁ జేయలేదనిన నెంతయు నూర్పును గొంచతండు తా
నామెయి నిద్రమేల్కని ఘటాంతరమందున వారిజూచి నీ
రేమియు లేమి శైవలిని కేగి జలంబును దెచ్చిపట్టవే!
- క. అని ననుఁ బంపితి తండ్రియు
జననియు నను నిద్రలేపి జనుపాంధులు లే
వనులేరు ముసలివారలు
చనుదెంచితి నిటకు నీవు చంపితి నన్నుక
- చ. నను నెదియో మృగం బని మనంబున నెంచితివేమో యన్న, నా
నని గజపానవిభ్రమము నందితిఁ జేసితి నిట్టిపాపముక
జనువునఁ దీరరాని దన, జాల్ముని నన్నును జూచి నీవు చం
పినయది నన్నుగాదు విను వృద్ధుల నా యల తల్లిదండ్రులక
- మ. టవలిం జంపితిగాని నన్నాదురుచూడంజూడ నకబిల్వ నే
మపు నాతల్లియుఁ దండ్రి వారి తప మేలా సాగు? నీపాటికే
రవులుక శోకము, దప్పి నాల్క-తడియారక మత్స్యేతితాడ్ధరం
తవిధామ్నానమవస్సు లేమగుదు రన్నా! నన్నుఁ గన్నారోకోగం

- ఉ. ఇద్దఱుచీకఱు లిద్దఱును నృద్ధులు వార లొకళొకళ్ళకుఁ
 ధద్దయు నేమి సాయముగుదారియు నున్నది పెద్దకొండకొ
 మ్మద్దరి వాఱి నిద్దరి కలట్టిది యేమి పొనర్చు నయ్యయో!
 మద్దరితంబు ముప్పొప్పుననువ్రత మెల్ల నాటెనో.
- క. ఇక్కడికిని మా యూశ్రీను
 మొక్కడు గట నెదురుచూచుచుండు నను నీ
 వక్కడికిఁబోయి చెప్పును
 యిక్కఁరణిని నైన నన్ను నెఱుంగని పితల్.
- ఉ. నీ వగుబోయి చెప్పుచు నిన్ను శపింపకు, కోప నూరు సం
 భావనగాఁగఁ జెప్పుము, ప్రమాదమునచ్చున యెట్టివారికిఁ
 నీవలె దుఃఖసంభవుని నేర్పరె తిట్లు, నెఱుంగ కేదియో
 నీవును జేసినావు, ధనునిశ్చలనోగ్రశరంబు తీయనే!
- మ. తనుమర్మంబుల వేధ చేయుచును బాధాదుస్సుహం బయ్యెడిక
 నను రక్షింపు శరంబు లాగు మన నన్నా! నిన్ను నీరీతిగా
 గొనిపోదుంజుమి వారివద్దకన, నాకు వద్ద నన్నుంగద
 ల్పిన నా ప్రాణముపోవు, బాణము పెకల్చెం బ్రాణయోలంబుల
- శా. వారు ననును జూతురేని మరణావసాగతుఁ దుఃఖపు
 వారాశిం బెనుర్పుంర్పు పుట్టిసటుతో వద్దన్నామగొంతుఁబో,
 నారాచంబును దీసివేయుచునుచు న్నొకన్నుల బ్రహ్మహ
 త్యాభీధాగతముఖరేఖఁగని యాస్థానచనాబాతుఁడె
- వ. అప్పటిక డగ్గుతికవడుచున్న గోంతుగో నేను బ్రహ్మసత్యమును
 గాను, తూద్రయందు వైశ్యాసత్యమును, బ్రహ్మహసనీభాముఖము
 పడుకుమని బాధకుఁ దాళలేక యమ్ము తానే పెఱికికొనఁబోవ నే
 నా శల్యం బపనయించితి సతండు నవికారుండు విచ్ఛేదంఁడైన నా
 నెత్తును నడిగి
- ఉ. హంస త్యజించి చన్నదగు నా చిటువెచ్చక శేటరంబు నా
 యంసమునందు వేసికొని యాతని చెప్పినప్రపంచంబు ని
 స్సంపరణుల్ సుతాగమనసంగతనేత్రబిలుల్ శరీరవి
 స్మయంబులునైన యామునికుమారునితండ్రిని దల్లి జేర్చితి

- క. నా కాలిసవ్యధి విని
యా కోచులు తండ్రి! నీవురా! మసలితి వే
లా కూలంకషరేవున
నీకై యెరురెదురు చూచి నిలచితి మిచట
- క. నీ నిలుచు శ్రోవ వెదుకను
రానైనం గన్నులేక. రాలేము కదా
మా నాయన! నీ రిటు తె
మ్మా! నాలుక పిడుచకట్టె విహితాస్పర్యా!
- ఉ. ఇంతకు నిండుటలుగని యీతలుగొట్టుచు నుంటి వేము నా
సొంతలు దల్లి సొంత మతిబుట్టెన్ కొండొక చిన్నియల్ల? మా
సంతస మెల్ల నీవే కద, జన్మకృతార్థత నీవ! పల్కరా
వింతయుఁ దండ్రి! నీవ యిటు లేచిన మాబ్రదుకేమి కావలె
- చ. అని కుర్రదీవిలాపములయట్టులఁ బల్కించె యత్నతోగృహీ
తనిభృతవాక్యంజై దశరథక్షీతినాథుడ నేను, గాను మీ
తనయుడ, వాసకాటు సృపదర్పణశీలము నచ్చి వేటకే
గిన మృగ సూన్యధామతిని కేవలశబ్దవిఘాతలోభిని
- ఉ. తోరము మూలువెట్టికొని దూరమహీరుహశాఖయందు స్థా
బేరమస్థున నా సన్నిపితమహాసరయుజలభస్మిక
వానణమంచుఁ గొట్టితిని భాణనిపాతమువెంట దా నధ
ర్మారభమాణ మిద్ది యని రమ్యకుమారగళస్వనంబుగా
- ఆ. అంతసెత్తు చెట్టునందున్న నే ధాత్రిఁ
గూలి యెరుడలు దులుపుకోనులేక
మీ కుమారుఁడేయు న్నాకెతనక్రియా
కథన మెల్ల వించుఁ గదలివచ్చి
- కా. మీకుం గన్నులులేవు మీ బడులుగా మీబిడ్డ మీప్రాణ మా
శోకాకారము నేను జూచితి సస్పృక్కులాకృతాపాదయా
ప్రీక్కు ద్వక్తకుటుం ముఖావికృతుఁ బ్రస్వన్నాంతఃఫాలుఁ బితృ
ప్రాకామ్యప్రథలోపదుఃఖవచనప్రారంభరమ్యానమక

క. నీకే యపకృతిఁ జేసితి

వాకొనుమని యడిగినాఁడు పరమపితృసప

ర్యాకోమలాత్మ! నీవా!

నాకా! నీ కది పొనర్చు నను పెదఁ గలదే?

ఉ. లొగిడి శబ్దవేధిగతఁ భముఁ జెప్పితి, నింతయెట్టి యీ
యగినలెక్క దహించు శర మాతల లాగు మటన్నఁ గాదు నీ
మ్రుగెడుఁ దల్లి తండ్రులకు మామకపాపము పాణిశేషము
దగరకైనఁ గొంచుఁజనెదన్ దుదిచూపునకైనఁ జేసెదన్

మ. అనినం జంపుట శాధవెట్టుటకు మేలంచాడ సమ్మాప్తితి
వనిఁ గ్రొన్నెత్తుకుంటె యెత్తిసరయూవారిన్ భవత్పుత్రు గం
డితి బ్రతూళనచేసి మీరటకు రానేలేరటం చప్పు వె
చ్చసి మీతండ్రిక లేబరం బిదిగొ యంసంబందు నేఁ దెచ్చితి

గీ. అనుచు వారల యెడులందు నతని నుంచి
వారి వేళ్ళను గైకొని బాణపాత
మైన గాయంబునందున నంతటన్ స్పృ
శింపఁజేసితి వారు విస్మయములుగాఁగ

క. నే నిటకు వచ్చి చెప్పుట
గానీ నా మంచితనము గాదు కుమారుం
డె నీవు పోయి చెప్పుము
మా నాయనకున్ శపింప మతి పుట్ట దనెన్

క. మీరలు మీదిగు దుఃఖాం
భోరాశిని మున్న యెలుకఁబోసికొనుం జే
దూరము పోవను శోకము
దీరిన యాపైని నన్నుఁ దిట్టుఁ డనంగా

ఉ. మ్రాన్పడి చీఁకుదంపతులు రాయిడిఁ దాళుకొనంగలే కనఁ
చొన్నితి మమ్ము నారకపులోకమునందు నంచునుం
గన్నునఁగొట్టితె చెఱకుకాండముకై నడి నీవ వచ్చి యీ
నన్నుల మాటఁదెచ్చితివి నారస మీపె వెలార్చివట్లుగన్ ॥ ౨౦౨

- మ. నరనాథు డచఁడేనిఁ దాఁ చెలిసి వానప్రస్థునిఁ జంపినన్
సురనాథుండయినన్ ద్రివిష్టపదచ్యుత్యావిలుం డాను గా
వరమై మానిని జంపఁ దచ్చిరము భూపా! సప్తధా వీలు నీ
పరమాజ్ఞానకృతం బిదే బ్రదికిసోపంజాలి తీ నాటికిన్
- ఉ. నీయెడ నా కుమారున కె నిక్కపుజాలి జనించె నీవుగా
నాయెడ వచ్చి చెప్పఁగ మనంబున నెంచవయేని నీ శిర
స్సాయెను వేయిముక్కలు దయార్థిని వచ్చితి బిడ్డఁదెచ్చినా
నీ యెడ కేమిచేయును సరే పానరించితి నజ్ఞతామతిన్
- న. అని కుమారుని శనంబుపైఁబడి తండ్రి! పలుకవేమిర! యిప్పుడ కద
నీరు తెత్తునని సొతివి. నీవేబ్రతుకైన మమ్మేమి చేసితివి. దూరే
త్యుండ నని సంతోషించుటకైన లేకనోయెగదర నాయన్నా!
యాపరిష్కమైన యశనిపాతంబుచేవలె నైతివి. అయ్యో! నీవు చేతి
కందిచ్చుచుండసి కరమ్ములో మృగాలనాశంబులో తెలియఁజాలక
కన్నులులేని మేము నీ కరంబులే పట్టుకొని వానికే సంతోషించి
తిమి గదోయి. అయ్యో! తండ్రి! సూరోదయమైనదా? అగ్ని
సంధానంబుఁజేయుము, నీ యధ్యయనవింపచీనాదంబు చెవులఁ దవు
లుట లేదేమి? నే దేమి పాపము వచ్చినది. అయ్యో! నీ తల్లి నెల్లు
పట్టుకొందును? గొడ్డఱచిన ట్లఱచుచున్నది. అప్పుడే యనుసదనాభి
ముఖంబుగ నెంతదవ్వు పోయితివి. కొంచె మాగుమోయి, మేము
కూడ వచ్చుచుంటిమి.
- క. నే యమునితోడఁ జెప్పెద
మాయయ్య క్షమింపు మితఁడు మాతృపితృసప
ర్యాయక్తుఁడు నిష్పాపుఁడు
నీయెడకుం గొంచుఁబోకు నీరజతనయా!
- క. విహతుఁ డొక క్రూరకర్మ
ప్రహతుండు యుద్ధవీధి బాణహతులయై
విహరించు వీరులంబలె
విహారయోగుండు స్వర్గవీధుల నితఁడున్

గీ. రాచజోడులు సంప్రహారంబులందుఁ
లిక్క-చూపక నిలచి నిర్విషయమాఁ బ్ర
తాపరాసులు హతులయి తారు నే గ
తిం జనెద రా గతిం జను తిష్ఠవదన!

గీ. సగరకై బుట్టలును జనమేజయుఁడు నహుషుఁ
డును దిలీపుఁడు నిత్యైక్కుఁడును రఘుండు
దుందుమారుడు పుణ్యసందోహు లే గ
తింజనెద రా గతిం జను తిష్ఠవదన!

శుభాక్షర.

స్వాధ్యాయనిరతులు సర్వసాధులు త్యాదానకుశలు
లధ్యేషణారమ్ము లనఘు లవనిపు లాహితాగ్నులును
సాధ్యతపోవంతు లెల్ల చననైన సాధులోకములు
నధ్యాపకులు పోవునట్టి యమృతలోకాచి నీ వేగు!

శుభాక్షర.

ఏకపత్నీవ్రతు లమృతు లే లోక మే లోకము త
మా కోటిదాత లే లోకమహితు లా మహితలోకములు
నీ కాలితోవకుం దుదివి నిలుచుత నిభృతుడై గురుని
యాశలో నిలుచు శిష్యుని గతాధ్వమ్ము లగుత నీ కైన

క. అకుశలగతిం జనరు మా

మకాన్వయులు నీవునైన మాబగధువ వా
సుకృతనిభృతలోకంబుల
కకృష్టపథచారి! చనుమరా! మా తండ్రీ!

చ. అని జలముఁ గ్రహించుచుఁ బ్రియాత్మజపుణ్యజగత్ప్రమాణవ
ర్ధనమగు సంప్రవృత్తిజనఁ దాపసిబిడ్డఁడునుకా బుభుక్షునో
మనుకువగాఁగ మింటను విమానమునం గనిపించు తండ్రితో
ననియెను మీకుఁ బుత్తుడఁ గృతార్థుడనఁ చని దోయిలించుచుకా

ఉ. లోలుభ మైన యీ మహితలోకము లేద మీదయార్ద్రగ్రీ
ఖాలసమానవైభవసుఖంబున మీరును మీ మహతసా
హేల మదా శ్రలోకములకే చనుదెండని శ్రీ విమానకో
తాలపథంబునం జనియెఁ దండ్రియు నంతన కొంత వేరుచుకొంగక

వ. కొడుకునకు మిగిలిన కర్మ సమాప్తంబుజేసి నన్నుగని యట్లనియె,
రాజా! నీవు నన్నింక వడలిపోమ్ము, తెలియక చేసితి వనుకొమ్ము,
న నొక్క-బాణంతో నపు త్రీకునిఁజేసితివి. తెలియక చేసిన యీ
కర్మ నీకు బ్రహ్మహత్యతేదు. నేను నిన్ను తుమించినను నీకర్మ
నిన్ను తుమించదు

క. నీవును నావలెనే పు
త్రావిలశోకమున నంతమందెను నానా
జీవుల నానాకర్మల
నానా నానాఫలంబు లంగియియుండు

ఉ. ఇట్లులె పుత్తునింబడిన యేగెద మేగక కాలుసేయి లే
నట్టి మముం భరింపఁగలయట్టిఁ డెవం డన నేను మీకు మీ
పట్టివిధానఁ జేతు నన సల్లన నవ్వ మునీంద్రుఁ డిట్టి నీ
యట్టిఁడు పాప మే కృతము యమ్మునఁదాఁకితి మత్సురాసువుక

క. నీకర్మ బలీయంబగు
నీ కరుణాహృదయఫలము నెక్కొని మృత్యుం
గాకయ పోవదు కానీ
నీ కొడుకునియొగ మొకఁడ నీకుఁ గతంజా

వ. ఓయి! కాదు సేసెద నగువు, నీవురాజపు, లోకారాధనము దీవికన్న
నీకు గొప్పధర్మము, అటవీదారుకాష్ఠనితిఁ జేసిపెట్టుచున నట్లే చేసి
చితికి నేనే యగిపెట్టితిని; ఆ మునివంశకులు స్వరాశోహ్లాతెరి

ఉ. అమ్మునిదంపతుల్ తతచిత్రాగ్నిశయాశులు-నాఁడునుక బ్రదో
షమ్మున నీపదోషమున సంస్మృతివచ్చెను నాకుఁ గన్గవుం
జమ్మును భావసంగతివిశారద మా ఫల మూనువేళకుక
గ్రమ్మిన దీ శ్లథాసఘసకంపము నన్నును శేత నూనవే!

ఉ. ఆ పదునాల్గవత్సరము తొటది యేమియె? కారికాచ్చరా
కాపరిపూర్ణ చంద్రములుకాకృతి రాముని నవ్వుమోము నే
నోపికఁ జూచుటెము? యదియున్నదె? యెక్కడిమూట? మానిదా
కాపము వచ్చి నాదు నస్తుపద్మముముంగిట నిల్చియుండెగా ౨౨౦

- ఉ. లోకములో నయోగ్యపథలోలుపచిత్తులనై నఁ బుత్తులం
బోకడ పెట్టరే, నిగమములనుశీలుని సాధులోక త
రాకృతి నల్ల కల్పజగుశా నునుగన్నుల వెల్లుబిడనుఁ
బోకడవెట్టితిఁ సకలపుణ్యసంభలు జాహిరించితిఁ
- క. రాముని తల్లికి నీకును
సౌమిత్రికి జనని కల్ల చానకు మీకుఁ
నా మగనితనము చచ్చిన
దా మగువకు నేను భగ్త నాదానవికిఁ
- మ. పడతి! యిన్నిదినాల కేను ఋషిశాపం బొం డబద్ధంబుగా
నెడఁదం గాంచితి పుత్రహేతువుగ నే మృత్యుప్రతిక్షిప్తుఁడై
చెడగాఁ దిట్టెను మాని, కోడలివనీసీమం ప్రవేశించుటం
జెడితి న్ననికిఁ బుత్రశోకమతిఁ దోచెఁ సుంత వ్యత్యాసముఁ
- ను. మునిశాపంబున లేక యింద్రియఘటామూర్ఖులతల్ సుంత క
న్నును గన్పింపమి దేహకంప మిదియు న్నాల్చొన్న మాండ్యమ్మునా
తన్నులగ్నంబుగ నుండె నిన్ని మృతియుఁ దా విప్రీతిప్రక్రియా
జనితం బీదృశమై ఘటించునొ మునిశబాహ్యుత్పాత్రాంతిగా
- క. నా కొడుకులు నా కోడలు
నా కాననసీమనుండి యరువెంతురు నీ
వో శాసల్యా! వారికి
వాకొను మీ చెప్పునట్టి వచనము లెల్లఁ
- శా. తాఁగౌసల్యయు విస్మృతిం గమ సుమిత్రా! చెప్పు నీవైన నే
రేఁగుంబట్టకొ వ్రాసిపెట్టుకొనుడి! శ్రీరామచంద్రుండు న
న్యాయోలోమిని బోలు జంజాళుతలం దానచ్చు సాకేత మా
జోగింజెప్పుము నేను జెప్పినటంచుం బొల్లులేకుండఁగఁ
- ఉ. ఓరఘురామ! నీవు మఱియొక్కఁడు జన్మము గోరెదేని శ్రీ
ధారతిఁ జూడఁ కామగుణదాసునిఁ దండ్రిని నెన్నుకోకు ను
ర్వారవచోనిబద్ధు బహుభార్యునిఁ దండ్రిని నెన్నుకోకు మీ
తీరని తండ్రిమాటఁ గడతేర్చెడు శాంతము లేక యుండుమీ! ౨౨౮

తా. తండ్రీ! రాఘవ! తల్లి! జానకి! సుమిత్రానందనా! లక్ష్మణా!
 పూజ్యేక్షుపదరాసనాభతనుసంభూతమృతిప్రేంఖణుల్
 గుండ్రాగుంఢియఁ గల్గు తండ్రీనయి మీకుంబ్రేమయుం గల్గునా!
 వేండ్రం బెక్కిన మీరు నాపయఁ గ్రుధావిష్టాత్ములా చెప్పండి!

ఉ. ఏనును నేకభార్యుడను వింకొకజన్మమునందుఁ దండ్రీనై
 దానును నాకు బిడ్డఁడయి తాగసిలంగలఁదా? రఘూత్తసుం
 డే నిపు డాచరించిన సుహృత్సృతికూలనికారనిష్కృతి
 త్రాణము నాచరించుటకు నైనము నక నయతోడఁ గాంచునా?

ఉ. ఏ నొక వ్యగ్రజీవిని మహేశ్వరమై చనుదేజ మిట్లై గ
 రానికి వచ్చి నన్ను దయఁబ్రట్టెను, స్వామికి నంతచేసితిక
 దానును సిగ్గులేక మఱి తారసిలు న్నను బిడ్డఁడై కృతా
 జ్ఞానిని స్వామి కైకొనుట సానుట యుండునె దుఃఖతప్తునిక

వ. హా! రామచంద్ర! ప్రత్యుపాసనమానసాఘసంచలితమృదునీరజాత
 కందళదళాభిరామలోచన! హా! రామభద్ర! కారికికపాగమాసీ
 స్వచ్ఛజైవాత్మకావృత్తసుధామండలముఖమండల! హా! రఘువంక
 నారాయణ! దోరగ్రసమనర్తచండకోదండవినిర్గమితైక పృషత్క
 విదారితానేక యాతుధానమండల! హా! ప్రతాపవిష్ణురక్షవస!
 త్రిస్సప్తరారకృతరాజసేనాకనిరూచుధామజామదగ్న్యమహాప్రతాప
 గృహితశిష్యచూడామణి! ఓయి! యోగీశ్వరేశుండైన జనక
 రాజనియల్లుడ! ఓయి! రెండవబిడ్డయైన సత్యవముని యనుంగు
 బిడ్డ! ఓయి! శ్రీలోకచారితార్థాకృతియనుంధతమ్మ ముద్రాప్రద్దుట
 వచ్చి చూడకుండ నుండ లేని యమృతముూరి!

గీ. కూన! నీతండ్రి ననిపించుకొన్న భాగ్య
 మిదియు నాపాగముల కెదురెక్కి- కూల
 ముద్రుజమ్ముగ నున్నది ముసరుకొనియె
 జీవితప్రమాణ మ్మిరుల్ చెక్కినట్లు

గీ. అంతః జీవకల్ప బలినయట్టి బలువు
కలుపుదీయని వరిచేనుకనటి బలిసె
ఘలుపు తిరిగిన కాళికిజలము లలము
కొన్న నడిపాయ విసు రొడుక్కొట్టినులు

సీ. ఉరగపూతా-రవిహోగ నహ్నిన్వాల
లలమి తీరాంభోధి యసితమైన
రాహుగ్రహోగ్రదాస్త్రామూలనై లగ్నాలు
లొలసి చంద్రజ్యోత్స్న మలినమైన
నగ్నిగృహీతసమాపకేహజ్వాల
లారగ్వధకిసాలయములు పొదువ
బ్రహ్మహత్యాసమాపతితాఘపంకంబు
బహుమహాకృతుకీర్తి బాడుపటుప
నెట్లులుండునొ నృపుమన స్పట్టు లుండె
నెట్లు లుండునొ యిరులు పెల్లెది రాజు
నంతిపుర మట్లు లుండె నిరులు

శా. ఆమై గ్రమ్మిన గాఢరాత్రమున నే పాణింబు స్తభించెనో
యే ముగ్ధులరేఖ చల్ల నడచెనో యే మన్న మన్నున్మోవో
యే మింటం బరిణాహ మంబుకొని సాహిత్యమ్ము కోల్పోయెనో
యామై గ్రమ్మిన వంధకారములు రాజాంతిపురంబునకు

ఉ. విదపమ సజీవనమాంబు వెక్కిరిస్తే చన రాత్రి, మంతురా
బద్ధము భద్రహోటకము పాగ్యుగవాతసమాగతోషక
ద్బుద్ధనవాంశుపుంజమురు ముట్టియఁ దిప్పి విభేతనేత్రమై
ఋద్ధివిహీనకారతిఁ బ్రసరించెను గన్నుల కోసలంకు

శా. పాచీసంగతిపింగలోజ్వలకుషాప్రారంభ రేఖామృతి
పాచీనాగతభద్రజీవులు కృతిప్రారంభ సాకేతు
ధీచె త్యాగణసు పయజ్వలు పరాధీనాసువుల నేటికే
శోచిషేనునకు సకాలనతిదీక్షుల కారు నిద్రామాతుల ౨౩౮

- శా. సాకేంతంబున దాఁటె వారము పయిన్ స్వాధ్యాయనాదామృత
పాకామ్యంబు నుషస్సుబాలతరణిపాశ్రేయశీతాంశుమా
లాకోణాంచలమంజుసంచలితకల్పం బలనక వచ్చి, పూ
రేకల్ విచ్చి మనస్సుజొచ్చి వరనారీనూపురారావముల్
- క. బారెడు ప్రోద్దెక్కియు రా
జారూఢాంతఃపురంబునందున మేల్కో
లే రెవ్వరు జాగిన్ని
దాిరూఢులు నెల్లరును శ్లఘాంగులవోలెక
- గీ. వట్టి యాచాగదాసులు నందిమాగ
ధులును మాత్ర చిరంతనస్తోత్రములను
నెఱప నలవాటుకొలదిఁ బంజరశుకాది
పక్షులును ముక్కులాడించెఁ బలికినట్లు
- వ. అంత సౌఖ్యశాయనికులును స్త్రీ వర్షధరులును నీ వారముదినము
లట్లే యేగుపెంచిరి, పరిచారికలు స్నానాగ్రము జలంబును నగురు
కస్తూరికాదిద్రవ్యంబులును నీ వారముదినము లట్లే యూక
యాయ తక్షణవి యుండిరి, సర్వాభిహారికగ్గయు నై వేద్యమ్ము
కాని భోజనపాత్రవలె నిత్యమువలె నట్లే యుండె
- సీ. అదియు సూర్యోదయం బైనదా మైనది
కుటుచయెండలు మేన గ్రుచ్చుకొనెను
నీ సూర్యకిరణంబు లింతింత చిన్నవి
నడిమిని విటుగక నదపటమ
రక్క-సచీకటి నిక్కిన ముండ్లివి
తుదలు తెల్ల నయాచుఁ బొదలుగాని
యివి సూర్యకిరణమ్ములే యన వీలులే
కున్నది, యానన నున్నదయ్యె
నైన సఖిఖాషర్యంత మమితకంప
మానలై కామినులు ధరాజానిశయ్య
కడకు బొట్టనవేళ్యపై నడచిపోయి
కనిరి దృశ్యక్షయమిది క్రమకృమము హెచ్చు

- ఉ. ఈ గతరాత్రి పాడుకల లేమికలలో సకలంబు వచ్చె స్వప్న
పాగతమైన దుష్టులము పాప్తమ యెనది యంచు లోపలక
సాగిన భావముల వెలికిసాగవు నాలుకబట్టి కాని య
ట్లే గుఱుతింపనై చనియె తేమల మోముల సర్వవాన్తయుక
- క. వెనుకకు వాల్చిన బొమ్మలొ
యన నిలచిరి రాజుజూచి యంగన ల య్యం
గనలం గనుగొని భూపతి
గనుగొని వారిగని రాజు గని యల్లంతక
- చ. అతితరభీతిమగ్నహృదయాంతర పట్టపురాణి తెలసం
స్కృతిరహితానదాతసువికీర్ణ నతాలకలక విలోచనా
గతిఁ దొలగంగద్రోచి సుతు కానన మేగిన దుఃఖబాష్పసం
తతికలితారుణారుణధుతంబులఁ గన్నుల నింపె బాష్పముల
- క. హేమంతపాత్రస్వర్ణ
ధామంబయి తెలుపూవు తునుకు చెడిన య
ట్లామెయి సుమిత్ర కన్నులు
భీమచ్ఛవి పొల్చి గ్రీష్మవేశంతములై
- గీ. లిప్తలో సర్వయోమావావలీనిలీన
గళతలినశబ్ద మెలను బిలము నెడలి
యే యభిజ్ఞ పాణింబుల కెక్కె-నొక్కొక్క
యెల్ల యంతఃపురంబును గొల్లుమనియె
- ఉ. ఇద్దఱు రాణులు వసుమతీశ్వరు శీతలదేహయష్టిపైఁ
బెద్దయు నార్తి మెఁబడి నిపీతమహార్గ వదుఃఖబాష్పలై
బ్రద్దలుగాఁగనై పడిన భాండములై హృదయాంతరాంతరా
పద్మరితాంధకారబడబాజ్వలనోద్గతధూమరేఖలై
- చ. ధరణిపుఁ దున్నయట్టి గది దాటి విరోదననిస్వనంబు వి
ర్భరమయి సౌధసౌధమును బట్టి ధరాపతిసర్వగోహబం
ధురమయి బిట్టతోఁచిన వినూతన మాపదవెంబడిక మహా
సరసిఁ బతంగసంతతులు సారెకుఁ గూసెడునట్లు లేచినక ౨౧౦

౬. అంతట మంత్రులెల్లరు ధరాభిషేకహము లేకుడెంచి వృ
తాంత మెఱింగి యశ్శనిభృతాకృతులై పరతంత్రోచనో
హంతవనిసృవద్విధుగభాష్పకదుష్టజలస్థుల్ దృశా
హ్రాంతవనినివహన్ నిలచికట్టిరు నిల్చియల్లె యుండఁగా

క. హెగ్గడికత్తెల బె త్తుఁ
బగ్గెలకున్ నిలునబడియెఁ బరిచాచకులున్
బిగ్గగొనలేని యేడుపు
లుగ్గడ పెగ్గడలయగు నూరుకొనంగన్

స. అంత మూర్ఖాప్రాయమై సర్వభావనాసంస్థంభహీతువైన
మొదటి దుఃఖతరంగమ్ము కడచినఁ గౌసల్య పతి మేనిపైవ్రాల్చి
యిట్లని దుఃఖంచె

క. నా కప్పుఁజెప్పిపోయిరి
నీ కొడుకులు నిన్ను మఱి వసిభూములనున్
సాకేళమ్ముచు జేరిన
యాకడకును నేమి చెప్ప మందువు కన్నున్

కా. ఆ తీవ్రనిత్రులకుండగు సుతుం డయ్యగెవ్వ యేజొచ్చి నా
చేతోదోషముఁ జెప్ప నీ మృతికి రాజీవాఁకుఁ డే మందునో
యూ తీవ్రనిత్రుఁ గాననంబునకు నీ నగ్గించినా నంచు స్వా
మీ! తప్పించితి నీకుప్రాణ మని వాడేమైననుం పల్కెడిన్

క. ని న్నిన్నేడ్లకు నంటిని
నిన్న నొకటి పొల్లుమాట నీ వది మదిలో
న న్నెఱపి యింత చేసెద
వన్నది నే నేరనైతి నయ్యా! స్వామీ!

కా. చేతస్సర్వపథానుశాసకుఁడు రాజీవాఁకుఁ డా బిడ్డ తా
నీతిం జెప్పెను గాదట కొడుకుకంటెం భగ్గయే ప్రేయః డం
చా తాత్పర్యము నే నఱింగితిని రాజా! నీవు నీ రీతిగాఁ
జేతోవిధిని, వాని కాననమె పొచ్చెంబయ్యె నీ కంటెనున్ ౨౫౭

ఉ. ఏచినకై కయందుఁ గల యెక్కునఁ బట్టపుడేవి నంచు నీ
వై ననుదెంచినా విటకు నక్కట వచ్చినవాడ విచ్చట
దోచదు నీకు నింకనికి తోగవుగిన్నను నింతలోన నే
లా! చన నేమిచేసినదయా! నను నీ సతి యొక్కమాటకున్

క. ఆ కొడుకుతాడి! వౌదువు
నా కొంచెపుమాట కింత న్యాయమె చేయన్
నీ కౌసల్య యటన్నన్
నీకుం గల గౌరవమ్ము నిండెనె? స్వామీ!

మ. అనయోక్తుల్పది కైక చెప్పిన నృపుం డాలించి తా నూరకుం
డును దట్ట్రెతికి రాడు నా గృహము నన్ను గాని కన్గొన్నఁ గ
న్గొనలం దోసముఁజెప్పికొంచు భయమగున్దై మహాశ్వాసనం
బున నాయందున గౌరవంబు నెఱపున్ భూమిశుఁ డిట్లయ్యెనో!

ఉ. ఏ నిటనుండి రాముజననీ! యని నన్నను బల్కరింప వే
లా నృప! కాకపోయినటయ్య! మఱిస్తాడు రాముతల్లి, నా
కాననవాసిత్వలి ని సుఖంబుగ నుంటిని పెద్దకోడలన్
నే నిటనుంటిఁ గన్నులను నెత్తి కనుంగొన దేమి ధాతి!సా!

మ. తొలిదైవంబ! మఱెంతచేసితిని! పుత్రుం డన్న పుత్రుండు నా
వలఁ గాంతారముఁబట్టి యిప్పుటికిని వారమ్ము కాలేదు లో
పలనే యిట్లులఁజేసి తేమి కరుణాప్రకాశముల్ నీదుచే
తలు వేటొక్కనృపాలవంశమున లేదా? నీకుఁ దాత్పర్యమున్

మ. ధరణీనాయక! పెద్దభార్య యిదిగో తా దుఃఖముంబొందె శ
ర్కరిలక్షీరముగాని నోరెరచి వేకైకోవ! యారార! శ
ర్కరిలక్షీరపుగిన్నయే పోలెనా? కౌసల్య ముంజేసె నే
దురితం బా దురితంబు సర్వమును నీలో నిండెనా! భూమిపా!

మ. అసిధారావృత్తుండైన రాముఁ డిప్పుడేలా రాడు లాతా! సుమం
త్ర! సమూహ్యులవేత్తుపారిషదతీర్థా! మాకుఁ డండీ! వశి
ష్ఠ! సరే! రామునిగొంచుఁ దెలిదు సముపాధంబైన యత్యాహితం
బు సమ స్తంబును జెప్పి తెందు రఘురామున్ వీరకామున్ సుతున్

వ. అంత నసంస్కృతజిగోజాత, సితసితయధారిణి, నిరంతరప్రపద్బాష్ప
 యుగవిదూషితాదుణిజన, శ్రావణసహితయయ్యుఁ బ్రాణరహితఁ
 బోలినయామె నిగ స్రవమ సభూషణ, ముఖంబునందు మాత్రము
 కుంకుమంపుబొట్టుకలది కైకేయిదేవి, రాజును రాణిని డగ్గఱుటకు
 భయపడుచున్న యామెనంకఁ దనమాపు మఱిలగాఁ గౌసల్య
 యాకోశించి యిట్లనియె

క. ఓ యమ్మా! కైకమ్మా
 నీ యాడినమాట ఫలము వెక్కొనే గంట
 మాయరే! సితోపాటు ధ
 రాయోపయుఁగూడ విధవరాలయ్యెగదే!

క. నీ కోర్కె నిండినది మఱి
 నీకన్నులు చల్లబడియె నిఖిలధరిత్రీ
 శ్రీకంఠమందు వేలగ
 నూఁకొని యారేగవమ్మ! యో కైకమ్మా!

కా. నాకేమీ! పతితోడ నగ్గిచితిపై నక మగ్గెదక నీవు నీ
 యాకారంబును భర్తహీన మగు సర్వాశాప్రపంచంబు న
 సోకశ్రీకంఠ బాపుకొందు మఱి నీతో నచ్చు నీధాత్రి, వ
 ల్లకోదండమహీజమురి కొడుకేలక గాననానీకముక

ఆ. నీదు ననుఁగుబిడ్డ నీరజాతాత్ముని
 నతని నీవు నడవి కంపినాపు
 నాదు ననుఁగుభర్త మేరినీనాసని
 జాగి నేనుగాని చంపినాను

కా. నీ పుట్టింటనే యుండ నీకొడుకు తస్మి! యెల్ల కాలంబు నీ
 వా ప్రేమం బఖిలంబుఁ జూపితివి నీలాంభోదమాలాచ్ఛవి
 తేహకారుఁడు రామచంద్రుడయి, నీ చిత్తంబు నీరీతి ని
 తేపంబై చనుదెంచె జూడఁగదె నీచేతక ఫలం బెట్టిదో? ౨౭౦

- అ. అతివ! నీవు చేసినట్టి జోగులమైతి
మిందఱమును మఱియు నిందఱమును
నిట నయోధ్యోన నట మిథిలాపురిఁ
దెఱవ! నీదు కరుణ వీగ గామి
- చ. జనకుఁడు నల్లపుత్తుఁడు పసిపన్నగసాక్షిని కను బ్రొక్కె
విని కడునెయ్యపుంగరిను వియ్యపురాని గొక చెప్పె
చనినటు జూచు, యోగిజనసంసరురొమికి క్షిప్తు చేసివె
గనుకని నిన్ను నే సనతిగాఁగొని దానవవంశజాతనై
- క. నా బన్న మేమి చెప్పరు
నా బిడ్డల మేలుజూచి నా కన్నులలో
నే బోసికొంటి నిస్వలు
నా బాములకెల్ల నిన్ను నాటం బలుకె
- న. అనిన బిగ నేడ్చుచుఁ గైకేయిపోయి కొసల్యాపాదంబులు పట్టుకొని
మొగం బెత్తి కొసల్యవంకఁగంచు విధురకంపమానాధరాధామై
యక్కాయని నేత్రంబుల గ్రమ్మిన బాష్పంబుల వృష్టితోధంబుగాఁ
జూచిన నొక్కముహూర్తంబు విగ్భాంతితురాలై పట్టపుడేవి
- అ. కూరుచున్న యామె కూరుచున్నయట్లుగా
నిలుపు నిలుపుగాఁగ నీగసింది
భక్తమీఁద నున్న పాణియుగ్మము చెత్తి
లేచుకైకఁ గాగిలించుకొనియె
- క. అక్కానెలెం ద్రిద్దఱు
నొక్కరొకరు కౌగిలిచి యురియుచు నున్న
బ్రక్కన సుమిత్ర కన్నులు
ప్రక్కన యానందరేఖ ప్రశ్వలితముగా
- చ. ఒక నిముసంబులోన నటనున్న జనంబులబుద్ధియందు ను
ప్పికవడి యంతలోన ననిపించెను బట్టపుడేవి కైకయు
సుకినలు వేలయేండ్లుగ నసువ్రజహర్షము కల్గి యెంతో మ
చ్చికలనానై చిరుపుజెందక యుండినటన్నయట్లుగా ౨౭౭

- చ. ఒక నిముసంబుగోన నట్లనుండిన యెల్ల జనంబు బుద్ధిగో
నకటకటా! పురాకృతను హాకురితు బనిగాక యిట్టి కై
కకు మఱి యిట్టి యూహా మెట్లుకలెను గానన మంపు నూహ దీ
పికయలు నిగ యూహా యనిపించెను సాధునునోవశంగతి
- చ. అంత నడిమింటివై మార్యసాధదేహలీరనికాంతోపలతాడిత ఖురా
గ్రమ్ములు సప్తాశ్వహులు సజిలించినట్లు వట్టియాకసంబున
నెగురుచు నెగువెదకిన నారజుగోసిన నడు కానరామి బంగరు
పిచ్చుకలు యుధాగ్రములు కిచకిచలాడె, సాకేతచగరీశృంగాట
కమ్ముల నిస్తిలములై యుల్లుపరిభాసులైన జన్మములు రహస్యంబు
లాడినట్లు రాజశరీరదహనసంస్కార మేని యని యాడుకొనఁ
జొచ్చిరి, కై కేయికాసల్యాసమాగను వార్తాశ్రవణసంజాతకౌతూ
హల లయిన యుత్తమస్త్రీలు సంగుగొంతులబడి రాజాంతః
పురపశ్చద్వాపరంబుల సంతిపురికిఁ బోవుచుండిరి. ఆతపత్రతారిత
బలిభుజంబు లొందు రెండు తా మాశ్రయించిననింబవృక్షశాఖ
వదలి కూయుచు నన్యశాఖకుం బర్చెనై, పురంబున నగ్నులులేవు,
పసివాండ్రకుం జల్దియన్నములె లేవు, తలలుదువ్వి నీళ్ళువోసి
తిలకంబులు వెట్టిక్రొత్తపరికిణీలు కట్టి కన్నెకిల్లల దినము ముస్తాబు
చేసెనుఁ దల్లులు రాజాంతఃపురవార్తావ్యాప్తియనుకూలై కూతుండ్ర
వంకన చూడలేరు
- ఉ. ఉగ్రమయూఖతప్త సరయూసరయూనితరంగరంగ వా
యుగ్రథితంబుజాతాఖిగోన్నతసత్రము లెల్ల రాజవం
శాగ్రియసూర్యదుఃఖవిముఖాకృతిఁ జేసి జవభృమాడి వా
రీగ్రసమానబాష్పమిష రేసి సశివ్రకరాంతపృష్ఠుల
౧. రాజులొక బ్రాణములు భక్తరాజు, రాజు
నుండి తొలగింప నెంతగా నునుగులేడో
రాజు వెలిప్రాణములను భక్తియను రాజు
నుండి తలంగ నుంతుల కంత యునుగు లేదు

ఉ. మంత్రులు లల్ల నల్ల బతిమాలి విరక్తి వచస్సు లాడి సీ
మంతిను తెల్ల రక్ దుదకు మానవనాథుని వీడిపోవగా
నెంతగఁజేసినన్ వదల దింతయుఁ బట్టపుదేవి మంత్రు లూ
హంతరమేది నిల్వఁ గుద కా యమఁజేరి సుమిత్ర యిట్లనెన్

క అక్కా! యీ మోహమ్మే
యక్కజమైనది నృపాలుఁ డరువెంచునె యీ
ఘక్కి దురపిల్ల దేహము
ముక్కిచనున్ సుంత గాలిపోయినయంతన్

ఉ. మేనులనీడి జీవులు గమింపరు పున్నెపులోకముల్ మఱిన్
మేచులకైన సంస్కృతి శమింతురు ప్రేతములైన జీవు లా
మేచులు ధూళిమ్రగ్గుచుఁ క్రిమిగ్రసితంబులయైన నారకా
స్థానము వ్రాసి జీవులకు దాని నెఱుంగవె నీవు రాణివై

చ. పలుకఁడు రాజు చూడఁడును బార్థివుఁ డించుకయైన నిన్ను నా
పలికెడుఁ జూచువాఁడు తనపదతిఁ దానుగ నేగె నల్ల యా
పలికెడివానిపై వలపు పల్కని యీ వెడమృత్తుపైని నీ
వొలుకఁగఁజేసినన్ వెడఁగవో పయికార్యము లెట్లు సాగునో?

మ. పనితంబై చను నీదుశీలమును నీ ప్రాజ్ఞాత్వముం జూచి గో
మనలే రీ మతిమంతు లిప్పటికె సూర్యాశుల్ విచున్వేధిం
గున నిల్వోపక యొడ్డిగిల్ల బడె నీకుం గల్గు భాగము నీ
కనుటే లే దిక రాజధానిబహుధాకాగ్యంబు లెట్లనొకో?

గీ. రాజులేడ యిప్పుడు రాజుబిడ్డలు లేరు
భరణుఁ డిట్లె తిరిగి వచ్చుదాడ
పట్టమహిషీ వీవు పాలింపకుండిన
నేమి కావలయునో యీ యయోధ్య

న. అని తానుగూడ దుఃఖాందోళిత యగుచుఁ జెప్పిన సుమిత్రచేత
రాణి యోసరిల్ల జేయబడిన మంత్రులు రాజునకు సంస్కారము
చేసి తెల్లద్రోణికానిషీపుం గావించిన రాణు లెల్ల ద్రోణికమహ్మజేరి

- మ. తనపై తేనికి నెప్పుడో తగిలెఁ జిత్రం బంతఁ బెండ్లాడెఁ గూ
దునకుం గుడ్డపనైన రాణులము నేడో మేము కొసల్యతో
డను దీక్షితమి భగ్నసీనతకుఁ గంటంజూడఁగా నైన ద
ప్పెను భూమిశుని భగ్నయంచు దురితాభీలత్వ మేపాటిదో?
- ఉ. మా కడుపందుఁబుట్టని కుమారుని రామునిఁ గన్న మేము రా
జా! కడుసంతసించితి మయా! నిను భగదలంచి కానకుం
బోకడయైన రాఘవుని పుత్రీవియోగజనుఖహేతువై
నూకును నేటి నీచనుట మానసముం దహించుచుండెడి
- ఉ. ఏ యొకనాటిదో వలపునెంచి నినుఁ స్మరించుకొంచు నీ
వేయిదినాల కొక్కపరి విచ్చెడు ప్రేమయెడందకోసమై
మా యెద లెల్ల గాచుకొని మన్ననచేసిన నీవు పోయిన
బోయెను బామ్మ దూరమగు భూమి వెలింగెడి వెల్లునైతము
- శా. మాలోఁ గొండఱ నీవు కానుకలుగా మన్నించి తాత్రాత్మలో
నీలోభంబు మా మెటుంగులును నిండె బ్రాతవడ్డంతలో
నీలోగిల్గెను మేము నందఱముగానే యుంటి మట్లయ్య భూ
పాలా! మిక్కిలి మాయఁజేసితివి సౌభాగ్యం బయోగ్యంబుగ
- చ. లలితగుణుండు మా బ్రదుకులక గడఁజేర్చుటన్న ఓడ గా
నలకును బాచితీవు నయిన న్నిలుపాపక పొయి జేమిశా
వలయును మేము నీ యనుఁగుభాగ్యయుఁ గైకొను తొల్లి భగవ
వెలియిడె బుత్త్రచేత వెలివెట్టును నేడు సమగ్ర యన్నిట
- మ. పసపుంగుంకుమ చెడ్డ మా మొగములక బాలుండు రాముండు దీ
పసముస్మేషమునోజ్జ హాసవదనప్రార్థబహుర్యాదుడై
యనకృష్ణహాసమూరి వేలెడు నృపాలా! నీవు నీ పుత్త్రుడు
మసలంగాఁ జన దూరదేశముల నేమైపోతి మే మిచ్చట
- క. లని తైలదోణికపై
నునిచిన చేతులను బిట్టు నున్న రనెడు వా
రిని గని కొసల్యాసతి
యనియెను మీ రేల దుఃఖ మందఁగ నిల్చె

- ను. మును సంభోగమునందు నేడు కరుణా భూపాలసంబంధమై
చనె మీ కెట్లులా విప్రలంభ మదియున్ సంసృష్టమే నాకునున్
మనుజాధీశుని మీరు నేను బ్రతికింపఁ లేము మీ రేలభీ
తినిగాంచక బతి యున్నయప్పు డెట్లు దీపించు నట్లే సతుల్
- ఉ. మీ కడుపందుఁ బుట్టఁ డని మేల్కొను దుఃఖము గామచంద్రుఁ డే
లా? కనులాననల్! నుజ్జయు నాతఁడు పుట్టఁడు పుట్టెనేని నీ
కాకయు లేకపోయెడిదికాదె మఱి భరతుండు రామచం
ద్రాకృతి మీ రెఱింగెదరు తాఁ జనుదెంచిన యంతలోపల్
- వ. సమాశ్వాసిల్లుఁ డనిన నందఱును గించిల్ జాననతనదనలై భగ్గు
వియోగదండహ్యమాన లగుచున్న, రాజసేహితృలందఱుఁగొడుగు
రాక తేనిదహనం బంగీకరింపమి చీడఁబడి రాత్రి సమీపించె
- క. అంతఃపుర మంతఃపుర
నంతయు నిశ్శబ్ద మగుచు నపుడప్పుడు నీ
నంతినుల ముసుగు సన్నని
గొంతుల యేడుపులు ముసురుకొనుచున్నవియై
- క. షెకలింపఁబడిన మణిదీ
పికలై గూముదముతోడఁ బెట్టిన నివ్వెల్
మణిలిపడి కొడింగట్టిన
నొకరును గొడితీయువార లొప్పు నింట
- క. తగ్గికొని ప్రమిద లంచుల
నిగుకొనం దివ్వె లేరు నెగసన శ్రోయక
మొగ్గమిని బ్రమిదలోపల
నగ్గిణంబులుగ వత్తు లారెఁ జితుపొగ్గ
- వ. అట్లు యామినీదేవి బహుప్రయాసపడి తెల్ల నాఱిన
- నీ. పరమేశ్వరస్తుతిప్రకటవాచాయాధి
దై నందినమ్ము మేలోనునైన
సాకేతవాసులొ జనము లాప్రొద్దుట
హా! రామచంద్ర)! హా! హా! నృపాల

చంద్ర! యంచును. సన్నసన్న యేడుపులతోఁ
జేలికనిద్దుగల్ మేలుకొనిరి
సరయూనదితటరసాలవనీకిసా
లయనీలగుచ్చంబులఁ దనంతఁ

జాటుచేసికొని హరిదశ్వశిశుబింబు
ముదయప్రస్వతశిఖము నదలలేడు
వలసపోయిగొ సాకేతవాసు లన్న
యట్టి వీధులఁ దగణి యల్లాడ వచ్చి

ఆ. రాజు నిన్నఁ బోయె రాముఁడు వన మేగె
భరతుఁ డింతనటకు మఱలలేదు
రాజ్యభాగమున నరాజకత్వాకృతి
కలికిఁ గొంత యానకలిగె సుంత

సీ. చేటలవలె నైన చేతులతోడ వి
ద్యున్మాళిఁ బర్జన్యుఁ దోలువాఁడు
దున్నినచాళ్ళ విత్తులు చల్లు విడికిలి
మించుఁ బురువులను బట్టించువాఁడు
తొడ్డిని బుత్తుచేఁ దరుణిచే భగను
సిగ్గఱ నెదిరిపఁ జేయువాఁడు
నయథార్థతకును బట్టాభిషేకముచేసి
ఋజుగణంబు నధఃకరించువాఁడు
నిష్ప్రయోజనముగ నిండోలగంబులు
తీర్చువాఁడు సిలుగుకూర్చువాఁడు
రాజ్యభాగమున నరాజకత్వాకృతి
కలికిఁ గొంతయాస కలిగె సుంత

సీ. తాను హింసాకృతియై నవ్యయజ్ఞ సం
స్కృతమేషనధము దూషించువాఁడు
యజ్ఞకర్తలచేత నాహితదక్షిణల్
చెడఁగ నపహరింపఁ జేయువాఁడు

వృత్తివిద్యలు నాట్యవిద్యలు కులకర్మ
లగుట హాస్యంబున నెగుచువాడు
పదుగు రొక్కటఁగూడి పలికిన ననుమాన
పడి శిక్షఁ బరిహరింపజచ్చువాడు

సతులయందుఁ గ్రోతస్వాతంత్ర్యముఁజెప్పి
కులవివక్ష లెల్లఁ గూల్చువాడు
రాజ్యభాగమున నరాజకత్వాకృతి
కలికిఁ గొంతయాస కలిగె నుంత

సీ అశ్రమధగ్గముల్ వ్యత్యస్తముగను వా
నప్రస్థమేగ ననఁబు చెఱుచు
ధనవంతులను దోచుకొను పేదవారికిఁ
గుడ్డియు వెన్నంటుకొనును, బద్ధ
ఘంటలు కుంజరఘంటలు విషాబులు
పాష్టిశోయనములు చనవు పత
నీచీధులందుఁ బండితులైన శస్త్రాస్త్ర
ధారులు ధాత్రిమధ్యమున లేరు

వణిజు లెల్ల రను సభాపరాధీనత
నితరదేశములకు నెగుచుమండు
తేజ తొలఁచువాఁ డరాజకత్వాకృతి
కలికిఁ గొంతయాస కలిగె నుంత

సీ. కామమై దేవతాకారమ్ముగాఁ గొల్ప
జేయువాడు తపస్సు మాయువాడు
తనసేన శత్రుసంతతిచేత నొడింపఁ
జేయువాడు మహస్సు శ్రోయువాడు
వేదవేదాంగార్థవితతి నిర్మూలంపఁ
జేయువాడు మనీషఁ దీయువాడు
పోది నానాదేశతాదూషణానేక
పరిపాకకృత నాకు నాకువాడు

పూలు న త్తరువులు పూతగండంబు ల
నాగరకత యగుచు సాగువాడు
రాజ్యభాగమున నరాజకత్వాకృతి
కలికిఁ గొంతయాస కలిగె నుంత

సీ. నదులలో నీరు వసంబున గడ్డియు
నమ్మించి భయముచేయంగలాడు
అమృతమాహేయీ సయఃపాను మేప్పడ
గోవుల పొదుగులు కోయువాడు
నగ్నిహోత్రమున భ్వజాకృతి భూమమ్ము
విండ్రలోఁ గనిపింపనినివాడు
నిదినాది యని యెన్న రేసియు ననుకోను
పిలులేకుండఁ గల్పించువాడు

చేపలనుబోలె నొక్కరిచేత నొకరి
నుర్విజనులను దివిపించు నుక్క-లుండు
తా నరాజకత్వాకృతియైన కలిమి
హాపునుషున కయోధ్యపై నాస కలిగె

గీ. నాస్తికులును వైతండికుల్ నగ్నములు
ప్రభువుచేతను శాసింపబడక భావ
మునకుఁ గల్పింపబడక భూమిని జరించు
కలికి సాకేతమునయందుఁ గలిగె నాస

శా. చేతస్సగ్వపథానుశాసకుండు ప్రాకృష్టస్త్రిభామూర్తి ధా
త్రీతీర్థకరమాభి సర్వజగతీశ్శక్యజ్వలద్భాననా
సోతస్సాగరరాజ స్వామియు వశిష్ఠుఁ డా వశిష్ఠుండు సా
కేతంబందున యోగదండవిధుతి క్రీడాప్రచండంబుగ

క. అదలిం చె గలిని గలియును
మదవిహ్వలభూర్తహాసమార్దంగికుండై
పొదలంబడి పోను స్పృహ
భిదాగదమ్ము పరిహాసవృత్తభినితి

- వ. అంత మాగ్గుండేయ మాద్గల్గ వామదేవ కాశ్యప కాత్యాయన
గౌతమ బాబాల్లిప్రముఖు లెల్లరు దీర్ఘిన పరిషత్తున నెల్లరును జేసిన
విన్నపము లందికొని శ్రీనశిష్యదేవుడు తా నిట్లనియె
- క. జనకుమృతి నచించియు రా
మునిఁ దేజాలమ యతం డమోఘవచస్కుం
డశృతచ్ఛాయాదూనిగుఁ
డూను బిత్రివాచాధుగీణుడను గావుటచే
- క. కావున భరతుని గొనిరా
నే వలయున సూగ్యనంశ మీ మనరఘురా
మాన్వతసుతిలోభముచేఁ
దానల మగుటా? మృషాపథంబున కకటా!
- క. వేగులఁ బుత్రైంతము భర
తాగమనార్థం బనంగ నందటు ఋషులున్
వాగదీక్షృతిఁ జూపిన
శ్రీగురుదేవుం డయిన వశిష్ఠి వెనన్
- వ. సిద్ధార్థుడు విజయుడు జయంతాశోకుడు నందనుఁ డరుచారుల
రావించి యిట్లనియె
- క. మీ రిం దున్నట్లుగఁ జని
తేరవలయు భరతరాజు ధృతిజవనములన్
గూరిచినలఘురథంబుల
మీ రాకఁ బ్రతీక్ష ప్రతినిమేషము మాకున్
- ఉ. లెస్సమొగాలఁ జింతయను లేశముతోచంగరాదు దేహా?
నిస్సరణంబునందుననె నిల్పినవానిని నిల్పినట్లు వ
ర్చస్సముపేతుఁ దీసికొనిర మృని నాదగు నొజ్జగాఁగ వ్రే
యస్సూలు చెప్పి తేవలయు నావలితప్రతివాక్యవేదులె

సీ. మీ పురోహితుడును మీ మంత్రులును మీర

లాడుడు తెస్సగా నడిగి రంఘ

నే మెఱుంగముగాని యేదియో యవసరం

బై నట్టిఃపనియున్ని యాడి రంఘ

శ్రీరాఘవుని వనీశీను యాత్రీయుఁగాని

పెసరబద్ధంతయు వెలికిఁబోన

నీకుఁడు జనకుని మృతిమాట జరుగనే

లేదనుకొండు ప్రహ్లాదముఖులు

నుసదలుగఁగొంచుఁ శేకయాధిపునకు భగ

తునకుఁ శాశేయములును భూషణము లొప్పు

నడ ననంతరితప్రయాణములఁ బోయి

రంఘ భగతిరాజును గొనినండు వేగ

మ. అనఁ బాథేయము గట్టికొంచుఁ జని ది వ్యాశ్వంబులం దెచ్చి పూ

న్చిన శేకుల్ గొని నాల్గు మాని సెలపుండేకొంచుఁ శాశేయభూ

షాముల్ భద్రముగల్గఁగా ముడిచి హేసాసూచిశీఘ్రప్రధా

వనవాంఛాహయసంతతిం బఱపి రావ రస్వనన్నాసలఁ

వ. సాకేతంబునకు దూరాన వ్రేలాడుచున్నట్లు గనిపించుచున్న పడ

మటిదిశంగల తాళ్ళకు నుదీచీదిశగాఁబోయి మాలినినదించాటి

హస్తి నయందు గంగానదీతరణంబుఁజేసి పడచుగకుమచ్చి సురుజాంగ

లమునడుమగాఁ ద్రొక్కి పాంచాలమ్ములు ప్రిపించి కార్యవశ

క్రతుగమరులు సరస్సులయు నదులయు సౌంద్యమ్ముఁ గాంచుటకు

నాఁగక సగ్గినన్నోడకయు దివ్యయు నానావిహగ సేవితయు జన

నివాసతీరయునైన శరదండానది నధిగమించి యట నొడున నున్న

సత్యోపయాచనము దివ్యమైన వృక్షమ్ముఁజేరి ప్రదక్షిణించి పునః

పునఃప్రణామమ్ము లాచరించి కులిఁజ్ఞాపురముజేరి పైని నభికాతంబు

పోయిరి

గీ. అంత నభికాత మేగి యనంతరిమున

బోధిభవనంబునం దుండి పుట్టినట్టి

మహితపుణ్యాంబు నగు నిక్షుమతిని దాటి

రా మహానది యొడునయందుఁ బుష్పములు

వ. అంజలిగృహీతవారిమాతృభక్షకులు వేదపారగు లా పృథువులకు
దూరమునుండియే సమస్కరించుచు బాహ్యకదేశములలో నుండి
పోయి సుదామస్వతముంజేరి

క. ఆ పర్వతమ్ము శిఖర
వ్యాసృతహరచూడమై యథోఽక్షజపాద
శ్రీసరితచూడమై
దీపించె శివస్సన్నీహ్ననీర్నిగ్రహమై

న. చని విసాశాల్యలీనమలను తోవకంటుకొని పాంథతృషాపనో
దాగన్మిత బహుదీప్లుకలును తటాకములు పల్వలములు సరస్సులు
నటవీనభంబుల సింహవాక్రమృగద్విపంబులును దాటి

గీ. ముట్టెలచు హయాళికి నుర్వ్వతెట్టెలుగను
గట్టి చిద్రుపలు చిద్రుపలుగాంగ ధరణి
భుక్త పుణ్యులయైన గీవులు వియత్తు
వదలి సమ దారలట్లుగాఁ బడుచునుండ

క. గుట్టమ్ముల దేహమ్ముల
నట్టులగుచు స్వేదబిందుపటలియు నొడ్డొగ
డెట్టతిరిగి యొట్టిపిడిచేఁ
గొట్టలనలె నుర్వ్వకట్లుకొని పోవంగా

ఆ. జీను క్రిందనున్న సీరయుఁ దడిసి ము
ద్దయ్యె మునిగి తానమాడినట్లు
లట్టులయ్యె వార లదలించి గుట్టాలఁ
దోలుచుండి రెదలు తూలునట్లు

క. పతికార్యగతిపరాధే
నతఁ దామును దాముగాక నానాదేశ
వ్యతికర మతిక్రమించుచు
చితత్వర గిరప్రజంబుఁ జేరి వెలుచు

- గీ. రాజహిత మెంచి నృపకులరక్షణంబుఁ
దలంచి కులపరిగ్రహసముదా త్రమతులు
విజయసిద్ధార్థసందనుల్ విమలమతులు
సాధుమతి జయంతాశోకసహితు లగుచు
- చ. తలపులు కంటికాంతిసుపథంబును బొందకయే యహేడ మా
నులు చని సన్నచీకట్లులు నూల్కొను వేళకుఁ గేకయాధినా
థుల నృపగేహముల్ దరిసి తోడన రాక నెఱుంగఁ బంచి రు
జ్జ్వలమతులై ధరామఘవసద్భములందునఁ జేరునట్లుగ్
- గీ. అప్పుకెక ప్రాన్తపొయిన దవుట వేగు
లుగకగొని గమ్మని నశిష్ట లూడిపలుకు
టను బలుకుట నిద్రాగతుడైన భరతు
మేల్కొలుపలేను సంబంధమృదుజనంబు
- మ. రఘువంశాంబుధిపూర్ణ చంద్రుడు తమప్రాపశ్చిమానేహ మం
దఘభూయిష్ఠము స్వప్న మొందుఁగని కి సాత్కుండు తోడ్కో న్నధా
లమునిద్రాగతి మేల్కొనెన్ మఱియు మేల్కొన్నన్ గతస్వప్నపా
రిఘభూతులు మానలే దెడఁద నారిం చెన్ భయక్రాంతిచేన్
- చ. కనుకుఁ గట్టినట్లు కలఁ గన్నడు దండ్రి విశేష మూర్ధజం
దును పెనుకొండకొమ్ము నడిఁదొంకుచ నేలుచు గోమయప్రాచం
బునఁబడి తేలి దోసిటను బూనిన గిన్నియరుండి నూనె గై
కొని తెగఁద్రావుచున్ గనులకోసలు మూతనడంగ నవ్వచున్
- చ. నలకున బిట్టుగా వెకిలినవ్వులు నవ్వుచు నువ్వుపిండి ము
ద్దలు తినుచుంబడెం గుతకుతం దలక్రిందులుగాఁగ ముద్ది న
ట్టును మఱి సాగరాంబులు కడుంగడు నింకిన యట్లు నిండు జా
బిలి ధర జారి పడ్డటులు పెల్లగు చీకటి క్రమ్మినట్లులున్
- ఉ. పట్టపుటేగ్గకొమ్ము గునపంబుల బ్రద్దలుకొట్టినట్లు హాం
బట్టుమెఱుంగుజ్వాలల శుభంకరుడై చను దట్టగాగ్నిపై
మట్టిని జలి న్నను మహిమండలి నాకులు పూలు పిండెలున్
వట్టిన చుట్టు మ్రోళ్ళు కనుపట్టిన యట్లులు తల్లక్రిందులై

మ. పెకలింపంబడి పెద్దశైలములఁ గప్పెన్ ధూమసంతానము
ర్వికళత్రుం డగు తండ్రి నీలననావిష్కాగదేహుండు వా
లికఁ గార్తాయసప్తికాగతుఁడు నోలిక నీలదేహంగనా
నికనప్రావృతుడై నూసిండుచులన్ నిండెన్ నృశావధిలో

క. ఎట్టుని వీగలు తాలిచి
యెట్టునిమైపూత లొప్పు నృపుఁ గ్రోధముచే
నెట్టు కనుసెరల దానవి
జట్టున లాగెను శిరోజసంగతి యెడలన్

మ. ఖరయుగ్యంబురథంబుపైఁ జనియె నాఁగన్ దక్షిణానీధికిన్
నరనాథుం డిది యెల్ల నుం గనియె స్వప్నంబుండు యోజించినన్
భరతుం డా కల సర్వముం దలచి బీభత్సంబుగా నొ మనోం
తరమం దాఁగనులేకపోయెఁ బితృజాతంబైన వృత్తాంతమున్

ఉ. ఆరఁ బురానుభూతివిషయంబులు బుద్ధినిగూఢగాఢసం
స్కారముచేత స్వప్నములుగాఁ జనుచెంచు నటండు నీదృశం
బారభమాణమై చనినయట్టిది వృత్తము వాంఛనీయతా
దూరము దీనికిం దొలుత తోచుచు జీవుని సేకరించుటన్

ఉ. ఈ యఖిలానిలాధ్యముల నెల్ల ను నిడిన ప్రాణశక్తి తా
నై యొకఁ డొక్కవేళ సకలవిషయాలు ధ్వనించు నెక్కడో
స్వీయము నేకదేశ మగు వృత్తము నొక్కఁడు నన్యదేశ మం
దారెడ జీవలక్షణసమీపతఁ గల్గిన చోటులందున్

శా. ఈ కాలాకృతియైన జీవునకు ముందే లేకు, తా వెన్న లే
దే కాలంబును నొక్కఁడై చనుట నీ వృత్తాబు ము న్నైననున్
గాకన్ వెన్నను నైన నిక్కువముగాఁ గావచ్చు నీస్వప్న గా
ధాకల్లోలిని జీవవాహిని నిరంతాంభఃప్రవాహార్ద్రయున్

ఉ. ఏ యశుభంబు తండ్రి కగు నే మగు శ్రీరఘరామమూర్తికిన్
శ్రీయుతుఁ డన్నగారు నొకసేసిని గాంచునె, రామచంద్రబా
హుయమితారి తండ్రి కగునా యశుభం బని, కాదయేని నీ
పాయనిదైన పాడుకల వచ్చిన యా ఫలమేమి, చెప్పుమా! 388

- శా. ఒక్కొక్కప్పుడు స్వప్నముల్ మననధారోద్వేగసంకల్ప్యతా
జిక్కింబట్టవు నిశ్చితార్థముల హృచ్చింతాభరాత్మోహసం
స్పృక్కుల్ తిండికి మేలయంచుడలఁతున్ శ్రీరాముఁ డాగూపయో
ముక్కప్రమాకృతి వాని కేల కలుగుంబోహా! యకళ్యాణముల్
- చ. అని యనుకొంచుచున్న సమయంబున వేగులరాక బందుగుల్
చని వచియింప స్వప్నమురు జారులరాక పరస్పరాహతం
జని భరతుండు శీఘ్రముగఁ జారులసన్నిధి కేగి రాత్రి వ
చ్చినయది యింతదాఁక ననుఁ జెప్పరు మంచివివేకు లంచునున్
- ఉ. శ్రీగఘురామచంద్రునకు సేమమె యంచన సేమమే యనన్
ధారణినేత సేమ మటె తిండి యటన్నను సేమమే యనన్
దోరపుటూర్పు విచ్చి భరతుం డనె నిద్దర లేపరాదటె
వారక యింతదూరమున వచ్చిన సేమముకంటె నెక్కువా?
- శా. తల్లిల్ సేమముగాఁగ నుందురె యయోధ్యావాసు లానందధూ
ర్వల్లీమూలము శ్రీనశిష్ఠుల తపోవర్ధిష్ఠులే యన్న సం
ఘ్న స్వాంతులు వేగులందఱును బెంపుం గాంత్రు నీ రాకచే
నెల్ల మేలగు శ్రీనశిష్ఠులుచు స్వామి! విన్న వే గన్మునన్
- సీ. అడిగిరి నీ సేచు మథిలమంత్రులు, పునో
హితులు, నశిష్ఠులు నెన్నియేని
నస్త్రముల్ సగలును పంపిరి నీకును
నీ తాతగారికి నేమిధర్మ!
నిన్ను నిల్చినవాని నిల్చినయట్లుగఁ
గొంచుగమ్మనియె నెక్కువఁగ స్వామి
బ్రహ్మసూమాని మార్తండవంశార్థవ
శ్వత్కేయసక్షిరసగరమూర్తి
కడఁగి తొందఱకల రాజకార్య మేమి
తాను జతగూడెనో చెప్పనైనలేదు
వేగులము మేము నడిగిన వెక్కసంబు
నిదియు జాగింతయును సహింపదు కుమార!

వ. అనిన భరతుండు గిట్టునఁగిరిగి వృద్ధరాజుకడకుఁ బోయి 'తాత! తాతలు నశింపును దూతలుఁబుచ్చిరి. నేను మా యూరుసోమోద' ననినఁగై కేయుండు దాహిద్రు నాలింగనంబుసేసి శిరసు పూర్కొని ప్రయాణంబు సమకూర్చి మనుమనికి వేయిరుక్కనింకంబులుఁ బడు నాటువేలు గుట్టంబులు విశ్వస్థులగున మంత్రిలను నేర్పులను రథములకుఁ గట్టిన వేగరులగు ఖగంబులను బసిపట్టిసోయి పొడల లోని వ్యాఘ్రంబులఁ గోటలతో వెలికిద్రొవ్వ నడుమునన్నని జాగి లంబులను గానఁబలిచ్చిన భరతుండు తాతగారియు మేనమామయు సెలవుఁగై కొని రథారోహణంబుచేసినఁ గై కేయుండు భరతునిచేయి రథ సుభగంబు పట్టుకొనిన దానివైఁ జేయివైచి యిట్లనియె

క. విను కన్నతల్లి కైకయి
నినుఁగనుటఁ గృతార్థురాలు నిక్కమ్ముగ నా
యన! నీ తండ్రిని నడిగితి
నని చెప్పుము వేల్పుసేన కండగునతనిక

ఉ. నీకులు రామలక్ష్మణులు పెద్దయుఁ దాతలు తాత లంచు నం
జేరిన నీడిపోనరు నిశీధవరాఖిలధూనుకేతులక
వారిని నేనుగా నడిగి నానని చెప్పుము కౌశ్యాయునిక
వారికి నున్న వయ్యవియు వారి! నా యవి యును నియ్యవే!

మ. అని శత్రుఘ్ను రథంబునుం దరిసి శిక్షా! శ్రోవ భద్రంబు మా
చిన యే నస్తువుఁ జూడకే భరతుండుక జాతిండుకొంచుండు లో
నన తా నెప్పు డెదో సమ స్తమును గంటం గాంచుచుం బొమ్ముపం
చిన యీకాన్కల నీవి నీవు గోనమా కీఘ్రిం బయోధ్యాపురిక

క. అన నన్నదమ్ము లిద్దఱుఁ
జనిరి జనిస పలాప్రసాదజియ్యదువా
సనలేచు పుంత్రతోనక
గణగణరథ నేమినిస్వనంబులు సెలగక

వ. అట్లు ప్రాజ్ఞుఖిగంబుగాఁ జనిన రథంబులు పూలుదంశగ్రుచ్చినట్లున్న
తనంగమ్ములచే నన్వధాభిధ సుదామానదించాటి యేలాధాననగర

సమీపమును సోతియు లెకురుతిగి వెడల్పి యొడ్డులు
 దూకమ్ము చేసికొన్న శరద్రాగది ను తరించి యప-పట్టమ్ములు
 పొప్పించి చెకుముఃరాశ్శతో నిండి స్సేవాహవేగపరస్పఃకుట్టన
 జనితాగ్ని కణములచేత సంతాగతిఘ్నికవోలె నున్న శిలావహా
 వాహినిని స్రగణంబు సేసి మహాపవ్యతంబులు గమించి చైత్రరథాభి
 ముఖంబుగాఁ జనియె, గంగాసగస్వతు లిటుపొక్క స్రవించెడు
 పథంబున రమ్యతాప్లాన్ముడైన రాచకొనుకు వీరనుత్పదేశంబు
 లందు భారుండమను ననంబుఁ బ్రవేశించె సంత యమునానదిం
 దాటె, నాయమున యసమశిలాపథంబునఁ గొండలోయలలోఁబడి
 పోవునుఁ బ్రతిపదంబు బ్రచాతవేగంబున నిలుచకయుండె నచటఁ
 గులింగ యను మాటుపేరున వ్యవహరింపబడుచున్న యా నదీ
 నీరమ్మున దిగిన గుట్టంబులు కొన్ని చలిచేత బిగుసుకొనిపోయి
 కొన్ని భూతావృష్టములనలఁ బ్రకంఠహాసము లగుచున్న నడవి
 కట్టలు తెచ్చి యగ్నిచేసి వానికి శైత్యావనోదంబుఁ జేసి యందు
 విడిసి వంటలుచేసికొని యారగించి తజ్జలంబులు కుంభంబుల
 సేకరించుకొనిపోయిరి; అచ్చటి శ్రోవ మహారణ్యగుప్త్యగామి;
 భగతుఁ డచ్చోనిముసమాగక బలంబులు తిఃకుముకొంచు వాయు
 దేవుం డాకాశమున నేగిన ట్లేగె; నమ్మహారణ్యం బతిక్రమించి
 ప్రాగ్వటంబని విశ్రుతంబయిన యంశుధావనగరంబునందుఁ దరింప
 రాని భాగీరథిందరించి పైని కుటికోష్ఠికానదిని బలములు దాటించి
 ధర్మవర్ధనమైనతోగణంబుకుడిసగమునందుఁబోయిజంబూప్రస్థముం
 జేరె సంత వరూధ మను ముచ్చటయైన పల్లిజేరి దాని నాను
 కొనియున్న పూదోటయందు మఱల విడిదిచేసె నచట బయలు
 దేరి తూర్పుదిక్కుగాఁబోయి యుజ్జిహానానదీతీర ప్రియకతమాద్యా
 నములుసేరి కడిమిపూముంజావాసనల మఱిగి మఱలని మత్తాశ్వం
 బుల మత్తవారణంబుల ముగించుడి తీయించి యుజ్జిహాసం దాటె;
 దారిపోదుగునఁ దీగంబులు సేవించుకొంచు నితరములైన పెక్కు
 కొండవాగులు దాటునెడఁగొండలఁ బెరిగినగుట్టలచేతఁదరించుచు
 హస్తిపృష్ఠకమును గుటికయు నతివర్తించి తాహిత్యనగరంబునఁ

గపీవతీరణంబుసేసి యేకసాలమున స్థావరుతిని వివరమున గోమ
తిని దాటి కళింగనగరంబున వనంబు పొంది యలసిన వాళల
నూడఁదీయక యారాగియెల్ల ను బ్రయాణంబు చేసి యావనంబు
దాటి యరుణోదయ వేళ

సీ. రిపుశత్రుఘ్నిమహాగ్నిరీధావిః సగ
ధూమసంపిహితమా దుగ్ధమల్లు
శిల్పికృతశ్యామలాల్పమృచ్ఛిర్జిత
క్రీడాగ్రహసమాజకేతువల్లు
ఝంఝావినిర్ధూతిసంఛిన్నసర్వస
త్రాల్పశాఖమ్న మహాగమల్లు
మఱి రాజి రాజి కృమమ్ముగాఁ జల్లారె
యసితమై చను నిఱుకామమల్లు

చిటుతవెలుగులలో దూరసేమయందు
చలియుఁజప్పుదులేక నిశ్చలముగాఁగ
నున్న సా కేతపురిఁ జూచి యుల్ల నుంగు
భరతునకు నల్ల కడలించు సగిది నయ్యె

సీ. అంతటిపట్టణం బందు వేఁగుననైన
సవ్వడియెంతైన దవ్వనచ్చు
ప్రాతరధ్యయసంధాతిరీటస్వరం
బనిలాధ్వ మెంత దవ్వెనఁబట్టు
గ్రామబహిఃప్రదేశామలకోద్యోన
ములయందు గతమానినుల శయించి
నిరతం బుష్కలనిర్గతవృద్ధరా
జస్వరభంబుఁ జాడలేచు

రుద్రకంఠసమాయాతయాక్షశోక
రావ మది యుండియుండి దూరంబునందు
నీలపిట్టలు కూసిన స్లేగుదెంచు
సరయువున సన్నగాలులు చటచిన్నట్లు

ఉ. వట్టివిభూతిసండువలెఁ గాంచుగమై పోలుపేది యున్నయా
పట్టాముక్ గనుంగొనుచుఁగార్థివసూనుడు సూతులోడఁదా
నిట్లులనెన్ గనుంగొనఁగదే మనపట్టణ మెట్లులుండె దూ
రాట్టచునోజ్ఞ కాంతి కనరాదు పురాసచుయబులబలె

కా. నాకై వాగను బుచ్చి యప్పటికినైనా నత్తు నన్నట్టినా
భృ కోట్టాగ్రమునంధు నిల్చి జనకుం డన్వింబు వీక్షించుచుక
నాకుం దోతురు మున్ను సేనకులు ముగ్ధా నచ్చి గామాంతమం
దా కై నీడల కన్నులం గనరు నేడై యంతరా డగ్గఱన్

చ. పరినిత మెన్నియైన తడవల్ మును నేనును దాతగారిదా
పురముననుండి వచ్చుచును బోల్చుట పట్టణవీధియానసిం
ధురతకుణిపదాంబుజవినుతననూపురఘంకాగవం
బొరసి శకుంతరావముల నూదుట తా వివరాదు నేటికి

మ. బహుజన్మల్గని నేటి కీ రఘుసతిభ్రాతృత్వ మెప్పుక సుఖ
వహమా జన్మముఁ గాంచి తృప్తికను నప్పటక బురావేళలక
స్పృహతో నిచ్చటఁ గుందురుష్కలఘుసంపృకాగురుద్రవ్యభూ
మ హతాత్మాడనధృత్పరీమళరిరంసం గండు, లే దిప్పుడుక

గీ. దోషరహితంబుగాఁగ నింద్రుడు జయంతు
వెడలనడచిన యప్పటి వేల్పుచీడు
జోడుగా నున్నది యయోధ్య చూడఁజూడఁ
దోలుమా రథంబును గళాధూర్వహముగ

గీ. అనుచు శత్రుఘ్నునిగల్పికొని నిమేష
మాత్రమున నయోధ్యారాజమార్గ ఘనక
వాటసామిప్యమున కేగి ద్వారమల్లె
తెఱచి రేయెల్ల నుండిన తీరుజూచి

కా. ద్వాశ్శోభాపరిహితమై నవహరిద్రాకుంకుమాసీతభా
విశ్లేషంబయి లంబమానసుమ వేణీరంగవల్లి యవీ
యశ్శాలీనత తోచి గుఱ్ఱములు ముందైయేగ నిర్వంకలక
దోశ్శాలుల్ భటరాజ నిల్వరు పురీదుష్మన్చారంబుగా 3౬౪

ఉ. రేసి సఖంబునం బరిహరింతురు కొండలు దీనమూర్తులై
మాసరదృష్టిపాతమున మన్ననజేతురు కొండ రెవ్వరో
కోసలనిల్చుచున్ శృపునకుంబలె వంగి నమస్కరింతు రా
యాసము పొందుచున్ కనినంతన కొండలు పౌరులెంతయున్

చ. కలితకవాటముల్ సుబలికన్గోహీము లూరి మూర్తులు
త్పలదళమాలికావిహితబులు శిఖరముల్ నవాగురూ
జ్వలతగ్ధూపనరి తనిగ్గణములున్ భుజకన్గ చేకయున్
నలకువగాఁ గుటురివిభననంబులు ఖేజా శోచింగి కన్పడన్

సీ. దేవాలయంబులు దీపధూపనినర్జి
తంబులు, శిఖరహితంబులయ్యె
యజ్ఞగోష్ఠులు, పూవులుగల్గు సుమదరి
ద్రంబులు, విరిహితభక్తము లయ్యె
రత్నాపణములు, పౌరజనంబు పరిదీన
మూర్తులు, విఘటితభోగమయ్యె
జైత్యంబులందు, నిస్వనమాధురీరేఖ
ఘనశకుంతంబులఁ గానరాదు

తగులకుకళారికాదిపంజరములెల్ల
వామకొనిరి పౌరులు గృహంతరములొకఁడు
బ్రాహ్మ బౌరెక్కె గడపల ముగ్ధకన్తి
సత్తి తీసినయట్టి పాపానభోరు

ఆ. వెనుక వీధులందు వెనులుబొందుడద
యడుగుదీసి మఱల నడుగుపెట్ట
నా యయోధ్య మనిసు లందఱు నలసపో
యిరొ మనసులయందు నిడిసినవిరొ!

శా. విఘ్నా నేకవిదారితాంతరుడు పూర్వీధీమహాదూరతా
నిఘ్నాంతకరణుండు సంచలదగత్తిప్రస్థమాతాబు హృ
ద్దమ్నంబై చనురీతి సందియము లుద్దండంబుగాఁ బోయి శే
త్రుఘ్న జ్యేష్ఠుడుతండ్రిరాచనగరండున్ న్రాలెవాయుత్పర ౩౬౯

క. పిలచినఁ బలికెడు దిక్కుం

గలుగని యా రాచనగరుఁ గని యశనిశిఖా

జ్వలనమునఁ జూడినట్లులు

వెలవెలనగుమోముతోడ వెక్క-స మగుచున్

చ. ఒరిపిడి నెట్లకేలకును నున్ను గటంచును వేచి కాల్చుచున్

విరిగినయల్లు తల్లి గృహవీధుల బారిని బుగ్గోయెడ

గ్గరిన జనంబునైన గుఱు నునిపుట్టక నే విపత్తు చే

కురినదో రాజు రాజుగృహకోటిని బాటి నిగూఢుడౌటచున్

ఉ. తా జని యాగతిం గనిన తల్లి గృహంబులుకూడ దీనతా

భాజనమై యొకింత తరుపట్టని సేవగులై న ముంగిటన్

రాజెడు శోకవహ్ని గృహరాజిఁ బ్రేవేళమునంది తల్లి కె

యోజన నొక్కయొక్క గది నుండినదో యని చూచి చూచుచున్

చ. తుద కొక చానడిన్ జరతతోయదసన్నిభమైన దుష్పటిన్

గదిసిన మోముగా ధరణిఁ గాయము తూలఁగ నున్న తల్లి న

మృదమునఁగాంచి యామె పదమండలి శీర్షముచేర్చి నెవ్వరో

కదిసినజాడ తోచి నుజి కైకయు కన్నులువిప్పి చూచుచున్

సీ. హా! ధరణీశ! హాహా! దైత్యచుభన సా

రచమూప్రణీతపుగ స్వభాగ!

హా! కైకయూపాని! హా! కైకయూపమా

రబ్ధకు సంత్ర నిగ సప్రాణ!

హా! హా! యనుచు బిల్లు నావటితల్లి యొకింత

కా దుఃఖపుంబొంగు నాచికొంచు

నాయనా! కబురంపినారటోయీ నీకు

నెవరుపంపి గటన్న నే నెటుంగ

నుజుక రమ్మనినట్లు నక గటపి తెమ్మ

టంచు పంపిరికాబోలు నేల పోయె

దండ్రీ? యే వ్యాధివచ్చెను? దండ్రీజూగ

నై నే జోచుకోఁబోతి నంచు గొడుకు

చ. జనకుని చుఃఖభారవివశంబగు గుండియనోడి రామచం
ద్రుని గనకుండ నా కిచటఁ దోచ దటంచును బిగ్గనేడ్చి లే
చిన సుతుఁగాంచి కైకయి నీశీర్ణహృదంతన యోయి యోయి నా
యన! నినుఁజెప్ప రెవ్వగును నయ్యరి నేన వదింపఁగావలె

గీ. శ్రీనశిష్ఠులు నన్ను శిక్షించుటకును
నీకు నిజమైన నా ర నందింప లేదు
తల్లియని యింతకు మున్ను తాల్చినట్టి
యదుగు లంటినచేతులు కడిగికొమ్ము

చ. అనుచునె కైకయినదన మందునఁ దెట్ల్యము కన్నులందునక
గనలును దేహమందునను గంపముగల్గి తనంతఁదాను గా
దనినటులక వచించె సకలానని నీకయి చేసిపెట్టితిక
గొని ధర యేలికొమ్ము తనకుం బ్రియమైనది రాచబిడ్డకుక

చ. ఇలపయి రాచవానికి మఱెవ్వరులేరు జఘచ్యుడైననుక
బలయుతుఁడైన రాజ్యపరిచాలన వానిది రాజ్యలోభవి
న్వాలమతికాని రాచకొడు కాతఁడు రాజకుమారుడ! ధరా
వలయగఱోగ్రలోభము ధ్నివం బగు భూష నృపాలకోటికిక

చ. కలిగిన రాచవానికిని ఖడ్గమువంటిది నీతి, నీతినే
గెలిచిన గెల్పు ఖడ్గమున గెల్చిన దానికిఁ బ్రాచ్యుగాదు దో
ర్విలయనుహప్రతాపశిఖ శ్రీపథుఁ డా రఘురాముఁ గత్తితో
గెలువను రాను, నీవునయి గెల్చితి రామునిఁ దల్లి నీతిచే

చ. అనయము రాచవానికిని నన్నలు లేరును దండ్రితేడు మె
తనియెడఁగోడి రాజనుఁడు ధారణికిక దనకుక సహస్రయో
జనముల వాఁడు, బంధుజవిపాదము పుట్టినరాచబిడ్డ పు
ట్టను దగుఁ బాటులింటనో! కడంకను మూడవజాతియింటనో

చ. ఉరకయ తండ్రిసోయె నని యుమ్మలికంబున నంతగూరినక
నిరిగియు రాఁడు తండ్రి యగతింజని వేల్పును నంకుచున్న యు
ర్వర నొకమాటుగాఁ దతకర్తయును జూచి గ్రహింపకుండ బి
త్తగపడి తాఁకఁబోయినను దవ్వగుఁ జేతికి నందికుండకుక కలగ

ఉ. కాదని తండ్రిదుఃఖమునఁ గమ్ములు వాల్చెనవేని గుండెకున్
శ్రీనివిషజ్జగచ్చగణశీలిని తండ్రిని నీకు నాకునున్
భేదము చూచు గుత్తగాను ప్రేమమునఁ గననొంట ధైర్యసం
పాదనచేయు మీ యెడఁడపడిన పున్నెపుబంట మాన్యమై

ళా. ఈ రాజ్యంబునుగాని నీవు కొనినట్ల హేలాభనుశ్రీకళా
పారావారుఁడు రానుచుండ్రుఁడిసుముం బట్టించుకో, డాశ్రిన
సాగిరూఢాకృతి వానిపక్షమునఁ జప్పుంగల్గుదున్ రాజ్యల
క్ష్మీరూపాపరికృష్టి నీ తెగువ సంలీళంబుగాఁ జేయుమీ!

గీ. అనిన భరతుఁడు శ్రీరాముఁ డనినినాగు
ననుఁగు నైన క్రేష్టాపత్న్య మాతఁ డేల
దీనిఁ బట్టించుకోఁబోవఁ డైన నేను
బోయి కనుగొందు ననఁగఁ గైకేయి నన్ని

సీ. కొని యెందుఁబోయి కన్దొంకువోయి! ఫరా
జాని నీ తండ్రి నిస్సంశయముగ
వలదని యనఁడు శ్రీపతి వనిచాసంబు
సలుపఁబోయెను నిమేషములయందు
నన్నచో జాలు సటంచు మీ నాయన
మోమునాదూన బిట్లు మోముపెట్టి
చూచి చూచి నిజంబు, చూఁచిపోయినది నా
గుండియ కాలుష్యకుఘరము నని

నన్నుఁ దిట్టుటయే కాని నలిననేతు
రామువల్ల దనఁ డాడె శ్రీరామమూర్తి
ననము లేగి యీనాటికిఁ బక్షచయ్యె
బాలుఁడా! నేటి కిది కృష్ణపక్షనవమి

గీ. అనిన భరతుండు శ్రీరాముఁ డడవి కేల
యేగె జనకుండు నుఱక నిన్నేల తిట్టె
ననినఁ గైకేయి యిట్లున నట్లు లడుగు
ముట్టిపడినచ్చు బుట్ట పూర్వోత్తరంబు

క. అది యెప్పటిమాటో ము

న్న దైత్యసంహృత వేళనుకా శ్రీపతి యొ

ప్పిద మగు తేజమ్మని బ

ల్లిదమై కౌసల్య పవ్వలించదు బరువై

ఉ. అప్పటిమాట నీ జనకుప్రాణము; కాచితి నేను రాజానుం
దెప్పిరి నన్నుఁ గోరుమనె దిట్టిరి కోర్కులు రెండు కోర్కి-లే
దెప్పుడు నాకుఁ గాదనిన నెప్పుడో కోరెద వెండి యంటి నా
యప్పుడు నిప్పుడైనయది యా యిరుకోర్కుల వేళపాటుగా

కా. నీపై నాకును లేనిప్రేమ యని నిండెక మంథరాదాసికి
నీ పల్కంకిక దానిపల్లకి యట నీకోస మా కోర్కులకా
ర్యాపింపించితి నీవు రాజగుట యొం డా దైత్యసంహారగా
థాపాండిత్యసముద్రమూర్తి చనఁ గాంతారమ్ము రెండై చనకా

మ. ఒకయేడా! పరునాలుగేండ్లు మఱి నీ వ్రస్తీమహారాజ్యముకా
మొకమోటం బనిలేక యేలుకొనుమీ భూపాలుడా దుఃఖినా
రికదంబంబులు నేర్లుకట్టి నుదులై నీణత్వముంబొందె నా
యన! శ్రీరాఘవ! లక్ష్మణా! జనకజా! యంచుం బరిభాగితుండై

క. అన భరతుడు తండ్రియు ల
క్ష్మణా! జనకజా! యటంచు పితృపం బే
లను బొంద రానుచందుండె
చన రామా యంచు నగవజనుగా కనినకా

ఉ. కైకయి బిగ్గగాంచి తుడికప్పు, థాత్రిని నీకు నేలు ధీ
శ్రీకృత కల్గ రాముడు వసంపని నీకు నయోధ్యలోపలకా
కైకయి కాక జానకియైకొని లక్ష్మణుడకా వసంతురా?
యాకున నీనెలకా వదలి యాకని యందునటోయి భూమిపా!

క. ఆ లక్ష్మణుండు లేమియె
మేలగు శ్రీరామునంత మేలు కలఁడు వాఁ
డాల్లిథచాపల సక
మాలాజ్వాలాశరాళి మన్నించుచుంటి!

ఉ. చక్కగ సీతకు భృత్యయొసంగను నక్కటలేదు లక్ష్మణుం
డొక్కడనుండియుండి నుదియో పోయెను జేయు నన్న భీ
యక్కట లేదు కొనఁబులున్నయు జన్నియవలగాగఁ బై
జక్కనిమీఁగఁజల్ కలక చెందని నన్నియు నారగింపుమా!

మ. విరతంబు ననుఁబెంచి నానలక సంతృప్తి గనకలేదు మం
ధన సీవై ధననాఁబుకొంగులు మఱింత బట్టిన బంధి
నిగుంజల్ల గ న విహంగును ధాత్రీదూపస్వంత సా
గనశీతానిలధూతమండవిన లక్ష్మణులకామోఘయై

మ. అస దిగ్రాహితిని బొంది నిచ్చి భరతుం డా మాట లాలించుచు
దన లోగుంఁదియ స్పందనం బఱిన నంత మాట జిహ్వగ్రమం
దన యత్నంబునఁ దెచ్చికోలుగ నెనఁ ద్రోవఁపరిస్పర్థి
చనుఁడై గొంతుకలోన నుండవలె శుష్మంబై పెగల్పంబడక

ఉ. వేరిమి నిన్నుఁ దల్లియని పిల్లన యింతటి గాలిమూట నా
పేరున నేలకట్టితివి పెద్దయు రాముడు పల్కెమైనచో
దోరము నేను నీనె యగుదున్ విడియా కగునంత ధూర్వా
త్వారభమాణమై చనెడు నంతటి చిక్కన లేదు నా యెడన్

క. నే నెఱుంగలేన యెతిని
మానసమందొక్క డదియు నుజి యడిగెద
న్నీ నీవు చెప్పవైఖరి
నానంబట్టను ద్వదీయమగు వాక్రీతి

మ. నను విందించెదో సంతసంపడెదవో నామేలు నేరీతి కో
రినదాచుండెను నీ యెడంద రఘుమూర్తి రామచంద్రున్ నిజం
బునకున్ గానకుఁబొపు నంత పగ యీ బువ్వంబు నీ కెట్లు తో
చెను శ్రీరాముడు నీకు లోచనపురస్కృత్యానమద్దీపమై

ఉ. పుట్టిననాటనుండి ననుఁ బొందదు నీడగు పేమ యూరకే
యట్టిపడెన్ వినితీముగ నున్నది, యైనను నీవు నా కహో
పట్టముగట్టి తిప్పికొని బట్టునకుం జనుఁడెంచె దలిలో
గుట్టగు పేమ, యైన నిదిగో భరయేటి కహో త్రిదండికి రం

క. నిను దూయరాకు క పిం

జనని వగుట దూసికొందు జండతగాసి

నను నేన రాజ్యమున్న

ఘనపరివేత్తను నన్ను గల్పించుటకు

ఉ. మాటలబట్టి నీవు కఘనమౌవను గానకు బంపుగోరి

జాటన లేనిదానివలె నాడెను మంథన నన్ని పెద్ద ని

న్నాటి బలాత్కృతిబడి 'ఊ' యనిపించిన యట్లు చెప్పె నీ

మాటలు నమ్మిరెవ్వగును మంచితనం బభినీతి గల్గునో

శా. అన్వగ్గంబు నశిష్టపారిషద్యోగ్యం బీ దురూహంబు స

గ్వస్వస్థోమా మెల్లు నీగుగలిగెన్ రాముం డసూద్యానవీ

ధీస్వాద్యవయమూర్తి స్త్రీహృదయమే దివ్యం బసూహ్యంబు నూ

హస్వైగంబు తిమ్మూగులుం దెలియలే కన్నత గాథంబు నై

క మన కాయవ్యము మఱియు

మన కారోగ్యంబు గాగ మన్నించితిగా

ని నికుపమానశుచాదీ

నను గౌనల్యను దలంచినావే చెప్తమా!

శా. నేనే రాముడ నాయనే భరతుడు నీవే ఘోస్తానుం గ

న్నా నం చెంచుము నేనుబోవలయు గాంతారంబు నెల్లుడునో

నీ నానాపథగామియౌ మనసు పొడంగుని యాలోచనా

హీనత్వం బని యెంతమవ్వలమే నీముంగిటం నగ్నివ్వెడు

మ. అనిచం గైకయి యిట్లనెన్ దగుదురా! యన్నా! మ తీ వేగి కా

నన మేమాదువు రానుచందుండనిన బ్రధ్నంశుతేజోవిహ

తననారాయణమూర్తి శాసితనమ సప్రాణి నీ వేగుటా

తనిదా నేగుట యెక్కడ? భయసముద్రంబయ్యె నీమాటలు

గీ. అనిన భరతుడు నీ మాటయట్లు లున్న

దిన్నికంతులు గోసీతి వెలుగ నిత

బాధ నా కంఠికోసికన్నటి విధాన

నన్నయట్లు మఱి రామునందు పేమ

శా. ఇందాలస్యము సేయరాకు మణి నే నిందున్నచో కల్లకుక
గండుంబల్కెదరేమె నాపలుని భాగస్వామినింజేసి నీ
ఛండప్రక్రియ, నేనుగాండ జని కౌసల్యాగృహంబుల్ నయం
బొందంబాయన నీకు నగకతలపుల్ నాగం బాగ్నిచెడక

క. నీ కడుపున నేం బుట్టితి
వాకొనరా దొక్కమాట పాపిష్టులనుకొ
వాకొన పచ్చునటంకురు
గా కా మార్గంబు నాగుంగా నేల ధనక

శా. ఏ సాపంబును నీవు జేసితివో యా యీ సర్వవిష్కాశముకొ
నా పాలంబడె నేను నీకడుపున జన్మించు దోసగుచే
శ్రీ పద్మాక్షుడయైన రాఘవుని నే సేనించెడకబోయి నాం
చాపృష్ఠింబలె నన్న శ్రీసతి తలంకక రాద యేనాటికె

మ. ఒకమార్గంబునఁ జూడ నిదిగు దురుద్యోగంబు నా మేలుకొ
గక కోరెంజుమి స్వకోసలధరారాజ్యంబు పాలించు స్వా
మికి నాభక్తిభగంబు శోచెడినె కామింగాక యీ నేలకే
లిక ఏవే యని స్వామిచెచ్చెదన యాలిం భక్తి దీపింపంగక

శా. నీశోబలుకుటగూడఁ బాపముగ నిండెక నా మనోవిధి న
యోగ్గ! తల్లింబడి గుట్టులున్నికి సమస్తాసాస్నునా దేవతల్
నా తాత్పర్యమునెంచి నాయెడ క్షమానాంధీకరుల్ గావుతక
జేతంబెల్లను బెద్దతల్లి నగపుం జింతింప సంపుష్టమా

గీ. నేను రఘురామునంతి ధన్విని నిజంబ
కాను నే నేమి యెన్నడుం గాడు నేను
వనిశింజను టన్న నీ కెంతో బాధయయ్యె
నే! మహాధన్వి! సానలనేమి చెపును

చ. తనకొడుకన్న కిపియని దానికిఁ గోసలభూమినాథుకాం
తునకును వేదో నంచడపకోకను స్వర్గవిక్రేననండుం బో
మును కతనువ్యక్త దొక్కపని భాగతుండై చనుచుండ గోరువె
చ్చనినగు బాష్పముల్ తనువుచాదినఁ దాం దలయెత్తిమానుచుక

- గీ. కన నడుమువంచి తలవాంచి కదలరాని
 తోడకుచ్చగ బాణేనుభూషణములు
 గనుల నీర్గర్భమన్నట్టి కామధేను
 సంత మమపురా తల్లి! యే నుచ్చు! యనిన
- చ. సుగభి నదించె నో పరమానిహానన! సర్వజగంబుఁ నింకికిన్
 గరిసెనమైన యింద్రాధికారులుకాక నుత్తమజేగో ను
 ర్భగమగు నీ త్రిలోకపరిపాలకునిగున నొను గాను నా
 జరుగదు నిర్దయక నిరుజసంతతి చేయును మూడనే
- సీ. రెండుజాముల యోగి నుండిపోవుమినుగడ
 గాడి పిప్పడు పంటకాసతాడు
 జతబక్కయెద్దుల సంతరాది బిరాన
 నాగేలు తాసే సాగదీయు
 నతితిప్పుడై కాడి నెఱుకీపిడి చాలక
 మనసుకొం చీగలు ముడిచేయు
 బాడిచెను నురిసినపుండ్ర న పృష్ఠభా
 గమ్మునఁ బెనుములుగఱుతోడ
 నానుబిడ్డలకైన యింతటి సాహ
 జూచి నాకంటినిల్లులు సోతియును
 బాతా నేమందు నక్కరావె; పట్టరావ
 తల్లి శోకంబు బిడ్డల త్రమ్మజూ
- గీ. తల్లి వేలుపుగిడిసాతాన మహరి
 మితమ యేకైకదేశసమ్మితము పుత్ర
 దుఃఖ మాగను గానున్న దోగ మేక
 పుత్రదుఃఖమ్ము కేసర్య పూను వెల్లు
- శా. ఇన్నా భూయమ రానునంద్రవికాహేయవ్యభాషణయై
 యున్నంజూతాడి దిక్కులేచుచని నేనోనాన్పెనన్ దల్లి నా
 యన్నం దెచ్చెద వానికిర బ్రతగ నేనైపొనుదం గాననం
 పెన్నన్ దద్విరహంబు నేజని ప్రభుం డేతేరు నల్లంతకున్ రంగ

మ. అనినం గైకయి కాంతికన్నుల సుతుం బ్రాలంబముక్తాచ్ఛవిం
జనగా లోచనకాంతిజూచి మహిరాజ్యంబందు వైరాగ్య మే
చిన నీకుం బదిలంబ రాముడు వనీసీమక నివాసంబు కొం
గునదానై ముడికట్టె ముల్లెనలె నీకునచ్చునా? చూచెదక

ఉ. తెచ్చెదవేని నామనసు నెప్పకమైనని సంతసంబునం
దచ్చెరువొప్పు జూచె దన యాతని బొమ్మన దీక్షదృష్టియై
పచ్చివిసంబు వెట్టితివొ ప్పాగము మళ్ల నియట్లు నింతగా
మచ్చరమేల పూనితివి మామకసోదరభావగున్వృధక

గీ. నువ్వుసింజంత ప్పాగము నూతిలోనఁ
బడినఁ బగ్గము మెడఁ జుట్టువడిన నగ్గి
సోకినను బోవు నింతటి సూడుకొనెడు
రక్క-సంతసంబునకు మేలురాశి చావు

శా. పోపో! నీకును వేయిదండములు నా పుత్రత్వముక బోతని
ధీప్రస్థంతము చన్నదోలినది సాధీయుక రఘూ తంసు వ
న్యాప్రస్థంతమ యాశ్రయించెద నటం చాకైకయూ పుత్తుడు
ర్వీప్రస్థంతము పోవు వేగగమనవీడావిభూతిం జనక

మ. చని కొనల్యగృహంబు ముంగిట మహమ్మదా మేతుండు ని
ల్చె నిమేషం బొక లిప్తలో నెద సెడిల్చెక సొక శంఖానదా
తనివేశంబు నామెడందఁ గొని పాదస్పృహన్మనం దుం చెదక
నను మన్నించద రేలెల తల్లి యని వెంటక లోనికింబోయినక

శా. శ్రీరాముక మును గర్భవీచికను చాల్చెక నేడు హృద్వీచిక
శ్రీరాముం ధరియించెనా వెలుగుతోచెక మోముసంకుంబయః
పారావాగతరంగ రేఖవలె శోభం గన్న కొనల్య దే
జోరీణాస్యను గాంచి పాదసవిధక్షోణీప్రణామంబుగక

శా. భూమిం బిట్టుగఁ జాపకట్టుగఁ బడెబో నారికేరంబునా
వ్యోమైహూకము నూడిపడ్డదనఁ దా నుద్విగ్న కొనల్య భీ
ప్రీతిపూర్ణాత్ములఁ జూచి నీ వెవవోయూ లెమ్ములెమ్మన్నఁ ద
లీ! నీవిడ్డఁద నేమిచేసితివి తల్లీ! యిట్లు గుర్తి పకక

గీ. అనిన భరతుని గొంతులోనన వెలుంగు

రామచంద్రుని గొంతుజోగను నెఱింగి

నాయనా! వచ్చితివటోయి! నా యనుంగ

తెన్నుటాచును సుతుఁ గాఁగిలించె రాణి

చ. శోడసముజ్జేర్చి తా నలక దువ్వి మొగము స్పృశించి కన్నులుం

గడలుకొనంగఁ బ్రేమఁ జిలుకంబును బూనుచు మోముజూచి యె

ప్పుడు చనుదెంచి నా విచటఁ బుట్టిన వన్ని యెఱింగినావె త

క్కడనలె నయ్యె విచ్చటను క్రిందును మీదునుగాఁగ నన్నియున్

క. మీ తాతగారు సేచుమె

నీతిచెడిన రఘువులిండ్ల నెక్కొనువార్తల్

మీ తాతలిండ్లఁ దెలిసెనె

చేతోరీధావిధావిశేషము లకటా!

న. అనిన భరతుండు

శా. తల్లీ! తాతలు శ్రీవశిష్ఠులును వార్త దాచియే పంపి రీ

యెల్ల న్నాకును వారికిం దెలియరా దిచ్చోటి యీ రద్ది యో

తల్లీ! నే నిటవచ్చి యీ సకలవార్తాసూలదేవీగృహం

బుల్లాసంబునఁ బోయి వచ్చితిని దుఃఖోద్ధారి బాష్పచ్ఛటన్

మ. అనఁ గౌసల్య యదేలరా యనుఁగ! రాజ్యంబెల్లఁ బ్రాప్తించె నీ

కును నీతల్లీ! స్వపాలనీతిధిషణాకు బాధపపక్రియన్

జనఁబో రాముఁడు వేటుమాట యని యీ సంప్రాప్తమా సర్వధా

రణి నిత్యేషముగాఁగ నేలుకొన వేరా! దుఃఖమే లయ్యెనాన్

గీ. భరతునకు నీళ్లు గిట్టునఁదిరిగి కరుల

దొలుతఁ గౌసల్యశోడదిగి దోయిలిది

యచ్చు! న న్ననవలసినయట్టిమాట

యా యిది? యొకింత భేద మెంతయ్యె నీకు

శా. ఇన్నా భీంతయు మత్సరంపడను బల్లీ! భామునింగూర్చి నే

డెన్నంబడ్డ విధాన నీ కడుపునం బేనైన జన్మించియే

యచ్చు! న్నిన్నిటవంటిమాట యనెదో యోచెల్ల! కౌసల్యది

డ్డ న్నే నంచునె వచ్చు నోటికి వనిష్ఠం బామ నా కెప్పుడున్ ౪౩౪

న. అని ప్రకటన నిలబడియున్న సుమిత్రాంగంచి

గీ. రాఘవాంతపురావలిరథభావ

పాలనీ! యిట్లు లన్నింపవలెనె నీవు

కూడనుగడి తలికి బిడకూడఁ జేను

వెట్లు కాలమ్మ మిక్కిలి బెట్టిదంబు

శా. ఏ యొక్కంతయు నీ డెఱుంగకయె తా నింతైన దవ్వేగునా

యీ యోసాకృతమృతసత్యసఖను చీ గీతి మీరే మదిం

బాంబెట్లగ యేని యెవ్వరియెదం బాయ్ మఱీనిద స్వా

ధ్యాయంబై చను నేల సందియ మయోధ్యాసర్వమార్గంబులన్

గీ. ఇంగుఁ బాదికపుల్లంత యెఱుంగకట్టి

భగవంతునిగూర్చి సందేహపడెనువారి

కెఱుంగనా నేను రాము యోకేశు నెట్లు

చూతునో వానియందు నా సూతి యేమొ!

పద్యాకృతులు.

ఎవఁ డార్కుండగు రాముఁ డడవి కేగుట యెఱుంగునో వాఁడు

తనిలితాస్త్రాంగబుద్ధి తన్ను బొందేని జోగి వాఁడు

నవసూతికను గోవుఁ బాదనాళంబునం గన్ని నిహతుఁ

డవువాఁ డసాధుకృతి సుకృతా తఱోకాళికఁ గాక

సేవకునే మృతకర్ణ జేయించి చెడునట్టి వాఁడు

భూవిభుఁ బితవలె జనముఁబోవ నా భూమిశు ద్రోహ

భావంబునం జూచువాఁడు పడయు నే పాపంబుఁ బడయు

నే వాఁడు శ్రీరాముఁ డడవి కేగునొ యెఱుంగునో వాఁడు

క్రావ్వి తాఁ బన్నులు గొంతు ట్తోజిపట్టుడుగాక క

నివ్వటిలఁజేయు ధారణీపతి నెగడు నే త్రోవ

నెవ్వఁడు శ్రీరాముఁ డడవి కేగుట యెఱుంగునో వాఁడు

త్రప్తకోగలవాఁడు వాఁడు తత్పాపరాశి యంతయును

బువ్వచూ యజ్ఞదక్షిణలు మునులు చెప్పుట కడ్డదిడ్డ

మున్నెత్తుగా నాడువాఁడు యద్వైతమధ్యోర్వి నధర్మ

మొచ్చమిఁజేసెడువాఁడు నొగియోడు రొలసి యటగున

యెవ్వఁడు శ్రీస్వామి యడవి కేగుట యెఱుంగునో వాఁడు రం

- క. నే నెఱింగి రామచంద్రుడు
కానకు బోవుటకు నై నఁగాని వికుంతా
నూననవదిన్యదర్శన
మానందధు నంత శత్రువా నా కకటా!
- క. నే నెఱింగి రామచంద్రుడు
కానకు నేగుటకు నేను గ్రత్వర్థపయ
స్సానను గురూపదేశ
స్థానభ్రంశంబు వొందఁ దల్లీ! యింతక
- ఆ. కాల నావు తగులఁ గారాడ గురువును
జెలిమియందు దోహదితసేయ
నమ్మి యాడుమాట నడిపింప ఏధిని
నెఱింగి నేను రాముఁ డెల్ల చనును
- గీ. అయ్యో తల్లీ! కృతఘ్నుని నన్నయట్ల
కర్త నన్నట్లు త్యక్తాత్ముఁ గలుషశీలు
నన్నయట్లుగ నంటివి యట్టివారి
యెఱుక రాముండు కానకు నేగుఁగాని
- చ. అనయము దారపుత్రులు తుఘాతువులై విలపింప మృత్యుభా
జనుడగుచాడు తుల్యకులసంపద నూలి యాలుతెచ్చి సర
తునఁ గులకగ్ధనుంజెడిన దుష్టుల వానలు రామచంద్రునిక
ననిశిని బంపునూహగలవారలు తేతఁ గలిపిచారకుల్
- ఉ. శ్రీపతి కానకుం జనునెఱింగిన యాతఁడు యోగ్యకేహిని
వ్యాసృతజీవితాఘ్యమునయందున సంచ్యుతుండై యపత్యరే
ఖాసహితుండై నడుచు నాయువు త్రుంచుక పోవువాడు వాఁ
డై పసిపాండ్ర యంగనలయందున గొంతులు నుల్మి చంపెడుక
- గీ. అని తనయదోషమతి నుపన్యాసగతి స
రోషమతి జెప్పి కౌసల్య రూక్షశోక
భావసాగన వేలాసుభంకరుండు
భరతుఁ డాననదైన్యవిభాసికాఁగ

క. కౌసల్య కుస్మగూలి శి

శూ! సంతా)సంఘ పొండకోయీ! కేను

నీ సముదాకమనోభా

నాసమసాభావ్య యెఱుంగనైతిన్ గామో!

ఉ. బిడ్డవు నిన్ను పోయెను బెట్టికమా తమియింపుమంచు నే

ర్పడ్డ విచిత్ర)గుఱుటన సాతుక భావర్హోవికృష్టనై

యెడ వలిచి గూడితిన్ యే మొ యటించును దోయిలించి చూ

నడ్డముగాడ బాష్పర్హుమై మునికొన్వకంఠా! కుమారకా!

చ. మఱి మీ నాయనతోడ వేల్పునులు సంసాగలు వేంజేసి నే

నెఱుంగంబోనట మీరు రాఘవులు తండ్రి! యెట్టివారో వృథా

తెఱవల్ క్షిప్తనచో ఒరుకూలమనీచివ్యామల ల్గాని నా

నిలువేదైన మనస్సు పాటుచెడి దండ్రి! శోకసంఘట్టనక

ఉ. ఉగ్ర)ను యూఖమండలగతోజ్వలతేజుడు శాంతిమూరి నీ

యగ్రజుఁ డిటై కానములందున బట్టిన గుండియక సైలై

వ్యగ్ర)తకన్న దాఖమున నాగక యంటియో నయాసయో

ముగ్రమణియసాధుతరమూర్తుల రాఘవులం దలంపకే

క. అన భరతుండును పొవబీ

తున నాయను దోయిలించి దోసిలి విడచి

సిన చేతులు చేతులతో

నన యుండంగ దైన్యమిళినయచు జయినక

గీ. దగ్గరకుఁదీసి కౌసల్య బిగ కౌగి

లింప భరతుండు గంధర్వ)నశాభ

మైన కౌసల్య చేతుల నడ్ది కనుల

నట సుమిత్ర) పాదంబులయంగు మొక్కి

చ. కాంచుకేయుఁ బిలచి సర్వామాత్యులకు వార్త పుచ్చి మొగిల:

గొలుపుటిల్చి సభామధ్యమున నిట్లనియె

కవి

క. నే నూరలేన యన్నయ్య

గానలకుం జరుగుటాని కలిగెను ధరణి

శానుడు జ్యేష్ఠాసత్తను

చానిర్గతపాపాన్ని సంగీ మనుతి

శా. నాకుం దల్లి యటంచుఁ జెప్పించుఁ గాంఠానుష్ఠానకృష్ణ
 ధాకూటస్థుని గాంగ నక్ జనము నాచక్ వచ్చు నట్లాడి నా
 శోకోష్ఠమృతసామిధేయ లయ మచ్చుద్ధాంతంగంబు జ్ఞా
 లాకుండంబుగఁ జేసికన్ బ్రగుకు మెలా నాకు యోజింపుచు!

క. మీ గండ తెలిసిగిదియే

ధారణిపతి నన్ను నామెదగ్గర నుంచె

గోగకయ కాద శాత్రు

యూరున ననుఁ జెగుగనిచ్చె నోగి నిన్నాళ్ళు

చ. నిరతము నామె కే నెవరొ నిక్కము నాకును నామె యెవ్వరో
 జరిగిన దిట్లు నేటికిని జగత ఘటించెను, సర్వభాత్రీ మా
 యిరువురి మధ్యఁ బొందిక చించిన కైవడి నూహసేయ నా
 శిగసున నోరుపెట్టికొని చెప్పిన సైవను విశ్వసించురే

శా. బాహిరవోయ నీ భరణుభాన మటంచును నెవ్వరైన సెం
 దేహపడంగ నేల సమితిశ్వలనోగ్రాహిఫలము నై
 దేహునియల్లువానిఁ గోనితెత్తురు మికయి గుత్తు నాశన
 వ్యూహము విత్తు నామె కుఁగిలోహలు సర్వము ననిత్తు నెల్లెడన్

క. నే నడవి కేగు కొడుకును

దా నయి రఘురామమూరి ధారణి నేలర

గానైన కొడుకుఁ జేసెద

భూనాయకుముద్దభాగ్య పొగులన్ వగల్గ

శా. తా నిర్మించిన మట్టిసాధము తంతన్ నేల మట్టమ్ముగా
 నై నన్ జూచి దివాంధమై యతిమగా కాయన్గు యాయమ్ము యె
 తైనన్ భగ్గుమనోనధాకృతిని దానై చన్న నా దుఃఖతే
 శానం బట్టను నా యభాగ్యకృతదోషసాక్షి పనిందాచ్చటన్ ర౬౩

చ. ఎవరికొ శోకమొక్కడుగ నెప్పుడో వచ్చిన వచ్చు నిండయున్
దవులు నదొక్కడే సరిగతులుగ రెండును నొక్కసారిగా
గదిసెను నన్ను దేనికయి కంకుడు జ్యేష్ఠుని కానసోకకా?
యననిపతిప్రమాధమునకా? జననీకృతకచ్చరానికా?

శా. స్వాధ్యాయావిహతప్రచారణములు బ్రహ్మహమై సత్రియన్
విద్యగ్నిక్రియ బ్రత్యవాహనము కానిన్ యాయజుకుండు తా
నధ్యాత్మాభ్యమునకు విమర్శితుడనై యంత బరివాల్చి సా
న్నిధ్యం బందర యంత ఈనివిజాగ్నిబాహుళికామాలకున్

క. పుట్టిన భాతుఁ గనుగొని
నిటాలకుటలైకయోగనిభృతాగ్ని మహా
నటలీలాకృతి శాంత
స్ఫుటతేజము శ్రీవశిష్ఠముని యిట్లనినెన్

ఉ. చాలును సర్వజంతుసహజం బగు దూళము పట్టిపోకు ము
ద్వేలగుచాప్రతారణము దెప్పరమైనను దండ్రీ పుణ్యలో
కాలికి నేగు కర్మ తొలి నాచగణీయము తైలకుంభమున్
వేరెడు తండ్రీ! నీ వనుసరింపుము సద్యశివేతకార్యమున్

స. అనిన మహాత్ము లెల్లరు నానీతశైలద్రోణికాపనీతరాజకశేఖరు
లయిన భరతుండు నానారత్నపరిష్కృతు భూమికాయూను దండ్రీం
గాంచి

గీ. ఒక్కపెట్టిన నఱచి యో యుర్వివాహ!
నేను భరతుండ సరుచెంచినాను దండ్రీ!
యెంతదయ లేవు కానన మేగె నన్న
యని గతించితి నా హేతు వంది కాదు

ఉ. తాఁ బెదతల్లి యెంచిన విధంబున నీవును నెంచినావో యీ
జీబులుకొన్న సంఘటనచేసిన చేత లనూహ్యమయ్యెద దం
ద్రీ! బధిరుంబలెన్ నిలిచె దేహికే బూర్వపుంబ్రేమ పోయె నే
నే బయకారి కాన యిది యెంతయు నిక్కము నమ్మవే ప్రభూ!

౪. నిన్నడిగినా నటంచును

మన్ననగాఁ జెప్పు మనియె మా తాత! యిది

విన్నావో! యాయన మా

టన్న న్ని కంఠము లవి యేనుయ్యో

౫. పాపం బేమననమ్మ దండ్రీ మగ్గగావస్థాగతుఁడైనచో

నా వైపెప్పునఁ దూలుచేఁ దులసినిష్ఠఁ గల్గింబగు ని

ట్లే సోయంగను నేమి కగ్గళలమో దే నైన లేనే భరా

నేపథ్యాభినవాశీరాముఁడును లేనేలేడు శ్రీరాముఁడు

మ. మహాసీయంబులు ప్రాణగుప్తములు పేమస్థానముల్ రెండు నా

కహహా! యొక్కఁడు సోయి కాననములగ దల్లాడు నీ యొండు నీ

విహలోకంబును దాటిపోయితివి తండ్రీ! నప్రభేయోగ్రదు

గ్గిహమా దుర్గము శత్రుసైనికుల ఖడ్గవృత్తయం బైనట్లుల్

౬. వచ్చెదను దండ్రీ యొడిలో

మచ్చిక నిదురితు నంచు మది నెంచిన నా

హెచ్చరిక తలపులన్నియు

ప్రమచ్చిగఁబోయినవి యడవిమూలల యందు

మ. ఒకనాఁడ రఘురామమూర్తి ననుఁ బ్రేమోద్ధారి నేత్రాంశుసే

చకుండై యిట్లనెఁ దమ్ముడ! ధనణిరాజ్యం బెల్ల నీచేలు మూ

రక నే నుంచును నామమాత్రముగ నారా! నీవు సాకేతకా

తుకమై పోతివి తాతగారి గృహమగున్ నిత్యవాసంబుగ

ఉ. తమ్ములమీఁద నా దొరకుఁ దాగొన నచ్చపుఁబ్రేమలోడి వా

క్యమ్ముల నిల్లు పట్టనని యర్థ మెఱుంగఁగ లేన యైతి నన్

గ్రమ్మినయట్టి మందమతిగాని యథార్థవచస్సు నాని వా

క్యమ్ముల కాభిముఖ్యముగనై చనుదెంచు మహార్థసంతతుల్

చ. అని విలపించు రాజసుతు నంత వశిష్ఠులు చూచి యోయి నా

యన! గతమెల్ల యర్థమును నంచున ఖిన్నులుకారు పండితుల్

కనుగొను పేతకర్మవిముఖంబుగ నుండెన యిన్ని నాళ్ళు నీ

వనలఖిఖాపిణితసుకృతాధ్వము చేయుము తండ్రీగారికి ౪౭౭

న. అనిన భరతుండును శత్రుఘ్నుండును చీరకొండగుల గన్విల్లుతుడును
కొంచు స్నాతులై నచ్చి ఋత్విక్కురోహితాచార్యకృతానేక కర్మ
కలాపంబుల విచ్చిన్నాన్నిహతోత్తేశాంతులును యాయజుశ్చంద్రైస
రాజా నంత్యకర్మకు విహితంబులైన యనేకక్లిష్టకర్మలును గాంచి
రాజక శేషరంబు శిబికానూథంబు చేసిన

క. పదినాళ్లుగ లోలోనన
నుదుముకొనిన శోకరావ మది పొంగి వియత
పదమెల్ల సంపురమున
నదననయ్యెన్ వికృష్టమై హృదయంబున్

నీ. ఇన్నా స్మగ్గా నలకు న్నూనె రాయక
సన్నచిట్టిన శిరోజముల తుదలు
మొగములపై వాల్ల ముంజేతులం దోయి
లించి మోముల నావరించు హస్త
యగ్గంబులక రాజ నువిదలు మూడునం
దలయెబగుగ్రు విహ్వలత బిట్టు
రోదించ భతుండు స్రుక్తి వారికి దోయి
లించి రో యుని వారించి పట్ట
మహిషిని మోత్తెను బటిమాలి యొర్చి
వేలు లక్షలుగాగను వెంటనచ్చు
పౌరసత్వంబు నెంతజేగ సరయు
పునకు చ త్తాకభూమియంగు

గీ. చనిన భూమిశాసనసంస్కార నిత్య
కర్మ త్రైవిద్య నా స్మృతకట్ట! యయోధ్య
యీరము నుత్తించి చల్లిన యెడల దాచు
కదలికంబోలె దుఃఖనిష్కంపమయ్యె

చ. ఇతీయును నిత్యకర్మ ఘటియించి దినంబును నన్నదమ్ములి
ద్దఱు శరుదేగ నిండ్లకు వివారితమానస రో లతాంగియొ
తెఱులి విశాలరోదనము దెప్పరమై చన విల్చి యున్న యి
ద్దఱు నిలువన్న యల్ల నిరతసులిఖాష్టద్యంతులై చనక

- చ. ననయుచు నట్లనే పదిదినంబులు చేసి దశాహకర్మ శా
 త్రవిధిగ నల్పి యంత కృతశౌచుడు సల్పెను శౌద్ధకర్మలకు
 నపమణులుక ధనంబులు ననంతములై చను నాలచుండలుక
 గొనకొనియిచ్చె బ్రాహ్మ ఋషికుమృతుచాససముల్ మహాగముల్
- గీ. అంతః బదుమూడవ దినంబునందు సంచ
 యనము సేయుచు భరతుడును నటుతమఃఖ
 వేగతాడితుడై చిత్రవిధభస్మ
 మూలమునఁ బడి బూదియఁ బూసికొంచు
- ఉ. ఆపురుషుంచుఁ దండ్రీ! యిదియా పానరించితి నన్ను రానుచుం
 దావృతమఃఖవేగ విగతాసువవై వెలివెట్టినావు న
 న్నావల నేమిచేసితివయా! జగదీశ్వరిఁ బెద్దతల్లి నో
 వలో విభు! పక్షపాత మిది యొప్పున జ్యేష్ఠకుమారునం దిటుల్
- శా. పోనేగో నిక నే నయ్యోధ్యకు నవీభూముల్ మఱిఁజేసి చనం
 గానా నాకును నవ్విపోయెదరుగా కా మూఁక నాకేతదే
 శానేకాకృతు లేమిచేసితి వయా యన్నన్న నా గుండెలో
 నానాధారము కత్తిహిన్నితి దుగంతక్షేత్రసంబాధిగా
- క. ఔ నా నయ్యా! తండ్రీ
 యే నెలయుం దిరుగకుండ నేనో నాకై
 నానాభక్ష్యములు భూ
 పానిధు లంపెదవు తాతసదనంబులకుక
- క. ఆ యంతపేను యేమై
 పోయిన దే నింక బ్రతుకఁబోవను దండ్రీ!
 వే యగ్నిలోనఁ జొచ్చెద
 మాయురే నా యంతిరాగ్ని మండించదయేక
- మ. హిమవత్పర్వతమంత ధైర్య మది నా హృద్వీధి మున్నుండె ధా
 త్రిమహేశానుడు నాకు తండ్రీ కలఁ డెంతే నంచు నా యెల్లధై
 ర్యము నయ్యయ్యో శ్మశానభస్మ మయి నా యం దింతగా భీతి స
 ర్వము దుర్భేద్యతి నా కమించినది యిప్పు! యంక నేమకాదునో?

మ. తొలిటల్ వారిన గుండెతో నగుచు శత్రుఘ్నుండు నాయన్న డ
గఱి తా వెక్కుచు నన్న నానుకొని దుఃఖప్రాధవై శ్వాసరం
బెఱియింపక మదియెల్ల నుం గుములగా నెంతేని మంత్రుల్ వృథా
పఱియల్ వారికుండ్రమ నోదనుల జెప్పుజొచ్చి యోదార్చుచు

చ. మఱి యిది బాగుగాఁ గలగు మానవనాథునిఁగూర్చి యిట్లుగా
నుఱిసిన రాజు నన్ని సకయూజలంగతి యెల్లు గల్లు పె
ల్లుఁజేసయెడల నొడి దనుకులగురానియనీతిగాదు క్రీఁ
దెఱువగుఁ బ్రేతకృ మతితేకువ సేయక తండ్రిగారికి

మ. అని శత్రుఘ్నుని చన్నగారి నిడదీయక శోకపుంబాంగు త
నగి నాయాద్ద అనూత్యసంభృతులు సాకేతంబు సంతాపురం
బును జేరగజని రాజునస్థులు సురాంబుల్ సేరునం చూహ సే
సెను గై కేయిసుతుగడుచుం దుర్తితాపీనుండు నల్లంతలో

శా. శత్రుఘ్నుండు రథగఱు జేరఁజని నిశ్వాసగులులంబుచ్చి యీ
గోత్రానిగగ్రహ మేల మాన్పరు ధనుష్కోటినిరాఘటచా
రిత్తుల్ శ్రీరఘురామలక్ష్మణులు వారిబద్ధమ తేభులై
ధాత్రీశానుని సత్యనాక్యవశతాతంత్రంబు పాలించి

ఉ. ఆయ నిల్లు చెప్పు సమయంబున బండి మొగంబువెట్టు ప్రా
గ్ధ్వారమునందుఁ గుబ్జయును గానఁగనయ్యె సమ సభూషణం
భోరుహక్ష్తదర్పరవిభాసిశరీరసమార్ద్రచందనో
దానిలేససంకపవర్పితసూకరమూరి యంతట

ఉ. కుట్టిన త్నకుల్ కలుగు గుడ్డలు చుట్టిన మద్దిమొద్దునాఁ
జెట్టు మొకల్ ధరిత్రిఁ బడఁజేయఁగఁ గట్టిన త్రాళ్ళవోలికం
బెట్టిన మేఖలల్ గలిగి పెద్దయుఁ జూచెడి వారికన్ను తే
ల్లుచుండెట్లు వచ్చె నొడ లూచుచు మంథర పెద్దరోలునా

క. సీ! పాడుముండ నచ్చెద
వా! పాపపు శకుఁసమ్మీ! యని ప్రతిహాసుల్
దీపింప వెండిబెత్తము
లాపన్నూలుంబు దాని నదుముచు దోడ్చో

చ. రఘువుల వంగసంబునను రాలిన దియ్యది తోడచుక్క- యి
ద్ది ఘృతము కైక యీశిఖమతిక మతిత్రోవల గుంటనక్క- యీ
యఘమతి దీనిమోము జ్వలితాన్నిని మాడినపెంకుముక్క- తా
మఘ జనియిని పుష్పబడి మామను దీనితలంపు లన్నియుక

క. మా యంతిపుగము పట్టిన
దీ యెనుఁబోతైన చీడ యీ ధాకిని కై
కేయింబడివచ్చిన నాఁ
డే యెఱుఁగుదు మేదో కొంప కెత్తు నటంచుక

మ. అరుకొన్నంతయుఁ జేసె బట్టకొనుఁడా యంచుక మహాజ్ఞుని
ధనముం గైకొని దానిఁగట్టి మతిసు పంబైన కోపాన్ని యె
ల్లను గుబ్బగతదన్ధనంబునను జ్వాలలో రేగ శత్రుఘ్నుఁడు
డిన యచ్చోటికి నప్పగించిరి వరాటీబద్ధనుక మంథరక

క. ప్రభు! సర్వపాపకర్ష
ప్రభవం బిది దీనిచేత రాఘవు లిట్టై
రభయతఁ జరించునే దుం
దుభివల నై దీని గ్రుడ్లు తోడఁగవలయుక

మ. అన శత్రుఘ్నుఁడు శోకకర్పితుఁడు నేత్రాంతంబు తీక్ష్ణంబుగా
వన మేగక బ్రభు వైన స్వామి పిత దుర్వారుండు నిట్లయ్యె శా
కిని నంతఃపురిఁగొంచు రండిదె పఠంగి యోగ్యశిక్షాపథం
బునకుం దెచ్చెద నంచుఁబోయెను జనంబుల మంథరంగొంచురాక

క. అరదము తోలింపకయే
భరతుఁడు నిలఁబడియెఁ గుబ్బ బహురోదనదు
ర్ధవనాక్షకడర్దునని
ర్భరరవమున నింటఁ జెద్దరది యొనర్చెక

శా. ఆ గగ్గోలున కెల్ల గుంపులుగనై యంతఃపురీసర్వకాం
తాగుచ్చంబులు చేరఁ శేవయపురీతఃప్రాప్తకుజ్ఞాసఖుల్
వేగకిన్నముఖాంతలై యటచునుక విక్రాంతితో వచ్చి యీ
యాగం బెంతయు బొగుగాఁగలద కట్టా! కుబ్జ యె ల్లయ్యెనో!

- గీ. సామూ చుట్టగ్గు సడగయుఁ బగయటన్న
సామెతగ నుండె నేడు కుబ్జానధఃబు
జేపు మా యెల్లరియు మృగయావధంబు
నంచు నానావిధంబుల నాడుచుండ
- శ. తా శత్రుఃఖ్ముడు రక్తనేత్రములఁ గాంతాపాళి వీక్షింప నా
క్రోశం బొప్పగ వారు మాను గజేంద్రో యెవ్వ నీ కోటలో
రాశీభూతృపాత్మ కోసలనుతాపాళిలంబముం గాంతు మం
చాశంసుల్ చని రంత గోసనినశుండై తాను శత్రుఃఖ్ముడుక
- ఉ. మంథర జ్జటపట్టుకొని ట్టెస్థలి నీడ్చుచుఁ బోవుచుండఁగా
మంథర కాళ్ళజేతులను మట్టసి యందిన సర్వసస్తువుల్
బంధురరీతిఁ గోయుచును బగముపాడుగఁ జేయుచుం జనుక
సింధురసత్వ దారి విరజిల్చి మక్కలుగాఁగ నన్నియుక
- మ. సగ లెల్ల నుసికాఁగ చీర చిరుగఁ నధంబుగా దేహముక
సిగలో వెండుక లూడిరాఁ బరిగతస్వేదంబు ట్టె యెల్లఁ దీ
ర్పుగనై కాలువ కట్ట నీడ్వబడి నుర్వుల్ గ్రక్కనా దాసి బి
ట్టుగఁ గై కేయపురోధరిత్రిబడ నెట్టుంబొంది నిశ్చేష్టగాక
- చ. పెరికిన వాలుచేతఁగొని పెల్లగిలంబడు నీను తెట్టుగా
భరతునితమ్ముఁ డిటనియె బమ్మెరవోయెద వేల చూడు నీ
గురితపుటల్లికఁ మొనటఁ దోచిన దాగపుట్టుండ గొంతుక
తైర యిడెదక ముడడ్డుముగఁ దె మ్మెనరో కనుగొందు నిచ్చటన్
- గీ. పాలు త్రానెదవా? లేక పి త్తినిత్తు
లం దినెదవా యటన్న శాంతిం దగి ప్రతి
దానికీ దలూచు రాము డఁ గాను నేచు
సాఁగ రామాజ్ఞ గట్టు లక్ష్మణుడఁ గాచు
- చ. భరతుడఁగాను ధీసహజబంధురశాంతిసమేతుడక మిముక
దరిగెదఁ గ తినాడర నుదారమనస్సకలాధ్యు రాముని
దిరిగి యయోధ్యవీధులకుఁ దెమ్ము; సుఖంబుగఁ గూరుచుండియు
ద్వార సకలంబు భోజనపరంపర చేయుగ నెంచుచుంటివో ౨౦౦

క. తిన్నది క్రిక్కించెనగు

ప్రన్నిన్నను గుబ్బ వేను సాక్షాద్యముడక

న న్నెఱుగెను మనఃపుద్రా

చు న్ని మీ యూహ లెల్లఁ జూడింతుఁజమి

వ. అంతి శత్రుఘ్నుం డేగుటయు సంతాపగుగతదాసీజనంబు గొల్లు
మనుటయుఁ గై కేయింపరాకటే కొనల్యాసృశభిముఖాబుగఁ
బరుశత్రుటయుఁ గాంచి భరతుండు రథంబు డిగి శత్రుఘ్నుని
వెదకుమంబోయి కై కేయిని నిందించుచు మంథరం జంపబోవు
తమ్ముని వారించి యిట్లనియె

శా. సీయూ! దాసిని జంపు తెంతపని? కాదో తల్లినిం జాపెదో
దో యే దురుణముల్ కల్పియె కాసి! తల్లియే యాఁగదా
చేయంజాలక యూగకుంటినట రాజీవాత్ముడౌ రామచం
ద్రాయ త్తంబగు భావ మేప్పుడకు భద్రా! చూడుమి యింతకుక

క. కొనగోటి మీఁది పని.రా

మున కియ్యది తలఁచుకొన్న మొగి దూష్టిభా

వనిభృతుఁడై చనె నాగతి

వనిధరితి కే తపఃప్రభాకృతమతియో!

క. ఈ మర్కటిచేయి లాదల

ప్రామించుకొనంగఁ జనిరి సట్టచుహిషితై

యా మాత యేమి యనునో

ప్రేమించెడుఁ దల్లి శత్రునితతుల కై నక

క. రా పాద మని ప్రసోక్త

వ్యాపృతహస్త్రుడు భగతుఁ డతని గొంచునో

వే పొయె గమనరేఖా

వ్యాపితకోపాగ్ని పథమునకు వెలంగక

క. చని తండ్రియశిశులు కై

కొని పటసంగమసుప్తకూలకషయం

దున నునిచి యథావిధిగాఁ

జనుదెంచె నయోధ్యకు మలుసంజవెలంగులక

క. అయ్యో! సాక్షేతమునం

దొయ్యనఁ గుబ్బాపరాధవోల్బూనా ర్తల్
ముయ్యేఱులు గావించును
దియ్యపడిరి జనులును గసితీరస యల్లె

శా. భూమినాథుని కీకసంబులు వియత్పూతాంబులం జేరెనో
యోమో! వేలుపువీట దుంకుభిరవం బేసార నానాప్పరో
గ్రామానేకవిమాత్న నాట్యసుపరీక్షాసత్పభాధ్యక్షుండై
భూమినాథుడు పొల్పెఁ గోసలము లూర్పుంబుచ్చె నొక్కొంతగా

క. అంతంత నెలయుఁ గడచెరు

వంత కరుగగా నయోధ్య పాదులు నిద్రా
శాంతింగని రా నాటికి
శాంతమతియు భరతునందుఁ జను ప్రత్యయమై

ఖండాంతము

గీ. ఇద్ది మునిశాపఖండ మాహితసమస్త
జంతుతతికర్మపరిపాకసార్వభౌమ!
సత్యకవి నక్త ముక్త్యాలస్వామి శ్రోత
నేత వీవెల్ల చైతన్యనిభృతకళకు

చ. తెలిసిన మూఢులంఁచు జగతింగలరే కద వారిలోన ను
జ్వలతరుండేను జంతుతతి జన్మలు భ్రాతులు చావు లన్నియు●
దెలిసియు బిట్టచీడలు తెన్నున బొప్పెలు కట్టుచుండ నీ
వెలుతురులోనికిం గొనుచువెళ్ళవె మాభిశాంకరోచిమా!

క పా రి

తృప్తశైలదుహితృక్రియా! ధీ
సుప్తసంవిదతిశుద్ధతత్వా
దీప్తతే జననదీక్రియా! ని
ర్దిప్తభావవిమలీకృతత్వా!

- క. శ్రీవిశ్వేశ్వర! దుఃఖత
భావసముద్రతవిరాగభావైకతనూ!
తైవల్యవిఘటితజనూ!
నీవారశ్లక్షణాకనిభృతశితతనూ!
- సీ. ప్రియశాన్తుతనోవారి ముద్గిస పేల్చు
శేను కొమ్ములు పైకి నెత్తె ననగ
మాతరపింగళుల్ మాండ పారిపా
గ్నవగులు బెత్తుబులు పట్టి రనగ
నిరులబై కొను నిభాకనుసేన యర్చం
ద్రవ్యహామున దీర్చి నడచు ననగ
దుదిదాడఁ బండిన నాదరేయి గేదంగి
పూ ప్రసక్తరేకలు పొడిచె ననగ
నుకలించు నూగ్యనారాయణోల్బణమున
చరమయామినీ మంటప స్తంభ మిట్టె
రెండుగాఁ జీతె నన నుషోరేఖ లొక్క
రెండు లవలీలతాగ్రినుశీ నహించె
- సీ. తూరుపుఁ బెండ్లి కూతుకు నల్లవాఁడు దీ
ర్చిన మధుపర్కంబుచెంగు లనగ
చేతికిఁ బై జేర్చుచేయిగాఁ బ్రాక్కంత
బుజము లూనిన కరాంబుజము లనగ
తొణ్ణమందేహాత్మోదంష్ట్ర లూర్ధ్వప్ర
సారముగాఁ బైకి సాగె ననగ
గమలబంధుచ్చవి కాను ధనువిసాణ
యుగ మంభకారంబు నూటు ననగ
ప్రభాజ కటర పతంగాది భాస్కరులయు
బారిషదులును గూర్చున్న పంక్తిచిత్ర
మన నుషోరేఖ లొక్కరెం డాకసమున
నభయహస్తంబు లెత్తిన యట్లు పొలిచె

సీ. ఆగ్నేయ కౌశేయ మును దిశల్ హస్త

మేఘవాహను పాలిమరగీత

లబ్ధిని యోవనప్రారంభ సముపాత

మోహనప్రీతి మముగ్ధరేఖ

లాదిత్యయుగ్యసూర్యగ్రభాగోచ్చల

త్పితచామరప్రభాచ్చిన్నవీధు

లలయ కత్సంతినుడగు సూన్యదేవుని

తీక్షణకనీకాదీ పికుల్య

లనంగ నుదయాచలాగ్రనిగ్మద్విరేఖ

లాకసము మూడు భాగమ్ము లైన యెల్లు

నీల్చి పాలపను లట్లు వేంచేసె మింట

బ్రభువుమార్గంబునను సుఖసతిమ నట్లు

చ. మనసులనుండి మెల్ల ననుమానము సర్వము జాతిసోయి మో

హనచరణుండుగా భరతుఁ డన్నను నిష్ఠముకల్గి పేరు లా

తని ధరణీంధ్రుఁ డాటకు నెవల్ మలయుంచుక రాజవాక్యచా

లనమునుగూడ కారణబలంబుగ నట్లె మనస్కరించుచుక

డి. అంతట రాజకర్తలుచు నా పదునాల్గవనాటి ప్రాదుర్భుక్

బంతున నాభిషేచనిక వస్తువులం గోని రాజకార్యవృ

త్తాంతనికుల్ వెనక భరతు నంచున భక్తివినము నాచుఁ దా

మంతట సంతతిక ద్రుతకృతాంజలు లిట్లనజొచ్చి రుమ్మడిక

కా. మా కెల్లం బరికాండుగా దశరథత్నజ్ఞుజాని భూమిప్రజా

నేకం బన్న మదద్విపంబు నడవెక నిత్యంబు సేనాధిమై

మా కాల్యంబుల వేల్పుసేనకువలెక మన్నించె నా స్వామి దు

ర్ధికంబై చను దైనకృత్యమునఁ జేరెక స్వర్గలోకంబులక

డి. ఆ నరపాలమాళి సుకృతా తమనోధృతి సత్యపాలనా

నూనవిధాపరిక్రముఁ డనుష్టవుఁ డీ సకలప్రజాలోక

వానిని గోలుపోయితిమి పారివలొకనియంత దత్తమా

ధానము నీ ధరావహనధర్మము శర్మదమార్గమర్మమై

చ. ఒక నెలనాళ్ళుగా సకల ముర్ఖి యరాజకమై విశిష్టమా
 సకి బరువయ్యె మంత్రులును నెవ్వడిఁ బట్టచులేరు నీవు మా
 మకము నభీషితాబు మతి మన్నన చేయుము మీరు రాఘవుల్
 సకలధరావలాహకనిసగ్గ దివస్పతిమూర్తు లెంతయుఁ

సీ. ఆ తండిప్రైబ్రేమ యేలాడ్పొంబు నీ
 యందున్నగతి వేటాకందు లేద
 యా యన్నపై భక్తి నీయందు నెగడిన
 గీతి యన్యమనోబసీతి కాద
 యా ధర్మవైఖరి సాధువై నీగుండె
 హత్తినయని యచ్చక్రొత్తఫణితి
 యా రాఘవుల నీతి సారధారావాహి
 నీహావముంగట్టె నీకు నెడఁద

రమ్ము దయసేయుమయ్య! ధరాప్రజాళి
 పడనవలె రేవునంగట్టబడియె రమ్ము
 నీవు చుక్కానిఁబూనుము నిఖలమంత్ర
 జన మరిత్రంబులై పోతమును నడుపఁగ

సీ. తాతతంద్రులనాటిధాత్రి నీ చెప్పిన
 యట్లుగా మసలు రవ్వంత బెంగ
 దిక్కొకులకుఁ గృత మెప్పుడో యప్పుటి
 నుండి మచ్చికపడ్డ యుర్విచెక్క
 కిటకిటలాడి పోవుటయయ్యె గడియను
 మున్న శ్రీరాఘవభూమిపాల
 పరిషన్నహామంటపంబు; లేవయ్యె య
 రుంధతిప్రాణేశదూపితావ

నీమహాపాలక! దశరథక్షౌమహేశ
 తేజమా! పూతజలములు తెచ్చి సిద్ధ
 ఘటము లుంచిరి చిత్రిశిఖండిలోక
 మరుగుదెమ్ము మందప్రచారాభిగమన

- క. అన భరతుడు భక్తిఁ బ్రద
క్షీణించి కై మోడ్చి యాభిషేచనికద్ర
వ్యనికాయంబునకును ని
ట్ల నె మీ రెల్లరును రాఘవాన్వయభక్తుల్
- ను. అవు రాజ్యం బఖిలంబు రామునిని క్షేప్తాపత్య మా స్వామి యీ
యనసిరాజ్యము దొంగిలింపు మని నట్లయ్యెన్ భవద్వాక్యముల్
నవి నా కంటటి శక్తిచాలను ప్రసంసానాక్యవై యర్థ్యకై
తనమూర్తి నను జేనిబట్టి నను స్తోత్రం బేల పట్టక వలెన్
- క. నే దాచలేదు పని నే
బోదును రాముండు రాజ్యముం బొందు నటం
చీదారి నాది పనునా
ల్లీదిసములు దీని నెవ్వ రెటుగరు వించున్
- ఉ. పట్టిన యాభిషేచనికభాండము లన్నియు బండ్లమీదికి
గట్టుడు బోయి రాఘవుని గై కొనిన త మయోధ్యయంతయు
గట్టుకపోవలెన్ జయముగా జన నెంతటి దవ్వ రాఘవుం
డట్టులె రాజుగాగ నకలాధ్యము సంతసినవ్వ రావలెన్
- ఉ. సర్వపదాతిసైన్యమును సర్వహయాభి యనేకపంబులున్
సర్వములున్ నిఖిలమును సర్వ మయోధ్యఁ గలట్టి స్వాముల్
భూర్వహ మోమఁ బోయి నవతో యుదగభ్రమృతుచ్చటాస్ఫుటా
ఖ్యతినూమనోజ్ఞఁ బట్టిగై కొని తెత్తము యజ్ఞవహ్నినాన్
- సీ. నా యాజ్ఞగా జని యియెల్ల మీరు భూ
మిప్రదోజ్ఞుల దీప్రసూత్ర
కర్మోవిదులను ఖనకుల యంత్రకు
లను యంత్రోవిదులను స్థపతులఁ
గర్మాంతికుల వర్థకశ్రేణి పృథుత
క్షుకులను గూఢకారకులఁ వంశ
కర్మకారుల సుధాకారుల గొనిరెండు
దండయాత్రీకుఁ బోవుదారియందొ

జతనపటచినయ్యల జనునుగాదె
యీ మహాజగ మెల్లను నేకునేని
యనిన నా రాజన గలుద్యత్తు-రాజు
యంగమోవాకులై కన్ను లూడిపడంగ

క. నీ మోక్షండువును బ్రజా
భావమహాసాగరంబు పట్టినలోతుల
భావంబున నెఱిగిన మే
భావంతుడ నందు సమ్మదంబున బలుకక

చ. భగతుడు నన్ని యీవృశము భావము లోపలనుంచి ధారుణీ
వరుడవు గమ్మటంచు నను బల్కితి రీ వెడమాట పొందు నాక
విరవిరబోయి వారు రఘునీరుడు చెప్పినయట్లు యాత్రకుక
దెరువును దీర్చు శిల్పకుల దేశములం జని యాజ్ఞ పెట్టినక

ఉ. తొమ్మిదివేల యేనుగులలోడి చవరాగమనాభియోగ్యవ
గ్గమ్మునుగాంగ శిల్పులు మునంబున వెంటనె చేయజొచ్చి గే
మామ్ములు కూపముల నదులయంచున నొప్పెలుక ఘటించి మా
గమ్మున నెల్లనుం జదునుగా ఘటియించిరి సేనసాకకుక

గీ. అంత మఱునాడు సౌఖ్యశాయసకు ముందు
దెంచి భగతుని నిట్లు స్తుతించినారు
కోటమెగసాల కొడిమె నుదుష్మమైన
భరికాశంఖరావముల బోరుకొనంగ

సీ. మీ రాఘవుల మహోదారశౌర్యచ్చట
జన్మని రాజ్యలక్ష్మీపరాక
తనువుగా నిద్రపట్టినదా మహాప్రభూ!
లలితసుఖస్వప్నములును గనిగ!
మీ ధరానాథుల మేలియాహలు సురా
రామకామగవీ ధురావహములు
ప్రభూ! నిద్ర—యన్నంత భగతుడు మేల్కొని
యీ యప్రకృతకార్యచ్చ మహామహిమ

దేను రాజుగాను మారుడు పొందెను

వారి బంధు శత్రుభేరిగా

మధురవాద్యములును మాన్పించి నే రాజు

గాన యాచు నింకిలోని కేగె

వ. అంత శత్రుఘ్నుం డన్న గారినిపానం జేసింగి యాయన జూడఁ
బోయిన నతనిం గాంచుచు భవతుం డిట్లనినె

క. చూచితివా! మనపొరుగు

రావరికపునతి నన్ను రాజు జేయం

జూచెదరు రాచుచంద్రుని

పామన్యం బపుడె మఱుగునకింది యెవలక

ఉ. తా నొకవేళఁ గల్గి యనుదాంత నిట్లులఁ గోరఁ గోరినక

నేనుగ రాజు నాదు నని నెవ్వడి నెంచెడి వీరు రాఘవా

స్థానపు భానముల్ తెలియుజాగ గనబడ దేను వచ్చెదం

గాని సభాసలంబు ముచుగాఁ జను నీవు నటంచుఁ బంపుచుక

మ. నడి సామాన్యపురాజపుత్రుని నేవళ్యంబు పైరించి గా

రుడరత్నప్రభమైన రాజపరిష్రోష్టికగస్పింహాపీ

తి దొసంగై చన మోడ్చి సాగ్యగతపీఠం దాను గూర్చుండి కా

నందు కన్నెత్తి సభక విగోచనపథాంతాశ్రుపంబాధియై

ఉ. అంతట రాజధగ్ధునినుడైన నశిష్ఠుఁడు నచ్చి రాసుతుక

జెంతనుజేరి దూతలను జరి వచించె ప్రధానులైన వా

రెంతయు రార యింతనక కేగి వదింపుడటంచుఁ బంపె వా

రంతన వేగనచ్చిరి పురాతనసర్వవృపాలకర్తలుక

గీ. బాహ్యుణ్ శత్రుమాల్ క్షత్రియుల్ వైశ్యులును న

మాత్యులును గణపల్లభుల్ మణియు నచ్చి

కూరుచుండిన సభ సన్నకొరకములు

తొడుగు జాజిపొడుపొలఁ దోరమయ్యె

ఉ. అంత వశిష్టమాని కనమందున బూవులతోడి పల్లెగం
బెంతయు నాదగంబున వహించి వదించెను కైకమూసుతుక
వంతలు పుట్టె నైచు బృథివీగుహుభాగము మోయు శక్తి గు
ద్ధాంతము మీరు రానువులు తాత! వహింప నలగుతు శోభనక

చ. దశరథరాజు నీతిప్రసృతస్థలమందు వశిష్టమాని నీ
వశుడయి యేలె వేల్పులకు బట్టి సేసియు నూన్చె భూస్వామి
నిశితవిమర్శ కందని నువీషు జనక గడ బూన్చె రానువుల
విశదముగాగఁ జన్నపనవిం జన లేఖయుగాఁ జొలగినక

సీ. తెలియ రాజరి ముగడలిపూళివై దూర్య
మణి, సమస్తాధ్యత్తుమహితభాస
చర్చాచినిష్కృష్టసాసంధాన
నిభృతమగజూషిక, నిత్యయోగి,
జనకుని యల్లువాడని జానకీభగ
యని చెప్పబడు రాముఁ డడవి కేగ
నాతిని తరువాత నవనిగయోగ్య
తాలక్కి నీయందుడక్క లేదు

పాకటగుణుండు నిన్ను నంగీకరించి
చనియె రాముండు నీతొడి సత్యరాశ్య
పాలనము రామునకు నెట్లా శరతునకును
నట్లె, యద్దాన నీవు రాజగుము వత్స!

ఉ. ఓలిన మాని యిట్లనుచునుండగఁ కైకమపుత్రునన్నులగ
గాలువలయ్యె బొప్పుములు కంపితసుస్వయం శోచు నిట్లనక
మేలు విదేహజాపతిది మేనిని శ్రీజనకర్షి యల్లువాఁ
డేలిక నీని కే నెవడ? నిర్గుణ నన్నుఁ బరాభవింపగక

క. కైకేయి యేమి యడిగెనా?
భూకాంతుని జేమి యెసంగిపోయెనా? చానక
నా కేమిప్రసక్తి? పయో
భాకారుండు రామభద్రుడడి యెటుగనునేక

సీ. ఆకాశజలదమాలాకోమలాశార
 నీకాశతచుకాంతి నాకు లేద
 యడిగిన యప్పుడ యాకసంబున మొయిల్
 విండించి యిట్ల బిండించుటకును
 సాకారధర్మమేథా కేవలాకర
 కాకేకరాశాంతి నాకు లేదు
 కిష్కధర్మారవిష్కృష్టారముల నెల్ల
 నిధితనూత్నముల సరించుటకును

జ్ఞానసాగరమూరిని నేను గాను
 భూప్రజాభావనదల నిముడ్చుకొనఁగ
 సర్వపరివర్తనకు సహస్రంబు మోగ
 చేయి, రామరాజ్యంబు నాచేతఁ గాదు

చ. తనకును కేతకానిది వృథా తలపైకిని నె తిళింపుఁ దో
 డన ఘటియిల్లు నించుకబెడంద కడందకు లోఁగి మీరు మీ
 రని మిముఁ గాభ్యుంబి గడుపుందునఁ బానఁగ నేల నాకు ధా
 రణి వల చేయగాని రఘురామునకుం బరసన్మదాసుడక

ఉ. ఈ పకుచేయనా శృభినయించితిని మఁ దొంగినారో యే
 'మో! పృథ్వీజనంబు ప్రియమొండఁగ నానెడ రాముఁ డన్నగా
 రా సయి, నేను డమ్ముడ నటించను మీహయే లేదు నాకుఁ దా
 నో పరముండు రాముడని; మొక్కడ కిప్పుడ పంచు నెంచెదక

ఉ. అంతయు నట్లులుంచి అదియైనను జూచుచు నేనుగాని యే
 మంతటి నీచమానవుడనా! సకలాగమవేసి వేదవే
 దాంతవిశారదుండు చరితాఖిలధర్మపరుండు రాము శ్రీ
 కొంతకుఁ గొంతయైన సమకూరిన దండును నూహచేయఁగక

క. నా తల్లి యెట్లి దైవను
 జేతంబున నాదుతాండ్రీ సేవింపినదే
 నా తాండ్రీబోలి పుట్టితి
 చేతమ్ము సమ స్తధర్మసేవానిధియై

మ. ఇవిగో చేతులు దోయిలింతు పని దా నె చ్చోట నున్నాడు రా
 ఘవుఁ డాస్వామిసదాంబుజాగృణముగాఁ గైకొందు నన్ను భరా
 భవుఁడా రాముని బంగు నన్ను బరిపత్సవ్యప్రసత్ మేలుమే
 లపు నన్నట్టి ప్రసాసనాశ్యములు వర్ణాభోదగర్జన జనె

క. అవునోయి! బిడ! మిక్కిలి
 యవునోయి యటంచు నృపు లాశుచు నేమి
 సప్రదానందకదుష్టాం
 బువులై యదావచోనిముగ్ధులు కాంక్ష

చ. మఱల వదిలె నిన్న గమునుండను గానలమూడి గూర్కె
 దిరుగఁగ దెత్తు నాపనియు దెప్పమైనను నేను గాన
 దిరకద రాముతోడ గుఱులించుడో నన్నును లక్ష్మణుని బలె
 బారిసారి మాగ్గళోధగులు బుచ్చితి నిలెనుమునె యుదలె

శా. సర్వామౌళ్యయః భోవుమన్నది దిదృక్షాతీవ్రమై నాయుర
 బర్యే శ్రీరఘురామునూహ పితృతాపాప్తంబు నుఱుంబును
 బర్వేంద్రాద్వలనక్తు నన్ను గనినం బాయు మతోక్కటం బో
 దర్శించిననుండ నన్ను గన కేలా నిల్చు నాప్రాణము

క. ఓ యయ్య సుమత్రా! మఱి
 సాయంపడు మింత స్వసాకేతమునం
 దీయాత్ర తేలియఁజేయును
 యీ యుపసున బయలుదేరురే వే చరమా!

చ. అనిన సభాసకుల్ మగిడి గండలు నిండ్లకుఁ దా సుమగ్రుండుం
 జని భరతానుశాసనము చాటిన నింత మొగంబులై జరుల్
 కరుకని నేను జెప్పితిని గాదలు కైకయిబిడ్డ రానుచం
 దునిఁ గొనితెచ్చునం చేనుచుఁ దూలిరి పట్టరాని మోడమై

వ. అంత బ్రయాణసన్నాహమైన యా యూరున వీరపత్నులు భగ్గు
 కవచఖడ్గంబులకుఁ బులికొప్పువెట్టుచు, సారథులు పాథేయంబులు
 మూటగట్టుకొంచు శ్రావణులగ్నికుండంబులకుఁ బదిసినములకు
 బిడుకలుపెట్టి యాముకతో బూదితోఁ గప్పచు జనంబులెల్లఁ బది
 నాళ్ళ ప్రియాణంబునకు నలసికై యుడుపులు భద్రంబు చేయుచు

నెందుజూచిన దా మాయ తపడుచు గాళ్ల కుఁ జేతుల కడమ్ము
వచ్చెడు బాలబాలికలఁ గోపించి యోదార్పువారు తమ కది
యందీయవే నిది యందీయలేదని భార్యలను గేకలువేసి బుజ్జగించు
వారు నొకనస్తుపు దీయఁబోయి నుజ్జయొకండుఁ గొనువారునై

చ. నిముసములో సయోధ్యయు వసిగమనంబున సిద్ధమయ్యెను
తమహాయయు కమెన యదంబులు వేలగు వేలు పట్టలే
దమరవరూఢిసేచయమునట్టుల మిన్నున వై జయంతికా
విమలనవచ్చటల్ విరిసె వెన్నుల వీనిన యిటునప్పమై

ఉ. అంతిపురంబులో భరతుఁ డాదాం నమ్మకె నొక్క రొక్కయక
సంతస మెంతో లో నిముడజాలక యూరక మాటలాడుచు
నంతులుపోయి సిద్ధపడు వైఖరి నెవ్వరికంటె మున్నుగా
జింతితనస్తుజాలములు చేర్చుచు ముగియ నిల్చుచుండఁగా

చ. నుజ్జయును వేగపెట్టుచు సుమంత్రుని తెచ్చినబండి నెక్కఁగా
భరతుఁడుఁ దమ్ముడుకొ వెనుక బండిని దల్లులు ముగ్గురెక్కి రా
దరమున శ్రీవశిష్ఠులు రథంబును భార్యమునందుఁ జోడుగా
జరిగె రథాని వెంటబడి సైన్యము వచ్చె మహార్థ వాభమై

గీ. ఆ కదలిపోవు సైన్యంబునందు లక్ష
గుఱ్ఱములు పదివేల యేనులును రథము
లన్నియువే లయోధ్యలో నచటఁ బట్ట
యెగులనట్లుగ జనమెల్ల పెరిలి వచ్చె

౪. బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులు సగసాలులు కుమ్మరులు సాలెవాండ్రు
కత్తులు సేయువారు ముచ్చెవాండ్రు అంపపుకోతవాండ్రుతోచకులు
వేధకులు దంతకారులు సున్నపుఁ బనివాండ్రు గంధద్రవ్యంబు
లమ్మువాండ్రు సువర్ణ కారులు కంబళునేయువారు సంవాహకులు
వెజ్జలు చాకలును కుట్టుపనివాండ్రు పల్లీజీవనులు గొల్లవాండు
నాట్యనృత్తిచేత జీవించువారు పల్లెవాండు) నెడ్లబండ్లమీఁదను
రథమ్ములమీఁదను నెక్కి యయోధ్య యయోధ్యయంతయు భర
తుని వెంటబడిచిన నందఱును మందమందప్రియాణంబుల శృంగిజేర
పురసమీపగంగానదిం దరిసిరి

- చ. భరతుడు మంతులంగని విభావరి యిచ్చట బుత్త మండలుక
గరిసెన మందినారు నడకక మన సైన్యములెల్ల గంగ కి
ద్వరితట మాకృమించి సమతక శిబిరంబులు తీర్చజేయుం డా
దగమున రేపు దాటుద ముదాగసుపగ్గజగ తరంగిణి
- క. ఇటఁ దండ్రి కౌర్వదైహిక
పటుకర్మలు సేయుదుము సుపర్వాంభోనీ
ఘోటతనణయత్నమునఁ జూ
చుట తగు మీరెల్లరును నుజ్జ్వలబడిక
- చ. అని శిబిరంబు లేచిచి యామినికే నిడియంగ సాగను
బనఁ బెనునేలఁ గ్రమ్ముకొని యన్నగజంబుల రావఘోరమై
చనిన చమూవిడంబనము సర్వముజూచి నిపాదరాజు లో
నన నొక సందియం బొదనినక దన పెగ్గడలందుఁ జూచుము
- తా. దుయ్యంబట్టెన యెట్టి కాంచనపుఁ జెట్టుం డెక్కెమై మాకక
బయ్యారే! భరతుడు కావలయు సైన్యం బింత యేలయ్యె నా
యయ్యక రామునిఁ జాలదా? వనికే దానంపిం చెఱో యింకన
డయ్యం జేయఁగ దండయాత్రఁ బడిరాఁడా! చూత మా సర్వము
- ఉ. కైకొని తల్లి నా సృభునిఁ గావనిధికిమాత్రం బంపె ని
దాఁకను నూగలేదును బృందామపు తా నరుడెంచి రాముని
జేకొనవచ్చెనేమొ గుహుచి త మెటుంగఁడు గంగవాటి
దా కమలాక్షు రాఘవుని దా స్పృశియింపగలండు దంకిమై
- ఉ. ఈతఁడు గంగదాటుటయు నేఁ గనుగొందును గాని మున్న ద
చ్చేత మెఱింగిరావలయుఁ జెట్టతలంపున వచ్చెనేనియుక
నీతసమ స్తసేనకు భువింబడిఁ బెట్టద నీపాటిపాతరక
గోతులు లేవ్వకుండ, ననుకూలత వచ్చెనయేని మంచిదే
- క. అటునిటుఁ బదియోజనముల
తటముల గల పడవలెల్లఁ దండంబులుగా
నిటుచేర్చి పగులఁగొట్టెడు
విటతాటంబుగను నేను జెట్టినయాజ్ఞక

చ. అచట సుమంత్రుడొగిలంతుటనుక మనవైపువాత లే
నచటికి బోయి కాని సకలాగ్రవినిగయ మాచరింపలే
నచట నొకింత వేటువిధమైనను వాగ్దను బుత్తు లిప్సలో
నిచటను మీర తెల్లరును నే నచియ్యినినయట్లు సేయుడి

క. శూలంబుల పటుతనకక
వాలంబుల విషవిలిప్తబాణంబుల గం
గాలోలాంబుల సర్వా
గ్వేలము చేరంగరాన వెన నొక్కఁడునుక

న. సర్వశబరకిరాతపురిందవ్యాధమృగయులుబృకస్వైరంబు తెల్లవారు
వటకు నిచ్చట నుండవలయునని యాజ్ఞాపించి భగతున కుపాయ
నంబుగా విస్పృహపుఁ జూరవస్సు మత్స్యమాంసంబులు నేను
దంతంబులును కైకొని యొంపవనమిందఁబోయి యాతలి
యొడ్డున దిగి కైవగగులతో మీరుచొంగు సడన నీయొడ్డుననుండ
నీకుఁడు, న్యవహార మనకుకూలమైన నేన యునుకనత్తు నని వారిని
బంపించి

క. ఏమోయి దాశరాజా!
రాముఁ డే నోరైన నటవిరాజ్యముఁ జేసె
మేమును జనైకము మమును
ద్దామూబువును గంగ దామరచవలెక

చ. ఎఱిగినవాగ లిట్లు మొగమెంతయు విప్పుగ నాడుచుండఁడ
గ్గఱిన గుహననంబు బిగికాంతులు తగ్గక తెచ్చికొలు న
వ్యఘ్రముగ మీఠునాజ్ఞ యని యాడుచుఁదాను సుమంత్రుడెందుచే
కుఁడు నతి వానినిక వేదకిఞ్జాంచును జేరె నృపాలదేశముక

శా. తత్రుత్కృండు సుమంత్రుడుక గుహనిచుంతక రాశి నీక్షించుడుక
మిత్రీత్కంబున నీవటయ్య గుఱుడా మేలయ్యెరా! రా! పని
యాత్రాగామనినార లేమయిన నీకామింద బ్రా పిరచనా?
యత్రుత్కండా రఘూద్వహం బెఱిగినావా? తెల్పు మేలయ్యెడుక

చ. అన గుహుఁ డా రఘూద్యుహుని యందున వార్తకు వింతపెనతోఁ
జనెదరు మీరు మీ రెఱుంగఁజాలరా బద్ధజటానిటాలురా
మునిఁ గన వింతపెనయును బోవలెనా! వలెనని నేను జె
ప్పను నలెనా? భయపడియ పల్కుదురే జనులైన వార్తలక

ఉ నానిని సుంతి చిన్నగవునక భరతుంగన వచ్చినావు నా
భూవిభుతమ్ముని గనఁగఁబోదువు రమ్మన దాశరాజు చిం
తానకుఁడై ధరాపతికి దమ్ముడొ! తా నెవఁ డా ధరేశుఁ డా
భూవిభుఁడేమొ కానలకుఁ బోయెన; యాయన వేనితిమ్ముడో?

చ. మఱియును నాగకుండనె సుచుంతుడు లోనికిఁబోయి కాంచుమం
భరతుని దాశరా జటకు నచ్చెను లోనికిఁదెత్తునా యనం
భరతుఁడు తానుగా వెలికి వచ్చి గుహుంగని యొలురామచం
ద్రరసితబుద్ధి! నీకొఱకె! రా! మఱి రమ్మిటఁ గూరుచుండమీ

మ. అన నాసీనత గాంచుమం గుహుఁడు తా నర్పించి యాయాయసా
యనముల్ రాజపు సీపు నీసకల మిందై యుండఁగా వచ్చు నీ
నవిజాతంబఖిలంబు కాయలును కుంసల్ మాంసముక మత్స్యముల్
గొనితెత్తుక భుజియింపుడి యనని మీకుక సాంతయిల్లే సుడి

గీ. రేయి యిందుఁగడపి రేపు పొనమ్మను
మీ సమస్తవమువు మేలొ? యన్న
భరతుఁ డనియె వింతపాటి సైన్యంబున
కట్టు నీవు సుఖము నేర్పరింతు?

కా. నే నెల్ల స్పృదు తాతగారి గృహమందే యున్ని నీతోడిమై
తీనిశ్శ్రేణిక కట్టఁ దండ్రియును భ్రాతృజ్యేష్ఠుఁడుక నీకు నం
తే నేస్తంబులు నిన్ను నమ్మికొని కాదే వచ్చితిక వేల్పువాఁ
గైనతి దాటఁగ నన్న దాశపతి యట్లా మంచిదే! డూ పభూ!

క. నా యోధిక్యముగొని యి

రేయి యెవటనుండు డద్ది రేఘునికథ కా

దా యన్న భరతుఁ డట్లే

నీ యాజ్ఞానీరితోన నే నమ్ము లేదే!

చ. అనిన సుమంత్రుడౌ గుహుని కయ్యెను నందియ మొందురామభ
 ప్రునిగన నింతసేయును చోకొని పోవలెనా యటం చదే
 మనసుచు విప్పి పక్కడన మంత్ర మొగంబును జూచి కైకయీ
 లోకయును తాత! యెల్లరియెడల తొలి నిట్లులెయ్యాట యేలొకో?

ఆ. అప్పుమొదలు గుహునియందాడ భగతుని
 నెఱిగి కూడ నేలొ యెటుగ లేకు
 సర్వజనుల హృదయసంగసంబులు రాజ్య
 వాంఛమీడి బలము పట్టికొనియె

క. మది ధర్మయుక్తమైనను
 మదిలో రాజ్యానుగతసమంచితమహిమం
 బది మహిమ మన్న భానము
 పొదలు వెలకట్టుమందు పో! యా కొలత

ఉ. లాగదు న న్నలంతియొ వలంతియొ రాజపుట్న భానము
 ద్వేగములేదు నాయెడద బృద్ధివహించుటయన్న రాజ్యలో
 భాగతికి మనస్సునను ద్వారము లేదు మతేమిసేతు మే
 ధాగురువైన రామునిపదాబ్జమె యుండిన యీ మనస్సులో

వ. అని గుహుని వంకఁ దిరిగి

ఉ. నన్నను వేఱుగాఁ దలంచిన మది నిమక లేకు కోపము
 నిన్న గుఱించి, యెచ్చటను నిల్చిన నెచ్చట జూచిన సరే
 యన్నయటన్న నింత క్రియమాటకు నిక్కము నాదులోన నే
 నున్న నీ నేనకానయినోయి తరించితి మీ మనస్సుల

క. ఆ యేలికఁ దెచ్చుటకై
 సాయెడ నీ సేచుకోడఁబో! నీవును రా!
 నాయెడలోపలి భక్తి క
 టా! యాననమందుఁ దోచదా! యది సాకు

చ. అవునవు రాచవారి మొగమందునఁ గోపము పేమ భక్తిము
 న్నవు నెదలోనిభావములు నాటవు రేఖలున్న దాకరా
 జభయమయ్యెనంచు విడియంపడి నిక్కము సామి! సామి! పం
 డవునుమి నీకు బోలిక నెడందలు మాయని కచ్చరంబులై

శా. నీ వన్నట్లుగ హాకు రాజ్యములు లేనేలేవు నా రాజ్యపు
భావంబును బాధయానకల దన్నా! త్రెంచుకోలేక యా
భావంబుబడి వచ్చు నూహలబడిం బర్హస్తమా గుండె లొ
డీ వైదేహిమనోహరుబడి వనం బేలా చనక జెప్పమా!

ఉ. ఆయన యెందయుండిన నంద వసింతు నటంచు బోవరా
దా! యిట దాశరాజ్య నెమక యల్పము నా కధికప్రియంబుగా
నాయె నటన్న దా భరతుఁ డాతని గాఁగిటఁబూని రూక్షచిం
తాయుత! నిన్ను నే నెఱుంగనాయెను బండినబుద్ధిశాలినిక

చ. అనిన సునూశ్రిం డోయి గుహుఁడా! యదియేటి కబడమాడ? ఈ
మునిబడిపోక యొప్పుడు ప్రభుండని నేను వచింప మానినా
వన; గుహుఁ డూరకే కనుల బాష్పములం గురియంగఁ గైకయీ
తనయుఁడుకూడ దుఃఖచలితంబగు గుండియచేత డస్పినక

క. నాయేలిక! యేడునకే
నియెడఁ బూరఁజూపడితి నే నిదె యిపుడే
సోయి సమస్తము తీర్చెన
నా యాతిభ్యంబును బృతనకు నని గుహుఁడుక

ఉ. బాఁతిగ గంగయొడన నిలంబడి కూసెను గూతం గొయ్యి సం
కేతము దానిలోఁగలదొ గెబ్బు నాతలియొడునం బ్రీతి
తొతరలాత్తులైన గుహుఁడు సమస్తము సర్వభాద్యముల
పోతము లెల్ల నింపికొని మోడమునం జరుదెంచి కీతలక

ఉ. ఆ గుహుఁ డాచరించిన మహాదగవైఖరి యూహకూల్యరే
భాగణనంబుగాఁ జమువు గట్టిగ రాముఁడు వచ్చునన్న యూ
హగతి వానియిచ్చిన పదార్థములం బరితృప్తి పొంది ని
ద్రాగతులైరి దాశపతి తా భరతుంగని యేగె నింటిక

చ. శ్రుతికట్టువైన యే వికృతోదనమో స్వనమో శ్రీనాథులం
బరికెన్నగుండె కొట్టుకొని యంగము కంఠము పొందు గైకయీ
సుతునకుం బాపపుం బలుకు చొచ్చినచోఁ జెవియందు బిట్టు దుః
ఖతుఁడగు రేయియెల్ల నుడికక గుహాధిపిం నంశయావముక

సీ.

కిందుగానుండి పైకిని దూసిపోవుచో
నెరుగు రాపిడి గలుకెక్కినవియు
నీ తెలవలె వచ్చి యెరుగుగల చాడుచో
మొలకలుయగున మొక్క పొనునవియు
నలగాలి కూడ నాకంఠుల నురుగుచో
నిరుద్యోగ మెఱుంగెక్కినవియు
నడమ్ముగా వచ్చి యాకుల మలయుచో
నిట్లుంటుల నునుచెక్కినవియు
వై న తన పోత కిరణము లంగుణాపు
డింగుదీతగుపతమ్ము లెగడికొంచు
దన మహాకాశద్వీప మాత్రాసృష్టయై
మునను సరిచూచుకొన్నట్టి పోలుపు తాల్చె

వ. అంత గుహారు నింగుదీపాదపచూల శ్రీరామాయణప్రదేశం
బులు భరతశత్రుఘ్నులగును దదంబౌతయమునకును జూపించుచు

మ. ఇవి నాతండ్రిపదాంకముల్ నిగమసాహిత్యాధ్వఘట్టాబులి
య్యవి వైదేహిమనోంబుజాంగజాని సంధ్యానాదనార్చాకృతి
స్థనణంబై చనుచోటు లిచ్చటనె నింద్రాంజ్ఞామె నాస్వామి రా
ఘనవంశాగ్ర వవీదిశారదీకరాకావారిజాతారియు

క. ఆ రేయికిఁ దండ్రి పయః

పారాయణ మాచరించి పంచకొనెన్ సే

వారతి సౌమిత్రి పదా

భారుహసంవాహనంబు పోలుపుగ గీర్పెన్

సీ. తల్లికిఁ దనచేయి తలగడ ప్రిభువై

తనకును దలగడ తల్లి వక్ష

మట్లు నిద్రించి రా యయ్యయు నమ్మును

ప్పటికి వారి సుమప్తిభంగభీరు

లము నేను మంత్రియు లక్ష్మణుడును భూర

భూమి కేగి రహస్యములుగ బిట్లు

గునగుసలుగ నానుకొంచుంటి మూరాత్రి

వార లెల్లరు నిరాహారులుగ నె

లక్ష్మణుండు మాలో మాటలాడుచుండి
యే యధిజ్యోతాసనుం డెల్లయెడల
వేయికన్నుల గనుచుండె విభులు నిద్ర
పోవునెడ సన్నుచ్చి పుట్టసిక

క. ఆ తమ్ముని దగు పరిగ
తొత్తెత్తె మ్మది చతుర్దశమ్ములు సోడ్లు
శ్రీతనుతి రెప్పవాల్చెను
రీతిం గనరాద రత్నరేసుగ నుండె

శా. నేనంటిం బ్రభు! విద్రపోగడవె యెంతే నైతి సూన్నాగ్గుగా
నే నుంటింగద స్వకాననదరీపరంధ్రమార్జ్జుడె
బ్రాణంబందునఁ బ్రాణమైన పృథ్వి నిద్రాదీక్షఁ బాలింతు నీ
తైనం జిత్తెచునీళ్ళు పుచ్చుకొనవైతం చాడ సామిత్రియు

శా. నాకా నిద్వరవమ్మ? నన్న వదిలెల్ నా సాగముం దేహము
సాకేతంబునఁ బచ్చమేడలను నంచల్ కేలిగా రాల్యుడె
కిక్కి-కల్ మెత్తగ నేకినట్టి పసుపందే సుకీ-నా మేనులం
బా)కామ్య మ్మొక నిట్లు నేల నికరింపక జూచుచుం జూచుచు

క. అని మఱియు నిట్లులనె నా
కు నన్న మైనను రుచి పనున్న ని యిదిగా
కను నింటివద్దఁ దల్లులు
జనకుండును నేమియెనొ చన దూహింపక

ఉ. వద్దని నేలపీడ బరువా తనకేమియుం బట్టనట్లుగా
నిద్వరపోవునంట పతి నెవ్వడి నా పెనుకోకమంతయు
ముద్దగ వచ్చుచుక దనదు మూగమునందునఁ గూరుచున్నదొ
అద్దెసనై ననుం దనకు నిచుక కూరుకు పట్టకుండఁగ

మ. సయిదోడుందనమందుమో! భరతుడుక శక్తుఁఘ్నుడుక నేను న
న్నయు నెట్లుడుమొ యట్లులుండురు దురంతాబైన యీహీతుసం
చయ మే మైతికి నెట్టిభంగము ఘటించంజూచునో యీవ్యధా
వ్యయమై నాయెడ యెక్కతోడచనదం చాడె లలాటోష్ణతి

శా. ఆ శాసనానికి వచ్చుకోవము సముద్రాంభ స్తరంగాభ మా
యాసంబై చని యెంతటికరణు సో టాటంత సామ్యంబు వ
న్యాసీనుంబడి చన్న యన్నయెడఁ జింతారేఖ తుక్కువరే
ఖాసామగ్ని బిగించిపట్టినదిసా! కక్షై-చ కళ్ళెంబుగో

శా. ఆ కోసాబును శోకముం బయి పనినాహంబైననుగ లోపల
గై కేఱునుతునందుఁబ్రేత్సయను రేఖాస్ఫూరి దీప్తిఃచెఱో
నారుంజూడ సనస్వతీనదివిధానక లక్ష్మణాన్వసృధై
ర్యాశ్చస్తాత్కుండఁగాని లేనియెడఁ బోనా నేను స్వాయంబడి

చ. గుహకథనంబు వింఘం గనుకోసలయందున నల పాప లా
గిహముగ పూర్చితుండయినఁ గైకయిపునుగ్రుడునుక శుచాత్వరా
నిహతలు త్లుంబుక నిలువనేక పుత్రునితేరి తేర్పఁగాఁ
దహతహసాని రప్పుడు గతపిమ పట్టపురాణి యిట్లనక

మ. నినుఁ జూపెట్టుక వెళ్ళిబుచ్చెదను దంపీ! కాల మా బిడ్డలుక
ననుఁ దారై వెలిపెట్ట భాగ్యమిది యన్నా నాకు లేకొండఁజే
యనుజోకే! నిను నొక్క వాడిపలుకే నాడంగ నానాఁడు నే
దును నాగుండియ నాని నొప్పువిడకుండుం గన్నులక విప్పురా!

శా. అమ్మెయిఁ జూచుగా దశరథావనినాథుఁడు సోయెదండ్రీ నీ
క్రన్న ప్రేమకుక సొపు కానవమేగెను నీదునన్న నా
సమ్ముఖమందునక విగులుచంద్రుడ పుటివయా యయోధ్య రా
జ్యమ్మున కింక నొక్క సలయంబును దేసువె కన్నువిప్పుమా!

క. మీ సొంగున్నదమ్ములు
మా నాయన! నాకు నొక్కమతియోట నిజం
బైనను గనువిప్పుమురా!
ప్రాణంబులు నారుఁగూడఁ బాటుం దప్పెక

గీ. అంత భరతుండు స్పృహదోరి యమ్మ యేదో
పై త్యపుక రెన్నగొ వచ్చె భయము లేద
టంచుఁ గ్కొలఁజ మెడనున్న హ స్తములను
పడలుఁజేయుము జూని నిష్ఠాదహజ్జ

శా. ఓయీ! వేస్తను! లక్ష్మణుడు నెద న న్నూహించి యారీతిగా
 బ్రేయోభావము కల్గియుంటకు మత్రిశ్రీ లేడు నాయగు నీ
 తాదోహాపరిచయ సాధునగు చి త్తంబైన సామత్రిశ్రీ
 నాయందట్టి మృదూహ కల్గినదొన్నె లేద యాస్పద్యము

క. ఆ లక్ష్మణుడు నాకును
 వేటగు జన్మలకు నప్పువెట్టెను గుహంబా!
 యేలా నాబరువు తగు
 పాలిక దలకె త్రికొంచు మోయుచునుండె

మ. పదమా! యిన్ని గినాలు నాకు బరువుంబట్టింది మూర్ఖులగు
 దరి మోయించిన పాపనూర్పి యది నేనై యెత్తికొన్నా, ద్రయీ
 వినుఁడా రాముఁడు లేని ప్రాద్దుటను దద్యుత్తాంతము జెప్పు మీ
 యెవఁడు విందును గత్తులంబొడిచివుట్లె శిక్ష గావించెద

చ. అనులగుణుడు దాశపతి యంతట నాయెద నున్నయట్టి బ
 ల్లములను బుచ్చి నీయెడఁద గేళముపెట్టునుటంకునంచు జ
 త్రము నిలుపంగరాక కనుదమ్ములు గాల్పలుకట్ల వేషగా
 నమృతుని దాశరాజు నట నందఱు దేర్చిరి సాంత్యనోక్తుల

క. ఏమున్నది యాపైనను
 స్వామియుఁ దెమ్మనియె హాటిపాలకు వెచ్చె
 సోమితి తలలు నట్లు
 తామయి కట్టించుకొనిరి తత్తీ నముల

క. ఈ నాచేతులు నలుకుము
 నేనే దాటించితిని మహేశానజటా
 స్థానభిక్షద్యాహిని
 కానగనా దాశ వారె గాంచితిఁ బోన

ఉ. తోడ సుమంత్రుఁ డుండె దయా నదియేగెను వంకఁబెట్టి నే
 మూఁడుదినాల నాపిని బొమ్ము సుమంత్రుని, కాదయేనయ్యె
 గాడిన గుండెపె నదుపువల్లరు జాలక యొక్క వేళలో
 పొడిశరంబుతోడ నెద ప్రచ్ఛక్ యుందును దుఖపేదన

క. మీ గురుత్వశోకముచూ

సాగరముచు దనగపాటి జన్మని యిపు డీ

నాగుణిమ, రామునిచు

త్వాగమనాశాతలంబున దాడినదై

మ. అన్వై కేయసుతుండు నోయి కుహలాదా! మూలత్కుఃఖండెట్లా నీ
వును కట్టెతిని రామచంద్రకళ్యాణం బున్నాగ మా రామచం
ద్రుచుకు బూపులు పూచినారుసుమి మీరుకూ మీరు; నేనింక రా
మునికా నేలరు దొంగిలింపరునె పోసా! నాగుణంబయ్యెడిక

ఉ. అక్కఱియేని యాయవని నంట ఘటింపగఁ జూచె నాకు నా
కక్కఱియైన రాముకృపయందున వంచని జేసెఁ దండ్రు నీ
నక్కడఁ దాతగేహముల యంగడి కమ్ముమబోతి మీరు మీ
రిక్కడ నాదు భాగముకు నీ పరిచయ్యను సొచ్చుచేసికోక

వ. అని శ్రీసీతారాముల శిష్యాభూతస్థులంబుల గొప్పదనంజేరి తల్లులం
బిలిచి యిట్లనియె.

మ. ఇవి నా తండ్రీపదాంకముల్ నిగమసాహిత్యాస్వస్థుట్టాబు లి
య్యవి వై దేహిమనోంబుజాంగజాలు సగభ్యావదనారాచక్రతి
ప్రవణంబై చనుచోటు లిచ్చటనే నిద్రంబోయె నాతాడ్రీ రా
ఘననిశాన్త నిచిత్రాదీకరాకానారిజాతారియుక

క. ఆరెయికిఁ దండ్రి పయః

సారాయణ మావరించి సంచుకొనెన్ నే

నానతి భగతుండు సదా

భోరుహసంవాహనంబు సోలుపుగఁ దీర్చెన్

మ. అరుచుండఁ గనులందునం జలములై యంబాత్రేయం బోయి నా
యన! శ్రీరాముని పాదము తితివి వైనాతాడు నిద్రించె నీ
వును సీతారఘరాములుక వనములంబోనైరి నీ నేన న
చ్చెరు మీయన్న మనోంతగంబునఁ గటాక్షింపంగదే మమ్ములక

మ. అని శత్రుఘ్నునిగాంచి యోయి శిశువా! యాయన్న కైపుని తో
డొనిరా! పోదము గుండె యిందుఁ జెడిసొకుండఁ జనంగా నగు
గొనిరమ్మన్న నతండునుం భరతునిం గోదగడతీలం బుజుం

బునఁ గైకొందును రాగదయ్య శిశిరంబుం బోదముం చేరంగక

- ఉ. ఆ పవ త్సల్లనుఁ భరతుఁ డంబుజనేత్రుని కాననాంతయా
తాపతియాభుమానసధురాస్సవ మందుచుఁ బెద్దతిల్లి చిం
తాపరిదీనయాచనమునక గవి వాలిన వేళ రాఘనా
లాపముఘండుగా మోగునులం దినె నాలుగు పల్లి పెట్టఁగా
- గీ. కంచమందునఁ జేతులు కడిగినంత
తల్లి మెడకును జేతు లావేల్ల సమున
వేసి దుఃఖించె మెడపైని వేసినట్టి
చేయి కొసల్యమెడయందు శీతలముగ
- ఉ. భరతుఁడు సంబరంపడిన వచ్చిన యట్టి యయోధ్య యెల్ల సరి
బంపడు, లేబరంపడిన వచ్చిన యట్టి యయోధ్య యెల్ల లే
బరపడు, నా సనల్ మఱి విభావరి తద్భగతానుబోధి బం
ధురమతి క్రించుమీదునయి తూలిరి యేతముతోక్తివల్లుగక
- న. అంత నొక యోకాంతం బగసి కైకేయి భరతునితో నిట్లనియె
- ఆ. సకమధ్యతక్రపటువు రామునిబుద్ధి
తక్రసేయఁజోవఁ డొక్కఁడింత
భావమందుఁ గల్గవడునంచు నీ విట్లు
లైనయెడల నతని దేనలేవు
- ఉ. అన్నిటి కన్న చెప్పి నిను నంపున యింటికి నీవునుఁ వ్యధా
భిన్నమనస్కుడై యతని కేఱుచాడముముందు నిల్వలే
నన్నయటన్న బుద్ధి హృదయాటన బాఁచు మతండు రాజు నీ
నన్నను రాజుగావు మఱియక్కఱలేకును నీకు రాజ్యముఁ
- క. ఆ బిగువున నుండినచో
ధీబంధురఁ డతడు కొంత దీనివచ్చుచు మే
ధాబంహిష్ఠుఁడు రాముఁడు
ప్రాబలుకులమీఁద నంత పట్టువై నిలుచుక
- క. నిగల్గొక్క మింతమాఖము
నెగచి మదీయాభుసర్వనిష్కృతి సలుపక
దగుతు నని యన్నమాటల
మొగమై నిల్వను యెడందఁ భోకుము వ్యయమై

గీ. ఉన్నవాఁడున్నయట్లుగఁ గన్నవిప్పి
భరతుడుం దల్లి గాంచి యంబా! యదేమొ
దాచియే చెప్పితివి సముద్రంబులోతు
తెలియరాకు కదా! మాటతీరునంగు

క. నీ చెప్పినట్లుచేసెద
ధీచాతురి మఱల నీవు తెప్పించువో వ
న్యాచారణు శ్రీరాముని
నీచాతురి కానె యడవి కేగించినదిక

గీ. తాను శాసల్య వచ్చెమిలోన మఱల
భరతుఁ డానగతముఖభావరేఖ
విడిలియుండినఁ శాసల్య యెడఁదలోన
సంతసంపడి చనె నా పృసక్తి తేక

శా. ధారాతాండవధూగ్జటిప్రసృత సంధ్యాదేవి రాగిల్లఁ ద
ద్ధారారాగము నిగరాపగపయిక్ దారాడ గంగాంబయిక్
నీరంబుక్ విడలిం చె నెంతయు సపత్నీమత్సరత్వంబునఁ
దీరంబందలి తమ్మిమోహులబడిక్ ధిక్కారముంజూపుమక్

శా. ఆరేయెల్లను నైకమీతనయుఁ డూహపౌధమాగ్ధంబులక్
ధారాభీషనగాఁగ రాముని యయోధ్యానీతిక్ భావనం
దేరీతిక్ మది చిక్కఁబట్టనలెనో యేరీతి వాకోఁనువా
కారంభంబులఁ దీర్చగావలయునో యాలోచనం జేయుచుక్

గీ. అంత మఱునాటి ప్రాద్దున నరుగుదెంచి
గుహుఁడు భరతునిఁగని పిల్చికొని నృపాల!
వచ్చి మీయొడ్డునందు నావలును నైదు
పంగలవి సిద్ధముగనుండె జయలుజేరు!

క. మీ యన్నదమ్ము లిద్దఱు
మీ యంబాత్రయము నాదు మేలిపడవపైఁ
బోయెదరు స్వస్తికాభిధ
నాయోడ శుభంబు మీకు నాణియ మగుత

వ. అనిన స్కంధావారం బంతయు సన్నద్ధంబై యెడతలత్రాగి
పడవలకుఁ గట్టి చేతఁబుచ్చుకొని కూర్చున్నవాడు నాలతోడలు

పుచ్చుకొని యేటబడినవారు రథంబులును బండ్లును పోల్లుల క్రింది వలకుఁ బడవలపై నెక్కించి తెడ్లువేయువారు నెంతవఱకు నీటి లోనికి దిగని గుఱ్ఱంబుల నదలించి స్వారిగా దిగిచి దిగిన తరువాత నవలించి తోడనిచుమఁ బోవువారుఁ బడవలలో నలల జాణిడి కొరిగినవేళ గగ్గోలుసఁబవారు గొన్నినడవ లొడ్డిగిలి మునుగఁగా ధీమరులచేత రక్షింపఁబడువారు నై :

శా. ఆసైన్యం బఖిలు గంగఁజనగా నంబుప్రవాహంబు నా యాసంబై యెదురెక్కి పైతటములం దంతఁ బ్రవాహంబులై కోసల్ గాఁగను నోడయోడ నడుమఁ గుల్యాప్రసాదంబు శై లాసన్నంబగు నిగ్ధరాంబువుల వేగాభీలమై యేగఁగఁ

ఉ. కగనుమైన శైవలినికాండములం బడి డయ్యుమఁ బలీ నగ్ధము లెల బుస్సలుగ నచ్చుమఁ గొన్నియుఁ గ్రొత్తనెడ్లు నీ రార్దితముల్ తొలంగఁబడి యంతన నానకిందికిఁ మగ్ధనుముల్ మలంగఁబడి శొండనపెట్టెను సూతసంతతిఁ

శా. ఆజానేయములుఁ ధరిత్రిని ఖరవ్యాకృష్టిగా కున్నట్లో తేలు బెంతయు నీచుఁ జెదగ భ్రాంతింబొంది నాసాపుటి కూజానిగ్ధతవాఁధూతజలకిష్కఁసాంతదూరంబుగా రాజలై దల లె తి జూల్విక్రమముఁ గళాక్షముల్ ముదలై

ఉ. ఒడునఁ జేరు జంతువులు నగ్ధత మేను లక్షణో విక్రమ్యుకో దొడ్డ చలిం బ్రకంపమునఁ దూలముఁ గన్నులు ప్రతికాయలై యడ్డముగాఁగఁ బాఞ్వుములయందునఁ జూచుమఁ గొన్ని భీతియే రృడ్డ విధాన దూసికొని పాతఁ బడక దలతొల్పి గిట్టలక

ఉ. ఏనులు నీటఁజొచ్చి జలమె తి కరంబుల జల్లులాడుచుఁ మునుమఁ దేలుచుఁ జలసమూహము ఘోరతరంగపుష్పమై ముగ్ధుల నావ లొడ్డిగిలపోవఁగ మానిను లంబుమజ్జనం గనవ ముక్కులక విద్రిచి కంపము పొందగ నూపిరాడకక

ఉ. మానటివాం డ్రదల్పుచును మత్తజంబులఁ దీగదేశముల్ పోవఁగఁ జేయ నొడ్డునకుఁ బుచ్చిన యేనులు కొన్ని నీటికిం బోవఁగవెంచ నంకుశేపుఁ బోటుల వాని మలంచికొంచు నే దో వెడబాడగాఁ దుడకుఁ దుడముగాఁ గొని నిల్వఁబెట్టఁగా గరం

౧. కూడ ముచ్చటయైన యోడ, ముంగల నంచ
 మోమైన యోడ, నిమ్మలను నంగి
 గంటలు మువ్వలు గలగలగా జేసు
 నోడ, నువ్వుల బల్ల నొప్పునోడ
 గుహనోడపై దాను గూర్చున్న భతుండు
 గంగదాటెడునేన గాంచి కాంచి
 బహుజంతువులయు స్వభావంబు పఠింపి
 జనుల నేరుపు చూచి చక్క నెఱింగి
 మున్ను దేవాసురులు త్రమ్మకొక్కడలి
 కూడ నింతటి శ్రమనుడి యోడవనుచు
 వేల్పుటైనది తమియింప వినతిపెట్టి
 యట్టి కన్నీరుగా గంగ కిట్టు లనినె

౨. మానాల్ దియకలునే యమున మా నూ చెల్లెలు నీవు చె
 ట్లానట్లాలుగఁ బోవునంత దయ పుట్ట నీకు మాయండుఁ ద
 స్త్రీ సద్గాఢుని గామచంగుఁ గొనిరాతేనా! కనీసంబు త
 చ్చీపాదాయగమైన మోసవఁ గటాక్షింపంగదే! వాహినీ!

౩. అనినఁ శాసల్య భరతుండు వనమునందె
 యుగిసిపోవునోయం చెడ నుమ్మలికము
 పొందెఁ గైకెయి భతుని ముసరు దుఃఖ
 మొప్పిరిలెనంచు సంతసంబొందె నెడఁద

౪. అంత నాహమ్ముల యొడ కృగినిచ్చి హఠాఘాటము జీనులుగట్టి బండ్లు
 కట్టి స్వస్థంభాకమ్ములు నెత్తి సైన్యంబు స్రయ్యాంబునకు సిద్ధి
 పడునటకు రాజవంశము గుహనానయందే గొప్పననుండి యంత
 రథంబు లెక్కి బయలుదేరి

౫. తనరగ వత్సదేశములు దాటి మహాటవిలోనెట్టి భో
 యినఁ బృథవీరావమున నింత స్రయాగపుసంగమస్థనం
 బును వినరాద నేనయును బోయి విక రనబింబ ముద్ది క్రుర
 క ననెడు వేళకుఁ జనిన క్రీస్తు ధామపరీతదేశము ౧౪౫

గీ. మని భరద్వాజముని యాశ్రమం బటంచు
నెఱిగి కోసెను దూరాన నెల్ల సేన
నుండ నియమింపి శ్రీవశిష్ఠుండు భరతుఁ
డల సునుంతుగ్గిను నాశ్రమ నుల్లరిగినాను

గీ. వ్యక్త మఖిలంబు బీజ మెఱిగి దొక్కఁడు
నొక్క డవ్యక్త సకలనుహోవిధాత
శ్రీవశిష్ఠభగద్వాజా నామతాద
రామృతాక్షులు మృదుకంపితాంగు లగుచు

శా. ఓయీ! గాలన! యోగి! శాశ్వత యిదో! యోగ్యాంబుల వర్ణుల
వే యిండి! పశురి లోకసవితృ డేతెంచె చర్మంబు తెం
డి! యీశానుడె నచ్చె నాశ్రమము మీఁగెల్ల మహారింగనం
గా యోగ్యావసరంబు వేచికొనుడి! కంటే వశిష్ఠుల సుడి

శా. ఈ ధాత్రీస్థలి రాజవంశములు లేవెన్నెన్ని యీ స్వామి తా
సాధిపూర్వక నై పురోధనుడు భాస్వద్వంశపుత్రుంబుచే
నేధిపించుచుగాక యే వికృతి లే నీ స్వామి కానందచి
న్వీధిదీపము నీడవారని మహాదేవంబు తా నొచుచు

ఆ. నిధివదర్శ పాద్యవిభవంబు వెఱిపి నో
నైనవాడు భరతుడొచు నెఱిగి
వడి ననానుయంబు నడుగఁగా భాసుడు
మాని యడుగుజేర్చి మ సకంబు

శా. స్వామీ! మీకృపచేత మీలపసుచే సర్వంబు భద్రంబగు
మీమేధ్యాగులు శిష్యవృక్షముగములే మేలేకదా యన్న చు
ద్దాముండై ముని యిట్లు వచ్చితిని నీ ధాత్రీస్థలిపాలనం
చేయింజేసితి రాముడైన ననమం దేగఁగదా! భూమిపా

మ. అడవింబట్టెను రామభద్రుడు సమస్తాశాంతమా నేల కీ
వాడయండై తిని నీకుడకువలె యేలోపచ్చి తీలాగు కా
ల్పడ నీ సేనను దాంధి వచ్చితివా కాంతారస్థుడైనట్టి రా
ముడు నీవై జనుదెంచునా యతనిపై బోవంగ నీవీగతి గాని

మ. మఱినిన్నంటక మంతసేయవలెనో ట్టొయ్యెల్ల, రాముండు చే
కుటునా! నీకును కలి నీతి సులభక్రోడంబు సాక్షేతముం
బెఱిశాటంబుగఁ జేసికోక చమునై వెల్పేర్చి వెల్లొడువా
కుటుమట్టంబుగ నీ బలంబునను నా కోడండ వేదండునొ

కా. దిక్కలంబులు పట్టకుండఁజనె భ్రాతృజ్యేష్ఠుఁ డా యన్న నే
ముక్కలంబును నంటిపెట్టికొని నేసావంగఁగాఁపింతు తా
జిక్కంబోవఁడు నీకుఁజిక్కిన నహో చిక్కించుకోలేవు వాఁ
డొక్కఁ డీ నకలంబునా పృథన వేల్గో వ్రేలిగో సుమీ

ఉ. చిక్కఁమొగంబు పెట్టెడివు వేరిచి రామునిపైకి దండుసో
వక్కట మంచిబిడఁడవ యాచువు మీ కఘనంశశారవం
బెక్కడ? నీచభావ మది యెక్కడ? రామునిరాజ్యపీఠమం
దెక్కఁగఁజేయఁ గొంచుఁజన నేగెను నేను నెఱుంగుదుంజుమీ

మ. మిగులంగుండియ గాడిపోయితికదా మూయింట నీదంటయా
నగడుంబుట్టన నీవు సాత్వికుండ వేలా నేయు దా నీతి నీ
సిగలోఁ బూవుగ నెంతు రాఘవుని దాసీచాక్సరోధంబు మీ
మృగచే రామునిఁ దెత్తునా యతఁడు నిందే నిల్వకుండంజునొ

గీ. అని భగద్వాజమాని యిట్లాడుచుండఁ
గీ రిలోకంబులం బెల్లగిల్లఁబడియె
భరితు పుణ్యంబు శార్తికప్రాధచంద్ర
కాంతిఁ బెళ్లెలు పెళ్ళెలుగాఁగఁ దిరిగి

వ. అని మఱల భరద్వాజా డిట్లనినె

కా. ఆ దూరంబున నేలయుంచితివి సైన్యంబెల్ల వే కొంచురా!
నీ దామోదరమూర్తి యన్న పయినో నీ కున్న సాహర్దమ
ర్యాదాభావముచేత నీయెడ నా కత్కాడంబయ్యె నీ
యాదావ్యంబున కల్ల యోగ్యముగ నే నాతిథ్య మిత్తంజుమీ

క. ఈ బడుగునాపఁ డింతటి

యీ బంధు సైన్యమునకు నే మాతిథ్యం

బూబకు సంతానం బరు

కోటోకుము సైన్యమెల్ల గొన్నిరావయ్యా!

నీ. కుశలతారాళి మీకుఁ బునోధమందు ను

న్నాడే మఱియు నాయనకు నిగంత

నిర్వాతవిద్వేషవిభృతముగ రికిని నా

సందంబు కదలని చన్ద్రకళిక

మా కట్టుకాదు మా మా పిపితానంద

ములు తరంగానేకపుష్పములు ;

సఖిలలోకైకబ్రహ్మగదపరిధి మీ

యన్నయం దింతటి వైన నీకు

నెదకుఁ జరిత్రి ప్తి కల్గె నా కేగు మింత

పై న్యమును దెచ్చు మారాడఁ జనదటంగు

నా భగదావాఁ డస్మిన్మహంబుఁ జేరి

కలితనియతి స్వాహానమస్తూతసరణి

స. సగ్వతంత్రస్వతంత్రుఁ డా జనియుఁ బనిచె

విశ్వకర్మను ద్వష్టను వివిధబోక

పాలురను నదీనదముల బహుళిన్న

కులను గంధర్వులను దేవతలను వ్రేద

శా. సారాంగీ! చనుదేవ! గంధు మహా విశ్వానీ! హేమా! మిత్రకే

శీ! నోచిర్ముఖ! నాగదంతిక! ఘృణాచీ! హేమ! యోజుంబురా

రా! రా! వీణియఁ గొండుగమ్ము నునుదాగావీధి! విశ్వానసా

హేరాళంబు! హహహహహహ! కలిరండి యోహరిక! సాహరిక!

శా. రా! రా! సాదరమేరురావలితధారాసాగమైరేయకి

క్కిరాసారమురావలీకలితనా! యిటుమాధ్వినా

దారా! సాగససార సాదరమహోదారా! సుధారావళి

హారా! హేగపరీతసిగమ్మచుబగధారూఢ శారాంభసా!

శా. శారాకారమనోహరా! హరతురాసాహ్లాదధీరాస్సహ

వారా! సారవిరించింకయునతీహారా! బిరానక గృహ

వారాసుల్ చనుదెంచు! సోమ! యిదిగో భక్త్యులి భోజ్యులి చ

మూరమ్యంబులు కొంచురమ్ము మదిరల్ మోహ్యులి లేహ్యులియున్

క. కోరిక చెట్టా! కైకొని
రారా క్రొంబూలతోడి సౌజములు దారా!
కోరికలావా! కైకొని
రాతా! కననామృతము సురాపేయాబుక

శా. తానై దేవపురోధసుండుగు భద్రాబాండు శీతాస్వర
ప్రాణంబైచన నిత్యసిద్ధుగు మంత్రాహూతి వెట్టం బ్రవా
హనక వే జనుడెంచి రొక్కాకరు ముగాకారరోచిశ్చటా
సానందాకృతి మానియంజలిపుస్తాదేహశ్చచ్ఛివ్

చ. మలయధరాధరోదగగుమాగసమీగకుటిగవార మా
వలితముగాఁగ జల్లయు నచ్చె దుహాసుమాభిషేకమం
జాలములు కొమ్మెయిల్లు తలసూపె మనోహగీతికాగవం
బుల నరుడెంచి రచ్చరలు మోహనమోహనదేహనల్లరుల్

శా. ప్రాణంబందున బట్టికొన్న మధుధారాదేవగాంధారిగీ
తీనిస్సానపగంపరాపరిచ మాంధీభూతచేతఃప్రవా
హానీతేంద్రియసంచయామలితదేహవిగ్నానీపారవ
శ్యానక వచ్చెను దూగుచుక భరతునైన్యం బాశ్చిన్యాస్థానిక

సీ. ఐదామడల మేర సాదామినుల సార
మా వెన్నెలలపూగ మందమాగఁ
జగుడుగా నగు నేల శాన్ద్యలంబులు నీల
వైదూర్యచుణిజాలవలన మేల
మారేను మొదలైన మహిజాతములు నూన
ఫలరమృద్ధి యనూనభరము నూన
నామట్టుగాఁ బూరి యమరవాహినివారి
కనువింధోసగఁ జేరి కాంతు లూరి

సర్వోభద్రములు గజశాల లక్ష్మ
శాలిలును సభాసాధముల్ శారవర్ణ
యుతము హరిచానసన్నిధం బుద్ధివాద
భవేమును గన్నులకు సర్వజ్ఞ భవతః

చ. పరవశమైన మేనులను నచ్చి చమూసకలంబు దేవతా
సరసున మున్న-లాడి పనుసంతతి నీటనుదోలి కడ్డి పె
న్నరదము లన్నియుం గడిగి యంతట భోజనశాల లేగి బం
ధురగతి సూడకుల్ నమగుదోనతు లీయంగ వే ధరించుచు

సీ. చిన్నారిజోడిమల పన్నిదూపూవుల
ననుపైన సన్నయన్నంబుతోడి
క్రొక్కాఁజుతోటల దక్కోలు నన్నెల
నలువైన నగు న్యంజనములతోడి
నానాబిలాంబుల మోసాల కెదు రెక్కె-
చను గుణాళింపు చోవ్యములతోడి
బంగారురంగుల పొంగారు తావుల
సర్వవిధాల భక్ష్యములతోడి
గసన యొట్టగఁ బచ్చళ్ల పసలతోడి
కూడు మీఁగడ పెరుగులతోడి పాత్ర
పార్శ్వములను గంధాగురుప్రకటదివ్య
ధూపములతోడి క్రొత్తవిందులను గుడిచి

ఉ. ముత్తెపు భస్మముక దమలపుగ గవటాకులు బాజికాయ బా
పత్తిరి యేలకుల్ నననల్ చికిసిలును బచ్చకప్పరం
బుత్తమమైన కస్తూరియు నొప్పుకు కుంకుమపూవు సూచిపు
చ్చాత్తములైన చల్లమిరియాలు లవంగము లాదివస్తువుల్

మ. పొగలూ టెత్తెకు దేవతావిషయతాంబూలంబు సేవించి క్రొ
జగురుల్ వెన్నలవత్తులైన యునతుల్ శృంగారలీలారసా
నుగహేలాపరిచ్య గంధముల మేనుల్ పూయఁ గ్రీగన్నుప్రీ
తిగ జవ్వాసియు నత్తరుల్ పునుఁగు లందీయం గటాక్షించుచు

ఉ. తీయది యూహలక బయలుదేరి సభాధవనంబుఁజేరి గాం
గేయమయాద్యసంబు లగు క్రోధల పీఠముల నిన్నులు
సోయగమొప్పు నున్నయెడఁ జొక్కులపైనను జొక్కుతెచ్చు గీ
తీయగపత్రవిఘ్న గుణుతిండికి శైశవపుత్రు నంతటన

సీ. నో నరుడెంచు మంత్రులు మందవాయుసం
 చాలితో రణమాలలటు
 ము న్నరుడెంచు ధీపుత్రులు పెగ్గడికొండు
 మేలిరాచిల్ల తేజీలవోతె
 శ్రీవల నరుడెంచు పూవుబోడుల వాన
 ము సజీవతూణీరమునిధాన
 వెన్నున నరుడెంచు వివిధ సేవకులు న
 సంతరుపుష్పసంచయమురీతి
 సంతమండికి భిన్నులై నట్టి తన్ను
 దాను దెలిసిన పుష్పకోదండు డట్లు
 నడుమఁ జనుడెంచె భరతుండు సంత సభిను
 లట్లె లేచి నిర్బంగ బద్ధాంజలు లయి

శా. అచ్చో నుండిన సింహపీఠికి నమోనాస్వపాగమర్యాదగాఁ
 బొచ్చెంటె నను ప్రాతపీఠమున హిమరానునకు కూర్చుండగా
 నుచ్చైర్వాసములఁ గ్రహూద్వహజయన్యూహా క్తున్ మాగధుల్
 ముచ్చుంబల్కిరి చేతికట్టలతుదల్ మున్నల్ దువాళింపఁగ

సీ. ఒక్కజగత్రపుబొమ్మయో యనఁ జరుడెంచి
 విశ్వాది పన్నిరు విరియఁజమ్మె
 బూపువేవియకాల్వబొలిక పుంజిక
 స్థల వచ్చి పూల తరులను బూసె
 నాకమృతాఖనా నాగవల్లిదళం
 బుల చిల్ల లందిచ్చె లలి ఘృతాచి
 మలయదగీపవమానకుల్యాకృతి
 వింజామరలు వీచె విప్రభోగ
 యప్పరోవార మంగవిన్యాసభాస
 మాననానామనోవినోదానతాన
 నా కచితాంతరానంద మవఘృనింప
 సేవఁ జేసిరి రాఘవశ్రీమృదును

సీ. ఇది పాలమున్నీటి మొదలిలేగరటంబు
 లోలిచూలుకాబోలు తొంగివచ్చు
 పిది వేలుపుల జన్ని మొదలతో నొదవిన
 కవల కాబోలు లక్కనము నెఱపు
 నిని కోరుకులచేట్ల నునిరికొమ్మకును నై
 దోడుగా గాబోలు దుంగియాడు
 పిది యొక్క జడదారి పదునైన యెడజారు
 కోర్కెకాబోలు పెక్కువలుచూపు
 పన భరతశాస్త్రసర్వరహస్య మిట్టె
 పఱచినట్లుల నచ్చపడఁతులెల్ల
 భరతు ముందున నాట్యసంపదలు చూపి
 తెరలి రానందమున నెడల తేలిపోవ

సీ. వికృంతమ్ము మహానందధామ మృ
 చంద్రచంద్రికలును జయవిజయులు
 సనకసనందాది సర్వరి సంఘమ్ము
 శాగకామోడకీసహితమైన
 యొక దివ్యదేవోమహావారిరాశిలోఁ
 గళపెళలోగా మహాశళిక యొకఁడు
 వెలువడి వై కుంతపిఠినిగణిసహ
 స్సర్వలోకములను జారిజారి
 యొక్కయామాభమేఘమ్మునొఱపుతోడ
 తాపసియుఁ జాపియెనట్టి రూపుకట్టి
 నట్టి తేజోవతరణకథాంశ మొక్క
 యప్పురోరత్నమాలిక యభినయించె

శా. అంతం దా నొక యప్పురోజగుదారాంభోజవత్రాక్షి దృ
 క్రాంతమ్ముల తెలిడలుగా మఱచి గ్రీవకాంచజన్మంబు వృ
 త్రాంతం బొక్కటి యెత్తి భక్తిధమోదతెనయు సూచించె హ
 స్తాంతప్రక్రియ ధీసదం బభినయాత్మరంబు దీపింపఁగ

౧. ఆరవి తప్పురేక యొకయచ్చర తా గనకాంగిఁజొట్టినం
చాముచేసి జాతు లుపహతులు కోమలతీవ్రతీవ్రగాం
ధారనిపాదముల్ గునభ ధైవతముల్ పచరించి పాణపుం
దూరపునోతు చెప్పురు దోడిన తేనియగాఁగ పాడినక
౨. తుంబురుమాని వీణపయి దూలని సానువిభ కి సుస్వరా
లంబనస్వదైవతములక మదబంధ నాదసాధురూ
పంబులు కట్ట తీగపయి బట్టిన వేళ్ళును పట్టకుండ దూ
రింబుగఁబట్టి నన్నని స్వరంబుల నాకిన మెల్ల నింపగా
౩. ఆరాన్మోహనమోహనస్వనిధానాను మై దేవగాం
ధారగ్రామవివాదిగూర్చుము చేతస్వమాంగంబులం
దారూఢింజని నిండఁగాఁ బవనశత్రుంబై శరీరాళి ని
ద్రూరూఢిం గని రెచ్చటంగలనొ తా రచ్చటనే యెల్లగుక
౪. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండను
నరిగి తమకు నైచ యుటజమందున బ్రహ్మ
రిరచిత దివ్యాతిథ్య
స్ఫురితజగన్నాథు రామమూర్తిం గంచుక
౫. అప్పగోగీత రాగార్ద్రత యొక యెట్టి
మంచు రేగురిసినమాదిగాఁగ
గతరాత్రి వంటయల్లాడినోయ్యలలోని
పొనుగల గ్రమ్ము విప్పుకలు గాఁగ
రే నప్పురూపాళిసృత్యవేళాస్త్ర
మాణిక్యకాంతులు మలసె ననఁగ
నల భరద్వాజుని యాతిథ్యభావది
నావేళ మలుసంజ నలు ననఁగ
నెచటకో సొంపు యప్పుడ యేగురెంచి
యచటి కాననవృక్షంబు లచ్చెరువుగ
జూఁకఁ జివురుల తులెతి చూచు ననఁగ
చాళి లొలిసంజ యెట్టదనోలు విరిసె

స. లంతనయోధ్య యంతయు మేల్కొని యొకఁ డిదియేమి యీ వృక్ష
మూలంబు తలగడగా నిమరించితి నని, యొకఁడు బాపురే! యీ
శాద్వలంబున నిగుగపొయితి నే పురుగైన ముట్టుకొన్నది కాదని
పలుమంది లేచి యొడఁగ్గు గులుపుకొనువారును గొందఱు
మజ్జారే! విశ్వాచి! సెబాసు! ఘృతాచి! యను పశిశంసా
వాక్యంబుల లేచి వట్టియడవిగాంచి నిద్రాభింతి పడువాగు గొందఱు
రాత్రియేమి భుజించితిరో యింతవఱ కరుగలేదని నేలపై ననే మసలు
వారును గొందఱు గతయామిసినమరుభూతసౌఖ్యశీలాస్మరణవశం
వదచిత్తులై నే వివహ కదల ననువారును మరికొందఱు స్మృత
సాయులును నై యుండ భగతుండు లేచి మఱి జేరఁజని నను
స్మరించి నిలచిన భగద్వాణుడు

క. నా తీర్చిన యాతిభ్య
ప్రీతుల నీ సేనయెల్లఁ బ్రియమైనదె నీ
కా తీరు చెప్పుమన్నను
జేతోభక్తిప్రసాదసేవాంజలియై

చ. భరతుండు స్వామి నీమహిమ భ్రాతృండు మాదృశుఁడా నచించుటల్
సుఖులు నబ్బరంపడుమఁ జూతురొ నీకృతి స్వస్థేనయ్యు
మరులును గొంచు నీ యుటజనుండలియొరె నివాసముందు మం
దురు రఘురాముద్యుము శ్రోవనె సట్టగు కృష్ణచేతసుల్

ఛా. నాకుఁ రామునిశ్రోవఁ జూపఁగలె యన్నక వశాని మీర్చిట్టులే
నాకప్రాణి సవ్యపుండటము వెంటక యోజనం బరముక
వే కాంతారము బట్టిపొం డచటఁ గన్పించుక లతానేకపు
ష్పాకానంబయి చిత్రకూటగిరి రామావాసతీర్థం బనిక

క. ఈ రేయికూడ చుండియ
పోరాదా యనఁగ దవ్వబోవతె స్వామీ!
శ్రీరాముం జేమనునో
తీరిక లేదెడఁడ నేమి తెల్పుదు ననినక

చ. సరిసరి పొమ్ము పొమ్మని ప్రసాద మొసంగెను మాని యంతలో
దిరిగి ప్రయాణ మాట విని పొప్పుగమై చనుగుండెలోని వే
గిరముల మాని పాదముల క్రేవకు వచ్చిరి రాణు లంత ము
వ్వరు నరుడెంచి మానిపదపూజాతత్పరు లౌచు నిల్చినా

శా. లజ్జాసంగతచిత్తుడై మొగము వాల్చుకై కయ్యాపుతుడు
ద్యజ్జాలీసుచూసుడై ముని కుమారా! యెవ్వరెవ్వారు నీ
దుబ్బం జేయగలేన చెప్పుమనఁ దా నొక్కొంత శాసల్యకుక
బజ్జ నిల్చి వదించె నాభరతుడుక మాసిండు గేలోమ్ముచుక

సీ. తాటకాపాణిపాణాశనాగస్వామి
కైకయ్యాపాణిరక్షాపతాక
యల సుబాహుపాణిహాణోగ్రనారాచి
మోచగతకరుణారినసి
తై నకోదండల సకభావసంభేత
హరిశరాసగ్రహణా తక
క్షత్రియధగ్గరక్షాఃలాసత్వాగి
తరుణవానప్రస్థగర్భరాగి

యేని యెందుకుఁజేయునో యేని యేల
చేయఁడో యెటుంగరాని దురేయచరణు
శా ప్రభువు కన్నతల్లి యాయమ్మ సత్య
వాక్కు- విశేషభభూచాలు పట్టనుహషి.

చ. తనకొడుకట్టు లయ్యడమదారిని బట్టిన నేను వచ్చిన
ట్టి నిమగ్నముం బడిన్ననుఁ గడిదిగ వాడుగఁ జూచు రామచం
ద్రునకును నాకు భేదమని తోచదు తల్లి నెడందలొన సా
మనసము చిత్త మింతటి యమాయకురాలగు తల్లి యుండునే

చ. అని కౌశల్యాదేవిని శాగిలించుకొని యామె కొడుకు మర్యాదా
ప్రమాణంబు చేయగా నతడు సుమిత్రాపాదాంభోజంబులయందు
చనుస్కరించి గుట్టనియె

మ. ఒకకొసల్యకుఁ దోడుగా నగుటయందో సర్వసాక్షేతబం
ధకదంబాశ్చరిగాఁగ నై మనుటయందో యన్నకు న్నాకు నొ
త్తుక నెయ్యం బింపుకుఁగ నుటయందో పేరు సాధ్యమా
నకలంకాత్మ సుమిత్ర) యీశని శ్రీరాంభోధిగంధీనయ్య

గీ. అని వదించి కైకేయి ముఖాబ్జ మంగుఁ
జూచి చూపును ముఱిలించి చూడకుండ
మాటలాడక యుండిన మాని నచ్చి
యీమె నీ చెప్పుకయ నాకు నెఱుంగనయ్యె

సీ. అమరసాహాయ్యాగ మరెగినయెడ వళ
రథభూమిపాలు సాక్షియుఁ దాను
త్కృతీతిసంకి శ్యమానాగముల వేళ
మహిపాలుని రహస్యమంత్రీ తాను
శ్రీరఘరాముని చిత్రధనుఁకా
ధృతిహేతునూత్న గాధిబుని తాను
సర్వదైవతిబునిసంతానకాగ్యసం
ఘాతశ్రీసంధానక ర్త్రీ తాను

తనను బెంచిన ఋణము తీర్చును హృదయత
రాంతరప్రాణమగు బిడ్డ నడచి కంఠె
మంధరాప్రాగనము పొంటి మగున కైక
యీమె నీకు నొనవనియురాలు కాక

చ. జనని విసంబు పెట్టినను సర్వధరిత్రియుఁ గాకయుండఁ జే
సినను లతాంగిలో నెడముచేసిన నైనను నీకు నక్కతం
బున నీలుకుల్ సహస్రములు పుట్టిన నైనను బూజ్యరాలు నీ
తను పొనఁగఁ జూచి జనని దానికి నేమి యెఱుంగి యిత్తునో

గీ. అన్నపడకొయి సర్వమ్ము కేవలముగ
భద్రతావారిగాఁగ బరణమిరమ
నఖిలము ప్రయాణసన్నద్ధమయ్యె బోలు
పొయిరండు రామునిదయ పుట్టుగాక

5. అన భారతాదులు ముందు సాగిపోగాఁ గైకేయి వెనుకాడి ముని
సాదంబులకు నమస్కరించి చీరకొంగు కన్నుల కడ్డనికై వెక్కిరి
మహర్షి

6. ఓయమ్మ! యెరు కమ్మా
ఱియేడుపు నీవు కోరి తెరి యిది నీవై
చేయుటకాదే దేవత
లాయెడ నీయెడఁద నట్లు లాడిరిగాక

7. సకలము కర్మాసేనము
సకలము నియంత్రణలబు చానా! యిది యే
రికిఁ దెలియఁ బోవ దన్యా
రికి మాత్రము నీకృతి విపరీతార్థ మగు

8. కర్మ చిట్టకములు కాననేరనివారి
కీవాకర వేరు ఱియ్యెరుండు
గుప్తకర్మయుతుఁడు నోమరు నోకమ్ము
నజ్జతకురు మాయయరు లు డెల్ల

9. దేవతలురు, మానవులును,
దేవత లీ కృతికి నిన్నుఁ దెలతురు మరుజాల్
నీవిధములు నింపింతురు
నీ వెయ్యది కోరి నిగు నీవే కనుమీ!

10. అని యోదార్చిన నామెయుఁబోయి పుత్రాదులం గలసికొన్న

11. సైన్యంబెల్ల విదేహరాజతనయాసంసక చిత్తుండు రా
జన్యానేపయూధనాయకుఁడు మోహద్రుష్టిసూనాభిరా
మన్యస్త్రాగ్రమనోజ్ఞ శాసుడు సుధామందసృవంతీమనో
ధన్యుడౌ రఘురాముదగ్ధనసముత్సాహంబునం బోవఁగ

12. ఆ యోధులు గుప్తంబులు

శ్రీయుతుఁడగు రామచంద్రునిత్తము గల్పనో
పోయెఁ బరునాశ్వనడకయు

నాయెడ బదినిముసములకు నందించుగతి

మ. కలనంగల్గిన తీవ్రలాడ్డిగిలు, మాకీభూతముల్ ఘోరముల్
సాలపుంగన్నల జూచుచుం బరిహారిండు మార్గముల్, గీగముల్
తెలుపు మాగ్గుము మృగ్యుడైన పతి యీతెన్నెగ నిట్టిని రా
వలెనంచుక సుగుమా రావలనాన్రహ్మన్న పంచాక్షరముల్

క. పసిలేళ్ళు కంటికోసలఁ
బిసళ్ళయిన మంచమందభీతిచలచ్ఛ్రీఁ
వెసనుటుకు వెనుకజూచును
గొస పచ్చిక కొటుకు నాకుకొసలక రాచుక

మ. అతిచేగంబున నేగు నేనుగులపై హఠాదాలక్రిందక సమా
దృతి బంధించిన మె తనైన సటుపుల్ దేంగంగఁ దేహసం
గతముల్ కీకసముల్ నిష్కలుకు సంఘట్టంబుగాఁ దీచిచా
లితడొలాగతివయ్యె బట్టుకొనునోలిక గట్టతాళ్యండునక

క. గుట్టములు నెంతవవ్వను
జిట్టిన వెన లాగివేయుఁ జ త్తములందుక
వట్టయిన రామభక్తిని
గుట్టములకు ముందు దూసికొందుకు జనముల్

క. వై దేహీపరిచర్యా
పాదితసామ్యమున నటరాజు నమూ
సాగిజనస్వేదజల
క్షోదముగాఁ బంచె శిశిరశుద్ధానిలముల్

మ. శివచూడాసితపీఠాగరకతాసేమంతరేఖాసృపం
తి నిలాసాంబుతుషారసంహతులఁ దోతెంచెక సురారామపుం
జివురుల్ పూవులలోడిదా చెలిమి వాసింపంగ సాకేతిమా
నవధీభావనకాంతి లేముగము పొంతంబెల్ల దీపింపగా

క. మదకేకిసమదకేకా
నదద్దరిమధురఘూర్ణనస్వనరేఖా
విదితమహాతీమనోద్రము
కొదమేరన యట్ల చిత్రకూటము వచ్చెన్

గీ. అంత భరతుఁడు శ్రీవశిష్టాననంబుఁ
గాంచి యిట్లనె నో తాతగారు! చూచు
డల భగద్యాజముని చెప్పినట్టి గురు
లెల్ల సరిపాపుచుండెను సిస్థలాన

సీ. రవితేరి నడిమి గుట్టము మెడనన్నె నీ
పాత్రము పచ్చిక రంగు మాతె
గిరిగహ్వరాభిముఖులకేకపత్రి
స్వానమంద్రధ్వని సాగుదెంచె
గావచ్చు మూల్యవలీవియత్పరిణాహ
మా దూరమున బక్షులాడు చోటు
గిరిధాతుచుండలీ కిక్కిరితబైన
కొమ్మగు నిది చిత్రకూట మనఁగల

దరులు మృగములు నూత్ననూత్నముగఁ దోచు
ధాత్రి పౌష్కల్య మేమి చిత్రముగలదో
యధికసౌందర్యవిజ్ఞాత యన్న గారు
నిచట నిలుచుట కానిచో నేలఁ గలుగు?

మ. అని శత్రుఘ్నునిఁగాంచి యిట్లనె రిపుఘ్నా! నీవు మీయన్నఁ జూ
డను సాకేతజగత్పతికా మనము చూడంగల్గు నట్టి చక్షూ
జనము బుచ్చుము కాననాంతరజటిసానంబు లీ మూఁక చా
చ్చిన గగ్గోలగు నప్రసన్నుడగునో శ్రీరాముఁ డాపేతువై

మ. సకలేశుండగుఁ గౌసలేయుని కృపాసర్వస్వసంపాదనా
నికయత్నమునఁగాక సేన వనవిధిం దాను భాదంబు నె
త్తక పాదం బిడరారు తల్లి యగు నీతా శ్రీవిహారస్థలం
బకటా! పావనతీర్థ మీ గిరిసమీపారణ్య మర్చ్యుంబగునో

ఉ. చూచినా! మృగీవితతి చూపులవైఖరి రామకాంతిరే
ఖాచణములే విదేహసుతకాననవాసవిభుగ్ని చిత్రే
ఖాచణములే చమూవితతిఁ గనోని పాత్రపు లక్ష్మణాం
సాచితచాపరక్షణకృతాధికై ర్యవహారికు ప్రముఖ ౨౧౧

ఉ. పాతమునందు బట్టికొని బ్రక్కగుణం బట మాలిమా గజా
 సీతగళస్థంఖలల నట్టగ బిట్టగ ఘంకృతిప్రహే
 తాతిమహోద్రోహ ననుకూలులు నన్యగజాళి, యే స్పృహ
 కీర్తియొ మాలిమె యచుసరి చెడుఁ బట్టపుపేర్లుబాగతి

సీ. తుండమ్ము తెల్ల యుగ్ధగబ్బంహితములతో
 నిమ్మ-దంతములు పెండెములుగాఁగ
 వివృతాన్యములతోడి వివీశగజాళి మో
 మును నీరుతోడెడి మోటబాపు
 లట్లుగా మెలవిన యల్పపుచ్చములుగా
 నడచుఁ గళ్యాణమంజుపము లట్లు
 పథమెల్ల మనవెంటఁబడి వచ్చుచున్నవి
 పత్తసీసంసర్గభయములేక
 వట్టియంబారితోబోవు నట్టి పట్ట
 పేనువెంటబడి వచ్చు నీయేనులెల్ల
 బహుళశుభదాయిగా మనవచ్చుపనికి
 సూచనము చేయుచున్నవిసూ! రిపుఘ్న!

న. అనిన శత్రుఘ్నుండు సేనయెల్ల నొకయెడ నడివిలోని విడిబయ
 లున విడియించి యాశ్రమభద్రంబుగా నాక వెట్టి చుట్టుకైన వేగ
 రులఁ గొండల శ్రీరామచంద్రుని విడిదలచు గనుగొన నియమించిన
 నం దొకరుండు నొకచోఁ బసినుంచుకారు వేగునఁ దామరాకుల
 కొలనుమీఁదవలె నొకచెట్లగుమ్ముపై నాశోమధూమేతరంబయిన
 పొగకట్టుబోల్చిచూచి శత్రుఘ్నున కెఱింగించిన

క. భరతుఁడు విని సవనాగ్నిం
 బరునడి పొగరేఖకట్టు పంటిల్లుపొగే
 విరిసి పొగకట్టు గట్టను
 బెరకణ గోధాళి మంచునేళంబోలె

ఉ. పచ్చనిచెల్ల యిలయడవి వాడిన కొమ్మయు నేరు లక్ష్మణుం
 డెచ్చల నెంభవంట నెల కేగతిదెచ్చును త్రొయ్యిమండక
 నిచ్చెల్ల దానీశేతలయ నెవ్వగఁ గూరుకొ నూనుచెల్ల రీ
 వచ్చిన కీడు మూరపునుభంబుగఁ దెచ్చెన రేమిన్ద్రాయమో ౧౦౯

- న. అని యాశేగరి బుద్ధి సుయజ్ఞ విలిపించి యిట్లనియె
- ఉ. అన్నను నీకుఁ బ్రాణానుగదయ్య! విజంబుగ నాకుఁ బ్రాణమా
నన్న ననుక సమానముగ నాదృతిభాజనుఁ జేయగావలె
నన్న యొకండు పుట్టినది జానకిదేవి మహానసంపుఘా
మోన్నతిఁ జూచి వచ్చె నొకఁ డూర్జితభూమిజవండుచూడముక
- క. నే ముంకుగానె పోయిన
నే మగునో! నీవు పోయి యీసన్న విజం
బో! సునచాం ద్రంగుండిరొ
యేమో కవిరమ్ము రాముఁ డెఱుంగకయుండుక
- ఉ. రామునితోడ నాముముడి రాముఁ డయోగ్యుడు రాదు నేను రా
నీ మునివల్లి గోనె వసియుంతురు నేనకు కొప్పుకొనిచో
రాముఁడు లేవురుం గలిసిరావో! వసింతును చానితోడ నా
మోమురు దేహముక ముచులపోలికఁ జెందెనకాదె యింతకుక
- నీ. ఈ నెలనాల్గుగా నేకభుక్తంబులు
తనువుబిట్టుగఁ గృతించినది చూచు
తైలమ్ములేకు నిత్యస్నానములు తల
పెనుపుగా జడలు కట్టినది చూచు
అన్న రాకున్న నేమున్నది యీపాటు
గా వనిగో నుండిపోనవచ్చు
నందుకు సిద్ధమై యరుగువెందితి నుండి
యన్న కాసంగ రాకున్న నింత
కంటఁ దక్కునస్థితి యెఱు గావలయును
శ్రీభగదాజమునిరాజు చెప్పె రాముఁ
డిచట నిలుకట్టె నని నీన యేగి కనుమ
యన్న లేకున్న నుండు నీ నరిగి లేని
- న. అనిన సుయజ్ఞుడు నవ్వె సరి యీదిత్రహూటమున లేకున్నను మీ
యన్నను నీకు జూపింపజాలినదేని నా కేమి చెప్పడమునర్హమందు
నీవన్నకిచ్చు చనవు నా కిచ్చుచుంటివ్వి నేను నీకేమి యాశలుగును

నవిన సుయజ్ఞుండు పోయి యా పొగకట్టుతలకట్టుగల కానుగుల
పట్టుకేగి విసుక్కించి నిశ్చయించి తిరిగి వచ్చి భరతునితో నిట్లు
చెప్పె.

క. నీ మనసులోని నీవ్రత
సామిప్పమునకుఁ దెచ్చి జనకదశిశివనే
త్రానువుతన రిని దవ్వలు
తామయి తపసిగొని దగ్గరి కొద్దు

గీ. అనిన భరతుండు లేచి సుయజ్ఞుఁడొగి
లించికొని నీన యన్న యేలినసఖుండ
నన్నుఁగొఁగూడి నీవు మాటాడినాహ
మా వదిలెగారును గనంబడెనొ నీకు?

చ. అన ద్విజుఁ డెంత వై గికుడ నైనను నప్పకుఁ గానిపించికొం
దున ననుఁ ద్రోసిరాజనిగనోయి ననంబుల కేగుదెంచె నా
కు నతనిమీఁద మిక్కుటము కోపము నాపలు కాదరింప దం
చురు మును నీవు కన్పడుము చూచెన నాపయిఁ గోప మాఁగఁగా

ఉ. ఇప్పుడె కానిపించికొని యేచునువాడకొ నే నెఱుంగ నీ
కొప్పురు పైని నేగనుటయున్ మురుముగగుగ నన్నుఁ గన్నులుం
గప్పిన సూచిదృష్టియునుగా భరతుం డనె గురుసత్తి శే
నొప్పున వారలొక్కరును బాడకయుండఁగఁ జెప్పినే యనక

సీ. అప్పుడు బాసకి తాల్చినట్టి యాచీరయే
చెట్టుకొమ్మకు నానగట్టియుండె
కోటిసింహాననక్రూరచాపంబు సా
మిత్రి దింకొక చెట్టుమీఁద వ్రేలు
పాణిగ్రహణవేళ వెదేహద తపా
దూమణిచ్చని తోక దూరమునకు
నన్యదుర్లభవిజేహత్మజారచిత్రం
గతరంగములు కానవచ్చె

మట్టిమిదెను నిర్మించి మాసమైన
గడవలేదును గోడల కిడినయట్టి
యండలండలుగాఁ బన్ని యారలేద
కనఁగ నిం కేమి గుర్తులు గావలయును?

వ. అనిన భరతుండు

అ. తల్లి ముగ్ధుకట్టి దగ్గరనుండి నీ
కేమిగురు చెలిమి యెంతఁగోళి!
యందుకనియె యన్న కలఁగినేస్తమ్ము
నీ వనంగ శ్రీమనీషకాధి!

క. రామునిఁ గనఁగ ని వచ్చెన
నే మిత్తు నటంకి కపిల నిత్తు నొకఁడు క్ల
సామగధునీహృదయః
శ్రీమాధవి బాములము చేపెడదానిక

వ. అయోధ్యకుఁ జూయినంతన నీ యావు నీకుఁ దోలిపెట్టెద వన సుయ
జ్ఞుండు నేత్రోన్మీలనంబుగా నేమియేమి కపిల నిత్తువా! సాక్షాచ్ఛ్రీ
రామచంద్రునే యిచ్చితి వన నిద్దులుఁ బరిష్వంగ వేగధుతిపరస్పర
యజ్ఞోపవీతములు పెనఁగొనఁ దడివిన చెక్కి- శ్యామకొనిరి

గీ. అంత భరతుండు గుహువార చంపి యతఁడు
రాగఁ దనప్రకృ- గూర్చుండరానుఁ బనిచి
శ్రీనశిష్ఠులతో దయచేయుఁ దనుచుఁ
బంపి యా ముని రా గౌరవంబు నెఱపి

శా. తాతా! శ్రీరఘురామచంద్రుని సమర్థులైయు దేశంబు పరి
స్థితింబయ్యె సుయజ్ఞఁ జేగి కనివచ్చెన్ రాముఁగాంచక సప
ర్యాతాత్మ్యముఁజేబోనలయుఁ గాదా! తల్లులక మువ్వరక
నాతోడేవలె మీరు ముంగిరిగెదక నాశీకజన్మాత్మనా!

చ. అని గుహునిం గనుంగొనుచు నయ్య! సుమత్రమ! సివుగాని రా
మునిఁ గనవచ్చినావుగద పో! మునుముందుగ విన్ను మందఁడు జూ
చిన రఘురాముక్లిష్ట సుగుడి తము కొంతమిసన్నమాన నే
నును బయిఁగాంచ నా తువును సమకూడెడుత్రోవ యేర్పడుక

చ. ఉడిగినదా నయోధ్యయును నెట్లనుతాహతి కొక్కనాతి క
 స్పద ధరణీకుమారి యెడవ్రచ్చునోయేమొ హతాత్పప్పహాయతి
 గదు మును నీవు గన్నడిన గంగనుజేరి యనంతగంబు నో
 ప్పడిన యయోధ్యగా నెడఁద భద్రత కల్లు గ్రమాత్తభావమై

న. అని గుహానిఁ బొపించి శ్రీనశీమృలు తిల్లులతో నచ్చిన తనువాతఁ
 తాత మేము ముందుఁ బోయెదము. మీగు నెనుకొండని తాను
 శత్రుఘ్నుఁడు సురుక్షాదు సుమంత్రుఁడును బయలుదేరి గుహుని
 యెడము చూచికొనిపోవుడు

స. తమలబోదెల వెన్న దాఁగి నవ్వుచుఁజూచు
 ఋషి బాలకుల స్పృహకృతులు గంచు
 పల్లకిబాంగులవలెనైన దీక్షదం
 తమ్ములు గల దంతితకులఁ గంచు
 పరిచితి లేని నేపథ్యమ్ము గల తమ్ముఁ
 గని లేళ్ళపొందిన కలఁత గంచు
 తన మేను గని మేఘతాత్పవ్యమున రాచి
 కొనిపోవు నెచుకుల తరుకుఁ గంచు

నెనుకనుండి సుయజ్ఞాదు విపినమాగ
 మిట్లు లట్లని యుపదేశ విచ్చుచుండ
 మును సుమంత్రునిబోనిక ముంగు తానె
 నడచుచుంబోయె భరతుఁడు కడిగెనెద్ద

క. నయవేది కొంత యేగిన
 బయలున నదియే యటంచుఁ బలికె సుయజ్ఞా
 డయయో! తుద కిదియూ శ్రీ
 మయాడగు రాఘవుని యిల్లు మఱియం చులింకె

చ. నలుపుర మొక్కలేకదాపునం జనియించిన నితయో యీ
 విలయము పుట్టఁబోదు రఘుహంసకుల రఘురామమూ రికేక
 తెలి సితానక్షత్ర ములు తెచ్చితి చిక్కని రాఘరాన్వయ
 జ్ఞానబరకీర్తి గా నలుపుచార ఘోరము కైకబుడిగా

శా. ఆలాగేలగుం గట్ట! యీ భరతు పుణ్యావ్వప్రచారంబు ని
మాలున్నం బగు గీతలేమను బురాసంపాదితానేక పు
ణ్యాలిం జేసితి నేమొ యొక్కయఘనసంధానంబు తత్పుణ్యస
ర్వాధింబగునట్టి దుష్ప్రియ యొకం డజ్జత్వవారాన్నిధి.

చ. చొక్కున రామచంద్రమఘసూదన స్థ కుటీరవైఖరిక
జిక్కని భక్తితోడం బరిశీలనచేయుట రామచంద్రుని
భక్తికి లోన నుఖమును బట్టుట రెండును నైక కాలికం
బొక్క మనోవినితినలనోగ్రీతచే భగతుండు నూగుచుక

ఉ. ఈదృశమైన భాగము హింపుమఁ గైకసుతుండు రామబ
ద్ధావదృష్టి నూమఁ బురతస్థితపు కుసభంబుగాక పా
ర్థ్యాదులఁ జూపులేక చన నల్లన వచ్చె విదేహకన్యకా
స్వాదురసావతారు రఘున త్తము స్థ కుటీర దేశముక

గీ. అల సుయజ్ఞండు చెప్పినయట్టి గుఱుశు
లదుకగానైనయట్టి పుణ్యాశ్రమంబు
కనులయెరుటన వచ్చి సాక్షాత్కరించె
దీర్ఘశిశుగ విశాంతచాగ్నిద్రిప్తి యల్లు

మ. మఱుంగ భూషలు పట్టునల్వలు త్యజింపఁ జాలివాలగు శ్రీ
జగత్స్వామిక తపాదుకఁ ద్యజించు విద్యవత్సాశున
లకసీరాశన క్షప్తపాదయుగ హేలాసేవనామూరి నిక
గనులకఁ బా నది కొట్టవచ్చెఁ దొలుతకఁ గైకేయిగర్భాశ్రమక

చ. కృతసంజీశేఖరం బయిన కేనలదోషముచేతః బామకల్
నతినుతి స్థ కాలకును లోనికిఁ గైకొనిపోఁడో యేమొ పా
లితవనజాతభూతతతి కేశము పొందుచువచ్చు భక్తిసం
తతికి కొసంగనో ప్రథమద్భవ మాయెడ నుంచు బామకల్

చ. భరతుని గుండెలోన నలచాడుకలం గవిసంతలో రమే
శ్నరుంగననేగుతీవ్రతయు సన్నగిలక సుఖలేశమయ్యె లో
నరయగ రామచంద్రుడన నగ్రజభావము కూడియుండు వి
స్మృత ముచానహంబునను శుద్ధము భక్తియతోచుచుండెడిక

సీ. ప్రభుదూపకల్పనాప్రభుమ సద్యఃస్ఫుర
 త్పదాబ్జయుగళనత్పరమభూష
 వైకుంఠమంగళద్వారేహానీడత
 మఱి తస్మాము దీపాంకురంబు
 సనకసనందాదిసకలదేవరిదతల
 తాంతమోహనతానిధాన
 మంచితకుంకుమహరిద్రచందనా
 లేపకీర్తిరితాళి మనర
 మంబుజోదరు నాదప్యంతలంబ
 మానవనమాలికాధోనిధానసూన
 పగమమిత్రమ్ము మాస్వామిపాదుకమ్ము
 నూ యెడల సుసంస్థమై మనలుగొక

సీ. కమలానుభవదేవి కాలిమంజీరను
 హీయస్వనంబుల కెదురుకోలు
 బృందారకానేకవినమచ్చిరోమణి
 లోటీరముల శతగోపమూర్తి
 వై దేహపతిగేహపరిణయోత్సవసమా
 రంభణోత్సాహపర్యాప్తిరేఖ
 మహిసుతామణిహేమమయచీరకృతపరి
 మార్జనాభోగసామ్రాజ్యశాలి
 స్వామి యంగుష్ఠపాగ్వసంప్రాప్తికిణ
 కలితత్త్వభక్తిప్రభాఘనతపస్వి
 పరమవైకుంఠవాసి యుపాసహమ్ము
 నకట! మన్మనోదారిద్ర్య మణిమగొక

సీ. ప్రభుపదాంకదరచక్రప్రభాముద్రిత
 శిల్పరేఖాపరసీమ యగుచు
 వైకుంఠమరకతోపలసాధధారణి
 ప్రతిబింబబింబభావంబు నగుచు

శంకు శేఖరమణిచ్చవిమిపాదిపుదాకు

పరిస్పృహశ్రీసృతిస్పర్ధి యగుచు

క్షోణసతీసృభుపాదసంస్పృశ్యంతగార

గసదూతిభావసమూర్జితు నగుచు

శేశవస్వామిముక్తి సంకేతభూత

కుంజవాటిసుమద్యారకోణపాల

నానుణివ్యాసనేత్రతీర్థబు నయిన

పాదుకామూర్తి నా ప్రాణపదము నగుత

మ. భరతుం డీగతిఁ బాదుకా సవసగత్వం బేచుఁ జి తంబుతో
హరినజ్జాయిత కామధేవుపరిసేవ్యప్రోథకల్పాగభో
స్వగునిం గాంచెను రామచంద్రు ననవాసకేళసంక్లప్తని
మృగరేఖాపరిభిన్నగండతలపాండుస్వేన్నవర్ణాననుఁ

ఉ. పాయని దుఃఖభారవినిపాటితది తము విచ్చినట్లు ల
న్నా యని వచ్చె నా భరతునాస్యము వెల్వడి యొక్క కేక దై
తేయభటాగ్రపాణిగతతీవ్రకశాపరిత ప్రనాకమా
హేయి విలంబమానరసనేతముం బొనరించినట్లుగఁ

మ. తల డబ్బాటుగ రామచంద్రపదపద్మం బంచునం గొట్టుకో
నిల సాష్టాంగముగాఁబడెఁ గనుల సీళ్ళేల్లె గఘస్వానిని
హ్యాలపాదంబులు జొత్తుపాపలుగ హైమాసారపర్యాప్తమై
కలగంబారిం జంటతమ్ములవలెఁ గాష్ఠీలకాశీతముల

చ. భరతుఁడు వచ్చెనంచుఁ దన పాదతలంబుల వ్రాలె నంచు నా
భగతునిరాక లక్ష్మణుఁడు పలుకుటయుఁ గుహురాకచేత వి
స్ఫురితము నొటయుం దెలిసి మున్ను సమాగతుఁడైన తమ్మునిం
బరువడి చూచినంతటన ప్రాణముసాక్షి యెఱుంగఁ డన్నయుఁ

చ. ఒకయెడ నేమిదోస మది యున్నది నాయెడ నీవు నాకుఁ జె
ప్పక వన మేల రావలయు వారల వీరలమాట లెక్కచే
యకయును నుండఁజాలమిగటా! యెఱులయ్యెను నీకు దమ్మునిం
తనుఁగొనలేవు నీ యెడల నమ్మితి నమ్మను నమ్మవైతివో

చ. సరి యనుజన్ములంచున బాలని నమ్మకమైన నీవు నుం
దిరమున నుండి లక్ష్మణుని చెచ్చితి వెట్టులు నీవు నాతఁడుం
దిరిగెద రొక్కగాట నని తెచ్చిన నమ్మకమైన నీవు నా
పరముడ నీ వెఱుంగుదువు పట్టవొ క్కేశమువేళఁ బ్రేమముల్

శా. నీ ధర్మంబును నీవు చూచికొనఁగా నీ తమ్ము లే మాదుహో
మా ధర్మంబుల మాట యేమి యగునో మన్నించితే? సర్వధ
ర్మానీనం బగు నీదుచి తమున నేలా రాదు నామాట? సం
భాధంబై చను క్కేశవేళబడి లుప్తంబయ్యెనో మత్స్యపుత్రుల్

చ. భగతుఁడు మోము నేలకును నాలిచి పలుకుచు నున్న వాక్యముల్
ధరణి పటాపటాకృతి ద్విధాపరిభిన్నత నందినట్లుగా
విరిసి కుటీరదేశమున విచ్చిన విచ్చిన కన్నుదమ్ములై
ణిగణికుమారి బుగ్గలుగఁ దాల్చె సమాదరబాష్పవిందువుల్

శా. తా డగ్గుతికతోడ నిట్లనియె సీతాదేవి! యో విడ! నీ
గాడంజొచ్చిన గుండె యన్నయదియే కాదయ్యె దోసంబు నే
నాడంజాలకసోతి వి న్గుటిచి తా నవ్వేళ కె వ్వారికి
గూడంబట్టకు గుండె యొక్కసుడియో కూలంకషాధాత్మమై

మ. అనినా రాముఁడు తెవ్వెనని యచట బ్రాంబబాహుద్వయం
గొని నా తమ్ముడ! బిట్టు డస్సితివి నీకు నాకు ధర్మైక్యమై
చను ధాత్రీశ్వరువాక్యపాలనరిరంసాధిపతీచాటి నీ
కనఁగా నొక్కటి నాకు నొక్కటియె పిత్రాకారు లైనప్పుడు

ఆ. తండ్రిమాట నేను దరలితిఁ గాంతార
ఏధి కీవు పాల్యపుష్పి యడల
కుండ నుండవలయు నుర్రీకుఁ డనృతపా
పంబు నుంతయేని బడయకుండ

చ. జనకుల వీడి యిచ్చటికి సాగితి వేటికి! నీదు రాకకుం
జనకులు సమ్మతించిరె గనాపరిపాలనభార మెల్లనుం
జనకులపైని నుంచి వయసా కడువృద్ధులమీఁద నుంచి రాఁ
జనునమై నీకు నన్నుఁ గనజాలవటే సమయంబు తీరిక 300

సీ. పాపనరాశనూయావభృథస్నాత
 మేదినిపతి నశ్వమేధయశ్చ
 సత్యసంగమ నిస్వస్సైవికప్రాజిత
 భక్తి శుశ్రూషించి వజ్రలుచున్మి-
 యెత్తోక్తునపులపుణ్యంబు నశిష్టుల
 మన యుపాధ్యాయుల మనుజురూప
 జలజయోనిని దహన్మౌళాపితైనన్ము-
 భక్తి శుశ్రూషించి వజ్రలుచున్మి-
 నీ యెడల భద్రమానె యగ్నియుఁ బితృసూ-
 దేవతలు తృప్తులై మంత్రజనమందు
 సీతింక్షీతధాత్రి గణింతువే వి
 నిద్రుఁడవె యుడఁగినియతిరాజ!

మ. నలుసా దోసమునందుఁ దీవ్రముగు దండయుం బ్రయోగించి కా
 వలమాతోనను బోవులావటవె యన్న! యోగ్యకాలంబు నీ
 వలనే వేతనమితై భృత్యులనుఁ దప్పుజూచిపక్ష వేళ వా
 రలు దూషించుట మంచికాదు ధరణీరాజస్వలోకానకుఁ

క. ఒక వేయి కన్నులను మా
 మకస్యాణము లెల్లఁబెట్టి మన్నించితి నా
 సకలధరిత్రయు జీవం
 తికాసమానంబు నృక్షధృతిఁ బాలింఁతే?

గీ. అన్న! నేనును నీ కింత యన్ననైన
 నా శతానందమాని నాకన్న నన్న
 గారు శతమస్మృతి మనకల్పయపు
 రేఖ దాటవుగానె తత్స్మృతిపథంబు?

చ. అన భరతుం డనగా! నృపతి నాశినయట్టుల నాడె దిందు నె
 వ్యనినిగుఱించి యీ చనినప్రశ్నము లెల్లను నేను రాజుగా
 నును నను నాడగావలదుమఁ మఱి తండ్రిసుఖంబుమాట యే
 మనుమనె నా ధరాపతియుఁ బ్రాణములఁ ద్యజియించె నెప్పుడో

ఉ. అప్రతిమానసత్యవచనాదరబుద్ధివి నీవు ధగ్గమా
ర్గప్రణయంబు మిక్కుటముగా నరుదేగఁగఁగాననంబు, పు
తప్రణయంబు పెక్కువ ధరాపతి పోయెను నేల వీడి లు
ప్తప్రముడైన నే చిత్రవధప్రకటాఘబళంబు బట్టగా

మ. తనపై దోసమువెట్టు తక్కుని వచసాత్మ్యవైశిష్ట్య మం
దించి తంబునఁ దండ్రీవాపు ముదిరి దీపించి ప్లెబ్బు నా
గినదోనాఁ జనువేళఁ గీగ విచలతే శాంచలాస్యాంతకు
ర్దినరేఖానిధులైన తల్లులును ద్వాదశగబునం దోచుచున్

క. ఓ యయ్య! యెంతచేసితి
మాయెడఁదలఁ జిచ్చువెట్టి మసలితి వయ్యా!
యోయయ్య! యంచు దూఁగుచుఁ
బాయక రఘురాముపై నిబడి యేడ్వంగా

ఉ. వట్టియి వానవచ్చు నని భద్రముచేసిన చెర్వుకట్టలో
జిట్టున గండిదూసికొని చిమ్మనగొట్టమువోలె నీరముల్
మిట్టలఁ బాటినట్లు తొలిమేరలు దాటి రఘుప్రసీరు పె
వట్టెడలైన గుండియ ప్రవాహము గట్టెను దుఃఖనిస్సృతిన్

గీ. అట్లు తల్లులు దుఃఖించినంతసేపు
కుమిలి కుమిలి తల్లులయెట్టు కొంత తగ్గు
వేళ రఘుగామమూర్తి త్రవ్వకొనివచ్చు
నెరియుగుండియ వెలిదోస నిట్లు లనియె

గీ. వయసుమీటి కన్న పసిపాపలము మేమె
బ్రదుకుఁగాఁగ నీవు బ్రదికినావు
కనులఁదెలువనట్టి కంకుల మ మ్మేలు
చేసి పోయినావు చెప్ప తొడి!

చ. దశరథరాజు బిడ్డ లని భాణి మమ్మును గౌరవించు నా
దశరథుడిపు లే వనిన భాణి మమ్మును జల్కఁజేయదో
వకలముం బూర్చితిని నీటిడి నామను నీకుగుండె న
రక్షణిదితాను తాగవలెనాహమనోజ్ఞ వనిత్రేగమున్

చ. కఠినపుగుండె వాని దనఁగా రఘురామునిఁ దప్పుకల్గునే
శతతః బరిత్యజించి నినుఁ జంపితిఁ బంపితి స్వరసిధికి
లుతదతిఃకాఁఖిచానిధిలోఁ బడి యిప్పుడు తీనశోకజా
రతమగు గుండె పల్లకొనరాదు కృతాఘఠలంబు వేళకు

సీ. ఇంక నేనో స్వర్గ మెగచు నిక్క-సిమూతఁ
గొఱకచ్చు లిడి కన్నకొల్లువారు
వీరీ! మహారాజు లాహూథమైన పు
త్రప్రేమగా మూర్తిదాల్చువారు
ఏ మయ్యెనో యింక భూమిలో సత్యవా
క్యాలనావృతతీక్షణ భావ మెల్ల
ఏమయిరో! యింక భూమిజానగన
మహిమ రూపైఁటి మానుగారు

అమృతమూర్తి బంధుజ్యేష్ఠుఁ డమలధగ్ధ
మూర్తి మాతండ్రిఁ జూపింపు డా రిఁగూరి
నగచుచున్నాఁడు రాముఁడు వనము లెల్లఁ
బగచుదీనంబుగాఁ బ్రతిధ్వనుల నీన

మ. మురు నాచేసిన కర్మ యెంతబరువైపోయెన్ వ్యధాస్పష్టిఁ దూ
లిన బుద్ధిఁ దుదిచూపుగాని మఱియన్ వేకుండగాఁజేసికొం
టిని వన్నకావిడి యుండలేక చనఁగా నీవో మహారాజ! నే
నును జీవించియుంట్రి బుత్రులును దండ్రుల్ గూడు మెట్లుందరో

చ. పితృవధనాప మే పగిదిఁబేర్పును నీ దెస దాని నేను జే
సితిని! యనుంగుతమ్ముడ! హాసీయసి నాదగుబుద్ధి దూరసం
గతవిషయంబులన్ దెలియఁగానక కానకుఁబట్టి వట్టి యూ
ర్జిత మగు వేగమా మనసు చెందెడు నెల్ల ఫలంబు నిట్టిదే

ఉ. నా పినల్లి కైకపయి నాటంగబల్కెద రెల్లదోసమున్
నాపయిఁజెట్ట రేల యది నాపయిఁదండిని జానవీడి వ
న్యూపథ మేగు నాపయిని వందలు వారికి లోతువైనచో
మే పరివింద కత్తుదుర్ల యెత్తు హత్తియట్టి చోట్లుల్ 3౨౮

గీ. ఓయి! రఘురామ! నీ యెల్ల యును మనస్సు
నిండెనా! యాద్వైతాశ్శీరవిభృతనన్య
మాతృనదనాంబుజులు మూలు హాస
శూన్యభస్మలిప్తాన్యముల్ చూచుమంటి

మ. కృతినై యీ సకునాలుకేంద్ర స్థు సాకేతాబు నేబోవ నెం
చితి నాలోపల నితదాక యిప్పు డే చిత్తాబు నే మోముతో
బిత్తనాశాఖలహేతువై ననేడి నాస్పృహజనం బాత్మభూ
పతినిజంపిన న న్నయోధ్యకు సమీపంబైన రా నితురే?

క. ఏ మయ్యా! మీరలు నా
యీ మోమును నీవు చూచు రేలా? ధాత్రీ
స్వామిమృతికాగణం బవు
నామల్గడి వింతయయ్యెనా! మీ యెడలక

న. అని శోకవేలాభూతుడైన కొడుకుశిరస్సు నెడకు హత్తి మొగమ్ము
నదైన కౌసల్య కన్యంగింట రామునిదుఃఖము నిరాతాపంబై లో
నదుమబడినంత

ఆ. సీత చీరచేతంగు చేపిచి కన్నుల
నగపుపొంగు పైకి మిగులసిక
యున్న రన్న రాము నుజ్జనముంజేసి
యత్త జనకుమహిత నాదుకొనిమె

ఆ. ఏలనమ్మ తల్లి! యీ రీతిగ గడుపు చె
ర్వయ్యె దీవు వచ్చి యడవియందె
వఱలు నైన నీకుభగ నీ సశ్వర
తాడురీతి డెంచు సాకుమండ

మ. కొడుకుంగోడలు నిడిగో జలుకయు గొవ్వంకయై శోభ చొ
ప్పుడెగా నున్నది జూచుభాగ్య మది భూపాలుండు నోచంగ లే
దుడిగంగోడులు నాకు సర్వమును నీ వొక్క గన్పం గరట నీ
రిడిసం జూడగలేనె తల్లి! కృపలేడే నాపయివీక్షకును 334

ఆ. నవసిహాకు మమ్మ! నా మీఁద నొట్టమ్మ
 తిండిపోయె సంఘఁ దనయుఁ జెంత
 దీలుపడెడుఁ బతిని దేర్చుకోవలెఁగాని
 యశట! నీవు నిట్టులైన నెట్లు.

వ. అనుచు దుఃఖావేశంబున మఱల నెత్తి

శా. ఆ నాఁ జెప్పడొ కా ర్తికేయుఁడు సుపర్వాసేకనై న్యంబు ముం
 దె నడ్పించెటందు రా చమువుఁ దానె మామ సప్పించె ద
 ల్లి! నాదైవము భూమిచాయకుఁడు నెదేగఁ ననుంబట్టి
 వే! నిన్నుం గనినంత నిచ్చుటకుఁగానీ చాలనై పోయెదఁ

వ. అన సర్వకుటుంబ మొక్కసారి గునిగాఁజేరి గొల్లుచున్న శ్రీనాథులు
 సుమిత్రకోడకుం బోయి యేచుమ్మా! నీకుఁగూడ నిది న్యాయ
 మని తోఁచెనా యనిన నామె యిట్లనియె

గీ. ప్రభు! క్షమింపవే! యిన్నాభ్యుఁ బట్టుకొన్న
 దుఃఖ మది పెద్దకోడలిదుఃఖ మరసి
 నంత బాహిరహోయె నా యదుపు లేక
 కోడలు సమ స్తరాఘవకులపవిత్ర

ఉ. అన్నది యాగకే మఱల నాగతి నేప్పుచు నున్నఁ దా సమా
 సన్నవిదిత్రీదుఃఖమయసాగశుక్లత లేక మానిరా
 జన్నల! కోటివర్షశతమైనను మున్ను పురోహితత్వమం
 దెన్నడుఁ జేయవట్టి కృతి నే దయయో పొనరించె నత్రతీ

గీ. అవికృతంబైన బ్రహ్మమనోంతరాంత
 రస్థానంకల్పసమవి సగంగశాంత
 రేఖ తన జనిహేతుక శ్రీ శైలాద్వై
 యోగశక్తిని దచ్చోక మెడ్డిసిలఁగ

సీ. ఝుఝువిదీర్ణ వశఘటాపాతలి
 వీమ్ము గాఢేయకోపంబునాఁడు
 ననితరదృష్టదీప్యచోక్తగ్రసమహా
 తేల యిందుమతిదేవిమృతినాఁడు

స్వసుఖతోగ్రదవ్యహానకాలాత్
మాత్యహాన్యోహ పెల్లెనవాడు
సల బ్రహ్మభూయ మండలి తనమూల
శాంతిని యోగప్రసాగరేఖ

వెలుపలుననట్టి యాముని వెలువరింపె
నంత రామామలురు హతాచ్ఛాంతములు
ఋక్సిరియు విక్కిరై తేరి సాకుకనుల
శ్రీవశిష్టాననంబు నీక్షించుచుండ

చ. ఇటులనె మోని! నాయన! మహేశ్వర! మీ భరతుండు కన్నచే
యుట చనె నిపుచేయవలె నొప్పుగఁబెద్దకుమారుఁ డీపు చే
యుటకయి వేచి నిజనకుఁ దుజ్జనసేయఁడు ప్రేతభావ మి
ప్పటికిని లేచిరండు సురవాహిని కెల్లను సిద్ధమై చనుక

వ. అంత మందాకినీతిగములై యెల్లరు శ్రీరామచంద్రుండు కాలా
తిపాతసమూహవిశేషస్నానంబు లొచరించి నాభిదమ్మసౌహాంబు
నందు నిలచి దక్షిణాభిముఖుండై జలాంజలి నిచ్చి

శా. ఆ మందాకిని వీడి తండ్రికిని శ్రీధామోఘభావంబునక
ప్రేమక దాను నివాసవారి యొసంగెఁ ధృత్యున్నతాత్ముండు క
ర్ణామేయోజ్జ్వలమార్గ మెల్లఁజని శ్రీధాంతమ్మునక స్వీకరణ
రామిత్రాంగుండు కొంచె మూర్ఘుఁగొని కర్మవ్యగ్రుడయ్యెం బొరిక

గీ. నిస్త్రికశోకవదన దృష్టిభృతినైన్య
ధృతసమాసికచీర భూదేవికూతు
రాత్మసతి కందియాయ సమ సవనై
సమితి పితృకర్మజేసె భాస్వత్కులుండు

ఆ. గారపండ్ల గుంజ కలిపిన రేగుగు
జ్జగను నైన యుండలుగ ఘటించి
ప్రియుసుతుండు స్వామి పిండప్రదానంబు
జేసి యిట్లు లనియెఁ జన్నసాయి

- క. పురుషుండు యదన్నుఁ డగునో
యరయగఁ నడ్డవతలు తదన్ను లుచును గం
ద్దురు సర్వశ్లోచాలక
పరమేశా! భుంక్తు! సత్కృపావారాళి!
- క. సోమిత్రి జలాదులు తే
భూమిసుత వస్తుసమితిఁ బొందిపడఁ శ్రీ
రామకుండు కర్మచేయుట
యామెయిఁ గని తల్లు తెల్ల రా ర్తింబడుచుక
- క. భూదనంబులు లేకయు
గోదానంబులును లేక కొడు కటు పితృక
ర్థానులు చేయఁగఁ దలులు
బోదల నఱుకఁబడు వృక్షముల సోలికయై
- వ. కోసల్య యి ట్లనియె
- క. డిండ్రి రాచరికంబు లేమిగతి పట్టెక రాజరాజేశ్వరుం
బిల్వం దండి) రఘూద్వహుండు బదరీపిఠ్యాకభోగాగమై
వేల్వంజన్న గురుండు స్వర్గపురిలో వేంచేసియున్నాడెనా
చెల్వం బంచురు గారముద్దరుచి విచ్చేయంగ వాంఛించెడుక
- క. ఈ కొడుకో యింగుదిసి
గ్యాకము తినఁ బిలుచు వచ్చు తలఁచి యదన్నా
ద్యాకారకభావసిరు
లా కొడుకుఁ బితయుఁ బరస్పరానుగచిత్తుల్
- క. ఓ నా యనుంగుచెల్లెల!
యో నా యాదరువ! యోసి! యోసి సుమిత్రా!
యీ నాకతమున నీపసి
వానికి సైతమ్ము కష్టపాటయ్యెఁ గదే
- క. అక్కట! నా సంతానము
తెక్కలపైఁ బ్రదుకవలసఁ బృథ్వీరాజ్యం
బెక్కడి దక్కడ నదలి వి
చిత్తులుగాఁ బరస్పరానుగచిత్తులు యయ్యె

శా. ఆజానూజ్యలభాహులై నును జరీయంగీలపై రత్నము
కాజంఘాకరికాంశువుల చన శిశుస్థానంబులక జండ్రక
వ్యాజంబై రఘువీరబానము సమాఖ్యాతంబుగా భద్రముల
తేజ లెక్కి విహార మేగు సుతు లీ తీరైరి యీనాటికి

మ. శతదాసీబరిసేవ్యమానవిభవస్వరాజ్యరాజ్ఞే త్వభా
సిత, యిత్యైకుల పెద్దకోడలు వనీసీమం బ్రేవేశించి దు
గ్గతి గాకేదిది లేళ్ల కుందెలులదా క్రవ్యంబు లా వండునుం
బతికింపెట్టును దాం దినుక మఱదికిక వడ్డించు నేమందువో?

వ. అనుచుండఁ గర్మపూరియై ప్రొద్దువాటారువేళ్ల కందలును గుటి
రమ్ము చేరి నల్కురన్నదమ్ము లొకరి నొకరు కౌగిలించుకొని యింత
దుఃఖించి పితృశేషంబు భుజించువేళ్లకుఁ బ్రొద్దుక్రుంకిన

సీ. పుటపుట నల్పువల్పుగఁ గ్రొత్తకాటుక
పూతవోలిక సుంతపాటమరించి
పొతుపొతుకరఁడు పొలిక తిరిగిన
ట్లారెకోలయు లేక యవఘళించి
బరిగిబరిగి లొతు బయకారి దిక్కాంత
స్వారి వచ్చినయట్లు సందడించి
ననగూటి నన గూడునం జివ్వరేగిన
కామాంధ్యముంబోలెఁ గళవళించి
సంజ ముదురంగఁబోయిన చాలుకట్టు
నిలులు తోరాలుత్రొక్కి చంద్రుఁడు పాయ
పాయలుగఁ దీసి పెడపెడఁ బాయజేయఁ
దలఁతెలుపు తిర్గి మరిచేనునలెరు బడియె

క. శ్రీరామచంద్రసాధుకు
టిరాంగణవీధిఁ బల్లటిల్లని జ్యోతాన్న
పూరము రాఘవుని మనః
కైరవముం బల్లఁబ్రతిఁ గలప ములందెనా

క. వై శాఖిబహుళసక్షస

లాశంబులు మానితరువులక ముదురులు రా

గాశక మేసిన కోకిల

యాశాంతముగాగఁ ద్రోచ్చె చదవనపసుమక

సీ. కోకిలతోపాటు కుతకుత లాడిన

యెడతోడి భరతుండు నేగి తనకు

విడిదలఁ గనుమూత పడరాక తెలచార్చి

యన్న యగ్నులుసేయు నంచు నుదయ

కాలమ్ము, భోజనకాలము చూసి మ

ధ్యాహ్నంబు, విశ్రాంతి నుచు నుచు

మూడుజాముల వేళ, సోనిచ్చి కొంతసా

ద్దండగాఁ జూచి తా నుల్లసుంచు

నిశ్చయముసేసి శకునంబు నిర్ణయించి

యన్నఁ గనుటకుఁ బోయి నతనివెంట

సరిగె సాకేతజన మెల్ల నమృతవిషయ

మూర్తులై మనోంబుజవిధుతార్క లగుచు

న. కుటీరాంగణసాలవృక్షచ్ఛాయ ససీతాలక్ష్మణుండై కూర్పుండి

యున్న చక్రునంశపుష్కాంబుంగని యయోధ్యావాసు లెర్రరు జరత

శారముల్యత్నిరు సాష్టాంగపడిన పండిన ఎంచేలవలె శాటల

కిరణజటాలుండైన యుదయసూర్యునింగాంచి కిందిద్వికసితసహస్ర

పద్మకొరకం బైన సరోవరంబుభాతిఁ బర్యాచరణంబు గావించిన

ఆ. తనకు నిత్యసరిచితం బైన సకవేల

యాననంబు లరసి నంతె స్వామి

కదలిపోయి గుండెకదిలికకొలఁది మీ

రెల్ల సేమమా మతేమి యనుచు

చ. అక్కట! మిమ్ముజూచి యుగ మైనను లున్న దయాధ్యయెల్ల నీ

చక్కికి వచ్చె నీ వనవశగవదదిత్తు లి డేల మీరు నీ

చక్కిని కాననంబు గిరిసాననచారుణాంతిమంతమె

యెక్కడివారైన నఁ దన యెంతయు నుండుముచేతు లిల్పెను 303

క. అన రామచంద్రుఁ డెద దాఁ

చిన లౌకికవాక్యసరణిఁ జిత్తము లగలఁ

జన మెల్ల మానముదాఁ

విసిభృతులై భగతువంక వీక్షింపంగఁ

వ. వశిష్ఠసుమంత్రులను సుయజ్ఞ గుహులను నర్చిత మంటును యోగ్య
ప్రదేశనిష్ఠుల భగతుండు గాంచి హరినిను విగనినాడు మొగ
ములు మొగములు చూచుకొనుచుండ శ్రీరామచంద్రుండు
భరతునిగాంచి యిట్లనియె

శా. అన్నా! మీదగుపదతింగనిన నాయం దేనియో వాక్యమై
యున్నట్లున్నది యేకం చెప్పుటకునై యూహించియుండె హ
సన్నల, నాదెస వీడికొలుకొని మీ సాకేతి మేగంగ నై
న నిక్కంటుగ సంశయించెదగొ యింతిం దెప్పుగా వచ్చునే

క. ఏరును నిన్నిది యడుగం

గా నూహించితిని జడలుకట్టెం దల నీ

వైనను న్యగ్రోధక్షి

రాసఁ ముడివెతివె జత్తు రఘుధాతీశ!

అ. తుడిమాటకై వ్రతంబు బూనినవాఁడు

కావీర లిట్లు కట్టనచ్చు

తుడిమాట కొఱకు హత్తి నేలెడువాఁడు

కానినాగ చీర కట్టరాదు

గీ. అనిన భరతుండు లేచి కృతాంజలి యయి

కనూచూడుము నీ కయి కదలినచ్చె

నీ యయోధ్య సర్వంబును నిట్లె మఱల

రాజు లేకుండఁ దిరిగిపో రా దయోధ్య

వ. అనిన నంద టిట్లరుకొని

ఉ. ఎవ్వనికన్నఁ దక్కువ మ డెవ్వరు వాక్పతిహక్తియోచుట

పువ్వుల కన్న మెత్తనంట పొల్చుచు రత్న చయంబునన్వయం

దవ్వయిఁ బొల్చు దత్తు శివతాగూఁ మూల్యమనన్వహముల్

బువ్వము వైపునగములు పుట్టినచో విన్నవ వేరెఁ

- ఉ. అంత విదేహరాజతనయాపతి నుందముగా హసించి నృ
తాంతము చెప్పు నాక భరతుఁ డంజలి శ్రీరఘురామలక్ష్మణ
స్వాంతము లుగ్రుణ్ణ నగు నాన్యులు మీఁలు సర్వధర్మని
శ్రాగ్రితికి నున్మిష్టముల సర్వాక్రమన తులు వేదని తముల్
- ఉ. త్వద్గుణు లైనవారి చరితాచరిత్రాలులు ధర్మశాస్త్రము
ర్యాదలు భగ్మశాస్త్రలు మహాత్ములు మీరలు కోపదుఃఖరే
ఖాదమనుల్ సమాశ్రితనికాయదయాగుణవగమాయ లా
సాదితభక్తకార్యఫలసంగతు లంతియ విన్నవో బస
- వ. రాముం డిట్లనియె
- శా. అన్నాదమ్మల మీ పొగడ్త లివినేలా! యేదో వక్తవ్య మో
యన్నా! శేల్పివచింపు మన్న భరతుం డెల్లెన మేలయ్యె నే
నన్నం దమ్ముడ నైనచో మఱియు నాయం నింతదోసంబు లే
కున్నం జెప్పమనంగ దోస మని లేదొక్కంత నీయం దస
- చ. భరతుఁడు స్వామి నే నెఱుంగఁ జాప న యోధ్యకు వచ్చుదాఁక నీ
జరిగిన దెల్ల నుం జగుగుచాయయె నాకు నెఱుంగరా డహా
గురువులు నన్న రమ్మవి కురిమిమిఁగ నిన్న ధారణీ
మనుని గనంగనచ్చితిని వచ్చినదాఁక నెఱుంగ నేమియు
- చ. పిత సహోక మే యెడఁజెట్టిన విశ్వపు నీవు కాననా
గతిఁగని యా యయోధ్యపురి నానిఁదోస మెఱుంగ కేను జే
సితి సితచామరాభముగఁ జేసిన నీ సుకృతంపుఁగి రిఁ జే
సితి నలు పే నెఱుంగకయ చేసినపాపముయండి పాపవే
- క. నా తమ్మునితో మదియురు
చేతిస్ఫుర్దముగ నీవు చెప్పి వేని
నాతో రావె యయోధ్యకు
నీతో ముడిఁజెట్టికొంటి నిక్కము రామా!
- గీ. తండ్రిచెప్పిన వినలేదు లిల్లి కాప్ప
గురుఁడుచెప్పిన వినలేదు కొనకు భరతు
మనవి చెప్పి మనంకికరించెనరు కిరి
నాకవే నన్న భక్త రయోనిధాన

- ఉ. నీ దగు పాలినేలయును నీవయి యేలికొనంగ గావే య
న్నా దయచేయు మంచు నిగి ప్రాగవసేసెను గారవాయి న
న్నా దగఁజేసినట్టి వికటాంగము కల్పనఁ జేయుచారి వా
పాదములందు నా నుతులు పట్టెన నీవు సమాదరించినా
- ఉ. తల్లి యొన్నొనట్టి కృతి తా రఘునాయకుఁ డిప్పు నన్నిరక
దెల్లని కీర్తి రేకలను దెచ్చినసత్కృతి, నీవు రానిచో
నల్లని దుఃఖరేఖలను నాటిన దుష్కృతి, నీవుచేసె నీ
యెల్లయు మంచిచెడ్డ లని యెల్ల జగంబు వృథా తలంచెడి
- గీ. అచ్యుతమూరి! యయోధ్యపక్షమున నిన్ను
దోయిలించి ప్రార్థించెన నోయి స్వామి!
నేను దమ్ముడ శిష్యుడ నేను దాసుఁ
డను సమాశ్రితజనరక్ష కనువుపాలము
- క. అని శ్రీరాముని పాదం
బునఁ గెన్నుల నద్ది బాష్పములు కురియంగ
దన తమ్ముని రాముఁడు కై
కొని బాహువులందుఁ జేర్చికొనియె నెడండ
- క. అని యిట్లు లనియె రాముఁడు
మన యిర్వారివైచిత్ర్యమార్గములు పొంది
దిన క్షిప్తగా నాడెను
పెనుపొందిన యన్నమీఁది ప్రేమకతాన
- మ. అడిగె దమ్ముడు నన్న తా నొసంగలే దన్నట్టి వాక్కు మీఁ
ల్పెడికీర్తి నదియించి నీవగుచు వాంఛింపంగ నేఁ దీసి నే
నొడయందై చననొం దనగమున, నేఁడో స్వామ్యమే లేని యొ
క్కడ దాతృత్వపరాక్రమమునను దుష్కర్తివృథామగుడ
- చ. జనకుని శాసనంబునను సాగితిఁ గానన మేను, నీవునుం
జనకుని శాసనంబునను సాకుము ధారణి, నీకు నాకునా?
జనకునిమాట కాదనెడు జాల్మత, మేల్మికి నున్ది పట్టము
జనకుని మాటసేత, కొనసాగెడు శాశ్వతవంశనిర్మయ

- శా. ఈ ముల్లోకము నేలు రాచరికమేనీ నచ్చుబో తండ్రిమా
 లే మన్నింతును నేను నీవు, రఘునాథేశ్వత్పరిజ్ఞాన మీ
 సామ్యాన్యంబగు నీతి, రాఘవుల వశంబందు జన్మింప నే
 లా! ముఖ్యంబగు వంశధారణయె సేయంజాలమా యేనియుక
- వ. ఇట్లు నిగు త్రసంజ్ఞ భరతుండు నిరాశులై యితరులు తలలువంచి
 యుండ నస్తమయకాలంబై సంధ్యాగ్ని నేళయై యందటు లేచిరి
- శా. ఆ రే యెల్లను నివ్రేసేని భరతుం డాలోచనామార్గం
 భీరాక్రూరంబు యెల్ల వానిన నుషప్రేభాలసదృజ్జవ
 న్నీరంజతిఁ జూలి యెట్టనడి యోలెం వెల్ల నై వారమై
 శ్రీరాముం గనవచ్చె నెల్ల జనులుక సేవింప మాత్రొడులుక
- ఉ. నిన్నటివోలికక సభయు నిండిన భక్తిప గైకయీసుతుం
 డన్నకు నంజలించి మరియాద యెటుంగని పర్శుఁ దమ్మునిక
 నున్ననఁజేయుమీ నుటూ మానస మాంగక వచ్చినాడ నీ
 వన్నది ధర్మ్య, ముత్తర ముండు వచింపంగ లేదు దానికె
- శా. నీ కాంతాతమురాక నా ధరణిఁ బండింపించుకొం టీ ద్వయిక్
 భూ కాంతుండును జెప్పె నట్లు జరిగెంబో, తండ్రి వాక్పాలనం
 బేకాగంబుగ సాగెబో, యిప్పుడు నీ వేతెంచినక దండ్రినిక
 నీ కాదన్నది లేదు నాపలు దయక నిండించినకొగదే
- ఉ. తల్లి యొసంగె నీ సకలధాత్రిని నాకును నీ కొసంగితిం
 జెల్లరె యన్నదమ్ములను జెందునె భేదము నీవయుండగా
 నెల్లర మేము తమ్ములమ యోలుదుమే ధర? యేలవచ్చునే
 కలరిగాఁగనుం బిదపకాలమువచ్చెనొ యీ యుగంబునక
- క. ఇది భ్రాతృధనము దీనిం
 గదియించుకొనంగరాదు కాదే యనెదో
 యిది భ్రాతని కానే కా
 దిది యీ యీ నడుమ వచ్చె నింతియ కాదే
- శా. ఆ పరునాలు గేండ్లపయి నంతయు నీదియ తల్లిగారి యీ
 పాపముచేత నీనడుమ వచ్చిన భోగము నాది, నీవు ధా
 త్రిజతి వాట నాదగుధరిత్రి గృహించుట లేద యిచ్చితిక
 నీ పృథ్విపరిత్యమును నీవ గృహింపుము నేటినుండియూక

- ఉ. రాముడు రాజు యీ నడిమిరాచరికం బని లెక్కనేయ గీ
భూమిసృజించి నేలపువుబోడియు వాడియున త లయ్యెడుకా
శ్రీమహితాత్మ! తా వ్యభిచరించునె నాయెడ ధాత్రి తృద్ధత
ప్రేమమనోజ్ఞ భావననదనీయసి పెండి కూతురై
- ఉ. నీవును దండ్రీమాటపయి నిలుచుంటుంటు బ్రతిజ్ఞబట్టెదేక
భూవిభుడన్నమాట మతిసొగ్గుమాట వయస్సు దాటి కా
మావిలది తృత దెలియ కాడిమాం సుహృత్తుడయ్యు ధా
త్రివిభుచంద్రీమాడుని మతిక బాకొప్పున దప్పడో పభూ!
- గీ. తండ్రీ నోర్విప్పి చెప్పెనా! నల్లమాట
కుఱక మానంబు పూనెనా? యుర్వి నేత
మనసు తా సంతియుండెనా మాటవెరుక
తండ్రీనాకృలనమున నర్థము లేకు
- క. మతిచెడి పలికిన పలుకున
కలికి చరించుట యబద్ధకా వ గన మా
మతి సుష్టువెన యప్పు
గతి తెలిసి చరించుట ఋజుగతి సగ్గుజ్ఞా!
- న. అనిన శ్రీరామచంద్రు డిట్లుచు
క. నీ వప్పుడు లేవును బృ
ధీవిభు నాటిసితి నీవు విన్నది నేనో
భావమున గనుల గన్నది
నీ వెవరో యన్న మాటనే యూడెదవా!
- గీ. ఇది యభగ్గమైన నే నప్పు డెవ్వరి
మాట వినను నీకు మాట వినను
ఇది భగ్గమైన నే నపు వినకున్ని
చాపమయ్యె నేమిథలము వచ్చి
- చ. వర ఘడికా భవజ్ఞుని పార్థివు డిత్తునట్లు దిచ్చె నా
వరమును నీవు నేను బరిచాలనచేసివ దండ్రీ యిచ్చిన
ట్లిరుధైర్ముక వరమ్ము ఫలియారదినయట్లులు చెందుచోట్లుగ
ల్లరి యను గాలమైనదె ఖలత్వము దండ్రీనాదయ్యుకరంగ

ఉ. నేలయు నా యవేక్షఁబడి నిన్ను నశారవదృష్టిచూడఁగాఁ
బేలయె రాజుచేసెడిని పెట్టెడి దున్నదె ధర్మశాస్త్రముల
మూలముగాఁ ద్రొనియినులు మూర్తవంబులు వృద్ధభూసురుల
శీలమునందుఁ బాలనముచేయఁగ నేల తొలంగిపోవునే

ఉ. ధాని యన్నను నడలి తన్నునిజేరుటయో బలినరా
శ్రీమణియమా నను చెప్పుట రూపకసాధువో నలం
కాపుమాట భిన్నమగు నాలముదోమా న్యక్తి బొంటు బృ
ద్ధిరమణుల సహస్రమయి నెప్పగ మె చను సంఖ్య కాదటే?

క. కైకమ్మ నానుఁ జేసె న
నేకోపకృతులను వాని కేను గృతజ్ఞ
త్వాకృతిగ ననము చేరితిఁ
దేకున నా యమృతమును తీర్చుటకలదే

వివరభూమి:-

పొరపొచ్చె మున్నె మన మువ్వరుత్లులు మువ్వరు రమా
దనణియమూరు లవదాతయశోనిధు లంను నాకయి
దిరమైన ప్రేమనియతిం జను నారణు వానిలోనను
మఱియుం గడిదిగను మన్ననచేయన కైక కాదటే?

క. మన పెద్దలు మన మంచికి
బానిరింతుర యెల్ల చిషయములు వాని నెఱుం
గనుజాల కెనురుతిరిగిన
జనుల కిహము పరము దెలుచు చచ్చున కాదే?

చ. జనుని మాట పుత్రకులు సల్పుట ధర్మము, వేట యూహసే
సి నొకదోస మెయ్యెడలఁ జెందదు, చూపనురాదు, ధర్మము
ద్వివిధన ధర్మమందు గుఱుతింతు నధర్మపుదృష్టి కెల్లయం
దును గనిపించుదోసము వినూతనబుడికి మంచితోఁచునే

గీ. యదభిముఖముగఁ జెప్పిరో యల్లదానిఁ
దదభిముఖముగఁ జూచిన ధర్మ మొప్పు
నపముఖముగఁ జూచిన నఖిలదోష
ఖనులుగాఁ దోచు ధర్మసంఘాత మెల్ల

వ. అనినఁ జేసినవాడనయే మఱలఁజేయు దుర్బుద్ధివలెఁ గాక భరతుం
డూరకయుండి యుటక కన్నీరు కార్చుచు నిట్లనియె

సీ. పట్టజనులపైని పంచకళ్యాణిపై
నీ వసుంధర స్వారిపోవు నీవు
శత్రుంజయమ్ముపైఁ జామికరనిమాన
మెక్కి యయోధ్య నూరేగు నీవు
ఇరుదెసలందుఁ గొల్వొచ్చు ముత్రులతోడఁ
జాగుగా నృపపథ నేగు నీవు
మృదునాగవల్లి సమీచినగండభా
గలు పరిచారికల్ కొలుచు నీవు
కానఁ దిరిగెను పోదువు కాలిమిఁద
వ్యాఘ్రునింహసమూహనుభ్యమునఁ బోదు
నీకు వలసిన పరిచర్య పవచేసి
కొందు నీదు కృతజ్ఞతాగుణముపొంతు

సీ. నాయన్న! సుఖముగానే యన్నదా సూచి
కాస్తాణుశతలశయ్యాపలంబు
నా రామచంద్ర! శ్రీవోరమ్య మగునట
వ్యాఘ్రకాస్తాఖశాయనికరనము
దశరథప్రియపుత్ర! తమకుగా నున్నదా?
తారకాకాశవిలాససీమ

ప్రభు! రుద్రతాగుణప్రసవిష్ణునలొ యేమొ!
మహికందమూలమూంసంబు బెల్లఁ
జివురుటాకున కెంతటి సేగినచ్చె
రత్నదీపంబునకు నెంత రావు కలిగె
ముగురుతల్లులు తను ప్రియపుత్రుఁ గూర్చి
యింత వగనగఁ బాప మృ జేమి యయ్యె

శా. చెట్టుంబెంచెను బెద్దదయ్యెను దికాసీమల్ విడంబించె శా
ఖాట్లానాతముతోడఁ బూవు అని బడ్డంపుక గనకరానివో
జెట్టుంబెంచినవాని దుస్థితి యవతో చెప్పంగ నేరీతి తా
పట్టుల్ తోచెడివో యయోధ్యకును! నీజై కావకుం జేరుటల్

౧. ఒకతటాకంబులో నునకంబు నూరుబిం

దెలు పోయి యిన్నిన్న తెచ్చుకొనును

నీవు సరస్సు స్థానీయుండవును నేను

గదా బిందెనంటివాడను నుహాత్మ!

కల్లోలమాలాపృకామమ్ము కాసార

మాలోని పదియంగుళాల మేక

నీకు పట్టను బిందె, నీ మహాప్రతిభయుఁ

గాసారసద్భవంబు, కడల కొత్తి

యెంత యిమిడించినను బొంగు లెత్తి దిశలు

వఱదలైపోవుఁ ద్రవ్విన పంటకాల్వ

లైన రాజ్యంబును బ్రవాసములు కట్ట

వఱలఁబో దింతయెన నుపద్రవంబు

౨. అనినక శ్రీఃఘరామమూర్తి మృదుహాసాంకూర మేపార ని

ట్లను శ్రీఃఘరామనంశర కగుణమర్యాదావిహీనంబుగా

ననెదో తమ్ముడ నా దెసంగలుగు నీ యత్యంతమా పేరీను యి

ట్లనిపించు ధర యేలఁజాలవలె నీ వైనక నుత్తవ్వంబునే

౩. కలిగిన వ్యత్యాసమ్మున

కులికెను మహా యెవ్వఁ డిందు నొకప్రభు వే శ్రో

వలఁ బట్టించునో యా తో)

వలఁ బట్టుదును బరులు విధి ప్రభు పన్నింటక

౪. అల కనపించనట్టిఁడు కృతాంతుఁడు డేవుల నాటలోని పా

పుం వలె నిట్టటుల్ కనుపుఁ బోవును నచ్చున యాటయోటముల్

గెలుపులవెంట జంతువులు కేవల మాతని యాటవస్తువుల్

తెలియనివానియట్లు పరదేశన సేసెను క్రొత్తయెగ్గులో

౫. బ్రతికి యుండుట యెప్పుడొసఱకుఁ జెచ్చి

పోవునఱకును మహా యేల చావుభయము

పండిన ఫలమ్ము ధర రాలిపడుటలోన

తగతురే లోకమండలివారు గాని

ఉ. జీవుల లిపలి పము గగ్గరిమను మన్న దనీశ్వరుడు నీ
డివల కేమ్రుబాధముల గృహముని ముడివేసి యల్లికం
బోక్షలు నానియూత నెగిరిన నెవ్వగఁగూడు చారుగా
నానల పన్నినట్లు తన యానల నెవ్వఁడెఱుంగ నెంచెడు

౧. మన యీ యన్నాదములు
లనమున మన మీశ్వరులమొ దాని విఘటనం
బున వగపు ననీశ్వరుల
క్షమామే యిదియెల్ల మాయసంత కదోయీ!

మ. జలముంకాఁగిటఁ బూనిన నీలుమనా సంప్రాసనీలంబు త
జ్జలీలంబు గగ్గరించిన గవ్వగిలించంజూడ వీ యెల్ల జీ
వులు నానాఫలకర్మభోక్తలుగ నింపుబొంది పోకారీ నా
కలు సంద్రంబునఁజేరినట్లు కని దుఃఖం బేటికో పొందఁగ

న. స్వస్వనియమితకాలై కదేశంబులైన జీవులగు యాగపద్యంబు మా
దృఢ్యకంబు, కాలైకదేశస్థు బనిత్యంబు, కాలం బొక్కటియ
నిత్యంబు, అనిత్యంబైనది యున్న యట్లు భాసించునేగాని నిశ
ముగా లేదు, లేని దున్నదనుకొని నీ యచుకొన్నప్రకారము
లేనట్లు కనిపించినంత వగవ నేటికి? ఆ వగపు మనము తెలిసికొన
లేకపోయితి మరుట కైన గాదే! లేనిదానికై యెవ్వఁడు దుఃఖం
చఁడుగదా! లేనిది కల్పించుకొని యా కల్పన చెడిపోవుటకు
దుఃఖము వెఱుముకదోయీ యీ జనము

చ. ఒకవలఁగఁ దగుల్కొనిన నుమ్మలికించి ఫలంబులేదు త
కొక వలత్రాళ్ళుగొ గొఱుకగావలె నిట్లు గొట్టుకొందు నం
గకములు క్రొత్తత్రాళ్ల మెలికల్ పెనవేయగఁదూలికొనిపా
దనుఁ డరుచెంచు గుఱుకరవితానముతోడ స్వయాకృతాంతంబుడై

చ. పెనుపరిమాయ ముంతసోగ పెట్టిన యట్టులఁగ్రమ్మె ధూమధూ
ననము ఘట్టిల్లి లోనిజ్వలనంబున జ్వాలలుపుట్ట హవ్యనా
హనుఁడు జ్వలించుమాగ్గమున యాగములు విధులుఁ ఘట్టిలె దా
న నిపుణుడైన నాంతనధనంజముసాధుశిఖాభిరాముడే

క. మనతండ్రి యోగనిత్యంబు

నున తండ్రి మనీషిమానినండునమణి యా

యాన మృతికి మనము దుఃఖం

పను నవసర మేమి లేకు పాలితఫర్మా!

చ. అయినది పుత్రీనామ మన నా పనియేటికి రామకృష్ణ మ

న్యాయపరమార్థలగ్న ఫలితార్థము నాలుకతోడ రామరా

మ యనుచు దాను జీవితప్రమాణముచేసి యోగకర్మచే

నియమితమైన పాపముల నే జనకుం డరక్క మహోగతిక

ఉ. అమ్మహి నేతలై నగన నాట మేటికి నట్టి తండ్రిగ

గృమ్మున బుట్టినందులకు బంధు మోదము కలె సత్యనా

క్యమ్మునయందూ దండ్రి మనకై నియమించు సత్యధర్మమా

ర్గ మ్మది నేయంగావలయు గాని వృథా నగనంబ నేటికో

క. నే నక్షరాలఁ జేసెద

మానక మనతండ్రియన్నమాటను చుటి నీ

వైనను జేసెను తమ్ముడ

భూనాథునకు బితృగాముక్తికదోయి!

చ. అని జనకుండా తా బ్రదికి యుండిన నాయనమాట కాడినం

దగుదుమే? తండ్రి లేడనుచు దద్యవనంబు నిరాదరింపగా

నగుదుమే? నా మృత్యోధ్యును ధనాధికచాలన మాచరింపు నీ

మిగిలిన సేత యిచ్చుచి నిమిత్తము స్వగతి కిది యొక్కండే

వ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రులు ధర్మవేదాంగోపన్యాసంబుసేయఁ దదుప

దేష్టయయిన శ్రీనాథులకై క్రొత్తమనిపించె నంత భరతుం డిట్లు

నియె.

మ. ఇది దుఃఖంబిది సౌఖ్య నిధి భవదీహిలానుచారాజ్య మి

య్యది కాంతాన ముఖంబు నెండు నెవఁడో యవ్యాదికిం గల్లు గా

ముదియుం జోకటి, నిత్యకృముది యెడం బాలాకు నీవంటిజ్ఞా

నదరిగ్గ ర నివాససింహములకు నాగివ ప్రేక్షణ! ౪౩౪

ఉ. నీవు పరావరజ్ఞుడవు నీ నఖలేంద్రియజేత వీవు భ
ర్యానధిభూతుఁ డౌదువు త్వదన్యనిఁ ద్యాదృశుఁ గాంచలేము యా
త్రానవిసీమలో గులకరాళ్ళు నయోధ్యమణిప్రకీసముల్
గావలె భావమం దొకఁకిగాఁగను నీకు సదా రమాస్రభా!

శా. నీ వేతాదృశుఁ డౌట నా యఘము నిండెంజుమ్ము నీభాగమా
నీ విశ్వంభర దొంగిలించి యిచ్చనున్నే సాధులోకాళి నా
కో వైశ్యానరమూర్తి! యీ దహనమధోగ్యి న్ననుం జంపకే
నీ విశ్వంభర నీవు తీసికొని పోసి నన్ను నా వెంబడిక

క. ఇది లీలగా నెఱుంగుదు
నది యీనాటికి వినిశ్చయంబై నది యె
య్యది యెస మొదట దొలంగం
గదలించినయంత తేలికా! నిలఁబెట్టన్

ఉ. ఓప్రభు! సత్యవాక్యనియమోగృత ధాత్రిఁ ద్యజించె దీవు ధా
త్రీప్రభు భానసుగతినిరీప్రము నాయెడ, సేవకుండు రా
జై ప్రజ సేలంబోయినఁ బ్రజాళియె రాజగు దాసుడై నృపుం
డై ప్రభవించు) లోకమునయందునఁ గారొక నీతివెంబడిన్

మ. ఒకనీతింబడి రాజుగా నయినవా కుర్వీసతీపాలనా
వుకభావంబునఁ జన్నిచిన్ని ప్రశయంబుల్ సేతు రా యెగు నే
లకుఁ గావించెను సంత తృప్త యెడ సేలంబోదు నాయందు నీ
వాకఁడౌ దీ సకలావస్థలికి రావో! నన్ను మన్నింపనో!

చ. విడువక వాదనల్ మొదలుపెట్టినఁ దల్లి యఘంబు, తగ్గి డా
నిడిన వరంబు, నీ మతిసమీహితసత్యపథంబు, నొక్కఁ డొ
క్కఁడు పసిబండ్ల బర్వు సమకట్టను దక్కము తక్కమేల నక
బడి జనుడె మృయోధ్యకుఁ గృపాగుణ మొక్కటి నీకుఁ గల్గినక

ఉ. నీ వరుదే వయోధ్యకును నేనును బోవ, వయోధ్య పెద్దబీ
డై విలయంబుగల్గెదభయం బది యుండవలె నిజంబు నీ
కీల నాకు నేమి యగు? నీవు నృపుండవు నేను దమ్ముడక
నీ వొక మాని వేఁ బరిగణించెను శిష్యులలోన నొక్కఁడక రరం

౪. నా కాళ్ళయంబ యొక్కటి
నీ కాలుండమ్మి గమ్ము నిలువుము నీ యి
మ్మాకారంబుగఁ జేయు ను
యా! కొంచె నుయోధ్యపక్ష మాడితి నంటే
౫. అని భరతుండు రాముని పదాంబుజయుగ్మము పూని నిశ్చలూ
నననయనాబ్జయుగ్మం డయినఁ జలియించఁడ రాఘవుండు చూ
చిన జనమెల్ల రాఘవుని చేతమునిల్కఁడఁ జూచి మెప్పుభాం
దినదీయు రామికి నగపు నెక్కొన నైనది యయ్యె నంతటఁ
౬. శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె
౭. నీనచియించు మాటలకు నీ పోనరించెనుదాని క్షుణ్ణులొ
నీవ లగింపగానలయు నీకును నాదెసఁ బెద్ది భక్తి గూ
నీవును జేయసెంచవు నే ననినట్టిది భక్తిలోఁ దనూ
సేవ పినానియొ మునలసేత వయాలియు సూక్ష్మదర్శనా!
౮. అపుడెపుడో ధరాపతికిఁ బ్రామునందున రక్షచేసెఁ జూ
క్కపుఁ దన నేరుపుంగొలదిఁ గైకకుఁ దాను గృతజ్ఞుడై భూ
మిపుడు వరద్వయం బాసఁగె మేలెవరో పెడఁద్రోతు రింనులొ
నపపథ మేమి యున్నయది యందటు నిం దటుమంగ బిట్లుగా
౯. ఆ యడిగిన వరయుగ్మం
బీ యడుగుటయా యటందు నేనీ! రాజే
యే యడుగుట యడుగునో యం
చా యెడ నూహింపఁ జేల యది యెంచితివే?
౧౦. అప్పుడు ప్రాణముల్ నిలిపినప్పుడు కప్పిన మోదరేఖలొఁ
జొప్పడువ్రేఁగు ముక్తవెనుకఁజూడను నక్కఱలేనియట్టి నీ
యిప్పుడు ప్రాతవడ్డతఱి నేటికి నాలుకజారినా నుటం
చొప్పుమి నెంచు నట్టిదియు నెయ్యది న్యాయ్యమె నీవ చూడమి
౧౧. భావములకుఁ గ్రోత్తప్రాతలు పట్టించి
మెలుపువిటుపు లంది మెలంగరాదు
పామరులవిధాన భావముల్ నిత్యనూ
త్నములు తెలిసికొన్న తరముకొలఁది

- చ. చెలువుగఁ జూడు మింకఁ బది చెప్పకునా భరతుండు తల్లి క
 న్నులబడి చూడ నాయను నునోజ్జమృదూజ్వలమం నహాసపం
 కిలసితగండభాగవికృతసమావృతదైన్యరేఖయై
 పలికె రఘూత్తముంగుఱిచి పాలిక లీరిక లె తివట్టుగన్
- వ. ఓయి! నాయన! మీరఘునంశరాజుల ధర్మపరిషత్తులం దంతాపుర
 స్త్రీలు పలుకవచ్చునో యెఱుంగను గాని నా ప్రసక్తి యిండు
 గొంత కలదు గానఁ జెప్పెన
- క. ఏ ప్రాణము రక్షింతురొ
 యా ప్రాణముఁ గొనగ నైన నడుగుదురే తా
 మా ప్రాణరక్ష చేయుట
 యే ప్రియ మని దాని నిచ్చుటే పాటిదయా?
- గీ. ఇచ్చినది తీసికొనిరేని నిచ్చి రన్న
 సంతసం బేల తత్కృతజ్ఞతయు నేల
 నీ వొసంగినదానిని నీవ తీసి
 కొను మనుటకంటెఁ దొలిఁ బుచ్చికొనమి మేల!
- చ. తపములు చేసి రక్కసులు ధాతను గోరెద రంట యెల్లలో
 కపునిలయంబు సేయుటకుఁగా నది ధాతయు నిచ్చునంట నొ
 క్కపునుతి మీరు బ్రహ్మవలెఁ గల్గిన వారలు సర్వరాఘవుల
 కృపకును హద్దపద్దయఁ గేవల మున్నదె మీ కులంబునన్
- గీ. అగ్ని నడిగెడి వరము నీ వారిపొమ్ము
 గాలి నడిగెడునది నీవు కదలరాదు
 వరము లీ రీతి నడిగెడివార లెవరొ
 తదిలి యిచ్చెడివారు రాఘవులు గాని
- క. ఇది వర మడుగుట కాదురు
 నిది యిచ్చుట కాదు నిచ్చి యిచ్చుట కాదున్
 మదినుడియఁ దమ్ముఁ డడిగిన
 పొదలిక మాత్రమ్ము త్రోసిపుట్టుటయాఁజూ!
- వ. అనిన శ్రీవశిష్ఠు లిట్లని

- అ. పట్టు నిమిషపు లేని పదతి! యా వశయుగ్మ
మేను గోర నంచు నేల యువపు
నూగి రెండువగము లుపహరించుకొ
న్నా నటంచు చెప్పినావుకావు
- మ. అనినకొ శ్రీగఘ్నరామమూరి యను దాతా! యేటి కాయమ్మ కా
నినకొ మాత్రము కాకపోవునె, సరే యాకీతిగా నాడు, నిం
తనఁ దైకన్మయుఁ నండి! లే రిపు డనగా తచ్చిత్త మేలాటిదో
కొనుచు చిచ్చినదే గ్రహింతు రటవే కూలంకషపాథవుల్
- న. అనినఁ దైకేయి యిట్లనియె
- చ. నెల్లసినదా గఘ్నాత్తునుని తెన్నది రాముని తెన్ను; కన్నబి
డ్డల వనిబుచ్చుకీరిసన డక్కెను నాకును డక్కె రామచం
ద్రిలదయచేత నామెడఁ నూర్కొను దీపపున రి చేత లో
యలఁ బడి నమ్మ నాతవిహస్యము నేను వచినప నేటికి
- చ. అని సభ వీడి కైకవన నాస్యమునందున రామమూరి మః
ఖనిభృశుడయ్యె నయ్యవనుగా నెది యాడిన స్వానుకూలమా
నని మది నెంచి రెల్లమను నాటపు పల్కులు నోటి కేరికి
జెనకన సంతలోఁబెరిగి సింహమ యానని స్వామి నెంచుచు
- గీ. సాహసించి యంత జాణాలి యిట్లనె
నోయి రానుచంద్ర! యోయి స్వామి!
కై నసంబయెన త్కొనుండలం బేల
వదలికొను వీకు వలసఁ జెప్పుచు
- ఉ. పుట్టిన దాదిగా మృతినిబొందినదాడను జీవితంబు, పై
తట్టున నేయున్నదియె దాని నెవండును జూడలేదు తా
మట్టుల నిట్లు లాడిరి యథార్థమె కాదో యెవం జెలుంగు నీ
పట్టిన కొమ్మ కొమ్మ, పెరినానికి నేటికిఁ బ్రాకులాడఁగ
- ఉ. ఒక్కఁడు లెండి! నీకు కొను కొక్కఁడు జ్యేష్ఠుఁడు వీడు తమ్ముడి
యెక్కడిమాట లెవ్వనికి నెద్ది లభించునో యద్ది వానికే
ప్రక్కల ధర్మమంచు దనపాలినుఖంబును వీడువాఁ డనగా
ముక్కడి జీవితైకముఖముల్ గికురించుకొనుం దనంతట

ఉ. చచ్చినమీఁద నెన్ననిఁ పొఖ్యమువచ్చును జీవితంబునం
చెచ్చిన సౌఖ్యమే సుఖము తెచ్చుట మంధరసౌఖ్యనాంధమైఁ
బుచ్చినజీవితంబె ఘముఁ గనుఁ గానని నట్టిమారముల్
ముచ్చిరఁబోవ నేల నది ముప్పిప్పమాణము కాదు దూసినక

మ. జనకుం డొక్కఁడు మాట యిచ్చెనట యా సత్యోక్తిఁ బాలించునం
ట, నయం బూరక గాలిలో నెరిపోనా యంచు వాదించినా
వురుగా వా తధరిల్లిభోగము సుఖంబుం బొంద కాయాయి న
ట్టిన యూహల్ గడిసిన నూనకయ తెల్లల్కట్టునా సౌఖ్యముల్

మ. కడు సింహాసనముం గూర్చు కనుటో కాసంత భోగంబ? రా
యఁడవై కొమ్మలు తమ్ములుం గొలుచుటో యల్లంతసంప త్త? యె
క్కడవై యెల్లయుఁ బొందు రాజనియనంగా స్వల్పసౌఖ్యంబ? యె
క్కుడు యజ్ఞంబులు సేసి నీ పితనుటో కొంచెంబ? యీధాత్రిలో

గ. దై నావ్యా ప్తి ప్రించిన
యీ వైభోగంబు జీవి యెలా వదలక
గావలయు ధర్మ మనఁగా
నీవల నీచెప్పు ధర్మ మెవ్వఁడు చూచెక

గ. అని నా సకనాదము చే
సిన జాబాలికిని గిదిసి శ్రీరఘురాముం
డనఁ గను లెఱుఱెరలుగాఁ
గను బింబాధరము చిటిలి కంపముపొందక

క. ఏ మయ్యా! సాకేత
గామము మఱలింప నన్నుఁ గానీ యనెదో
నీ మనసే యట్టిదియో
సామీచీన్ద్రంబు పొసఁగఁజాలదు వినక

చ. పురుషున కెల్లడక నిశ్చయభోగమే ముఖ్యమయేని యావనం
బురలిన లేకు న్నోగ మదియుం గను బాల్యమునందు లేకు డు
ర్మరణము సర్వధా నిలుచు మానిసి మాటలు నేర్పు జంతువై
వరలుటకాదె ని నవిన వాదన పెంబడిఁజెన్న భోగికి

- చ. ఇది సహజంబు జంతువుల కింద్రియసంచయ మెట్లులాగు న
య్యది పథమందువేనిని మహానదివారి సముద్ర మేగు నీ
వది యరికట్టి తేల్చిములయందున బంటకుఁ దెత్తు స్వల్పా
నొడుగును బంట కింద్రియసమగాహము నడ్డముకట్టి నిల్పినా
- మ. ఒదిగించు బరిలోకసౌఖ్యములు వెల్లొలించుమఁ సత్య ధ
ర్మసయోజౌచములందు సత్యము సదాంభంబు సత్యంబునం
దొంగుల లోకములెల్ల నీశ్వరుఁడు లేడొక్కఁడు సత్యంబై యు
న్నది సత్యంబగు నూట యథము జగన్నాథంబు నిత్యంబగున్.
- మ. జనకుండెవ్వఁడు పుత్రుండెవ్వఁడు సమస్తంబైన యీశాత్రి పం
దెరు భోగింపు మరంగ నే పసిది పొంచెం ధాత్రి, యాతండ్రి బి
డ్డను గానన్ ననుబొందె సత్య విది యడ్డదిడ్డముల్ పల్కినం
దనకున్ మోసముగాక నిత్యమగు సత్యం బేకటి మానెడిన్
- మ. పరమైశ్వరకుపరంపరాగతపరీవాహనుసంప్రాప్తమా
ధర సత్యంబును బూని నేనుచు బరిత్యాగంబుఁగావించితిన్
భగతుం డైచు సత్యసంశ్రయముచే బాధింపఁగాబడ యీ
తెరువై వచ్చెను సత్యహింసమతి చెందెన్ గిట్టలోకంబులన్
- వ. అని మఱియుఁ గోపంబున నిట్లనినె, సత్యధర్మసరాకీమములు,
భూతానుకంసము, ప్రియవాదిత్వము, ద్విజదేవాతిధిపూజనంబుఁ
ద్రదివింబులకు మార్గ మని నెద్దంబు చెప్పుదును, బ్రాహ్మణులీమార్గ
మున నుత్తమలోకప్రాప్తి గాంతింపచున్నారు, ధర్మసథాపేతుని
నాస్తికుని నిట్టి మార్గములకున్న నిన్ను గ్రహించిన నాతండ్రి
కర్మను నేను నింపింపచున్నాను, చోరుఁడెట్టివాడో బుద్ధుఁ డెట్టి
వాఁడు, పండితుఁడు నాస్తికుఁడైన బుద్ధుఁ కభిముఖంబుగాఁజరింపడు,
నీ పూర్వులు శుభకర్మలు చేసిసత్పురుషులై నందులకుమోతులంబున
రాఘవుల యాశ్రయంబు కలిగి, నీ వీ యాశ్రయానర్హుండవు
దిక్కన్న రానుచంద్రునితో జాబాలి యిట్లనినె
- ఉ. కాలముచేత నాస్తికులు కాలముచేతన యాస్తికుల్ ద్విజుల్
కాలము చాలచెడ్డది ప్రకామృతపస్సముపేత! వట్టి వా
చాలపనంబుఁజేసితి న చయ్యన నీ నరుదెంతు నంచు ని
క్కాలము నాస్తికోక్తులకుఁ గల్పకకాలము నీవు రానిచో ౪౭౪

- గీ. అనినఁ గోపమ్ము తఱుగనియట్టి రాముఁ
గని వశిష్ఠుండు పలికె సుఖంబుగాను
తాత! జాబాలి యెఱుంగని ద్రావి కాఁడు
నీ యయోధ్యాభిగమనమనీష గాక
- ఉ. ఖాదతిమోదతామతము గాంచఁడు నీడు సయోధ్యరాక్ష
పేదతంబుగాని, పృథివీపతి క్షేష్ఠసున్ధారుఁ డెప్పుడు
ర్వీదయితుండు కావలయుఁ బేరియ నియ్యని నిత్యధర్మ మా
మోక్షతమైన ధర్మము పృథుల్ మనుసంశయపాలు గండునాక
- క. ఈ లోకసముత్పత్తిక
థాలాపము వినుము గొలుత సఖిల ముదారాం
భోలోలతరంగభయం
బై లోకాలోకమధ్య మగుఁ బల్లముగా
- గీ. ధృతి స్వయంభువు బ్రహ్మ పోత్రిస్వరూప
మంది ముట్టియతో మీఁచె నవనిఁ బ్రకీ
బ్రభుకరుణచేత సర్వచరాచరములు
తెర లొలఁగివచ్చినట్లుగాఁ దరలివచ్చె
- వ. ఆకాశప్రభవుండు శాశ్వతం దన్యాయండైన స్వామికి మరీచి,
మరీచికి గాశ్యపుండుఁ గాశ్యపునకు వివస్వంతుండు వివస్వంతునకు
మనువు, మనువున కిహ్వంతుఁడు జనించి మీ నంశం బేర్పడియె
- శా. ఈ వృత్తాంతము నే నెఱుంగుకను బృథ్వీశాను తెల్లస్తా డీ
కోనక బెద్దకుమారులందె యభిలక్షింపగల బుగి థా
త్రీవైరాగ్యముతోఁపఁ బోయిరి నియంతృక్షేష్ఠుఁడా! నీ వొకం
డే వి స్వంధన వీడివచ్చితివి నేడేకాద యెల్లప్పుడు
- వ. మాంధాత కిద్దఱుకొడుకులు సుసంధియు ధ్రువసంధియు సుసంధి
పెద్దవా డాయనయే రాజయ్యె నాభాగున కిద్దఱుకొడుకు లజ్ఞుడును
సువ్రతుడు నజ్ఞుడు పెద్దవా డాయనయే రాజయ్యెను
- క. పురుషున కెవ్వరి కైనను
ధరణి గురులు ముగురు లెల్ల తొడ్రియు విద్యా
గురుఁ డును వారలమాటలు
పరాధివించి యెవఁడుకా శుభంబులు గనఁడుకా

కా. ఏ నాచార్యుడ మీ కులంబునకు నీకేకాదు, నామాట నీ
వైనంజేసిన సదతుల్ చెడవు నీ కా వృద్ధ నీ తల్లిమా
తైనం జేసిన సదతుల్ చెడవు నీ కాయితీ సాకేతగీ
ర్యాణల్ పారిషదుల్ వదించుట పొసర్చు దుగ్ధతింజెందవు

క. భరతునిది పేదగుండియ
భరతుడు మఱి సాధువైన బాలుడు పేమిక
భరతుడు కోరినది సమా
దరించిన సత్కమైనదారియుఁ జెడునే?

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లనినా

క. మెత్తని బలవంతముచే
జిత్తమ్మును బెసగునట్లు చేసెడు సామీ!
యెత్తిడికి దోవ యని సూ
తెత్తుట నలెనా? పగ్గూ! యెదేనియుఁ జనునా?

క. ఆ మువ్వరు గురువులలో
నేమో చేయు మన నొక్క రిది వల దనినా
స్వామి! మఱియొకరు, నీ నా
నా మార్గంబులను నెట్లు నడచుట కలుగునా

చ. చెడనిది నీ గురుత్వమును శిష్యుల నాది, గృహించియున్న యీ
యొడలికి స్వామియై దశరథోర్విపు డింతనయస్సు నుండియు
గడిగెను రక్కరించెను ప్రకామతపఃఫల మిచ్చె నట్టి యా
యొడయని మాట కాదనంగ నూరుపు నాడక నిల్చిపోయెనా?

గీ. అనిన భరతుండు తీవ్రచుర్యానుఁ జయిన
స్వామికి ననుగ్రహమ్ము లల్పములు బట్ట
నా? సుమంత్ర! దర్భాస్తరణంబు సేయు
మంతియే స్వామిదయ ప్రతీక్షింతు నేను

మధ్యాహ్నము.

పరమదరిద్రుఁ డైనట్టి బ్రాహ్మణువలెఁ గుడి మాడ
గురుసులై పాణిముల్ కనులకొలకులఁ గుడుపలై యాడ
చిరము కుటీరాంగణమునఁ జెడి ప్రతీక్షింతున యన్న
కరుణ యేనాటికిఁ బాను గలుగునో కలుగునో యంచు .. రచిత

- గీ. అన్నదమ్ముల నిద్రలు నట్లు చూచు
చట్ట నిలచె సుమంత్రుడు నంత భరతుఁ
డవున యా స్త్రణంబు నా కనుచు నేన
తీర్చికొందు నటంచును దీర్చికొనియె
- న. అట్లున్న భరతుఁగాంచి శ్రీరామచంద్రుఁ డయ్యా! నీ ప్రియ
చేయు మనెడవు?
- త. లేవయ్య లెమ్ము సాకే
తావని జని యేలికొమ్ము ధారణిపతి పోఁ
గా వట్టి మాట సేయకు
భూవిభుఁడుం బ్రతికినపుడు బొంకఁబడకాడే
- మధ్యాహ్నం.
- అక్కట బ్రాహ్మణుండైన ననురోధ మని చేయనమ్ముఁ
బ్రక్కల నీ వలె నిలచి ప్రకటమూర్తానసిక్తుఁడు
నిక్క మీ గతి రావు సేయనేరాదు నే రాను గలదె
మొక్కలంబగు ధర్మ మిట్లు భూపతి పోగచి వేడ
లనిన దర్భాస్త్రగణుండయై యుగిడి యనె భరతుఁడు
కని పౌరజానపదులను గన్నాకుకాకె విన్నాను
జనపతిజ్యేష్ఠపుత్రుని చనిన యాజ్ఞానిబాధనము
పొనరింపుడి యేల మీకుఁ బొనరింపఁ బుట్టకు బుద్ధి?
- వ. అంతఁ పౌరజానపదు లిట్లునె
- చ. చివరలు నొక్కటై తరుకు చెంగివ రేకలు గాంగ, నెప్పుడో
తివుట కప్పుగిలై మెఱుపుతీర్థియలోపలి సన్న వెల్లులుక
సవురగు నిలిమబ్బె యొక సన్నని చిన్నరి. కల్వపూవుకూ
పపు సొగసారు రాముఁ గన వచ్చితి మంతియ మేము నిష్పన్నుకొన్
- ఉ. కాదని యేదో చెప్పటకుగాని రఘూద్వజనుఁ డింత సాగుము
ర్యాదుఁడు తుడిచిమాటపయి నాగతి నిల్చెడువాని నేగతిం
గాదనవచ్చు మూపురముఁ గావను రమ్మనఁజాలమితి మో
హలో డయ్యుచి ధర్మగుణ మూల మాయెడ తాటపట్టము

మ. అనినా రాముడు వించునుండి కదయ్యా ధర్మసంసత్తు లా
డిసమాటల్ నను వింటి రెండొడుగ గుండెబట్టి యోజింపు మీ
కను లే! వారి స్పృశింపుచున్న గనులం గాంతుల్ పినిశింప లే
చిన దర్భాస్తగణాగ్రలేశములతో జీరాడుఁ బ్రావారమై

చ. జలము స్పృశించి యిట్లనియె స్పష్టముగా భరతుం డయోధ్యలో
పలి పరిషత్తులార! నరపాలుని నెయ్యపుమంత్రులార! మీ
గలు విరుడ్డ! పగోజహితరాజతవంశసమ సభగృహ
ఖిలకుఁ బ్రమాణ మీగు విశిఖానిభసాధుమతిప్రభానిభుత

క. నే నడుగలేద రాజ్యము
నే నీయనులేద రాజ్య మీ తీర్చివ్రతి
జ్ఞానిధి నెఱుంగు భరతుడు
తా నెవ్వరు త్రొడ్డికొడు తల్లియుఁ గాదుక

గీ. వనములోనుండియే తీరవలయుఁ దండ్రి
మాటనేయరువలె నన్న మఱియు మంచి
దేను సకువాల్గుసనులును గాననంబు
నందు నసియింటఁ దండ్రిప లాఁచరింప

మ. అనినా శ్రీరఘురామచంద్రుడును బిట్టాశ్చర్యమై కోసలా
నని సారానలిగాంచి యిట్లనియె భూపాలుగు తానిచ్చెఁ గై
కొనియెఁ గైకయు నేలఁ కాడనుట మాకుంగాదు తేడ్డఁ గా
దన మేలా? తొలితేండ్లు చన్నసగుఁ బుణ్యాభ్యంబులం బోవుటల్

శా. నాకు మాఱుగఁ దానయుండెన నటన్నక దానె యేలా! మఱేఁ
డో! శాంతారమునందు నుండుటకు లేడో! పెడి కాసింది యే
డో శాంతారమురాడో తొడ్డికిని దేడో సత్యవాక్సాలన
ప్రాకామ్యంబుఫలంబు, మాఱునకు రారామాఱుగా నుండఁగ

చ. జనకులు నన్నుఁ బొమ్మనిరి సత్యవచఃపరిరక్షచేయఁగాఁ
దనయులనంత యా జనకుదారి రుచించునయేనిఁ బుత్రుల
పానరుపగావలెక మఱియుఁ బొమ్మనె నెవ్వని వాడు పోవు ని
న్నును జనుమన్న నేజనుట సూలొను పనొకా తంప్రాకృముక

శా. ఏతాద్వగ్గుణశాలి మా భరతునం దింతైన లేశాఘపుక్
రీతుల్ తోచవు మిక్కిలిక బిత్తువచఃప్రేయోధ్వసంచారి యు
ద్వోతుబైనను తాంతియిక్క యితఁడోహలో నక్ బలాత్కారసా
కేతాయాతునిఁజేసెఁగో పితృవచఃక్రీతుక్ వసిసంగతుక్

ఉ. ఈతనితోడ నే భరణి నేలడఁ గాననవిధినుండి నా
కేతమువచ్చి భూవిభుని కేనలసత్యముమాత్రా చేసితిక్
జేతమునందు దీనిఁ బరిశీలనగాఁ గని సత్యభంగని
ర్యాతవమార్గ మెప్పుగినినా నది చేయుడు మీరు పండితుల

గీ. కడలింగోపలఁ బై తంగములు ముందు
దూకు లో తంగములు దూసికొందుఁ
బోవు వెనుకకు నని యాటుపోటులేని
యాటుపోటులు కలుగు మహాంబురాళి

గీ. తాదృగాశ్చర్యచరితులు తమ్ముఁ డన్న
తత్ప్రసంగమహాశ్చర్యదర్శనార్థ
మరుగుదెంచిన యనిమిషు లఖలఋషులు
భరతునింగూర్చి యాగతిఁబలుక నైరి

పూర్వోక్తలు

ఓయి! మహాప్రాజ్ఞ! యోయి యోయి లోకో తరచరిత!

ఓయి మహాయశ! యోయి యోయి సర్వోన్నతధర్మ!

యీయెడ నీ తల్లిఋణము నీగి తా నెసగు మీతండి

శ్రీయుతం బైనట్టి స్వర్గసీమఁ, దాఁ జెడవె స్వర్గంబు

ఇంతగా సత్యపాలనము నీభాత్రీ నెవ్వఁడు చేయు

వీరితగాఁజేసెను నన్నవిధముచు విడిచెన నేల?

యింతతో రాముఁడే సత్య మెగచిన నెవ్వఁడు మఱల

పోంతనే పోనఁడు సత్యమునకు నీ పుణ్యం బటన్న.

మ. తన పక్షంబును నాడుదున్న ఖిసి సంతానంబు భక్తి ప్రభా
ఖిమతాఁ గన్నులఁగాంచి రాముఁడు ప్రభుత్వకళ్యాణమూర్తుచిరం
తను లీమాతృపుష్పకాటయెనఁ గొని యన్నారంఘు తాద్యంబు ని
త్యును సర్వంబు నొకం గెల్లెమ మెఱుంగు నొకం గెల్లెమ మెఱుంగు

న. అంత నెల్ల ఋషు లట్లు చేయుఁడట్లు చేయు ధని సమధారిఁ దాము
సోయిన

మ. సడిసోనం ననకొమ్ము మానుల నచో భాగంబుచేఁ గైకనూ
నుఁడు దీనాననుఁడై రఘూత్తముని తెన్నుంగాంచి నాతుఁడై యీ
యెడ లేఁడాయెను నాకుమాట చెడిసోయెఁ మీరుకు మీకు కెం
జడలై కట్టిన మాళిపీఠుల నసీసంఘాగమం దొక్కరై

నీ. పిలువ నక్కఱలేకు పెట్ట నక్కఱలేదు
నారే నత్తురు ఋషుల్ నారే ధర్మ
పదమెల్లఁ జెప్పిసోవుకురు తామే, ధర్మ
మట్టిది యదిచెప్పు నట్టివారి
యధికార మట్టిది యట్లెకానిమ్ము రా
జిచ్చినమాట కానిమ్ము నేను
బోదు నందిగ్రామమునకు జటాభార
నల్కలధారిన్ వఱలుచుందు
ననిన శ్రీరాముఁ డిదియేమి రయ్య యనుమ
తింతు వంతటన యనుమతింప నీవు
ధాత్రిమాచుట యేచుయ్యెఁ దండ్రిమాట
సగముచేసెడు నేయవు సగము నీవు

మ. మనయిత్వోక్తులు కోసలంబయిన సామ్రాజ్యంబు సూర్యాంశరై
మనుధగ్గంబునఁ దీర్చిదిద్దుటలు ధగ్గంబయ్యె నీ విట్లు లే
గిన సాకేతము వట్టిబీ డవునురా! కేసీచోమాధురీ

ఖని! యన్నఁ భరతుండు చిన్నగవురేకల్ తమ్మియాస్యంబుగాఁ

మ. తివులల్ మాఁగిన గుండెయై చనిన ధాత్రీపాలనాధగ్గ మిం
తవు నీయందునఁ, గాని నాయెడల శేశాకృష్ణియఁ లేడ నీ
యననిక నీ చనుదెంచుదాడ భవదాజ్ఞాయత్తుఁడై పాలనా
వ్యవధిం బట్టు మటన్నఁ బట్టె దన నీయందైన దాస్యంబునకా

ఉ. నాఁడెపు డానొ నీడు పరునాల్గుడవుల్ తిరుగాడు టప్పుడే
యూడిపడంగనుకవలె నయోధ్యను మువ్వరు మార లొట్టుగా
నాడిన నీ భరావలయమందున నీకును మాఱుధగ్గముం

కూడఁ గఁసోప్పికొందు మధుసూదనతీతము కలుగొంచుటక

- ఆ. అనిన రామచంద్రుఁ డంగీకరించిన
భరతుఁ డిట్లు అనియెఁ బ్రభువ! చూడు
మొంటివాడ నేను నుర్వి నేలుట యెట్లు
అనిన నద్ది యేమి యనియె స్వామి
- వ. అంత భరతుఁడు 'ప్రభూ! నీ ప్రేమచేత భగవాన్ సామూహ్యుగం బధిరో
హింపు మన రాముం డధిరోహించె నవరోహింపు మన ననరో
హించె నవి నాచూ పంబులం దంపు నునిన నుంచె; భరతుఁడు
వానిని శిరస్సునం దెడిగొని స్వామీ! నీవు పమనేవ యేట
మొదటి నెల మొదటిదినమున నయోధ్యలో దర్శనం బీయకున్న నే
నగ్నిప్రవేశంబు చేసిన నది యంతియెకదా యన శ్రీరాముం
డంతియే యన; భరతుఁడు సర్వాయోధ్యకు బయలుదేరు డని
చేయి నీవి వెనుదిరిగిపోన వారంభించిన
- శా. సర్వాయోధ్యయుఁ గైకయీసుతునితో సాగెక సుధాకా రికి
పర్యాంభోనిధివోలె రాముఁడు దృశావగ్యంతత్తిత్తంతుండై
పూర్వీకల్పితచాపకోటియుఁ గుటీమండప్రవిష్టం దుదా
శార్యకిషపయోధివీచివలె దూఁగాడెక నునోనిధిక
- ఆ. జనకరాజదుహిత చనుచున్న బంధుల
నంక నొక్కకన్న పర్ల కుటిక
వాటసీమ నొక్క వాలికకన్న
నిలచియుండె తెల్ల వెలుచు కనుల
- క. చనుచున్న ముగురుతెల్లులు
చని యడుగులు నాల్గ్ తిరిగి జనకజంగని క
నొనలను నిండిన నీళ్లుల
జననేరరు మాటలాడజాలరు బరువై
- ఉ. ఏమొయినైన వట్టిసివ మెత్తిన కైవడి బోవుచున్న నే
నామహానీయమండలమునం బెనుదవ్వయినంత నందుకో
లే మని సాగిగొయిరి హతీకృతదృక్కుల భాత్రికన్యన
ల్లిచ్చుదొడ్డునీవిధి తెలివించుచు బెల్లలుబెల్లలె చనక

గీ. అగ్నిగృహమునందు నధివార్వి ధనుసున
నొరిగి యట్లె నిలచియున్న రాము
సరస కరిగి యనియె సామిత్రి యాహ్లాదా!
చిన్నవేళ నాకు సెల వొసగుము

చ. భరతునితో తుమింపు మని పల్కి యిదే చనుదెంతు నన్న ని
గృహముగ నట్లనే యనియె రాముడు, నెక్కను నచ్చుచున్న యు
ద్ధిగగని లక్ష్మణుం గనుచు దూకమునందున సేన యాగినక
భరతుడు నాగె లక్ష్మణుడు నచ్చె నొకొక్కరు నిల్చి చూచుచున్

గీ. అన్న యేమైననుం జెప్పు వనియె నేమి
యనిన భరతుండు కాదుకాదయ్య నేన
వచ్చితిని నీవు సేనతో వచ్చుచుడు
సన్నధూళి మింకికి జెగచాప యెత్త

శా. సేనాసంకులమైన రావము ధురాత్మేపంబుగా వాయువీ
ధీనిశేణిక నేమొ చూచు నునె ధాత్రిస్వామి, చెట్లెక్కి నీ
సేనాసాగర మేనుజూచితిం బురశ్రీకోవిదారధ్వజం
బైనక నీ నని చెప్పి జెట్లు దిగి యన్నా! యేమియం చాడితిక?

చ. భరతుడు సేనతోడ మనపైఁ జనుదెంచెడు చాడిగాఁగ ను
ర్వరసిరియందు ని న్నొడిచెఁ జాలసురాలగు తల్లి, వీని కు
ర్వర యచి మాత్రం చాలదట రామునిఁ జంపగ వచ్చుచుండ నీ
యిరవున వీసి నేన వధియింతును నొల్పితిప్పు దీరగా

మ. సెలవొక్కింత గొప్పగుమీ చమ్రు రాశీభూతముల్ పెంటప్రో
వులుగాఁ జేసెద నన్న నేమనియె నా పున్నాగ మా భూమిజా
జలహతార్థమమూర్తి సర్వగ్రాహ్యునంశే ప్రాణభూతుండు నీ
తలనే పుట్టిన యిట్టియూహలు నమస్తస్సాగిణిలోకంబునక

మ. అవు నిష్కంఠక మేల రాజ్యమును జేయకరాదు భూజాని తా
నెవడో నాడు, మరింతెప్పు కల దేమీ కైకయీసూనునం
దవిరామంబగు నీదుకోపమె మఱింతై యింతయై యేమి యే
మివునో యాగి గ్రహించు నొడ్డి కనలేదాయె విచిత్రంబుగా

- శా. అన్నాదమ్మలయందు స్నేహములులేవా లేకమాల్సమ్ము నా
కన్నక నీకు విరోధియా భరతుఁ డాకాంతపథంబెల్ల నీ
దన్నట్లే వచియింతు వా భరతుఁ డేమై వచ్చెనో వచ్చి నీ
యన్నట్లే నొసరించునేని నపుడొ నానీతి నూహింపగన్
- క. ఒక తల్లి కడుపునం బు
ట్టకపోవుట యంత చేదొ డక్కిన యొకతం
ద్రీకి నైన మేల్మీదగు పు
ట్టక చాలదొ ప్రేమయని కడుక సహజమయేక
- శా. నీకంటె భరతుండు నాయెడల నెంతే భక్తుఁ డీ వా నయ్యుక
నా కంటెదెలియంగలాఁ డెవఁడు చింతామన్నుఁడై వచ్చున
న్నా! కైకోవే! ధరిత్రియం చడుగ న న్నా సాధువుక నీ వహా
నీ కోదండముచేతఁ జెక్కె-తపు చన్నె యిట్టియాలోచనత
- క. ఈపగిని నన్న చెప్పిన
నోపి తమింపు మని యడుగుచుంటిని నాచుక
ఈపగిని నీకుఁజెప్పుచు
నోపి తమింపు మని యడుగుచుంటిని కేచుక
- గీ. అనిన భరతుండు నేను ని న్నడుగవలసి
నట్టిది తమూహము న న్నడిగె దీవు
నన్న! సౌమిత్రి! నీవు నాదైన భార
మెంత మోయుచు నుంటివో యెఱుంగలేవు
- ఉ. అమ్మ సుమిత్ర యీ రఘుకులభారము మోయుచుండె నా
యమ్మ యెఱుంగునా! తెలియనాడఁగ నామెకుమారుఁ డీవు మీ
యమ్మయు నీవు గేహములయందు వనమ్మునయెతకు సర్వభా
రమ్మును రామచంద్రవిధునస్థితి సంగత మూనుచుండఁగా
- క. నీ వడుగరాని దిదియును
నే వినరానిదియు నన్నయెదురుకనుక ని
న్నీవేగు నీ ఋణమ్మును
భావజనుస్సులను దీర్చువాడను సుమ్మీ

ఆ. అనిన లక్ష్మణుండు నవు నవు నా కప్పు

సడితి నీవు నప్పుచితి నీవు

ననుచు ననుచు తిగు నాడించుచుంబోయె

నెనుకనుండి యట్టె కన నమోధ్య

చ. భరితుండు రామచంద్రసహస్రమునంగున వీడికోలు ని

గ్భకమునమంగి కై కొనికాంచును లక్ష్మణు నిట్టిపోకకున్

దెంగుదెంగు తేనుల్పికొని తేలికన్నుల బాష్పవారి ని

ఘోరముగ నందె యింకిచరణ బాచె నయోధ్య ననాగ్నిమార్గమున్

క. ఆ పశువులు విడిచివేయగం

బై సయనముచేయ నేల యడలుప నెవడో

యా పశువుల నడలుపగా

శ్రీపతి గఘురామునాచుం జితము కలిమిన్

ఉ. ఈజన మింత యింకివన మెప్పుడు దాటెనొ నూతిగా భర

ద్వాజుని చూశోమూడు కననచ్చెను వచ్చిన రాసుతున్ భర

ద్వాజుడు చూచి రాసువుండు నచ్చెనొ యంచుకుంగ నచ్చె స్వా

మీ! జగదీశ్వరుం డని మునించుకొనుం గనిపించె బాదుకల్

న. అంత భరద్వాజుం డి ట్లనియె

క. మీ యన్ననమ్ము లిద్దఱు

మీ యన్నానమ్ము లనరుమేయగుణముణి

స్థాయితీ-రణములు సుగీ

ధ్యేయులు భగవంతురాగాభ్యుపికిటిమూరుల్

న. మఱియు న న్మహాముని యి ట్లనియె

క. రాలేదా యన మఱియును

రాలే నన వీలులేను రాముండు శ్రీర

సాగిలేయబిందుసాత

శ్రీలుబ్ధుభాదయానశీకృతుం దగుచున్

ఉ. ఆయన రాడటం చెటుగనా! యనగా నిరు బోన నేల యం

చాయెడ నిన్న నాచ నను టాపిన నాగెడె నీవు నీవును

బోయినదానికిన్ శలము పుట్టెను, పుట్టిర యీ ఫలములు

భూయతమనదతిలు వెలుంగురెడుదాణ్ శిలాక్షరంబుగా శిర

వ. మఱియు న ముగ్ధుని యిట్లనియె

క. మా ఋషు లన్న ను నీకును
మీ రామున కింత యింత మెత్తనితలపుల్
కూరుట వేదాధ్యము లే
కూరుట యాచనగమార్గకూలుకన్మమె.

గీ. గంగయొడుగు గుహుని పక్కణముకెలన
గుహుని దిగబడు మని కైకకొరకు నాచ
యోధ్యనత్తు నటించు గుహుండు తుదకు
గుహుండు వారలతోడన కూడివనిమె

చ. కనులకు దట్టమైన పొరకమ్మిగు యట్లుగా గాననై యయో
ధ్య వివిధఘోరసంతమనమై సరవారణఘోషసోనమై
విసమితవృక్షపత్రమయి వీధుల బుర్బు చరిపరాక చూ
చిన బురమెల్ల శప్తమయి చేయును బొంది వివర్ణమైనదై

పువ్వగతి.

ఒకనగక గుడ్ల గూబలు కను ఋషుక నులికి కూయుచు నున్నది
యొకనగక నెలుకలు త్రవ్విన యముకగాయె పృక్క-కలుగులు
నొకయోగము కదలక మెదలక యులిపిరిగాలియు నోర్వరాక
లికిరపు గన్నుల నిశ్చలమా విడాలముల శీకరమైనవి

పెరిగిన చీకట్ల కమ్మిగతుల బేర్చిన గాతిరివలె నైకవి
హరళిరశ్చూడావిభూషణ మమృతకిరణుని యరుగుపెండ్లము
తరుణి రోహిణి గ్రహగ్రస్తతి తమకుమాసినయల్లెలున్నది
బెరసిన దుఖపురబొంగులకు విడిచిన యంగకములు నైనది

ఉదవసానియేష్టి జేసిన యుపరి యజ్ఞాంగణము వోనిది
నదము నెండల కెంపినట్టిది నాకబలికళ వేసినట్టిది
మొదలు నటిన పెద్దచెట్టు ముంగిలింబలె బాపు రనునది
కదలా పడగక బెత్తెడదమున భూతహా బెనుదాచుచువోనిది

లీనసాదామనీజలదక్షిణ శ్యామలరేఖాకృతి
 లూనసత్కృష్ణమృతనీలలితశైశవనాంతాకృతి
 ప్రాణనిర్యాణానేహావిభారహిత బాంధవముఖాకృతి
 శ్యేనీచంద్రాహతిప్లుప్లుసంధి రాజిలవైఖరి
 పరశురామప్రీతిః బాంధవ పానశాలవిధాన నై నది
 విహితాఖిలవైదికస్వరవిధురరేఖాధూత మైనది
 తరుణికంకణకింకణీశ్వరతాళమానము నేదియున్నది
 యరయ నష్టాపదవిభూషణులైన పురుషులు కానరానిది
 అచటి వాతాయనము లందున నగుచుకోలకకుందురుమ్మ-
 ప్రమరధూమవిసారి రేఖావాసనావిరహితము నైనది
 యచటి వాతాయనము లందున నాశ్లేష్వరభుజాగతచిబుక
 లుచితలజ్జలు బాలగేహిను లూఁగి చూడఁగరాక యున్నది
 పురాసనుయంబులంబలెఁ దను ముద్దువేరుల మొదలిరెం డ
 తురా ల్పలికెను చిలుకపడుచుల సవ్యడియు ముంగిళ్లుల విసంబడ
 దు, రాను! రాను! యీయయోధ్యను దొంగలుదోచుకొన్నా రేమొ
 ధరాఖండ మ్మిది దుర్దైవతమ్ములు మోచుకొన్నా రేమొ

తాదృశంబగు నయోధ్యపురిఁ దాను భరతుఁడు ప్రవేశించెను
 తాదృశంబగు దుఃఖముయహ్మదిఁ దాను భరతుఁడు ప్రవేశించెను
 తాదృశంబగు రాజసౌధము తాను భరతుఁడు ప్రవేశించెను
 లోనినుల్ మొగమందు దైవ్యము లొంగసోయినయెడఁద భరతుఁడు

౧. మఱి యయోధ్య చూచినదాది మాట పలుకు
 లేక హృదయసముద్భూతకోకభార
 విసగుఁ డైనట్టి భరతుఁడు వెడలి వెడలి
 తిరనుపైఁ బొచుకలతోడఁ జేరి నగరు

౨. రత్నసింహాసనంబున రామచంద్రు
 పాదుకల నుంచి డస్సిరనాడువోలె
 ధైర్యగుణ మెల్ల నదలి సంతాపముగ్ని
 మెప్పుతనదనుఁడై దుఃఖించె వెక్కి వెక్కి

మ. కలకుండై పడియున్న కైకకొడుగుం గైకో సమాశ్వాసనా
కుల మిత్రాననాశ్చ సుమంత్రుగని నాకుందాళి! తాతా! భరా
వలయేనుం డగు రాముఁ డెచ్చి కొను సాభాగ్యంబు లేదాయె నా
తల నే కట్టెను డల్లి మాటబరువంతక డెచ్చి వంతంబడక

ఉ. ఎచ్చటి వారలుక రఘుకులేశుడు శ్రీరఘురామచంద్రునిం
డెచ్చు విజంబుగా ననంగడ డెచ్చెడువాడునుబోలె బోయి తాఁ
డెచ్చెనె రామచంద్రు సహజించునో రాముడు నంత తేలికై
బొచ్చెమయ్యె యీ భగతుసోయిస భీరత యెల్ల నమ్ముగా

ఉ. వెక్కస మబ్బ! తెత్తు నని వెల్లెను వెల్లినవాడు తెచ్చెనా?
యక్కట! తాను దేగలిగెనా! కలుగుక రఘుదేవుఁ డందు వే
ఱొక్కఁడుగాఁడు తా నడవి నుండగ జన్మము నెత్తెనన్న యీ
యొక్కఁడి సామి? యీభరతుఁ డెక్కడ? తెచ్చట యొక్కఁడో ప్రభుల్

మ. తలపై బాదుక లుంచి కాల్చడకతో దావచ్చెనే గాని కో
సలముల్ తన్నును గాంచి యే మనుకొనక సంధ్యాచలన్నిరదా
వలిరేఖాపరిరంజితారుణజటాభారంబు నీ కావిశా
కులు రక్షించెను నన్ను వారల క్రుధాటోపంబు లోపింపంగ

సీ. ఈ యెల్ల విలయంబు మా యమ్మచేసిన
దని యూహనే యందునా? రఘూవ్య
హుడు నే నైపోయి యో స్వామి రమ్మన్న
పతియ రా డని యందునా? ననాంత
మింకు మీ రెల్లరు నాయన పక్షమే
యాచి మి న్నగ్గిరునా? కొంకురు
న న్నెంచని భరితినాథుని సత్యవా
క్యనిబడు: లిత నందునా? యెవరిని
ననంగ మీ రెల్ల గురువడ మఖిలదోష
వీతగుర్యై: గనిష్ఠతావిధుగజ్జ
మనిన భగతుని సాంత్వనవ్యాప్తుతోకి
నల వశ్యమనుండులు నామకొని

మ. ముతల భరతుం డిట్లనియె: MEF

క. ఈ పాదువడిన, సాధు

శ్రీ పాసిన, రామచంద్రగురుగురుసుషమా
కూపారభంగ మేదిన

యూ పట్టా మెనడుగుగాని యెవర చుండు నిట

గీ. వెడలినాడయ్య! భగతుడు వెడలినాడు

తెచ్చినాడయ్య! భగతుడు తెచ్చినాడు

సానుకావ్యాజమున రాజ్యభార మెల్ల

నుట దానే నహించెను మాట నిజము

మ. పదమా! యోయసుమంత్రీ శ్రీగఘపతిపిఠోగ్రతేజోభరా

స్పద మైత్వోక్తుకుచ్చవాగ్నిపుత్రభరిత సాకేతము నిల్చుట!

పదమా! పాదుక లిట్ల మోసిగొనిపోవంగవలె నాకుఁ గా

నిది సాకేత మీ దేల పోవుదము నందిగ్రామముం దుండంగ

క. నే నిందుండను బదన

య్యా! నందిగ్రామమునకు నచ్చట నాశ్రయ

పానహముల్ భుజించుచు

దా నయి యాచ్యుండు వచ్చుదాఁక సుమంత్రా!

శా. శత్రుఘ్నుండును నేను నే నిరుదేశల్ చామకరోద్యత్సమర్

నేత్రంబుంగొన చామరంబుంగొని నేనింపంగ నీ సాదుకల్

ధాత్రిపాలన మాచరించు సముదా తప్రౌఢశంకూజ్జ్వల

ద్వైతస్థారశిఖానుణిపిభలు న ర్తింపంగ మ స్సేవకు

వ. అనిన మంత్రులెల్ల ను నీకు మీ యున్నయెడఁ గల ప్రేమ కిది ప్రేగో

యని యనుమతించిన బాదూయుగాఢో భాగఘట్టనమున నైన కిణ

ములు కుమరుగాఁ దలపై ననుమతించి శంఖభేరిపటహాదివాద్య

స్వసంబులు సాలంకారముఖాటోపానేకపంబులుఁ గల్గినాపల్యా

రంజితమహాశ్వంబులు రథంబులు వెంటరాఁ గానుకోటిపిభావైఖరి

భరతుండు నందిగ్రామంబుఁ జేరి సామకాపట్టాభిషేకంబుఁజేసి

శా. ఝంకారాశ్వు సామగానమలతో శైవాల్లిసిగితకా

లంకగ్గ్రిమనోజ్ఞ నాదములతో లావణ్యరేఖానిరా

తుంకంబై చను పాదుకాయుగము బోద్యత్తింపాపీఠమున

శంకాపేతముగాఁగ నుంచి రథమంకస్యామిగాఁ జూచుచు ౫౭౩

సీ. మేలుకోవే స్వామి! మేలుకో నాస్వామి
గా యని వందిమాగధులు నగుచు
నస్వస్నసుఖనిద్రయైదా భద్రమా
యంచును సౌఖ్యాయనికుఁ డగుచు
నే వేళ నే యాజ్ఞ యిచ్చునో ప్రభు వంచుఁ
గొనకంట లాలాటికుండు నగుచు
ధాత్రిసంపహసవార్తలు వచ్చి స్వయముగాఁ
తెలిపెడు నభ్యమిశ్రీఁ డగుచు

చందితకరాభినుశ్చవన్యగ్రపాణి
కూర్మ-వేళకు సంవాహకుండు నగుచుఁ
బ్రోది నొకటయి యొకటి కాలేదొ భవతుఁ
డావృతసుభక్తిఁ బాదుకాదేవతకును

సీ. ప్రొద్దుననే లేచి పులికాపుష్పెల్లను
నింబరసాభిషేకంబుసేయు
తడియెల్లఁ బ్రావార మిడి మార్జనముసేయు
భక్తితోఁ బీఠంబుపై ని కేర్చు
సేవకుల్ తెచ్చిన పూవుల క్రించు
ఘోషపీపాదులతో యజించు
నలఁత సహస్రనామార్చన గావించు
నై వేద్య మిడిన యన్నమ్ముఁ దినును

ఉర్ధ్వసంస్థానమును గట్టి కుగ్గగట్టి
నిలచి సాష్టాంగపడి నొసల్ నేలకాఁడ
లేచి ప్రాతఃస్మృతులను బాడి లీన మగును
బరమభిగవతుం డైన శరణరాజు

పాదాంతము

సీ. ఇన్ని స్వామి! పాదూఖండ మిద్ది పరమ
మైన స్వాదువు నీ స్వరూపావగతికిఁ
బాను చంద్రమాశ్వరప్రభువు స్వర్గ
శ్రీరివిజ్ఞాననిధియు మత్తుతలపన్ను

చ. అకట! ప్రణీపసంస్థితికి వైతిర యీగతి నాకుల్లక్రిందుట
కు కడపి అల్లి నాటిని స్వరూపావగతిఁ జేతనత్వ మో
డకయ క్రియాజగత్తున జపత్వము వైఖరి చేసిపెట్టవే
ప్రమపితశైలరాష్ట్రహితృపాణినిమిలితలోచనచ్చవీ!

శుభ రితి

హృదంభోజాతాంతర్దీన మధుర్గురీశ్రీకృతమహా!
సదాఽధర్మకీడద్దనుజపరిషజ్జాల్కృతమహా
మృదూరీకృన్మాయాఘటితటవారిజ్వులదినం
మదోద్యతా-సారాశలితనుజమూమంజులమహా!

శుభం

క. శ్రీసతి వాణిపతి కృత

రూపాన్వేషణవిధానిరూపితతత్వా !

పాపవనీదహనశిఖా

వ్యాపారమహాసూ ! శత్రుహా ! విశ్వేశా !

సీ. చిత్రకూటోద్భాసచిహ్న-ణతమసతి

కాసితచ్చాయల యమపువలన

నీలాంబుదోదరస్నిగ్ధహా గఘ్నరాము

దీర తనూకాంతి తెగువవలన

త్యోదేవతామూలగగ్భైశ్చిగరేఖ

లలము జానకి కంటిహద్దువలన

మాల్యవతీపయోమధురశై త్యవిమిశ్ర

మగు గాలిచాళ్యుల యనవవలన

నొడుకొని యొడుకొని సందమ లున్నయెడల

దూసికొని సూదులబలె మోసులారి

తరణిజరతాతపస్సు లున్నము లగుమ

బర్ణ శాలాంగణముల బాగుజేంచె

సీ. పారయించికొను నెండపారలకుఁ బరిసన

లోచ నేందీవరాలులిత యగుచు

నెఱి నొంటికాలిపై నిలవ నిలుకడ

కోర్చి యొక్కొకకాలు నూర్చుకొనుచు

గతనినముల యనంసకృతి గరుకెక్కి మూ

దుకు సాగు కురు తెగ్రనోచికొనుచు

తడిసిళ్ళస్నానాలబడి యేకభు కముల్

బడి చిక్కిచను మేను బట్టుకొనుచు

దూరదూరము చన్న బంగుగుల వంకఁ
గరులు సనసన్నగాఁ జేసి కనుచుచున్న
మేరినిదాతఁ గాంచె సాహస్రి తిరిగి
పల్ల శాలకు వచ్చెనుచును నాను

గీ. అరిగి లోని? సన్నిగృహములకు న
ధిజ్యోధనును నొరిగి న్నిగ్నేననిశ్చ
నిత్వ మొప్పెను సూక్ష్మహేలఁచిచారు
సన్నకుం బదాగివందనం బాచరింప

ఉ. నా నిఘూరానుచంద్రులను నమ్మునిఁ గాంచి విదేహజాతకై
శ్రీసుచిరంబుకొ కనులుజెందంగఁ గనొని నాల్గువెపులకొ
ధారణిగూతునుం గక తమ్మునిఁ గన్నులఁ బ్రచ్చచేసి శా
లారుదిరాంగణంబున నిలుబడి యుండంగఁ గాంచె నేనుచుకొ

ఉ. బందువు తెల్ల రిప్పిగిని వచ్చిరి వెళ్ళిరి దానఁ గ్రొన్నగుల్
పొందిన గుండెయై తరుణి పోయిన దారినె చూచుచుండఁగాఁ
గొండలమంది స్వామి యరుగుజనరాలి మనస్సుఁ దేర్చగా
సుందర మొక్కయూహ పొడసూపి ననిబెడపట్టి యేగుచుకొ

క. దూరముగా నేగి ననికొ
నా రేగిన దారిఁ దిరిగి వచ్చెను మృకుమం
దారూఢహాసనననుచు
శ్రీరాముండు సితకోడఁ జెప్పెను వచ్చెకొ

క. విను వడలిపోయినా మని
యనుకొను చుర్పార యత్తలండఁకు నినుఁ దో
కొనియైనఁగాని పాపే
యని వారలు వగచు చుండి రంభోజాక్షి!

ఉ. అప్పుడు వారివస్థలు చలాచలనార్నిధి శేనపుంజముల్
చప్పుర మెక్కు- మల్లియల జాజులవెల్లని రేక విప్పు లా
యప్పటి వారికన్నులు నతానతిప్రాగ్గనావలంబిసాం
ద్రాపుతిసీరదప్రథమదర్శనమునఁగూరపింఛముకొ

క. ఆలోలలోచనాంశులు

లీలాంబితకరాంగుళీకము గాఁగ

హేలాయానముగాఁ జని

రేలాసల కివనీబీక్షాపేక్ష

చ. కుటజలతాంతపాళి యెలగోలుగ సన్ననిరేక లార్చి యు
తూటముగ నవ్వినోయ నెనకంబుగ నూగిసలాడు మల్లికల్
సటమదబంభరచ్చలమునక దెరు వడగ వచ్చివచ్చి ముగ
దటికిని వందమంది మఱదండ్రు పరాధిక మాచిసట్లుగ

క. మృదుమందహాసమున భూ

మిదుహిత మృదుపాణిలతల మేకొని తోలంగ

గదియించుచుండ రాముడు

విదేహరాజ్యప్రసారవిభవముఁ గంచుక

వ. పోయి పోయి తప్పిత్రకూటప్రత్యంతధాత్రి వెండివన్నెల నెత్తురు
వన్నెల పసపువచ్చని తోగరువన్నెల నెలరాలజగుల గిరిధాతుడేక
బులఁ దిరుగుచు మాపులు నేరేళ్లు లొంగుగలు ప్రియంగులు పసలు
మారేళ్లు రేగులు మోరటు లూడిగలు నెమ్మిమ్మోగులు నెమ్మి
నిప్పతలు వెలగ లుసిరికలు మొదలయిన బహుపుష్పితివృక్షముల
నడుమను బుంతలను జూపి చెప్పదుఁ పోయిపోయి

సీ. భ ర ల యాజానుబాహుగాఢంబులు

తొంగలికవుఁగిల్లుఁ దుసికిలించి

గమణకవోష్ణాధరస్పృష్టిమధురచుర

బగము లర్థంబునఁ బరివారింది

నాథహేలాపాంగసాధుహసాగ్రచే

లాంచలకర్ణణయత్న మాఁగి

విభుకరాగ్రసరోజవిధుతసయోధర

సమయోసమయత జలకరించి

చిత్రకూటదశీకేళి సిద్ధసాధ్య

యక్ష కిన్నర కామిను లరుగుదెంచు

జానకీరాములకును బాహుళ్య

భక్తి నాడికలక నతుల పట్టుచుండ

- మ. భరితేందీవగపుండరీకవిలసద్భాగీరథీగంధబం
 ధురపాథోలహరీకిటమణిబంధుప్రాథమిగీరభా
 స్వరసంభాగవహంబులై యనిలముల్ నచ్చెన్ ధరాకన్యకా
 దరవత్తోఁగనుక బంధసంశ్లేషవన రస్యేడసంస్కా-గముల్
- ఉ. పెట్టిన వేదవోలెఁ దలపెట్టిన కోరికవోలికన్ శిలా
 పట్ట మొకండుఁగాంచి రఘువంశముహేత్యవసూరి తా జగ
 త్పట్టపురాణికిన్ శ్రమము వాయఁగ నచ్చటఁ గూరుచుండి యి
 ట్టను చరించు చిటనియె నాననతైత్త్యము కొంతవోచుగన్
- క. ఈ చిత్రకూటగిరి శో
 భాచాంద్రహిమిప్రభావము మృగులి
 పాచారణకవృచస్యం
 తీచార్చిక్యముల వన్నె దెచ్చిన దతివా!
- గీ. తెఱవ! యీ కొండగువ్వగు త్తికలు తుంగ
 మున్న పులిగోరుచెట్టుల ముసరు తావి
 యావి వదలెడు లోపలి ప్రాణములకుఁ
 బరిహరించిన సౌఖ్యముల్ పాదుకొనఁగ
- శా. ఏతత్పుండరకందరాంతరములన్ హేలామహేశాను లా
 పాతోత్పాదితబ్రహ్మాగోమలు మహావాచయముల్ స్థాండిలుల్
 చేత స్తుంభనమాత్మ్యయము లక్షీప్రోతపూషుల్ స్పృహ
 పేతుల్ నిల్తురె ప్రాగ్రహారజలముగ్నిస్తారలోలాలకా!
- వ. అని శ్రీరామచంద్రుని డొక్క-ముహూర్త మూరకుండి మఱల
 నిట్లనియె
- క. నీవును మా సౌమత్రియు
 నా వెంబడినుండఁ జూచినావో లేదో
 యీ విశ్వస్వవైభవ
 మావిష్కృత మైనయల్లె యతివా! నాకున్
- మ. అనినన్ జానక రామచంద్రుఁ గని హాసాంకూక మేపార ని
 ట్లను సాకేత మవెప్పుడో తిరిగిసోమా! తాతపాదుక వశి
 ష్ఠునిఁ బ్రశ్నింతు నరుంధతవ్వపయి దమ్మద్ధాంతరంగంబునం
 దున నెచ్చే ననుమానముం దగిలెనా తోరంబు నీ కంచునుక ౨౨

౩. నే నొకదానికిఁజూచితి -

మానసమున వేటుగాఁగ నున్నింతువు నీ

వైనను నా లోనను నీ

వైనను నీలోన నే నయారే! కానా?

గీ. విముసవిముసమ్ము చూడక నిలువలేను

నిన్ను నత్తు మువ్వగు నిన్ను నకలి

వారు పోవఁగ వారల భాగ్య మెల్ల

స్వార్థపరులనై నేన యాచికొంటి

మ. కిత్వప్రక్రియ రామచంద్రుఁడు నరాంగీ! స్వంగ్యసర్వస్వభా
రతి! నాలో మఱి యిట్టులా! యయితి వారా! యన్న, భూత నా
మతికిఁ దాచుట చేతకాదనిన నీ మాత్రానికా కోప మం
చతివం గాఁగిటఁబూని నవ్వులని యూరార్చెం బ్రభుం డంతటన్

చ. విశిత్తగుత్తుచాలనసనిస్వనభాస్వర దేవనాహిని
శిశిరపుష్పత్పరంపరలు చిందుచు వచ్చెను బొట్టు బొట్టు గం
చనీతమ్మణాలనాశశకలాంతరఘట్టసూచివాక్కులై
దిశలు సితచ్చటాపరిణతిం గనఁ ద్రాంచవిహంగసంఘముల్

సీ. నీ చేతిరాళ్లులు నా చేతిపూవులు
పట్టించి బలనంతపెట్టి సీత
నవ్వించికొన్నట్టి నాథునిమెడ సుప్ర
సన్నయై ప్రేమాబి జనకదుహిత,
నృపయాభు నీలోగోహితమా కి కోష్ఠీచ
మమృతాన్న కూలంకషాంబుమజ్జ
నాతిథౌతాపఘనాధికదర్పమ్ము
నీ క్రొంచములు తొక్క లెత్తి నీరు
చిలకరించెను మనవైనఁ జెలుగాదె
యింత దర్పము లై నను గృహిణురాంబు
నేవనము చేయుచారె? శ్రీనివాస
వారిధరముగ్ధమోహనాకాగి యనిన

- క. చెట్టాసట్టాలు పుడమి
పట్టియుఁ దాఁ బూని గంగపట్టెనుఁ జని నీ
రాట్టముల నీటిబెక్కురు
పిట్టలు తల దాఁచుకొనుచుఁ బ్రియమున నునికి
- కా. గాఢేయత్వము దాటిపోవఁగను గంగాభిన్న కూలంబులకే
బ్రాణాయామము లూని కొండలు శరీరక్షేమముగూర్చి క
ళ్యాణాపేతముగాఁగఁ గొండలు భల్లూక సదేహుల్ వసి
నేణికంటకితోపబుద్ధులు మునుల్ ప్రేమానుచు గొండలు
- ఉ. అన్నియుఁగంచుఁ బోవుమ జనాళిలదూరగఁ మొక్కరేపునక
దిన్నెలుగాఁగ నొడ్డునను దీర్చిన రాలు గలట్టి చోటఁ బై
జెన్నగు వారవాణములు చేరిచి యొడవన, నీట దూడీ ర
మృన్న భయంబు వొందు జనకాత్మజఁ గేల్గొని లాఁగి వాహిని
- నీ. మునుఁగుచుండిన భార్య మొగి సంసభాగుఁబు
సం దేనుఁగు మృణాళ మల్లు పూని
పక్షి నీదుచు నున్న భార్య నేత్రంబుల
హర్యక్షపతి శిశునట్లు గాంచి
పెనఁగుచుండిన భార్య పృష్ఠవంశోద్ధ్వమ్ము
న గరుడి యమృతమ్మునా గ్రహించి
వడిఁ గాఁగిలించినభార్య నొక్కకరావ
జారు బిడ్డను తల్లి సరణి నూని
చిన్నరి సయాటగా నీరు చిమ్మి చిమ్మి
లీలగా నీరములు పుక్కిలించి యుమిసి
సారిజాతనికుంజప్రవాహచలిత
వారిజాతసువాసనల్ వలచి వలచి
- వ. తత్కాల వేగసమాయాతవివృతవదన నొక్క మొసలిని గాంచి
శ్రీరామచంద్రుండు సీతాదేవి నొడ్డున దూరస్థిలాతిలాంబున నునిచి
పతితోందరఁ గాంచి యేమికారణ మని యడుగుచున్న యామె
కేవలయు లేదని సమాధానంబు గావించి మఱల జలంబుఁబ్ర వేశించి

పాశ్చాత్యుర.

- సృజయవేళాసాసృజిమణ బంధుచబ్రథాత్మజాత
నిలయగదాపాతనిధుఃవేగదర్శికరపుచ్చ
కలితతాడనఘోరభణితి గంగాంబులు తల్లఁ గలఁచి
యలజడిం గావింప మొసలి యాతని నండఁగాలేక
- మ. సుడిగుండంబుల నైనఁ దృచ్ఛుకొని చొచ్చు గ్రాహ మాళిగా
కుడవతాంతవిశిష్ట ఝంఝముగ నీగుఁ బాణిపాదోరుమ
గ్గడకాభీలవిధూతి మందరగిరిగ్రావాకృతిం జన్న రా
ముఁడు తత్త్వాంతజలస్థలంబు దరియంబోఁగాక పెన్దాకయై
- గీ. కొంతవఱకును బతిఁ గలగుండు పెట్టి
దరియఁగానిచ్చె బరివివృతంబు గాఁగ
నైనమోమున వచ్చు గ్రాహంబు రెండు
దవుడలును బాహువులు చాచి తివిదిపట్టె
- గీ. లడ్డముగ నీమచుండినయట్టి మొసలి
నిలువుగాఁ బడి తల్ల కిందులుగను బడి
పార్శ్వములఁ బడి గగ్గోలుపడియు స్వామి
హస్త తప్పించుకొనలేక పల్ల టిల్లి
- వ. ప్రాణపర్యవసానమై ప్రయత్న మేదిన స్వామి దాని దోసివేసిన
నది కొంత తెప్పిటి యిట్లనె
- క. మాటలాడకుండ దవుడలు
వేటాడెను సామి మనవి వినిపింపఁగ నీ
చోటి కరుదెంచి యె తిన
నోటికి గడవేసి తేమనుదు నా తండ్రి!
- చ. నినుఁ దినవచ్చినా ననుచు నీ వెద నెంచితికాని స్వామి! నిఁ
దినుటకు దాడ విచ్చికొని తెచ్చిన సర్వవియత్నదంబు చా
లనిది ఖరుండు చూపణుడు లగ్నకవృత్తులు లంకలోన నీ
కును గల నైరభావమునకుఁ బ్రభు! జాగ్రత్! భద్ర మయ్యెడు!

- చ. అని తలక్రిందులై మొసలి యంబుప్రవాహములోనఁ బోయినం
గని రఘురామచంద్రుడు నిశామదయామతి ప్రారజంతుడు
స్తవత తపీయసస్కృతపదంబు నొసంగనుజేయరాని దగ
చును విలపించె మాససవిశుద్ధిని దానికి ముక్తి కోరుచు
- వ. అంత విచారగ్రస్తుడై యొడుగుకుఁజేరిన భర్త గాంచి జానకీదేవి
యిట్లనియె
- సీ. కడు మంచిబాగాయె గాని యింకెప్పుడు
గానలే నంచు నిక్క-ల గాని
కొనితెచ్చుకొనఁబోకుఁ డని యంతసేపు నా
ప్రాణాలు ప్రాణాలలోన లేవు
తీరమ్మునకు వచ్చినా గనుకొంటిని
యింతలోపల మఱి యేగినారు
మఱల నేగుట యేల మృందిన మొసలికై
యింతగా నగచుట యేల మీకు
నంత జాలిగుండెయైనప్పు డది యెట్టి
జంతు వైన దానిఁ జంప నేల
దాని యంత నదియ తాఁ జైకివచ్చినఁ
దొలగెనీయకున్నఁ ద్రోచు చొప్పు
- మ. అనినక స్వామి వదించె నీ గతిని గంగానేకతీరంబులకొ
మును లంబుల గొనఁబోదు రీమొసలి చంపుకొ వారినం చెంది దా
నిని దోరించితిఁ బాప మా మొసలికానీ! మంచి దీకానలో
దనుజుల్ పెక్కురు వారినిగుఱిచి భద్రం బంచుఁ జెప్పెంజిహ్వా
- గీ. తాము లా మొక్క గొకరి నోదార్చుకొంచు
విడిచికొని గుడ్డలను నెండఁజెట్టికొంచు
నగ్ధవివృతనూకాంతు లానికొంచు
జానకీరాము లొకకొంత సంచరించి
- ఆ. మఱలఁ జిత్రకూటగిరిశృంగకానన
సుచుకుటీరములను జొచ్చి విచ్చి
యున్న సనలదండ లురములయందున
మాకు లందుఁ దాల్చి మంజులముగ

మహాభారతము

తెల్లని యానామి యసితవీధితి తెచ్చుకొన్నాడు
నల్లని యాతలి తెల్ల ననువు మేన ఘటించుకొనియె
జెల్లరె యిది హిమశైలశృంగాంతసేమ కాబోలు
నల్లదె చుట్టినచ్చెడిని నాకముగ్ధాంబులైలిని
భాగీరథీపుత్రు కాదు ఫలస్థవహ్నానేత్రములు
శ్రీగంధి పన్నముల్ కావు శివసునఁ జెన్నిచందురులు
మోగవిద్యామూర్తు సమయు నుగ్రుండు సద్దీక్షచాప
భోగాయతాంసుతా శబరమూర్తి కాబోలు నీజంట

సీ. ఇరుడెనఁ బూలపందిరి ప్రాణజేసిన

లీలఁ బ్రియంగువలీచయంబు

నృగాన ముంగిట రంగవల్లులు తీర్పు

నహి భద్రదారుపరాగపటలి

వీతాదుణసువర్ణ భాతుసంతానంబు

పసపుకుంకుమతీర్పు భద్రసరణి

ద్వారపథకుకళారికారమ్యమంజలా

హ్వనసాభాగ్యమర్యాద కలిమి

ప్రభువు లరుడెంతురగ చేరుపడిచి రేమొ

కేళిసూ మన్నగతి సమాలోలచారు

తానిధానంబు శైలకందర మొకందుఁ

జెంగటం గాగచుడుం బ్రవేశించినారు

౧. ఇట సోమకుందు త్రయ్యగంధిపటలిచం

క నిజిఁ తొరసాగరము నుటుకుం

బెనుచోట యిచ్చట పెకలించి ముట్టియ

కొనముంటిలో వార్ధి గుద్దలించు

నిట సురాసురులు వాహినిలగ్నగిరిపాంత

గల్లపానులు దైన్యకలితముఖులు

నిట్టతాబే లిందుఁ జట్టులె తీన

గరుడినాఁ బర్వెత్తి కాలుసాచు

నిట నరాహసాశిషుః కిలసోపానస్థః
వాదధాత్రిః గోముగ్ధపట్టి యోక్తుః
సోత్తి యిచట ముగ్ధధాత్రిః గాలఃగాలు
పెనవి యొక్కలీలః బేర్చినాడు

సీ. నీవై వాయించు విద్యాధరీపయో
ధగలగ్నమాళి విద్యాధరుఁ డిట
శయ్య దుప్పటి పీఠ్మ వాగజీశృంగార
ధోగజీహృతవృష్టి చాక్షుఁ డిటఁ
గేళిగాఁ బరువెత్తు కిచ్చగీపుష్పాను
కృతినిఁ జట్టుపఁ తెత్తుఁ గిచ్చరుఁ డిట
సంభ్రామాసాధ్యయో సాధ్యాంగనాపరి
ష్వంగగాఢాకూతి సాధ్యుఁ డిచట

నిట హిరణ్యకశేపు నెగచేరు సింగంబు
నిచట దైత్యు నెత్తినెక్కు నటుపు
నిచట నేమి చిత్రమిది యొక్క-గొడ్డలి
విచ్చిపోవ శరము గుచ్చుకొనిమె

ఉ. గోడలలోపల మోలిది కూర్చినవా సతిమానివేకముల్
గోడల ప్రక్కలకు సొగసు కుంచెల దీర్చిన నర్థవిత్రముల్
కూడిన ప్రేమతోడఁ గనుగొంచు ధరాసుత భాష్యనారుడై
యాడెను స్వామి వాక్యముల నడుల విప్పుల నాలకించుకొన

చ. ఒకకథయేమి యెల్లకథ లున్నవి తా శిలి మేరు మామ మ
చ్చికయు, డధిచి వెన్నెముకఁ జేసిన కత్తియు, బిట్టురేగుతా
గకుని దురాగ్రహంబగు పరాక్రమభూతముచేయు స్వామి వా
లికలగుఁ జూపులక జెడరి లేచిన దైత్యతనూనుహగ్నులు

వ. మట్టి యొక్క కలనగల చిత్రపరంపరఁ జూచుదు చానడివి
యిట్టనియె

సీ. నే నింతవ్రతచర్య సేకయి పూసలే
దుమ పూనినట్లుగా నుగ్రుక్కొంటకు
సీవిల్లు సీచేతనే యుండె నట్లు కా
నగనమ్మ నోహో పినాక మిద్ది
సీచేత భగ్నమౌ నాచాప మెట్లు యుండె
నటచూడు త్రిపురసంగహార మిద్ది
సౌమిత్రివదనంబు చాయగాఁ దోచు సీ
యన యెవ్వరో శరవణభ్రంషో

నాకు మెడ నొప్పివెట్లుచున్నది యనగ
సీత, యీ ప్రితిసూమాల తీపునికథలు
చివరగలవయి సోయెనే చెలువ యంచు
క్షోణిసుత రాఘవుం డానికొనియె బూని

మ. వినతాక్షి శ్లథపక్ష్యకేతకి రసాభృత్యుండరాచిత్రవ
ర్చనసుస్వేదజలాభిషేచనపరిశ్రాంతక్ ఫరాకన్యకక్
తన బాహుద్వయిఁ బూని కాననలతాంతస్యాదు శీఖాసమీ
రణమార్గంబుల రామమూర్తి పరిచర్యామూర్తియై పోల్చుచున్

మ. ఒకచోటక్ బహువర్ణ నిత్యితము కాంచూర్ణస్వల్పం బక్షిగో
ళకసంతర్పణశీలముం గని స్రవల్లాహ్లాశిలా వేది యా
నుక యొక్కొక్కరు కూరుచుండి గ్రమ పో నూల్కొన్న నైదేహక
న్యకకుక్ రాముఁడు లక్ష్మకక్ దిలక మాన్యంబందునం నిద్రగా

గీ. నడుమను గురంటకలతాంతనవ్యసూక్ష్మ
కర్ణికాకృతి మృదుపిశంగచ్ఛవియుగ
దానిమణుగ నరుణానరానతము
శృంగుండ్రరేఖయు మండలకుంకుమముగ

తా. కారున్యాకృతరమ్యమై చనగ శీఖామండలాంతాంశమా
లారమ్యంబుగ శ్వేతవర్ణ మణిమాలారేఖగా వ్రాసి ఛా
లాహాథంబు చలభ్రృపార్వగము కళ్యాణంపు బొట్టించి తా
శ్రీరాముండు మెడక్ మలంచికొనుచుక్ సీతాముఖం బెంచుచుక్

చ. ఇట్లునె నామఁ బెన్నఱకలేచిన మింటికి లేచిపోయి యా
పనికిపురాయి చంపియనిపైఁ బులుగీసి గ్రహించి తెచ్చి నీ
నిటలము చూచుకో నెనుట నిల్చెడివాఁడను వెల్లవీర మ
య్యటజముపొంత గంగమడుఁ గున్నది రమ్మని యిద్దఱేగుచు

క. గంగమడుగునఁ దన తిరుకంఠఁ జూచు
కొరుమ రాముని బుజ మారుకొనుచు సిగ్గు
సమచు బానకీదేవి శోభాసయోధి
పాదబింబత్రహవిధి సొనులించె

గీ. అంత వారలు స్వాదుల్లాభిత్తుపి
వేళఁ గదలుచు నటనట విశ్రమించు
చచట నచ్చట నేగుచు నఖిలనసము
కైవసము చేసికొనుచునుగాఁ జరించి

మ. తమమార్గంబునయం దశోకతరుసంతానంబు వీక్షించి శ్రీ
సుమగంధానిలవీచికాతిథిజనస్తామప్రీయాహ్వాన సం
భ్రమపత్రంబును శాదచారణపశిత్రాంతుల్ తదుద్యాపభా
గము విశ్రాంతికి నున్ని-పట్టచుఁచు బోగా ధాత్రి సర్వంబునకా

క. చెవి జంపువోనివాడను
ననకాటంకములొని నఁలును పున్నెం
బినతాలించిన తావులు
నవనిఁ బఱపు పఱచివట్టు లయ్యెని గవఁగా

శా. కాంతామోహనకై శిశుకాగ్రచనాకాంతాధ్వనీనుండు త
తాకాంతమ్ముల్ పుపులేరకా దొడఁగినం గాకుత్స్థు జ్ఞాతీ త
త్రాప్తంతస్థమ్ముగు వృక్షమూలగతచిత్ర ప్రాధపామాణవే
ద్యంతంబందునఁ గూరునుండె రఘువీరాధిభావాబ్ధియై

ఆ. తల్లి కూరుచున్న తరుశాఖలందునఁ
గోరితి రాజాకందు కూరుచుండె
కూరుచున్నయట్టి క్రోతిరాజుకు జాన
కమ్ముగవిస సంబరమ్ము గలిగి

సీ. ఉజ్జిమి పండి గిలించి యుయ్యెలలాంచి తా
 భాగ్రభాగమ్ము బాహుస్థిలించి
 కుప్పిగా నెగిరి లాంగూలసంస్కృతన
 ప్రకటభూతములఁ బత్తిములు రాల్చి
 యాదృచ్ఛికాపచయంబుచేసి రెమ్మ
 చప్పిదాడలతోడఁ జప్పరించి
 సాంద్రదేశములలోఁ జన గోళ్ళ పోనిచ్చి
 కంపిత మూరుభాగంబు గోఁకి
 నగము కొంతమేర దిగి కొంతమేర ధా
 రణికి దూఁకి జనకరాజు కూతు
 ముందు నృత్యమాడ భూసుత ధాసిత
 భయవిమగ్నమయ్యె బడలిపోయి

ఉ. కెన్నవఁ గేకపెట్టఁగ మృగీనయనాగతవిధి కంతగా
 దవ్వన నున్న స్వామి కని తానయి శ్రద్ధగ నేరిపట్టి యూ
 పువ్వలు జారఁగా విడచిపోయి శరాసము కనాణిమై
 రివ్వన వట్టిచేత బెడరించె బ్రనంగమసాగ్వభమునిక

శా. గోలాంగూలమహేశ్వరుం డతఁడు గన్గోతు నిమిలించి వం
 తాశీఘట్టనరావమేదురముగా ధాత్రిస్థలి ద్రోసి మే
 ఘాలీడంబగు గర్జగా శిరమునక హస్తవ్యయింజేర్చి న
 న్యాలీలాధ్వమునం జనక ధరణికన్యాభీతి పాయంజనక

గీ. ఎంతో శ్రమపడి తా రచియించినట్టి
 జానకిదేవి ఫాలస్థచంద్రరేఖ
 వోని తిలకమ్ము స్వేదసంతానలహరి
 గరఁగిపోయిన జాచి రాఘవుఁడు తాను

మ. అవ్రతా! వానర మొక్కఁ డిట్లనిన భీతాహమృగం రాచపు
 ట్టపు నీకే తగునంచు వల్కలపటాటాపంబుగా జానకి
 నవఫాలంబున స్వేదముక దుడుచుచుక నమ్మించుచుక జాలు నిం
 కును వనియాన మటంచు నింటికి జనంగా నామె నొప్పించుచుక కెం

వ. పర కుటీరమేగిన వారికి సామిత్రి యేర్పఱచిన సర్వసంభాగములు ప్రమోదదంబులయ్యె; నతఁడుచేసిన పరిచర్య సాఖ్యదాయని యయ్యె సామిత్రి సారణిమాంసంబులు యజ్ఞపరిశేషంబులు సంభరించిన నొక్కనాడు జానకి వాని నెండఁబెట్టుచుఁ జేత నొక్క పుల్లను గొని పక్షుల నదలించుచు నున్న సమయంబున శ్రీరామచంద్రుండు సీత తొడపైఁ దలచేర్చి నిద్రించుచుండె నప్పుడు

క. ఇంద్రుని కొడు కొక కాకము

రుంద్రగరుచ్చాలనోగ్రరూక్షము శేలా

సాంద్రామిషలవహగణా

తంద్రచలచ్చంచు వగుచు దర్పము మోయె

గీ. ఎండఁబెట్టిన యామిషఖండములకుఁ

జొఱచు సీతాపయోధనశోణితంబు

రుచి మఱగినట్లు లెడదయెఱచి గ్రహింప

ముక్కుచాచుక తల్లిపై మొనసి దూఱి

శా. తా నట్టింబుల దూఱినన్ బతికి నిద్రాభంగమా, మా సకా

ష్టానం బాయదు కాకి, భూమిసుతవక్షఃస్థానమున్ ముక్కునన్

దానై జీరును బాసిపొవు ఖగ మా ధాత్రీనుతోరస్సుగ

కానన్ వాఱుకట్టె దుష్టబలిభుక్చుంచూపరిహాసమై

శా. తా నైదేహియు నెంత కొంచెము పరధ్యానమ్ముగా నున్న రే

ఖావిస్ఫోటముగాఁగఁ జేసి చను ధ్వంసతోట్ర, కాష్టాహశిం

జేనంబాయద, యంచె లంచెలుగ విచ్చేయున్ నటచ్చంచు ఖ

ర్కువేధాకృతి తెక్కలన్ విద్రుచుకొంచున్ దుష్టకారం బొగిన్

క. మొగమెల్ల యెట్టుపడియెను

జగురుకనులు జేవరించె సీతకు రక్షా

నుగమై తడి చీరంటిన

నిగము గదిరి నిద్రలేచె నీశ్వరుఁ డంతన్

చ. చెదరి విసర్జమై పాలుచు సీతమొగంబునుగాంచి తొమ్మునన్

ముదిరిన యెట్టువన్నె తడిముద్దఁ గనుంగొని స్వామి యేమి యి

య్యది యనఁ జేయించాది జనకాత్మజ పల్లకిబొంగువొని ము

క్కద్రుచుచు వచ్చు దుష్టచర కాళము వడకనుజూపెఁ బూవినన్ ౭౭

చ. తనప్రియురాలి తోమ్ము కరతామరసంబున రు తనీయముం
గొని పెనునెత్తు రద్దుమను నోడిగ వచ్చెడు వాయుసంబు ను
ష్టని యదలింప భావంతుము మహాప్రభుపల్కుచు లెక్క సేయకే
జనకజపైకి వ్రాలి మరుసం జిలుకండ యొకండు వీసినక

గీ. బ్రహ్మదత్తనరంబుదగ్గమునఁ గాఁ
యూది వారించు స్వారఁ గైకోడు నోడు
నోలె నంటుకయున్న విభుండు కోవ
ఘూర్ణితాక్షుండు క న్నెక్కికొనగఁ జూచి

క. సామాన్యమైన శాకము
తా మనుజులపైకివచ్చి తాకునె యిది యే
దో మాయకాకి వీనికి
నీ మాత్రము చాలదంచు నెఱింగినతోనక

క. విభుఁ డొక్క గడ్డిపోచను
నభిమంత్రించుచు సక్రత్ప్రజాఖిలశక్తి
ప్రభవదురాగ్రహదారణ
నిభాషువు దానిమీద విడిచె గడకక

సౌభాగ్యము

తొలగి చనిన మఱి తొలగియ చను, బడి తొలగకనూటిగ
తానై చనఁ బోవుక నూటిగఁ దానై
మలగి పెనుదిరిగి మలసె నెఱకలు ముఱిగఁగ నిప్పులు
చూపించిన నీతిక గప్పు నరాతిక
దెలియక జనకజపెసఁ జను లెఱువును తికమక భావంతుము
సీతక విడిపోవక బాణము పోమక
విలవిల నెఱకలు విద్రుచ్చుచు సలుగున వెఱచుచు గాకము
పోవక ననువెంటం బాణము పోయెక

క. తనవెంట వచ్చు బాణము
తనప్రాణముఁ గొంచుఁబోదు తఱిమితఱిమి వెం
టనె వచ్చుదోడ వచ్చియుఁ
దనుఁజంపదు చంపునట్లు భార్యము చేయుక

క. పోసి యూరక వెంబడి

రాసి యని యూరకుండరా వెలికలలో
లోనం గమకెను మాంసం
బైనా లో గుమ్మువెట్టిరలుగ నయ్యెన్

గీ. ఎండఁబెట్టిన మాంసంబు నిన్నిముక్క

లిట్లు ముక్కునఁ గఱచికొం చేగ నింత
చేటు మూడునె యట్లెలచెతు నేను
బ్రహ్మదత్తవరంబుదర్పమున నేను

క. పెరిలవి నిశ్చేషముగా

నెరిచి వలసినంత కొంచు చేగంగ నేనో
కఱచితిఁ గొత్తలు గడిం
గఱచితిఁ దప్పకొనలేక కాండము నిట్లులే

న. నా కిట్లు కావలసినదే యని బ్రహ్మవద్దకుంబోయి

క. స్వామీ! యయోధ్యరాముడు

నామీడికిఁ బంపె జూచినావా బాణం
బామాది వీరిహోత్ర ము
హా మాత్రులవోలె గావుమయ్యా! యనినన్

ను నీ భావము.

రాముడా! చనుము రామశరంబు లభేద్యముల్
పో! మతేమని తలంచితి భూమిసుతాపతిన్
రే! మృజాపథము నెంచితి దృప్తమతీ! పృథుం
డా మహాత్మునికె చేసితివా! యపకారమున్

ఆ. అనిన జనవ్రవలన నైన ధైర్యంబెల్ల

సిలుగాఁగఁ గంటనీరువెట్టి
స్వామి కేశవుండు సాకునో యని పాల
యుదధి కేగి తోక్కు లూఁచుకొనుచు

ప దీ ప్రి ఘోష ము :

పూని సామీప్యముం బొందఁగా రాకయే
నినాడఘోరాకృతి వార్షిధానజీ
ననియోగభంగాలి వారిం చె విష్వ
కేసుండు వేత్రాగ్నిసృష్టరుంఱునా

ఇ ం ద్రి వంశ ము :

అకాశమందైన గటా! చనక దరం
గాకీర్ణ ఘోరాకృతి యూడనియకే
రేతైన తెక్కా వినికృత్తక్షియై
కాకంబు విష్ణుశ పోకారి పొవఁగా

క. సర్వాశాస్తానంబుగ
సర్వజ్ఞుఁడు చంద్రహాసా స్వాంతము దవులక
గుర్వాభీలముఖంబుగ
బర్హిష్ తెక్కలవి యూడిపడునో యనఁగక

ఆ. కాకపక్షుకాంతిఁ జైలాసశిఖరంబు
మచ్చతోడి చంద్రమండలంబు
వోలె నుండఁ బోయి వ్రాలె ధూర్జటిపదాం
తికఠరిత్రి మహాకలికపతత్రి

గీ. ఉర్వి నెల్ల కోర్కు లుడిగిన నై నను
నుడుగనట్టి దొక్కఁడుగ్గి! నిన్నుఁ
గూర్చినట్టి చివరికోరిక నేనిటె
యంటుకొంటి స్వామి! యార్జు మవిస

౧౨ గీతి :

ఓరి దౌర్భాగ్యుడ! యర్వి వేటొక్కఁడ
య్యో రిరంసాపథం బొండఁడా నీ కయో
ధ్యారమాస్వామికా కాగ్గకే తత్పదాం
భోరుహం బూనుమీ పోయి జ్వాలాకృతిక

అ. కాక మింత దవ్వకానంత దగర

లోగ రామచంద్రుని లోగిలికిని

మున్న నిలచి మండిపోయిన తరువాత

బూచి యేమి శరణు పొందు ననగ

కా. చల్లారక దనమే నహో గఘనలస్వామి! గమానల్ల భా!

యెల్లం బాణము లిట్లె పట్టినవి గూ శ్లిపాని కాయమా!

ముహూర్తంబులకు భవత్ప్రతిభయే ముదియ్యె గంధయ్యె నా

నల్లం బిచ్చుకకంటుగొంచెనుచును బ్రహ్మాస్త్రమా! నాపయిక

క. సీచేతి వినాగ గరిక

గోచయు నాడవట మాడబుప్పిక నిట్లా

నీచీపయపయోధి

శ్రీ చల్లారక తదగ్ని రేఖ! గఘనత!

క. నీ కాష్ఠము క్షత్రితి

నీ కపకృతిః కేసి కాణుష్ఠ భయంబై

పోకారిన దుగ్ధజ్ఞ

నేకముగా! తండ్రి! వినయకమోగునా!

ఉ. శుదయ యేలనయ్య! ప్రభు! గుట్టులె గిలివఁ బోవు నా తలం

బాచులు కట్టి నీయెడల భక్తికి నిచ్చితి నీ గుమ్మకమ

ర్యాదను వెలపిం దణిమిరా సారియింపక నేను జానగా

నీదయలేకు వ్రాసెములు నిల్పుము నీదయ పాదుకొల్పుచుక

కా. మెల్లక రాముడనెక గ రేయపురుష! మేలయ్యెనై నక వృథా

భల్లక ప్రముగాని నాడువ్రతముగా బాలింపురా యన్న నా

యెల్లం బ్రాణము మేను నీయవియ నీయిష్టంబు గుండెద్ది నీ

భల్లక ప్రమహావీరాస్థలనసంబంధంబా! కైకోగదే

కా. కన్నొక్కండు గ్రహింపవే భవదీక్షితానమై యన్న నా

సన్నాన్నేయభిఖాగ్రీతేన నయనస్థానంబున జొచ్చినక

గ న్నున్నట్లుగ నన్న దగ్గిగొని రేఖాధూమ మేపారె మిం

ట న్నానాబహునాయసారనదురంతి క్షేప మై పొల్చినక

వ. ఆ కాకంబు లజ్జాదుఃఖంబుల నమ్మనారితో నిట్లనియె ౧౦౫

- క. తల్లిచన్ను గుడుచు దగ్గుంబు నాయంకె
యొకనియందె యుండె నుర్విమీదఁ
దప్పులేదు తల్లి! దంతాల నొక్కిన
శిశువు బుగ్గమీదఁ జిటిక పడకె
- క. అది కాదుకాని వాణీ!
యిది చెప్పుము గడ్డిపూక యిది పైజగముల్
పదరించి త్రిప్పెనే యి
య్యుదారచాసంబు స్వామి యూనుట యేలా?
- ఉ. అంత యమాయకుండు నిజమాడినఁ గాంచె పశ్చిమండు తండ్రి కా
డంతియ తండ్రివోలె నిపుడెక్కెను భర్తయు గాఁడు తల్లి! తా
నంతియ భర్తవోలె బిలియనూనిన నమ్ముదాక స్వామి! యొ
క్కింతయు నైనఁ నీ యెడల నేనుకనుండుము నిన్ను వేడెద
- గీ. ఏకవచనంబు పతికి జాత్యేకవచన
మా వియద్విధిఁ జూడనే యమ్ము యనఁచు
దేవువునం జనె నయ్యేకదృష్టి నైక
దృష్టియై కులంబుననారినెల్ల గూడి
- వ. ఇల్లు దినంబులు గడచుచున్నంత
- సీ. వైదేహిఁ గాంచి తపస్వికాంతాలోక
మమ్ము వంటెరదా యని యహగరు
జానతి యాశ్రమసరసునం దుండఁగా
మొగ్గి రేవునకును డిగ్గిరారు
గాఘవేశ్వరుని దూరమనఁ గాంచి తపస్వు
లతివలు గుసగుసలాడుచుండు
సామితిఁ గాంచి నిశ్చలవిస్తృతము లైన
కనుడమ్ము లేపారఁ గాంచుచుండు
రిట్లు యుండఁగఁ గారణం బులుంగరాక
రాముఁ డొకనాఁడు కులపతిప్రథితగ్రహము
జేరి విసతి ననాహయశ్రీవిధాన
మతనచే నడిగిరమక యనియె నిట్లు

- కా. స్వామీ! మే విలువ వచ్చుచూదిగను మీ సర్వరి సంఘంబులు
మీ మీ భార్యలు మేమున్నయెద సామీచీన్యహా భావహా
హానుజస్థితి జూపుచుండు రిది యీ చన్నట్టి కొన్నాళ్ళుగా
నేమో మున్నటిర కన్నడకు స్వామీ! యేమి హేతుత్వమై
- చ. పసిది వివాహహామొనలు పాసి యెఱుంగడు నన్ను లిప్తయుక్
గిసలయదేహ నే నడవికిం జనుదేర విదేహజాత సా
ధ్వసమతిఁ దాను నత్తు నని నచ్చెను గాదన లేకసోయితిక్
దోసఁ గెదియేనియుం జనునె తొయ్యలియూగు నదింపుచీ ప్రభూ!
- ఉ. పావనమైన నంగసము నంగన మెల్లను బ్రేచ్ఛవేత్త లా
కోవ జనించు న య్యరుగుకూతురు పెంపకమెల్ల నట్టిదే
శ్రీనివాసాబ్ధి మీ యెడలఁ జేయద యించుకయైన లోప మె
ట్లె నెలియై ప్రేమాదము ముల్లినఁ జెప్పగదే మహాముషీ!
- కా. ప్రాణం బెల్లను బ్రేగుచేతఁ జగురింపక్ లోకమో! పాడో! నీ
నీ! నా కేటి కటంచు మమ్ముబడినచ్చెక్ దమ్ముఁ జా తల్లి స్వా
మీ! నిక్కంబు సుమిత్రీ యోగ్యతమూరా లేవంక మా నంశర
యోనిర్యాజమహోపకారిణియ యీ సంతాన మీ తమ్ముడుక్
- చ. ప్రభూ! ఋషులన్ననైన ఋషిపత్నులున్నను నానియూహలో
నుభయజగమ్ములం దొదిగియున్న పవిత్రిత కాలుసేతు లూ
ని భరితపీ పీఠ బొల్పు నని నెక్కొను వానిదేశం బ్రేమాద మొ
క్కభయము కల్గినం దెలియఁగా నదియింపుచు మిమ్ము వేడెడక్
- గీ. అనిన న క్కులపతి యిట్లు లవియె నోయి
నాయనా! యెంతమాట యన్నావు, నీత
యేమి? సామిత్రి యేమి! నీ కేట్టి? మీరు
ఋషులు కాకున్నగద పగ ఋషులయంచు
- కె. మీరలు వచ్చినమా ఛా
లారూఢంబు లగు జోతు లానక నిల్చుక్
మీ రింక నున్న నిట సక
రీరస్వరములు సర్వముషికులమందుక్

చ. ఖరుఁ డను రాక్షసుఁ డొకఁడు కలును మూతితిఁగొన్నమి త్తయై
తిరుగునువాఁడు వాని గడిదేఱినబంటులు వాఁడు, నీవు నీ
తిరుణియుఁదోడ నీ యనుఁగుతమ్ముఁడు వచ్చిన మీ ధనుఁసురి
స్ఫురణముఁ జూచి గక్క-సులమూఁకకుఁ గర్నులు కుట్టెనో ప్రభూ!

గీ. జ్వరితు లైన బ్రహ్మాదంబు సంఘటిన
నువ్వుగింజంతి వ్రేలు ప్రి నిల్వటలిన
గాఁచి నియమముల్ సడలిన నేచి మునుల
పాఠముల్ గొందు రా ధూ గ్రరాక్షసాధి

శా. స్నానంబాడ నశీతలంబు చనినంతఁ నచ్చుకొక్కఁడు గా
హానఁ దాఁ బాలిమేనకోగడుబాహుక నచ్చు నొక్కఁడు వ్యా
ఘానఁ వాసనపట్టి వచ్చెదను నక్షత్రేయి యాచారధం
గానఁ వారలఁ దట్టుకొ నరిది మేఘున్నెడ దేహద్యుతీ!

ఉ. ఇచ్చట నూరు నెత్తికొని యేగఁగ నెంచుచు నుంటి మేమా మీ
రెచ్చటి కేగఁగాఁ గలరొ యేమయి మిమ్మురు డినిపోవఁగా
నచ్చెనటంచు మాయెదలు పట్టపు మే మిట నుంటిమగుచు మీ
రిచ్చట నిలుకట్టుటయు నేమి యిటంజను లేమి చెప్పదుక

శా. ఓ సామీ! పదిసార్లు చెప్పితిసి మీ రుద్యోతితానంతబా
హాసంపన్నులు నారి కేరొ యని కట్టా! యామలంబందు వి
శ్వాసం బూసఁగఁ జేయఁజాల విడిపోవఁజాల రీబ్రాహ్మణుల్
మీ సీతాపరిదీనమోహనదృశామిథ్యాభియోగంబునక

ప. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

గీ. మీరు నను విడిపోవఁగా లేకు నేను
మిమ్ము విడిపోవఁగాలేను మీకు నాకు
నడునుఁ గాకుండఁ జేసెను కడకసూపు
దితిజాలను మిమ్ముఁగూర్చి సాధింతు నేను

చ. ఇది యెప్పుడో వచింపకయి యిప్పుడు చెప్పితి రప్పుడైన మీ
సదనము లెల్ల విడిచనుసరిగతి లే దఖలంబు బండ్లపై
గుదిగొన నె తిసంపి యిది కూడ దనక మఱి యిప్పు డేమి చే
యుదురు సరే యటంచును రఘూద్వహంబు దేగఁగుటిరభూమిక

క. శ్రీగఘురాముని విడిచన

లేరు ఋషులు ఋషుల విడిలేరు గఘుకులుం

దారని నిశమనన త్యగ

ణారామసదానిశానగు బాధమాలై

వ. అంతం బదినాశకుం బెట్టిన మట్టిగోడలు సూత్రము మిగిలి పాటి

దిబ్బవోలై మన్న యాయూరు జూచి శ్రీరామచంద్రుండు

గీ. తిరుగమూతరింజలురు విదేహజాత

పోయి యడిగెడుం బొరుగై నం బుట్టరాగు

ఋషులదారిని ఋషులేగి రిషుసహాయ

లేన్మందమ్ముడు జనకజ కేవిలోడు ?

కా. వైగా నీ స్థలమో యయోధ్యకును వాపై మాకుటీరం బయో

ధ్యాగోష్ఠీగమనక్రియావనితినై వచ్చుమంబోగు రా

వేగం బెక్కినయప్పుడల బ్రజ రావే యంమం బ్రాశ్రింతు రా

గుంగుధర్మల్ మఱి దేవీకో మమతి నాకుం తత్తర బుంబునక

క. అప్పటికి దృష్టిపడి చన

నప్పుడొ క్రొన్నెగులుపుట్టి యేతెంచి ననుం

గప్పిన గమ్మని భరతుడు

తప్పించుకొనంగ నుటల దా బ్రోయ మగుకొ

ఉ. ఈయెడ వీడిపోవుటయె యెన్నివిధంబుల చెంచినూచినక

శ్రీయము ధాత్రి ఘోటకకరివ్రకగోగి ననోడన్మగం

బై యిది వీడిపోవడగిచ్చిది నీచట నేమొకస్థలా

మా యనుజుండు గోడలిడు మన్నోకం పన్నుని మామనీవ మె

క. మా యన్ను లుచట నున్నది

యెడయెడ మఃఖించినది లుదే స్మృతి పోనీ

యెడయెడ వదలివ మఱియె

పోయెడనాయంత వగపుపుట్టిన నా నల్

వ. అని చెంబు తప్పెలలు బుజున వేసికొని భనుర్బాణంబులు పూని

పదిబండ్ల నిండ భరతుడు తొచ్చి వదలిపోయిన బాణాల మోపులు

కుటీరమున భద్రమ్ముచేసి తగునాత నాటవికులవేడు దెప్పించుకొన

వచ్చునని బయలుదేరి ముప్పును నశపించి యింకా తదవ్యవసాయముని
రాజు నాశ్రమమునకుఁ జేరి

చ. ముని యపు డాశ్రమమున్నకు ముందు సమాధినిమీలితాక్షుండై
యునిని నన్నదమ్ములెవఁకొప్పంగ సాంజులై నిలంబడక
జనకజ మానిరాజు కుశిచాయకు నింతుక నొత్తిగిలి ని
ల్చిన ముని కన్ను లింతఁదెరిచెక నుడిగంట మఱొక్కచంద్రుండై

శా. ఓయి! నాయని! రానుచంద్ర! శిశువా! యోగక్షమా! తల్లి! సీ
తా! మొన్నాళ్ల కునస్రి యందు ముని యిందై యుండె నొక్కండటం
చానొక మీయెద నంచు నా నశకభుండ వచ్చెనో మానినాక
బ్రేయోభావము నొల్కఁబోసె ముని పారీధ్యాలై నాకులం

మ. మునిపాదంబుల వారి కేల్లుల మొగవచ్చు చలనా తాను పెం
పునఁ బుల్కలచరు మానికన్నుల మొగుప్పల్ కన్నులక సాము వి
చ్చిన ఫలత్వచ మంగు నాన మొదలై యెల్వారు బ్రేమంపు భా
వన వీచీమధురాక్షిణాంతిపెనగో చాకల్ కపోలాద్ధృతల్

న. తత్సమాగమానందపుంగుల్లె యొక్కయెడము చూచి శ్రీరామచం
ద్రుండు సీతతో నీయన యెవ్వరో నీకుఁ దెలియునా యనఁ దల్లి
యిట్లనియె

క. తెలికాకినెలుఁగుముక్కో
మిలమిల లపు పచ్చిపాల మీఁగడతరకో
కలువచెలికాడు తెలిసెరు
దెలిసెను మునికాకి చివరి వెలివెన్నెలలక

చ. అంత నమ్ముని యింకాగుమ్మము నంకఁజూచి యోసి వృద్ధతనస్వీని!
రా! తా! మహాఁ బ్రాంతమట్టాలు పచ్చి రస సనసూయఁజేసి

ఎండి బెరల్లు పేడైన నంగ
రావిపుల్ల యుఁ బోని గనుకలంగి
సామూహ్యకృతహోమసంగతాగ్నేయలి
భాపింగలిమములో కమలుగలది

సారిని బండిన మొక్కజొన్నకట్టల తుదక
సోలు పోతుల తుదిజాతు కలది
మహితకారిక చంద్రమండలాభిముఖన
తీర్థైంసుకిరణసందీప్తి కలది
ఫలమున నిడ కుంకుమపిఠలచేత
నాకృత్యాభినివృద్ధిభుగళునకు ను
మంగళీత్వమర్వాదాభిమంజుత్వ
మలముచున్నది ముసలిది యగుచుచే

4. ప్రేయములైన కంకురులు పేరిచి జూపి మాని య
నిగ్గా యెవరో యెఱుగుదువె యీ పసిదానిని సీత సీతయే,
యాయన యింద్రసింహకలాకృతి మైథిలునల్లువాడు రా
రాయ నటందు నచ్చరి, ధరాసుత సేమయి నింక జూతువో

5. అని రామచంద్రుని నా
యన! విజానకి సభ కి కాత్మంబుజమ్మ
యనసూయాశుకూమే
వనధియ యగునట్లు చెప్పనలె నీ వనుచు

6. పరివేళేండ్లు మహాగ్రీమైచను తపఃప్రారంభముండేసి తా
మునిసెక్ ముగ్ధను గుట్టలబడి నపంబుల్ పున్నెముల్ గూర్చె ము
న్ననవెం గన్ను సదేండ్లు కొమ్మ పసరాకో ధాత్రివై జెమ్మయో
యది కన్పింపక చిరులేక జన మల్లాడక రఘూత్తంసకా

7. అపు డీమె కంచనరాల
మృశ్మరూపము సృష్టిజేసి నమరులయి తా
క్కపురీతి మలచె ఋషిలో
కపివాసావనయదీక్షగాఁ బదియేండ్లు

8. పిదపై వేల్పుల కొక్కగడ్డనని పుట్టిక మున్నుఁదా నప్పుడు
దుగ బాక్షిగృహయోధి యీమె పరిరాత్రుల్ రాత్రి యొక్కండుగా
సందీపింపఁగజేసి దైవతనమసాగార్హ మీ జానకిం
బొందం దద్దయ చూచుకో వనములంబోవచ్చు నిశ్చితిగాక గరజ

మ. అనినా శ్రీరఘుమూరి సీతగని మా యమ్మంబలెం గానన
చ్చును నీవేగి సపర్యగా గోలుపు మంచుం జెప్ప జైదేహి య
య్యననూయాపదవీధిం గెల్పొగించి నే నమ్మా! నవనాగ మే
జనకాధీశుని కూతురగ దరణివంశస్సామికి గోడలగా

చ. బామికల మధ్య నత్తుకొని పోయిన యెఱిడిన చక్కమైన పా
దముల భవ తస్మస్సముదాగతజెప్పెదా, ప్రేళ్ల బావ్యభా
గములను వింటిలింతలుగం గానిన కాయలు నీవు కండమూ
లములను స్మరిచేసి మెలంతువ చెప్పెదా నే తనస్విని!

క. ఓ నడిలుతపమ! నీదియు

సావిత్రి దరుంధతియు సన్యాసిణి

భావనికషణులు నానుము

లావంకం గనుమ భక్తులాలి న్నన్ను

చ. అవ ననసూయ బాసకి ననామయనూ! శిశువా! యటంచు నీ
పొనరుమం జేరి దేవతల బోల్పిన సేతె పట్టి ద్యజంపకే
చనినది సౌఖ్యమో నగపా చానకు భ రయె జైవ మాతండు
మనుజుడొ కాడొ ధన్యుమహిమం బిది వారిధరాసీతాలకా!

ఉ. ఎవ్వతె కామబుద్ధి హృదయేశ్వరుం గైకొనబోక పొంగుతా
జన్మనమందె సౌఖ్యముచి చాచునో దానికి గామభోగముల్
క్రువ్వనో క్రువ్వనో ప్రితిలుకొన్నవయస్సు శరీరమై చనక
దవ్వల లోక మే మగునో దాని కిరమ్మదకాంతిలోచనా!

క. ఆ చెప్పరాని కాదిన

లేచెమ లోకములకైన నేడ రే ధ

ర్నాచరణం బగు త్యావృత

లాచను స్వర్గము హరిద్రవామలచిలుకా!

గీ. పతి ననుసరింపు బతిగూడబట్టు పతిని

నించుకోనచ్చు పతిని బండించుకొమ్ము

లేఖనదిపన్నకలికాంజలీ! యటంచు

దియ్యు ఋషిపత్ని షోముగగిం చె నీతి

వ. విసయభరంబున బాసకి ఋషిపత్ని పరిచ్ఛంగము సన్నగా నడలి

యిట్లబియ్యె

శా. తల్లీ! ప్రేముడి నీవునాదెస గుణాధానరబుఁ గావించు ధ
 యోల్లాసం గని రామమూరి పురుషుం డొక్కఁడు వేటొడు లే
 డెల్లొక్క యోకములందుఁ వాద్యశుఁడు నా యీ తద్వలన బేమి నా
 నల్లం దెచ్చు గుణరబు ధన్యము స్వభావం బన్న యుగంబగున్

సీ. తేతజాబిల్లి వెలుగులపూతవలనఁ
 జంపకొంతంబు కనఁగుట సక్కుంబా!
 యద్ది దావిస్వభావంబు యమ్మతకిరణ
 కిరణగతసాధుమథనాబు కేలిగాక

చ. తిరుగు గ్రహంబు లెల్లయును నీళ్లకరుంబడిఁ జుట్టి వాని కిం
 ధనజిబడిం జరించుట యుదాచగుణం బగునో? సదా దివా
 కరహుగోళక క్తి సరికల్పితచంద్రమణులు తప్పక
 నిరుగునుగాక మాగతి సధీనత మాలినవై కృమంబునక

సీ. మా మామగారికి మగువలు మూడువం
 దలమంది రామచంద్రుని వార
 లందఱుఁ గౌసల్య లక్ష్మి! నీ యాశీస్సు
 భావంబునను రామభద్రుని నట్టి
 స్వయన్వార్తికుఁ డొక్క కన్నట్లును మఱి వాని
 మహిమార్థిని దొంగిలించుట గోరు
 తద్విని ఘోరమై తల్లస్త్రీలై నిను
 నానింజుఁగిన నిర్బాణ నం గలుగు

నా! కముస్వామి కౌర్య మే ముగ్ధుఁడల్లి
 యూ మహాస్వామి పుష్పాష్టం జెలవియ్యుడు
 నను బలివ్రతి యగుట గుణంబుగాదు
 సద్వలయ కాకపోవు టసంభవంబు

మ. చిచ్చరంజెక్కిలిఁ గొట్టి మానినతి యోస! మొదల బంగారు
 ల్లివె! నీ నేమి బెడంగుమాటలే! సుమాచితమానియ్యతి
 యననిగల్గును! నీమామాటలకు నా యానందముతోచింపగుతై
 నని యివ్వనీ ఫలంబుతోచింపవలె నాతల్లి! నీ క్షమతో గానె

శా. సైకంబుల్ కలవమ్మ యోసి పసిదాహా! యూరితం బైన హా
స్మాకీనంబులు స తపంబు తొక వాంఛం గోరు మే నిచ్చెదక
నీకుం గోరిక లిచ్చుటైన దపమే నీలాంబుధారాధర
శ్రీకోలాహలాసితసువిస్వన్నానకీర్ణాలకా!

చ. అన జనకాత్మజాతయుఁ గృతాంజలి యో మెడతల్లి! నీవు బి
డ్డను ననుఁ బాడుచేసెడుఁ గడంకను జూపను నా తపస్సు న
న్నును బొనరింపనిమ్ము నవనూతనమైన భవద్దయాగుణం
బును దప మాచరింపితజీఁ బ్రోద్బలమై చనుఁగొన నానోక

ఁ. నావిని మానిపత్ని చిలునవ్వున నిన్నును బోలుదానవే
నీవును దల్లి! తా నయిన నీవతి తన్నునుబోలువాఁడు కా
నీ! వసుధాకుమారి! యెద నొక్కొను మోదముఁ బట్టలేను నీ
కే విధమైనదో యొకటి యింపు ఘట్టగఁ జేయనేవలెక

గీ. ఇద్ది మైపూత యిదిగండ మిద్ది చీర
యిద్ది పూమాల యివియుఁ దల్లి! మదీయ
స తపఃకల్పితమ్ములు సాధుశీల!
వీని గైచేసికొనవమ్మ వినయరాశి!

వ. అనిన జానకి యించుకంత లజ్జయు నించుకంత జాగురుగా లేవి
యా మైపూతఁ బూసికొని యాచీరఁగట్టుకొని యా పూమాల
మెడలో వేసికొని యా గండ మద్దికొని కట్టిన చీరక్రాంతకుచ్చెలలు
గుప్పిల్లుగానర్దుకొని పొక్తాతనముగా ననసూయాదేవిపజ్జఁ గూర్చున్న
నామె యిట్లనియె

క. ఈ పూమాలయు వాడకు
మైపూతయు జలుగుసెడదు మధురాపాంగ
శ్రీసాలితలజ్జా! నీ
యేపు చెడకు చీర వలుగదే! నా తల్లి!

క. ఈ గంధము సనసనగా
శ్రీగంధసునోజ్జ మృదుమకీరుళ రేఖల్
సాగి భవదీయవతి నా
సాగోళము నించుఁ బెలియఁజాలని తావుల్

చ. తెలియఁగరాక నీ పతికిఁ దియ్యము కల్గును రామభద్రుఁడ
న్నులకును నీ తనూలతిక నూతననూతఁమాధురీయురీ
వలనముగాఁ గనంబడెడు వాడదు నీదెసఁభ ర్తప్రేమ య
ల్లలఁజనుదెంచు నప్పునలగునఁ దోఁచెడు వానికంటికి

క. అడవులలో వాఁగులలో
బడి యస్వప్నంబుగాఁగ వచ్చెను వార్తల్
మృదుని విలువిటచుకధ నీ
యొడయెడు వినవలతుఁ జెప్పవో నా కనుచున్

క. నీ ముఖతత్త్వవణం బ
మ్మా! మఱి మఱి లేకకోయధార్థం బగుఁ గా
దా మృదుని విల్లు విటచిన
సామి పతిగ దొరక భాగ్యశాలిని వాటన్

వ. అని కథ మొదలుపెట్టించు బుజ్జగింపుగాఁ జెక్కిలి నిమిరి చుంచు
దువ్వి, యే దమ్మా తల్లి! యనిన, జానకి శివధనుర్భంగమువలకు
ఋషిపత్ని నీరకాంగును తరువాతఁ దనదీనచెంగును జవరలు
నన్నగా మెలివెట్టుచు నిట్లనియె

సీ. శ్రీయాజ్ఞఁజల్లుల శిష్యులై నట్టి నా
జనకులు జనకులు జన్మ మొకఁడని
వరుణు నుద్దేశించి ప్రాగ్గంధ మొనరించి
తృక్పిల్లాంగలీమాప్రసార
మొనరింపఁ బెళ్ళ లా నుర్విచాళులలోనఁ
గవ్వని నే బెల్ల గింపఁ బడితిఁ
గొట్టు సుంతయు గిసికొనకుండ ననుజ్ఞించి
సీతను గొని సంతసించె దండ్రి

యిది యయోనిజ యను విష్ణువక్షము పదము
బొందగా నుత్తరీయపుఁ బాత్రికులచు
బట్టుకొని యప్పుగించెను లట్లచుహిషి
కమ్మయెడఁగా నా యందు మాత్మకొనియె

- క. కన్నాడు నన్ను జనకుడు
చన్నిచ్చెను దల్లి కాని సాకను నను జం
క నిచ్చులెత్తుకొని పిన
నాన్న మతాయవకు వేను బాణము పట్టి!
- క. తనకంటె విల్లు బారెడు
వనజాక్షుడు రామమూరి వచ్చిన బిసనా
యన చూచిన చూపుల ప
ట్టరురా పుజక మణిగారుడగులు విరిసెన్
- న. ఇంత బెండ్లి యాడు వచ్చిన నన్ను జూచి తండ్రి
మట్టనుకొనియె
- ఆ. ఇంద్రుడైన మఱి యుపేంద్రుడైనను లగు
వాపిల్ల గన్నయట్టి తండ్రి
యంతనకుం దాను నప్రభుషణ్ణె యై
నను బ్రభుషణ్ణగును నాటియూడి
- చ. ఒకనికి విత్తమగుడినను నుండను విద్వియ నెండు నుండినన్
సక్తియ న్విడుజ్జడయిన చాయ కనంబడ దిద్ది యున్న నిం
టికి బయకస్సుపై కలది నీలుగు నాతడు సాధుశీలుడై
యొకడు కనంబడగ డాయ నుండిన శౌర్యపరాక్రమాబ్ధియై
- క. బానికను చిత్తముకట్టెను
గొమరిత కనురూపనని గొప్పెనుమోగున్
గొమరిత యయోనిజ సరా
క్రమనంతుని సాధు నెవలం గైకొనితెత్తున్
- న. అని యెంచి స్వయానాంబు బాటించి వచ్చిన రాజాకంబు నెరుగు
చ. మును నరులుం డొసంగినదే పూరుషు లెవ్వరు నంపరానిచో
ధనువురా జూపి తై నమును ధారణిసాయకులార! దీని వం
చిన జగదేవీరుసకుం జేడియ నిత్తు నటంతుం నెప్ప న
చుక్కుజపతుల్ ధరుస్సన నమస్కృతులు బోకించి యేగినన్
- మ. బహుకాలంబున కేగుచెచ్చె ముని విశ్వమిత్రుడొక డోడరా
దహరాకాశమున కెలువెలుగై తా రామచంద్రుండు ని
గ్రహముం బొందిన శౌర్యభావము సుమిత్రాస్థూతియన్ బ్రాజతుం
దహరారంభమునందు మూడితి చేసెమార్గని యా నిల్లనక్క

- ఉ. మీరు కృపానురేతనుని నిజము జూడగవచ్చినాను నా
ర్యారథనూమలై దశరథాత్మజులద్రుతు రానున్నట్లు
ధాగణినాథ! తెన్నునిగ నొడ్డియుం చెప్పెరు విల్లు రాముడు
దూరమునందె విల్లుదని నూ కను జూసముమీది కంటట
- ఉ. కై విలుపూనానందముగ గన్నలు బైరులు గ్రమ్మె నెత్తెనో
యూ నలకాడు నుచెనో శరాసనము శన మొ తి పూచెనో
శ్రీవియదధ్వ మెల్ల చినచిని మోహనమోహనోగ్రే
ఖావివృత్తవంబునగు గమ్మననంబులై పూనె గుడియల్
- న. అనుచున్న జానకివంక ననసూయాదేవి ప్రజయనందహాసంబునో
దొంగిచూచు నన్ననిపరహాసంబుగా జూచిన జానకీదేవి సిగ్గుపడి
మునినత్ని మఱల బుజ్జగింప నిట్లనియె
- గీ. తనకు నన్నితనన్నట్టి తండ్రితోడ
దండ్రీపిలిపింపు మని చెప్పె దాశరథియ
నంతర బిలిపించె మాతండ్రి యత్తమాను
లును మఱుగులు వచ్చిరి జననిభూత!
- న. మా యూర్కొలను మా లక్ష్మణున కిచ్చిరి, మా యూర్కొల సాకంతు
రెండుమూడునెలలు చిన్నది; మా పితృప్రతికూతుండ్ర మాండవి
శ్రుతికీర్తనలు భవతశత్రుఘ్నుల పట్టి; మా యాచార్యులెండ్లిం
డ్లొక్కసారిగానే జరిగెను దల్లి! తమిళపు ను నుచునూ
- క. తల్లీ! తమిళమ పేలే?
యెల్ల జగం బేలునామి యీ గతిఁ బతిగా
నొల్లిన నేనెలడికి నీ
యల్లాసం బుండ నదియ నొకతప్పటవే!
- గీ. నేను బూర్వమే దీని విన్నాను నీ స్వ
యంవరకథావిధానంబు నైన నీప్ర
చెప్పగా విని నొదిలి చెప్పితి
నీ కథ విన్నాత్మమే నేనామోక్షము

- గీ. పొద్దుపొయెను నీ వింకఁబోయి చీడు
పరిగలసికొమ్ము నా కగ్నిపనియుఁ గలను
మీ కుటీరమ్ము నందున మీరుకూడ
నగ్నిపరిచర్య చేయుఁగటంచుఁ బంప
- వ. అంత నత్తి తమ కీర్పటచిన కుటీరమందు సామిత్తి సంధానించి
కూర్చుగా రామచంద్రుం డగ్నిహోత్రంబు నిర్వర్తించిన యనంత
రంబు జానకి యిట్లనియె
- క. మన వైపున ప్రజ ప్రీతు ల
యిన సంతోసముకొలది నిత్రము భనము
గొనుమన్నరీతి ఋషిఋషి
వనితలు తప మిత్త మంచుఁ బలుకుదురునుడి!
- మ. అనిన రాముడు కొంపతీసి యనసూయాదేవిచొ స తపం
బున నే యింతో గ్రహింపలేదుకద యో పున్నాగవేణీ! యనం
గను నైదేహి విదేహరాజజ రఘుత్కృభృతున్నపిక నీకు భా
వ్యను వద్దంిని నా తంబు నను జేయంజొప్పవే యంటినా
- క. రాముడు సంతోషంపడి
యోమో యచ్చరవిధాన నెనఁగెడ వనిన
భూమిసుత లుక నింతే
శ్రీమునిపత్ని కటాక్ష సేవాఫలమై
- చ. అని తన గండపూతమొదలై నవి చెప్పిన రామచంద్రుడు
విని యొకనాడు నీవయి నవీనతఁబాసెదె నాదు కంటికి
మునిసతి పొంగులొ కరుణపుట్టటకా కన సీత కాపురం
బునకును వచ్చినట్టితఱి బుట్టిన నీకు విరాగ మేమియో
- క. నా మొగమె చూడలేదే
యామెయిఁ గొన్నేండ్లు ముటల నటా జరుగ దటం
చేయొ నమ్మక మక్కట!
మీ మాటలు నమ్మకాదు మీగి మీగి

క. కాక మౌన విడ మటిక
నాకొనియే చనియె నమ్మనలదే తల్లీ!
యీ కాకుత్స్థు సటంచును
నా కది యెప్పుడికి నుండు జ్ఞాపక మనినక

గీ. అనిన శ్రీరాఘవుడు నవ్వి యంబుబాట్
యందుకనియా! గ్రహించితి నా మునీంద్రు
నతివ యిచ్చిన యుగరాగాదు లంచు
గ్రువ్వి ముసిముసినవులు నవ్వుకొనియె

ఉ. అమ్మలునాఁడు వారలును నత్రికడక నెలవొంది చిత్రకూ
టమ్ము సమీపదేశము విడక మది నెంచిరి యంతనంత ను
గ్రమ్మును దండకాఖ్యమగు కాటడవిని జన నెంచి రంతటక
గ్రమ్మెను జీఁకటుల్ పరిసరమ్ములు కన్పడరాని చీఁకటుల్

సీ. హుతసప్తజహ్వోపరిఖడ్గధా
రాకృతవక్షుమా రక్కసివలె
హోమకుండోద్గతధూమమాలికయన్న
చోటమీ సూర్యుని వాంఛవలె
నగ్నిస్ఫులింగమ్ము లన్న మిణ్డురులవె
ల్లులు చొచ్చెడుఁ దమాలకుంజమువలె
శిఖిశిఖాసంతాశితభల్లపరిగ్న
మహితదేహంబైన మహిషమువలె

వితరసాదామనీపరివిధవునరు
దారసంక్రాంతకాలాంబుదంబువోలె
నొలసికొంచును విరిసికొంచుండె నార
నార రామగ్నిగృహ మంధకారపటలి

నీ. ఇంగుననూనెతో నిడు మట్టి ప్రలువెలో
 పలి కివ్వె యెత్తేనిఁ బ్రాణులొడు
 డయ్యుటేకాకుగొట్టముతోడ జూసె
 నోహోహాగ్ని నెండేని నూగుచుండు
 డడిగలో సడలింపబడిన సందుననుండి
 మక్కలైతేనియుఁ జూగలాడు
 నత్తిభార్యాదత్త మగు నంగరాగోడు
 లులును జగాజగు లూలుకొనును

నూగుచు నీచట్లు నీలంగిన యట్లు నీలంగి
 నూన్పుకొని యట్లునమ్మచు నూన్పు నూన్పు
 మొండి నీ గడ్డిగడ్డి మూలబలము
 చెల్లె యగము లై నను నునిసినది లేదు

జ. ఎగనన తోయి కవ్వె మోతేసునికూతురు కన్నుమంటగా
 సెగ లెగయించుచో నిమిసెవగ నిర్ముని పొరవియున్న గో
 డిగఁ గనిపింను నట్టి యనకీటపుచీడటి మందగాఁగ దు
 మ్మొగనెడికీటిగాని చరియించదు వీరపథానుయాయై

క. హోహాగ్నితోడ నై కము
 తా మసలిన యిరులొకింత లగనిన తేపో
 శ్రీమన్నారాయణా
 తామగసా ప్తగు నమ్మతాళి నేమగునెడి

అంధారము

గీ. మోహన మనసూయాఖండము జగదీశ !
యిద్ది, ముక్త్యాలచంద్రోదయాశ్శివుండు
దీని విని యేమి ఫలము సాధించుటకును
గోరె నాయన కది సమకూర్పు సామి !

శా. పోవా సర్వకవిత్వచుక్కనిమండన్ భూభృత్సుతానాయక
గ్రైవేయీశ్వరు శోభనాద్రిసుతుడన్ గారుణ్యమాధుర్యరే
ఖావి తిర్పతి వేంకటేశకవితాగంగాహిరణ్యబ్రహ్మ
లావైకక్షకమూర్తి సాధుసుజనాలాపప్రియశ్శుభ్రుడన్

శా. నైకోద్దిక్తజయర్మిని త్తమదేనఃపుంజమున్ దా నయో
ధ్యాయకాండ మ్మిది సాహితీవిమలతీర్థం బౌర్వుత్త వెండికొం
డై, కైలాసము నందము రగుట మేలై, నీవు నీవై, యుమే
శా ! కైలాసము కాదో నీయెవట ను న్నాచోటు విశ్వేశ్వరా !

ఉ. చేయగలన్ని పాపములు చేసితి మున్ వెనుకల్ గణింపకే
చేయగనైన పున్నెములు చేసితి నీదయకల్లుదాక దూ
తాయితమయ్యె నీజనిమరాత్మత, రామకథాప్రపూర్తి వే
ళాయుతిగాగ దేహ మవలంబన చేయుము చాలు నోపభూ !

న ద్కృతము.

నలినజవారిజాక్షసురనాథమనోబురవీ
సలలితధ కలోకపరిసంగతకామగవీ !
విలసితసాధుతానిభృతనీక్షణసంభృతని
ర్మలతనరూక్షదృష్టిగతమానసయజ్ఞహవీ !

మనీషా.

భంగామలఃకూడా ! బాణాసురహేడా
శృంగారవిరామా ! నృత్యాహితకామా !
సంగేతరవృత్తి ! సంవానితకృత్తి
సాంగాగమమూర్తి ! సాయుజ్యదక్కిరీ !

